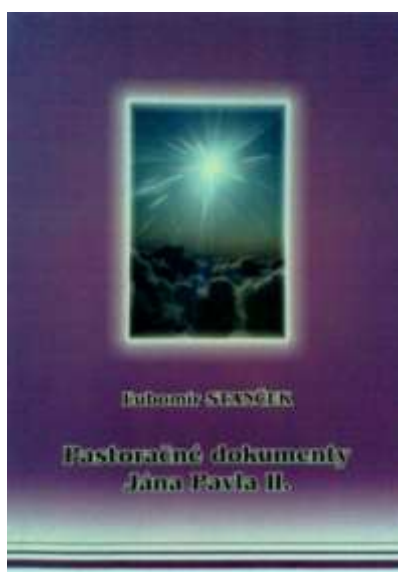

HOMILETIKA

Odporúčaná literatúra autora:

Osobnosť, dielo a činnosť pápeža Jána Pavla II. bezpochyby je fenomén, ktorý oslovuje a dáva podnety, reflexie, motívy k analýzam, reflexiám, skúmaniu i realizovaniu. Práca sa zaoberá písaným slovom pápeža, jeho encyklikami, apoštolskými konštitúciami, exhortáciami, apoštolskými listami ako aj jeho podnetmi, ku ktorým sa vyjadrovali kongregácie a pápežské rady. Predstavuje činnosť pápeža do roku 2002. Pretože sa jedná najmä o pastoračné riešenia, práca sa zameriava na túto problematiku. Chce poukázať na hodnoty, ktoré si pred seba vzala i KBS vo svojom pláne pod názvom Pastoračný a evanjelizačný plán Katolíckej cirkvi na Slovensku 2001 - 2006. Bezpochyby treba poznať písané dielo pápeža. Práca venuje pozornosť jednotlivým dokumentom tak, aby predstavila, objasnila a inšpirovala k aktívnejšej činnosti na poli pastoračných aktivít... Celú knihu si môžete prečítať tu: [PASTORAČNÉ DOKUMENTY JÁNA PAVLA II.](#)

Naša doba je dobou reči. Demokracia, ekonomika, predovšetkým však veda a technika umožnili, že človek si „vydobyť“ právo rozprávať. V počiatkoch to bolo len v užšom kruhu jeho životného prostredia, postupne, rozmachom telefónnej siete a masovokomunikačných prostriedkov, sa reč stala výnimočným spojivom ľudí na celej planéte. Aj z toho dôvodu sa svet začal pokladať za jednu veľkú dedinu: „world village“. Postupne sa však v našom pokolení začal vytrácať pravdivý význam ľudskej reči. Rozumní a zodpovední ľudia si začínajú uvedomovať, že autonómia dnešných masovokomunikačných prostriedkov pomohla vzniku „umelého sveta“, v ktorom nie sme schopní chápať reálny svet. Dnešný človek je unavený aj zo záplavy informácií a nie je schopný ich selektovať a zhodnotiť. Nestačí absorbovať jedny, už sa do jeho vedomia tlačia druhé... Celú knihu si môžete prečítať tu: [RÉTORIKA DNES](#)

Anotácia: Prednášky z homiletiky predpokladajú absolvovanie prednášok z rétoriky a sú špeciálnou časťou, ktorá sa zaoberá službou ohlasovania Evanjelia a podávania Božieho Slova v praktickom živote Cirkvi. Prednášky podávajú základnú stavbu homílie, predstavujú jej prípravu, zaoberajú sa praxou ohlasovania Božieho Slova v rôznych formách. Praktickému osvojeniu si prednášok slúžia cvičenia z homiletiky v piatom ročníku.

Sylabus:

1. Homília - najplnšia forma kázne
2. Základná homiletika
3. Kázeň ako slovo Božie
4. Základné poučky homílie
5. Dnešná kázeň
6. Homília a jej časti
7. Kerygma
8. Praktická tvorba kerygmy
9. Didaskália
10. Praktická tvorba didaskálie
11. Parakléza
12. Praktická tvorba paraklézy
13. Mystagógia
14. Praktická tvorba
15. Úvod a záver homílie
16. Praktická tvorba úvodu a záveru homílií.

Formálna homiletika:

17. Úvod do formálnej homiletiky
18. Názornosť
19. Príprava a praktický prednes homílie
20. Rétorická pôsobivosť
21. Rétorická krása
22. Príprava a praktický prednes homílie
23. Moderná štylizácia
24. Príprava a praktický prednes homílie
25. Cvičenie rečnického myslenia
26. Príprava homílie
27. Prednes homílie
28. Príprava a praktický prednes homílie

Literatúra:

- Vrabec - Fabián, *Homiletika I.-II.* Spolok asvätého Vojtecha, Trnava 2001.
Stanček Ľ., *Ohlasovať evanjelium kráľovstva*, Spišská Kapitula 1997
Stanček Ľ., *Malá metóda a najplnšia forma kázne*, Spišská Kapitula 1997
Stanček Ľ., *Homiletika Jozefa Vrabceca*, Spišská Kapitula 1997
Stanček Ľ., *Homiletika v novej evanjelizácii*, Spišská Kapitula 1997
Vrabec J., *Najplnšia forma kázne*, Bratislava 1990
Vrabec J., *Homiletika*, Bratislava 1987
Szentmártoni M., *Úvod do pastorálnej teológie*, Dobrá Kniha, Trnava 1999
Findra J., Patáková M., *Cvičenia zo štylistiky*, SPN, Bratislava 1990

Horecký J., *Slovenčina v našom živote*, SPN, Bratislava 1988
Kolektív, *Literárna rukoväť*, SPN, Bratislava 1988
Kráľ A., *Pravidlá slovenskej výslovnosti*, SPN, Bratislava 1988
Mistrík J., *Rétorika*, SPN, Bratislava 1987
Mistrík J., *Štylistika*, SPN, Bratislava 1989
Mistrík J., *Moderná slovenčina*, SPN, Bratislava 1983
Mistrík J., *Jazyk a reč*, Mladé letá, Bratislava 1984
Przyczyna W., *Teologia ewangelizacji*, RM II., Krakow 1992
Schwarz A., *Praxis der Predig bearbeitung*, Styria 1986

Božie Slovo v živote kresťana

Zamyslime sa nad významom Božieho slova v našom duchovnom živote. Nám katolíkom sa častokrát zo strany protestantov vyčíta, že zanedbávame lektúru a štúdium Božieho slova. V mnohých prípadoch je táto kritika opodstatnená. Skôr zoberieme do rúk časopis, román, životopis ako Božie slovo. O tom ako si vážime Sväté Písmo svedčí aj to, na akom mieste sa v našich príbytkoch Biblia nachádza. Nie je zaprášená, založená medzi ostatnými knihami v poličke?

Cirkev učí, že vo Svätom Písme je prítomný Ježiš tým istým spôsobom ako v Eucharistii. Preto by bolo dôstojné, aby sme si uctili Ježiša prítomného v Biblii tým, že umiestnime Božie Slovo na špeciálne miesto.

Predovšetkým si musíme uvedomiť, že Biblia je jedným z najväčších darov od Boha a hlavne skrze ňu poznávame Boha.

Upriamme svoju pozornosť na význam Biblie pre náš život:

1. Biblia ako pokrm pre našu vieru

Keď sa Ježiš na púšti postil, vyhladol. Vtedy k Nemu pristúpil satan a pokúšal ho: „Ak si Boží syn, povedz nech sa z týchto kameňov stanú chleby.“ Ježiš odpovedal: „Nielen z chleba žije človek, ale z každého slova, ktoré vychádza z Božích úst.“ (Porov.: Mt 4,3a-4)

Týmito slovami nás Ježiš upozorňuje, že je potrebné sýtiť nielen telesného človeka, ale aj duchovného. Biblia je pre nás duchovným pokrmom. Niektoré state nemajú pre našu myseľ, rozum skoro žiadnu „výživnú“ hodnotu. (Napri.: rodokmene) Ale pre nášho ducha sú nevyhnutným pokrmom. Aj keď často máme pocit, že Bibliu už poznáme, musíme si uvedomiť, že nestačí len intelektuálne poznanie, ale aj aplikácia Božieho slova do života. Božie slovo je pokrmom predovšetkým pre život vo viere. Apoštol Pavol hovorí: „Teda viera je z hlásania a hlásanie skrze Kristovo slovo.“ (Porov.: Rim 10,17) Ježiš očakáva od nás, aby sme sa „opierali“ o Jeho slovo. Potrebujeme pokrm Slova, aby sme mohli precvičovať svoju vieru. Viera ako Božská čnosť nám bola vliata pri krste. Ostáva na našej zodpovednosti jej rozvíjanie a dozrievanie. Viera je Boží dar, úkon vôle, ktorým sa náš rozum stotožňuje so zjavenými pravdami a pravdami, ktoré nám predkladá magisterium Cirkvi. Všetky pravdy, ktoré nám predkladá Cirkev k viere sa opierajú o Zjavenie. (o Božie slovo a tradíciu) Celá naša viera a život vo viere má svoje korene v Božom slove. Potrebuje neustále sa sýtiť pravdami Slova Života, aby sme ich mohli aplikovať na náš život viery. Svätý Tichon Zadonsky, pravoslávny biskup, neustále spájal sytenie telesného človeka so sytením duchovného človeka. Pri raňajkách čítal z veľkej Biblie state zo Starého Zákona, pri obede časti z evanjelia a pri večeri state z listov. Týmto spôsobom sa nesústredoval len na telesný pokrm, ale aj na to, že „nielen z chleba žije človek...“

Bosworth raz povedal: „Väčšina kresťanov dopraje svojmu telu tri teplé jedlá denne. A na ducha zostane len jedno jedlo za týždeň. A tak sa divia, že majú problémy s vierou.“ Keď skutočne uveríme a uznáme, že Božie slovo je pre nášho duchovného človeka pokrmom, je potrebné „živiť sa“ Božím slovom tak, ako živíme svoje telo.

2. Božie slovo ako pravda o Bohu, o nás a o svete

Ježiš povedal: „*Ak ostanete v mojom slove, budete naozaj mojimi učeníkmi, poznáte pravdu a pravda vás vyslobodí.*“ (Porov.: Jn 8,31) Každé slovo v Biblii je pravdivé a pomáha poznať pravdu. Boh na rozdiel od človeka stojí za svojim slovom. Ak niečo povie, stane sa. Tak, ako to bolo pri stvorení sveta. Keď rozjímame alebo čítame Božie slovo, Ježiš nás posväcuje svojou pravdou skrze moc Ducha Svätého. Zrkadlo ilustruje „prácu“ Božieho slova, ktorú v nás vykonáva Duch Svätý. Ak sa ráno pozrieme do zrkadla, odrazí sa v ňom náš obraz. Je v ňom vidieť všetky naše nedostatky: fúzy, ktoré treba oholiť, opuchnuté oči, vrásky, šedivé vlasy...Zrkadlo nám základy nielen ukazuje, ale pomáha nám ich aj odstrániť. Pri pohľade do ňho sa môžeme upraviť a zdokonaľiť svoj výzor. Zrkadlo nám ukazuje pravdu o našom vonkajšom výzore. Zvlášť ženy majú svoj každodenný ceremoniál. Starostlivo dbajú o svoj výzor, dokiaľ nevyzerajú nádherne. Takto pôsobí Božie slovo, keď ho čítame alebo počúvame. Duch Svätý nám ukazuje náš stav v Božích očiach, konfrontuje nás s pravdou. Duch Svätý nás skrze Slovo usvedčuje z nášho hriechu. Súdi a zasahuje miesta, kam sa nedostane nikto iný, aby v našich vlastných očiach obnažil naše životy. Apoštol Pavol hovorí: „*Lebo živé je Božie slovo, účinné a ostrejšie ako každý dvojsečný meč. Preniká až po oddelenie duše od ducha a kĺbov od špiku a rozsudzuje myšlienky a úmysly srdca.*“ (Porov.: Hebr 4,12) Tak, ako zrkadlo, nám Božie slovo ukazuje, ktoré postoje by sme mali zmeniť a vedie nás k pokániu. Jakub vo svojom liste nás povzbudzuje, aby sme neboli len poslucháčmi, ale aj uskutočňovateľmi Božieho slova. „*A slovo aj uskutočňujte, nebudte len poslucháčmi, ktorí klamú sami seba. Lebo kto iba počúva slovo a neuskutočňuje ho, podobá sa mužovi, čo si v zrkadle prezerá svoju prirodzenú tvár. Pozrie sa na seba, odíde a hneď zabudne, aký je. Ale kto sa zahľadí do dokonalého zákona slobody a vytrvá, kto nie je zábudlivý poslucháč, ale uskutočňovateľ diela, ten bude blahoslavený pre svoje skutky.*“ (Porov.: Jak 1,22-25)

Ježiš nám hovorí, že ak spoznáme pravdu, pravda nás vyslobodí. (Porov.: Jn 8,32) Ďalej Ježiš hovorí: „*Až keď vás syn vyslobodí, budete naozaj slobodní.*“ (Porov.: Jn 8,36) Slobodní od satana, ktorý je luhárom a otcom lži a pravdy v ňom niet. (Porov.: Jn 8,44) Satan nás často zotročuje klamstvom. Potrebujeme prijať pravdy Božieho slova, aby boli zlamané rôzne okovy zlého. Duchovný boj sa odohráva hlavne v boji o našu myseľ. Apoštol Pavol hovorí: „*Žijeme pravda v tele, ale nebojujeme podľa tela. Lebo zbrane nášho boja nie sú telesné, ale od Boha silu boríť hradby. Boríme výmysly a každú pýchu, čo sa dvíha poznaniu Boha. Pútame každú myseľ, aby bola poslušná Kristovi a sme pripravení potrestať každú neposlušnosť, kým nebude vaša poslušnosť úplná.*“ (Porov.: 2Kor 10,3-6)

V tomto význame nám Duch Svätý dáva Božie slovo ako duchovnú zbraň – meč Ducha. „*A zoberte si aj prilbu spásy a meč Ducha, ktorým je Božie slovo.*“ (Porov.: Ef 6,17) Meč je zbraň, ktorá sa používa na boj v blízkej vzdialenosti. Ak chceme použiť túto zbraň, dostávame sa do priamej konfrontácie so zlým duchom tak, ako sa to odohralo pri pokúšaní Ježiša na púšti. V tomto duchovnom boji satan a Ježiš používajú Božie slovo, ale satan ho nesprávne interpretuje. Preto nestačí len poznať Božie slovo a citovať ho v rôznych pokušeniach, ale je potrebné ho aj správne interpretovať v súlade s učením Cirkvi.

3. Božie slovo a jeho konkurencia

V dnešnej dobe sme priam bombardovaní rôznymi informáciami, ktoré nám poskytujú médiá. Médiá sú plné negatívneho posolstva: vraždy, násilie, sex, katastrofy. Psychológovia zdôrazňujú, že informácie, ktoré prijímame v značnej miere ovplyvňujú naše konanie. Ak prijímame len informácie, ktoré sú preplnené negatívnym posolstvom, nedivme sa, že naše konanie zodpovedá týmto informáciám. Božie slovo nás upozorňuje, že priateľstvo s týmto svetom je nepriateľstvom s Bohom. Potrebujeme dávať priestor Bohu a jeho slovu lebo ináč sme ovplyvňovaní iba týmto svetom.

Dnešná doba je charakteristická tým, že kladie na jednotlivca veľké intelektuálne nároky. Môžeme to pozorovať v škole u študentov, ako aj v zamestnaní u pracujúcich. Skrze to je častokrát Božie slovo prijímané v návale informácií ako len jedna z informácií. Tak veľmi sú nám potrebné chvíľky stíšenia, utiahnutia sa do samoty, ktoré pripravia pôdu nášho srdca na vzkĺčenie Božieho slova v našich životoch. Pri dnešnom uponáhľanom životnom štýle, plnom stresu a zhonu, je nám zvlášť adresované podobenstvo o rozsievачovi. Ježiš v tomto podobenstve veľmi radikálne hovorí, že iba ak semeno padne do úrodnej pôdy, môže priniesť úrodu.(Porov.: Mk 4,20) Je potrebné

spolupracovať s Božou milosťou vo vytrvalom úsilí, pripravovať pôdu nášho srdca pre rozsievanie semena Božieho slova. Aj keď niekedy sa nám zdá, že Božie slovo nie je účinné v našom živote, Duch Svätý nás skrze Izaiáša presvedčuje o efektívite Božieho slova. „*Lebo ako spadne dážď a sneh a nevráti sa ta, ale opojí zem, zúrodní ju, dá jej kľúčik a dá semä na siatie a chlieb na jedlo: tak bude moje slovo, ktoré mi vyjde z úst, nevráti sa ku mne naprázdno, ale urobí čo som si želal a vykoná na čo som ho poslal.*“ (Iz 55,10-11) Božie slovo, ktoré prijímame stále pôsobí v našom živote a vykonáva svoje poslanie, aj keď si to častokrát neuvedomujeme. Tak, ako sa leje voda do košíka, síce košík vodu nezadrží, ale čím ju viac do ňho lejeme, o to je čistejší. Čím viac počúvame, čítame alebo rozjímame Božie slovo, tým viac Duch Svätý očisťuje naše srdcia a naše myslenie od každej nečistoty a nepravosti. Stále keď vo viere čítame Božie slovo, aj keď mu úplne nerozumieme, Duch Svätý nás preniká.

Mnohí svätí veľmi radikálne sa rozhodli len pre lektúru Božieho slova a toto slovo prinieslo v ich živote nespočetné ovocie. To môžeme pozorovať v živote svätej Terezy Ježiškovej, ktorá v jednom momente sa rozhodla, že bude čítať iba Božie slovo a jej život dostatočne potvrdzuje aké ovocie prinieslo toto rozhodnutie. Veľmi povzbudivý je aj príklad svätého Serafína Sarovského, ktorý po odchode do pustovne praktizoval túto schému sytenia sa Božím slovom. V pondelok čítal celé evanjelium podľa Matúša, v utorok ev. podľa Marka, v stredu podľa Lukáša, vo štvrtok podľa Jána, v piatok Skutky apoštolov, v sobotu a v nedeľu Listy. Pritom sa každý deň učil jednotlivé state Božieho slova naspamäť. Ku koncu života prichádzali za ním tisíce ľudí, aby našli pokoj srdca a svätý Serafín im nehovoril nič iné, iba to, čím bol sám naplnený, a to Božie slovo.

Ježiš povedal: „*Ak ostanete vo mne a moje slová ostanú vo vás, proste o čo chcete a splní sa vám to.*“ (Porov.: Jn 14,7) Ak sa budeme nestále a pravidelne v tichosti srdca sýtiť Božím slovom, tento prísľub sa stane naozaj pre náš život realitou. Staneme sa svetlom a kvasom tohto sveta. Kto si nájde čas, aby Boh k nemu prehovoril, má stále čo povedať aj tomuto svetu, ba priam je povinný hovoriť to, čo sám prijal.

Terapeutický rozmer homílie

Ježišove slová: „*Podťe ku mne všetci, ktorí sa namáhate a ste preťažení a ja vás posilním*“ (Mt 11, 28) a „*Lekára nepotrebujú zdraví, ale chorí*“ (Mt 9, 12; Mk 2, 17; Lk 5, 31), sú vnútorným mottom práce o terapeutickom rozmere homílie. Homília zvláštnym a jedinečným spôsobom kontinuuje misiu Ježiša Krista. Jeho slová a spasné skutky aktualizuje poslucháčom a chce im pomôcť, aby sa stretli s ich liečivou silou tak, ako sa s ňou stretávali ľudia v časoch Ježiša. Patrí to k podstate homílie. Ak by sa poslucháči nestretli s Ježišom, ktorý im chce pomôcť, nepočúvali by homíliu, ale nejaký iný typ verejného prejavu. Práca chce ponúknuť poznatky a inšpirácie, čo všetko je potrebné, tak zo strany poslucháčov, ale predovšetkým zo strany kazateľa, aby homília mala liečivé účinky.

V dnešnej dobe patrí k módnym trendom hovoriť o možnostiach a spôsoboch, ako liečiť ľudí. Medzi paradoxy patrí to, že mnohí neradi prijímajú náboženskú diagnózu, ale sa takmer identifikujú s potrebou „byť chorý“, lebo to patrí k štýlu života. Netreba azda tvrdiť, že dnešný človek nemá dost síl, aby zvládol enormný tlak na vlastnú sebarealizáciu, ale zároveň je zrejme a viditeľné, že nie vždy sa mu to darí. Množstvo somatických a psychických ochorení je toho dôkazom. Poslaním Cirkvi nie je len diagnostikovať dobu a prípadne sa k nej kriticky vyjadrovať. Má ju skôr vnímať ako konkrétny úsek dejín spásy, v ktorom žijú konkrétni ľudia so svojimi trápeniami a ktorým chce ponúknuť pomoc. Toto jej poslanie nie je ničím novým, novou je len modifikácia, ako pôsobia na hriechom zranenú ľudskú prirodzenosť životné podmienky ľudí na začiatku 21. storočia. V tomto kontexte treba vidieť aj poslanie homílie ako jednej z primárnych služieb Cirkvi spolu s uzdravujúcou silou sviatostí a modlitby.

Práca akcentuje to, že homília je súčasťou liturgie. Nie je teda súčasťou nejakej terapeutickej seanse, kde sú prítomní chorí a ich liečitelia. Nie je súčasťou ani nejakého náboženského stretnutia, ktoré má uzdravujúce ambície. Kazateľ nemôže vnímať poslucháčov ako pacientov, ktorých sa bude snažiť liečiť. Nemôže im na začiatku sv. omše sľubovať, že ak sú chorí, tak sa určite uzdravia. Účastníci liturgie sú predovšetkým veriaci ľudia, ktorí prišli vzdať poklonu Bohu, počúvať Božie slovo a prijať

Eucharistiu. Až sekundárne je dôležitá ich životná situácia alebo stav. Oni sú však úzko späté s kultom, a preto môžu prichádzať na liturgiu s legitímnou túžbou po pomoci alebo uzdravení. Konkrétna realizácia je už závislá od vôle Božej a dispozície konkrétného človeka. Homília môže napomôcť nielen k tomu, aby sa človek stretol s liečivou silou Božieho slova, ale aby uveril, že Boh má niekedy s jeho ťažkosťami iné plány a môžu byť rozdielne od jeho predstáv. Božia a Ježišova terapia je veľmi pestrá. Ona smeruje predovšetkým k tomu, aby človek dosiahol spásu.

Prvá kapitola sa zaoberá terapeutickými skutkami Ježiša Krista, ktoré začínajú ohlasovaním Božieho kráľovstva, pokračujú uzdravovaním telesne a duševne chorých a končia spásnou obetou na kríži. Zvlášť je venovaný priestor Ježišovej kazateľskej služby a jej jednotlivým komponentom.

Druhá kapitola je venovaná situácii poslucháčov homílie. Patrí medzi zásadné požiadavky, aby kazateľ v rámci svojich možností poznal prostredie a okolnosti, v ktorých žijú jeho poslucháči a ktoré majú na nich vplyv. Dôležité je brať na zreteľ aj spoločenské, hospodárske, politické, sociálne, kultúrne a náboženské tendencie, atmosféru liturgického spoločenstva, ale aj konkrétne problémy a očakávania, ktoré súvisia s osobnosťou poslucháča.

Tretia kapitola je zameraná už na samotnú homíliu, ktorá má mať terapeutické účinky. Práca neprezentuje nejaký špeciálny typ homílie, ale skôr akcentuje, čo je potrebné, aby štandardný typ homílie mal v sebe efektívnejšie zakomponovaný aj liečivý rozmer.

Homília je bytostne spätá s osobnosťou kazateľa. Kazateľ, ktorého možno pokladať za mediátora reprezentujúceho tak spoločenstvo, ako aj Ježiša, a ktorý sa stále pohybuje medzi biblickým textom a poslucháčmi, musí spíňať ľudské a duchovné predpoklady, aby pomohol homílii k terapeutickému rozmeru. Kazateľom sa bude zaoberať štvrtá kapitola.

Dodatok práce bude tvoriť vyhodnotenie dotazníka, v ktorom sa mali respondenti vyjadriť, čo očakávajú od homílie a aké obsahové a štylistické prvky homílie a osobnostné črty kazateľa najviac pôsobia na liečivý rozmer homílie.

1. Terapeutická činnosť Ježiša

Vzorom a mierou činnosti Cirkvi je Ježiš. Jej poslaním je pokračovať vo svete v Ježišovej vykupiteľskej misii, aby evanjelium o oslobodení človeka počuli a prijali všetci ľudia. Dokáže to vtedy, keď jej členovia budú nasledovať Ježiša, jeho lásku k Otcovi a k všetkým ľuďom. Potom môžu ľudia uveriť a prežiť, že Boh ich miluje a záleží mu na osude každého jedného. Ježišovo radostné posolstvo sa tak môže stať balzomom pre všetkých ľudí, zvlášť slabých, biednych, utrápených a chorých.

1. 1 Ježiš - Spasiteľ alebo Terapeut?

Všetci traja synoptickí evanjelisti spomínajú udalosť z Matúšovho domu, keď ho Ježiš povolal za svojho učeníka. V dome sú prítomní colníci, hriešnici, farizeji a učeníci. Farizeji sú pohoršení zistením, s kým Ježiš stoluje. On na ich pohoršenie reaguje vetou: „Lekára nepotrebujú zdraví, ale chorí“ (Mt 9, 12; porov. Mk 2, 17; Lk 5, 31). Ježiš v evanjeliách sám seba nazýva lekárom – therapoon.¹ Svoje lekárske poslanie aj konkrétne realizuje. Uzdravuje každú chorobu a neduha medzi ľuďmi (porov. Mt 4, 23). Môžeme teda Ježiša nazývať viac Lekárom ako Spasiteľom?

1. 1. 1 Ježiš je Spasiteľ

¹ Grécky výraz „therapeuon“ sa až sekundárne chápe vo význame uzdravovať. Primárne znamená slúžiť Bohu v zmysle poklony. V Septuaginte sa termín „slúžiť“ vyjadruje výlučne slovom „therapeuon“. Terapeutická služba spočíva v medziľudskom vzťahu, kde niekto prináša úľavu tomu, kto ju potrebuje. Ježišova terapeutická služba spočívala v uzdraveniach, ktoré mali za cieľ obnovenie pôvodného vzťahu medzi Bohom a človekom. (Porov. KOCH, K.: *Konfrontace nebo dialog?*, Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2000, s. 87 – 88; CHAIM, W.: *Kaznodzieja jako terapeuta*, In: *Sluga Slowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1997, s. 168 – 171; HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, Kraków: Wydawnictwo D'EL Art, 1996, s. 23).

Ježiš prišiel na zem, aby oslobodil ľudí od hriechu, smrti a vzkriesil ich k novému životu. Syn Boží sa narodil na zemi preto, aby ľudí spasil svojou smrťou. Slovo sa stalo telom, aby nás zmierilo s Bohom a spasilo. Boh nás tak miloval, že poslal svojho syna ako zmiernu obeť za naše hriechy (porov. 1 Jn 4, 10). „Otec poslal syna za Spasiteľa sveta“ (1 Jn 4, 14).² Židovským náboženským vrchnostiam to jasne definoval apoštol Peter po uzdravení chromého: „V mene Ježiša Krista Nazaretského, ktorého vy ste ukrižovali, ale ktorého Boh vzkriesil z mŕtvych, jeho mocou stojí tento človek pred vami zdravý... V nikom inom niet spásy, lebo niet pod nebom iného mena daného ľuďom, v ktorom by sme mali byť spasení“ (Sk 4, 10, 12). Tento výrok má všeobecnú platnosť, lebo pre všetkých môže prísť spása len od Ježiša Krista.³ Neznamená to však, že Ježiš žil na zemi len preto, aby za nás zomrel. Dielo spásy sa dotýka nielen jeho smrti a zmŕtvychvstania, ale celej jeho činnosti, všetkých jeho slov a skutkov.⁴

Ježiš ohlasoval príchod Božieho kráľovstva,⁵ ktoré sa v jeho osobe priblížilo k ľuďom.⁶ Blízkosť Božieho kráľovstva dosvedčuje Ježiš svojimi činmi: uzdravuje chorých, oslobodzuje diablom posadnutých, odpúšťa hriechy a kriesi mŕtvych. Celá činnosť Ježiša má spásny charakter. Príchod Božieho kráľovstva neohlasuje ako náuku, ale ako udalosť. V jeho osobe, v skutkoch a stretnutiach s ľuďmi zjavuje panovanie a lásku Boha, ktorý je otvorený pre núdzu a biedu každého človeka.⁷ Vo svojej osobe personifikuje spásu. Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna, aby nezhynul nik, kto v neho verí, ale aby mal večný život (porov. Jn 3, 16 – 17). V Ježišovi sa Boh

² Porov. *KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI*, č. 457. Katechizmus cituje na tom istom mieste aj sv. Gregora Nyssenského, ktorý napísal, že naša prirodzenosť bola chorá a potrebovala lekára. Rahner nazýva Spasiteľa dejinnou osobnosťou, ktorá vstúpila do priestoru a času, a ňou začal počiatok absolútneho Božieho sebadarovania, ktoré prichádza k svojmu cieľu a ukazuje, že toto sebadarovanie sa deje neodvolateľne a že bolo víťazne zahájené (Porov. RAHNER, K.: *Základy kresťanskej viery*, Svitavy: Trinitas, 2002, s. 247).

³ Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Redemptoris missio*, č. 5; Joseph Ratzinger vysvetľuje, že naša nemocná civilizácia sa môže vyliečiť len vtedy, keď objaví Boha ako konštrukčný bod celej našej existencie. Spásne spolubytie s Bohom však bude možné len v tom, ktorého Boh poslal a skrze ktorého je on spolu s nami. My si nemôžeme toto spolubytie „privodiť“. Jedine Kristus nás môže priviesť do spoločenstva s Bohom (Porov. RATZINGER, J.: *Ježiš Kristus dnes*, In: Medzinárodná katolícka revue COMMUNIO č.4, Ronov n/ D: TRIALITY, spol s. r. o., 1997, s. 351).

⁴ Granat nazýva celý život Ježiša Krista spásnou udalosťou:

- a) Kristus otvára pred človekom perspektívy nekonečnosti, keď učí o večnom Božom kráľovstve; predsa však neprikazuje útek od života, na ktorom má účasť, naopak, žehná manželstvu, rodine a deťom;
- b) jednoduchosť evanjeliovej etiky, obsiahnutej v dvoch prikázaniach, ktoré sú spolu tesne späté: láska k Bohu a k blížnemu, je najdokonalejšou normou, ktorú ľudia niekedy obmedzujú a nemôžu ju prekročiť;
- c) Ježiš prekonal mravný formalizmus s veľkým dôrazom na vnútorný postoj;
- d) vyslovená zásada, že blížnym je každý človek, vylučuje akúkoľvek formu partikularizmu pri jednaní s ľuďmi;
- e) Ježišove učenie v náboženskej oblasti o Bohu ako Otcovi a jeho prozreteľnosti vylučuje akúkoľvek formu povery a mágie a približuje Boha k nám, bez toho, že by bola porušená jeho tajuplnosť (Porov. GRANAT, W.: *K človeku a Bohu v Kristu zv. 2*, Rím: Velehrad – Kresťanská akadémia, 1981, s. 64 – 65).

⁵ Pojem „božie kráľovstvo“ sa u Židov v Ježišovej dobe príliš nevyskytuje, ako by sa na prvý pohľad zdalo podľa častého používania v Novom zákone. Z dejín tohto pojmu a jeho jazykového rázu je zrejmé, že mu treba rozumieť v zmysle „Boh je kráľ“, teda funkčne a nie staticky či lokálne (Porov. HOLTZ, T.: *Ježiš z Nazareta*, Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1991, s. 68).

⁶ Schürmann Božie kráľovstvo a jeho vzťah k Ježišovmu životu a smrti zhrňuje nasledovne:

- 1. Božie kráľovstvo je – eschatologicko – transcendentne – úplne Božím dielom. Nedá sa nastoliť ani politicko – spoločensky, ani morálne a je teologicky zosobnené Ježišovým chápaním abba.
- 2. Božie kráľovstvo je ohlasované trpiacim, chudobným a hriešnikom ako spása a ako také už nie je v Ježišovi chápané ako čisto budúca záležitosť, ale ako nastávajúca súčasnosť.
- 3. Božie kráľovstvo sa v Ježišovi javí v radikalizovanej podobe a tým aj v ohrozenej podobe, zdá sa byť neúspešné, ale práve v zdanlivej bezúspešnosti sa stáva prejavom a obrazom Božieho zostúpenia.
- 4. Božie kráľovstvo ponecháva otvorenú aj vlastnú Ježišovu budúcnosť. Svojím proexistenčným postojom mohol Ježiš preniesť svoju službu Božiemu kráľovstvu zo života do smrti a mohol tak očakávať, že Otec dá tejto smrti možný význam spásy (Porov. WALDENFELS, H.: *Kontextová fundamentální teologie*, Praha: Vyšehrad, 2000, s. 305).

⁷ Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Redemptoris missio*, č. 13.

približuje k ľuďom, aby im ukázal svoju vôľu, ktorou je spása človeka, a takisto svoju lásku a milosrdenstvo. V Ježišovi môžu ľudia skúsiť, čo znamená spása, a pocítiť silu oslobodzujúcej lásky. Pri každom stretnutí s ľuďmi im Ježiš ukazuje, že Boh ich miluje a majú pre neho veľkú hodnotu. Predstavuje im Otca, ktorý nie je otec – pán, ktorý utláča, trestá, karhá alebo ponízuje. Práve naopak, je dobrým, láskavým a milosrdným Otcom.⁸ Blízkosť Boho – Otca umožňuje ľuďom nanovo nadobudnúť svoju hodnotu a zmysel života, aby bol život taký zdravý, ako ho stvoril Boh.

Celý život Ježiša nesie v sebe pozvanie, ktoré Boh dáva ľuďom, aby sa s ním zjednotili a prijali spásu. Je adresované všetkým, ktorí sa cítia malí a nehodní, hriešni a slabí, ktorí sú chorí, alebo prežívajú iné problémy, aby uverili, že ich život je v rukách Božích. K takýmto ľuďom sa Ježiš obracia s darom spásy. To im prináša záchranu, spásu a uzdravenie.⁹

1. 1. 2 Ježiš potvrdzuje spásne poslanie terapeutickými skutkami

Spása je úzko spätá s vládou Boha, ktorá sa prejavuje v Ježišových exorcizmoch a uzdraveniach.¹⁰ Ježiš chce, aby jeho činy boli znakmi, ktoré poukazujú na prítomnosť Boha vo svete. Nechce nimi potvrdzovať vlastnú identitu a misiu. Zreteľne to vidieť vtedy, keď odmieta urobiť zázrak na žiadosť ľudí (porov. Mt 16, 1 – 4; Mk 8, 11 – 13).

Ježišove ohlasovanie Božieho kráľovstva je potvrdzované uzdraveniami (porov. Mk 1, 15; 23 – 28). Ježiš sa bez prestania približoval k svetu ľudského utrpenia. „On kade chodil, dobre robil“ (porov. Sk 10, 32). Uzdravoval chorých, potešoval zarmútených, sýtil hladných, uzdravoval hluchých, slepých, malomocných, oslobodzoval od diabolstiev a od rozličných neduho, trikrát mŕtvym prinavrátil život. Bol citlivý ku každému ľudskému utrpeniu, či už telesnému, alebo duševnému.¹¹

Ohlasovanie Božieho kráľovstva a uzdravovanie sú medzi sebou úzko spojené, lebo zjavujú panovanie Boha, ktoré prichádza na zem v osobe Ježiša Krista. Sú znamením, že „Boh navštívil svoj ľud“ (Lk 7, 16) a že Božie kráľovstvo je už celkom blízko.¹² Uzdravenia ukazujú, že Boh je Pánom, a nie diabol. Chorí, ktorých Ježiš uzdravil, alebo mŕtvi, ktorých vzkriesil, nie sú hriešnikmi, ktorých Boh potrestal chorobou alebo smrťou, ale sú obeťou moci satana, ktorý môže byť premožený len silnejším od neho (porov. Mk 3, 27). Ježišove uzdravenia sú akoby „čiastkové víťazstvá Božieho kráľovstva“, počiatok nového stvorenia, v ktorom nie je miesto pre chorobu a smrť. Neexistujú choroby a slabosti, ktoré by Ježiš nedokázal premôcť. On je ten, ktorý lieči všetky choroby a neduhy (porov. Mt 4, 23; 9, 35). Ježiš akoby postupne privádzal stvorenie do stavu spásy, ktorou je panovanie Boha.¹³ Aj keď Ježiš neuzdravil všetkých chorých, jeho uzdravenia boli znamením príchodu Božieho kráľovstva. Zvestovali hlbšie uzdravenie, ktorým bude víťazstvo nad hriechom a smrťou prostredníctvom jeho Veľkej noci.¹⁴

Ježiš v evanjeliách nie je terapeutom, ktorý pozná tajomstvá medicíny a lieči ľudí, aby im čiastočne pomohol. Jemu záleží na úplnom uzdravení človeka. Jeho uzdravenia nie je možné označovať v zmysle medicínskym, ale ako prostriedok k dosiahnutiu plnosti zdravia. Ježišove uzdravenia prekračujú telesný a kondičný rozmer človeka. Vzťahujú sa na celého človeka

⁸ Porov. ARGALÁŠ, D.: *Ježiš Kristus, stredobod vesmíru a dejín*, Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2003, s. 71.

⁹ Porov. BIELIŇSKI, K.: *Zbawiciel czy Uzdrawiciel? Kilka uwag o terapeutycznej działalności Jezusa*, In: *Boża terapia – O duszpasterstwie jako posłudze uzdrawiania*, Red. Ryszard Hajduk, Kraków: Wydawnictwo Homo Dei, 2005, s. 16 – 17.

¹⁰ Nemoc a posadnutosť démonom v antike spolu úzko súvisia. To platí predovšetkým o duševnom utrpení a o utrpení psychosomatickej povahy. Tradícia je zajedno v tom, že Ježiš uzdravoval ľudí, ktorí boli postihnutí nemocami tohto typu. Aj oni svoje uzdravenie chápali ako vyhánanie démonov (Porov. HOLTZ, T.: *Ježiš z Nazareta*, s. 72).

¹¹ Porov. JÁN PAVOL II.: Apoštolský list *Salvifici doloris*, č. 16.

¹² Porov. *KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI*, č. 1503.

¹³ Porov. BIELIŇSKI, K.: *Zbawiciel czy Uzdrawiciel? Kilka uwag o terapeutycznej działalności Jezusa*, s. 18 – 19.

¹⁴ Porov. *KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI*, č. 1505.

a oslobodzujú ho od všetkého zla. Ježiš potvrdzuje, že zdravý je ten, kto je dvakrát zdravý: na tele aj na duši.¹⁵

Spása (sotéria), o ktorej hovorí Sväté písmo, má dvojaký význam: 1) vyslobodenie z konkrétneho nešťastia, napr. búrka na mori (porov. Mt 8, 25), alebo uzdravenie z choroby; 2) je to eschatologická spása, napr. dosiahnuť Božie kráľovstvo (porov. Mk 10, 26; Lk 13, 23). V eschatologickej perspektíve ide predovšetkým o posledné a úplné spasenie, ktoré je dielom Boha. Zvláštny význam tu má odpustenie hriechov, ktoré spolu s uzdravením tela poukazuje na to, že posledné časy sú už teraz prítomné. Preto Ježiš odpúšťa hriechy, ktoré viac ako čokoľvek iné ponížujú človeka, rania, oslabujú a nedovolia mu „vzpriamene“ (porov. Lk 13, 10 – 13) kráčať životom.¹⁶

Spása ako oslobodenie a ako uzdravenie sú dva významy, ktoré sa vzájomne prenikajú. Spása nachádza svoje konkrétne vyjadrenie v uzdravení. A zasa uzdravenie treba chápať v kontexte spasenia.¹⁷

V Ježišovej dobe mala choroba aj svoj náboženský a spoločenský rozmer. Chorí boli pokladaní za ľudí, ktorí sú v moci zlého ducha, alebo potrestaní Bohom za hriechy (porov. Jn 9, 2).¹⁸ Ľudia trpeli ešte viac z tohto dôvodu, ako len z prítomnosti fyzickej bolesti. Z týchto dôvodov uzdravenie z choroby pomohlo človekovi obnoviť si náboženské a spoločenské kontakty.¹⁹

Ježišova uzdravujúca činnosť je spojená s jeho učením: Ježiš ohlasuje evanjelium a uzdravuje (porov. Mt 4, 23; 9, 35). Svojimi uzdravujúcimi zázrakmi Ježiš naplňa Boží plán spásy, ktorý predpovedali proroci v Starom zákone: víťazstvo nad smrťou, chorobou a všetkou ľudskou biedou. V odpovedi na otázku Jána Krstiteľa Ježiš opisuje svoju zázračnú činnosť slovami starozákonných predpovedí: „Slepí vidia, chromí chodia, malomocní sú čisti, hluchí počujú, mŕtvi vstávajú a chudobným sa hlása evanjelium“ (Mt 11, 4 – 5). V Ježišových uzdraveniach sa „materializuje“ jeho ohlasovanie. On sám je „blahozvešťou“, a preto nie je rozdiel medzi ním a poslanstvom, medzi slovom, konaním a bytím. Jeho sila, tajomstvo účinku jeho konania, je v úplnej identite poslanstva, ktoré prináša.²⁰

Mnoho Ježišových uzdravení predchádza viera prosiaceho o uzdravenie (porov. Mt 8, 8; Mk 5, 34). Ona spôsobuje, že ľudia obsiahnu Ježišovu spásu. Viera, ktorá vedie k uzdraveniu, to je nádej, že Božia moc v Ježišovi nekončí tam, kde končia ľudské možnosti. Viera však nerobí zázraky, ale Boh, ktorý sa stretáva s pripravenosťou človeka uveriť a prijať zázrak. Viera dovoľuje ľuďom prijať zázrak. Je sprevádzaná nádejou v Ježišovu moc, ktorá ich oslobodzuje od chorôb: „Tvoja viera ťa zachránila.“ Uzdravujúca moc Ježišova a spasiteľná sila viery neoslobodzuje človeka len od telesných nevoľností, ale aj z jeho vnútorných rán. Takto to Ježiš hovorí hriešnej žene, ktorá netrpela na žiadnu fyzickú chorobu (porov. Lk 7, 50).

Spása je proces dialogický. Realizuje sa v relácii, akú Boh nadväzuje s človekom. Boh svojou láskou vychádza človekovi v ústrety a čaká na jeho odpoveď, ale zároveň rešpektuje jeho slobodu. Človeka nenúti, aby ho miloval. Ľudia, ktorí sa stretávajú s Ježišom, sú často iniciatívni, lebo túžia po uzdravení a spáse. Ježiš nemôže urobiť zázrak tam, kde chýba atmosféra otvorenosti a pripravenosti

¹⁵ Porov. DERMEK, A.: *Chorých uzdravoval*, Bratislava: Vydavateľstvo DON BOSCO, 2004, s. 11.

¹⁶ Porov. HAJDUK, R.: *O słowach, które uzdrawiają (cz. I)*, In: HOMO DEI – przegląd teologiczny – duszpasterski Nr 1 (250), Kraków, 1999, s. 121.

¹⁷ Porov. BIELIŃSKI, K.: *Zbawiciel czy Uzdrawiciel ? Kilka uwag o terapeutycznej działalności Jezusa*, s. 20 – 22.

¹⁸ Blinzler pri kometovaní Markovho evanjelia pripomína, že evanjelista jasne rozlišoval medzi chorobou a posadnutosťou zlým duchom. Každá choroba nebola pod nejakým démonickým vplyvom (Pozri Mk 1, 32. 34; 3, 10 – 11; 6, 13) (Porov. BLINZLER, J.: *Jesusverkündigung im Markusevangelium*, In: *Jesus in den Evangelien* – Stuttgarter Bibelstudien 45, Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 1970, s. 92).

¹⁹ Napr. sekta esénov vyhánala zo svojich radov chorých ľudí. Seba chápali ako komunitu, ktorá dosiahla spásu, a keď niekto ochorel, tak to znamenalo, že upadol do nemilosti Boha (Porov. Hajduk, R.: *O słowach, które uzdrawiają (cz. I)*, s. 121).

²⁰ Porov. JÁN PAVOL II. Encyklika *Redemptoris missio*, č. 13.

priať obdarovanie (porov. Mk 6, 5 – 6). Otvorenosť a nádej v Boha pomáha dosiahnuť vieru, ktorá uzdravuje.²¹

Spásonosné Kristovo dielo neodstraňuje z ľudského života časné utrpenie, ale predsa vrhá nové svetlo na každé utrpenie. Je to svetlo evanjelia, v strede ktorého sa nachádza pravda, zjavená v rozhovore s Nikodémom: „Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna, aby ne zahynul nik, kto v neho verí, ale aby mal večný život“ (Jn 3, 16).²²

1. 1. 3 Ježišove terapeutické postoje

Komplexnejší pohľad na evanjeliové obrazy, v ktorých Ježiš uzdravuje ľudí, umožňuje vytvoriť určitú sumarizáciu jeho terapeutických postojov.

Ježiš uzdravuje **konkrétnych** ľudí v konkrétnej časovej situácii.²³ Sú to jednotlivci, ktorých choroba je známa (napr. ochrnutie; porov. Mt 9, 1 – 8; Mk 2, 1 – 5; Lk 5, 17 – 20), alebo trpiaci, ktorí tvoria spoločenstvo a Ježiš ich uzdravuje (napr. malomocní, porov. Lk 17, 11 – 19). Sú to ľudia, ktorí majú svoje životné príbehy, ktorým choroba priniesla neľahké situácie a ktorí hľadajú u Ježiša pomoc. Ježiš ich navštevuje (porov. Mt 8, 14 – 15), alebo oni vyhľadávajú Ježiša (porov. Mt 9, 27 – 30). Niektorých chorých privádzajú k Ježišovi aj iní ľudia (porov. Mt 9, 1 – 8). Stotníkovo sluhu Ježiš dokonca uzdravil na diaľku (porov. Mt 8, 5 – 13; Lk 7, 1 – 10). Ježiša zaujímajú konkrétni trpiaci ľudia a nie všeobecné relácie o ľudských nešťastiach.

Ježiš má na zreteli **celého človeka**. Žiadna ľudská potreba mu nie je ľahostajná. Tento postoj určuje Ježišove pôsobenie. Zaujíma sa o zdravie duše, ale má na zreteli aj iné nedostatky, ktoré sťažujú ľuďom život. Patria medzi ne choroby, spoločenské handicapy, hlad, strach, medziľudské vzťahy. Ježiš má pred sebou človeka so všetkými rozmermi jeho existencie. Má k nemu úctu a vytvára s ním liečivý vzťah.²⁴ Vidieť to napr. pri uzdravení posadnutého (porov. Mk 5, 1 – 20; Mt 8, 28 – 34; Lk 8, 26 – 39). Posadnutý sa nachádza nielen v duchovnej biede, ale aj v stave sociálnej izolácie a odcudzenia. Stratil atribút personality, medzi ktorý patrí rozhodovanie. Jeho duchovná sféra sa stala miestom, kde prebiehal boj medzi Kristom a démonom. Oslobodenie posadnutého ukazuje Ježišov triumf nad temnou inteligenciou a zároveň aj koniec izolácie od spoločenstva.²⁵

Ježišov vzťah k trpiacim je sprevádzaný **empatiou**. Dokáže sa vcítiť do ľudského nešťastia. Je „milosrdným Samaritánom“, ktorý vidí ľudské bolesti, cíti s nimi a pomáha. Dokáže premôcť právne a liturgické bariéry židovských predpisov, aby pomáhal ženám, deťom, hriešnikom, cudzincom, spoločensky odvrhnutým a chorým. Odpoveďou na jeho postoj sú neraz nečakané reakcie, ako to vidieť napr. u Zacheja (porov. Lk 19, 1 – 10). Ježiš ho neodsudzuje, nežiada od neho, aby sa dištancoval od svojich činov, nedáva mu podmienky, ale prichádza do jeho domu. Stačilo, že sa predtým naň pozrel a oslovil ho. Ježišov pohľad všetko zmenil.

Ježiš uzdravuje v bezprostrednom **kontakte**. Stretnutia s chorými ho predstavujú v rozličných reláciách. Evanjeliá predstavujú, ako Ježiš vytváral kontakt s chorými, čo im povedal, čo oni povedali jemu, ako sa ich dotýkal, alebo prijímal dotyky od chorých. Ježišov kontakt prinášal ľuďom oslobodenie a dôstojnosť. Napríklad Matúš o uzdravení malomocného napísal: „On vystrel ruku, dotkol sa ho a povedal: „Chcem, buď čistý!“ (Mt 8, 3). Ježiš nielen dotykmi chorých uzdravoval, slepým otváral oči, hluchým uši, ale umožňoval ľuďom, aby prichádzali k nemu a mohli sa ho dotknúť.

²¹ Porov. BIELIŇSKI, K.: *Zbawiciel czy Uzdrawiciel? Kilka uwag o terapeutycznej działalności Jezusa*, s. 23 – 26.

²² Porov. JÁN PAVOL II.: *Apoštolský list Salvifici doloris*, č. 15.

²³ Zázraky sú od svojho začiatku zamerané na určitého adresáta. Nie sú to facta bruta, ale oslovenia poznávajúceho subjektu v konkrétnej dejinnej situácii (Porov. RAHNER, K.: *Základy kresťanskej viery*, s. 351).

²⁴ Porov. HOLTZ, T.: *Ježiš z Nazareta*, s. 84.

²⁵ Porov. SARKA, R.: *Pastoračno – terapeutická dimenzia Kristovho kňazstva*, In: *Duchovný Pastier* 1, Trnava: Spolok Svätého Vojtecha, 2005, s. 26.

Napr. žena, ktorá trpela na krvotok (porov. Mk 5, 25 – 34). Lukáš napísal: „A každý zo zástupu sa usiloval dotknúť sa ho, lebo vychádzala z neho sila a uzdravovala všetkých“ (Lk 6, 19).²⁶

Ježiš sa dotýka **miesta** zranenia. Bohatému mladíkovi povedal: „Ak chceš byť dokonalý, choď, predaj, čo máš...“ (Mt 19, 21). Ježiš triafa do najcitlivejšieho bodu jeho života. Mladík reaguje tak, že odchádza smutný. Podobne povedal žene pri studni, ktorá striedala mužov: „Choď, zavolaj svojho muža a príď sem“ (Jn 4, 16). Priznanie si „rany“ vedie k vyliečeniu a prináša novú kvalitu do života.

Terapeutické praktiky Ježiša sú **nenásilné**. Ježiš nie je dotieravý. Nevnucuje sa ľuďom, aby im za každú cenu pomáhal. Nespráva sa demonštratívne, autoritatívne a manipulatívne. Je otvorený pre každého človeka a každému človekovi ponecháva slobodu. Nikoho si nezaväzuje a vie, že niektorí vyliečení ním neskôr pohrdnú. Je pokorný Boží „terapeut“, ktorý neprišiel, aby sa dal obsluhovať, ale aby sám slúžil (porov. Mk 10, 45). Pokorný je vtedy, keď sa dotýka malomocného (porov. Mt 8, 1 – 4; Mk 1, 40 – 45; Lk 5, 12 – 16), alebo keď sa ho dotýka hriešnica (porov. Lk 7, 36 – 50). Pri Poslednej večeri si kľaká a umýva nohy apoštolom (porov. Jn 13, 5). Napokon moc uzdravovať si nenecháva len pre seba, ale dáva ju aj učeníkom (porov. Mk 6, 7 – 13; Mt 10, 1 – 4; Lk 9, 1 – 6). Majú v tom napodobňovať jeho samého.²⁷

Ježiš zároveň koná **slobodne a odvážne**. Nebojí sa priblížiť k chorým, ktorí boli vydedencami a pokladaní za nečistých. Dostáva sa tak do konfliktu so silami, ktoré ho nechceli prijať. Vysmieľajú sa mu (porov. Mt 9, 24), hnevajú sa na neho (porov. Lk 13, 14), upodozrievajú ho zo spojenia s diablom (porov. Mt 9, 34), aby ho napokon odsúdili na smrť (porov. Lk 6, 7). Je to smrteľný konflikt medzi ním a silami, ktoré nechceli, aby hluchí počuli, nemí rozprávali, slepí videli, malomocní sa očisťovali a chromí chodili.

V spore so satanom je Ježiš pokúšaný, aby svoju božskú moc využil pre seba: urobiť z kameňov chleby, aby uspokojil svoj hlad, a skočiť zo svätyne, aby ukázal svoju moc. Satan chce, aby sa Ježiš stal **egoistom**. Ježiš ani pri tejto príležitosti, ani neskôr, nič nerobí pre seba. Všetko koná z poslušnosti k Otcovi a pre dobro ľudí. Ježiš neuzdravuje ľudí preto, aby obrátil na seba pozornosť zástupov, alebo aby naplnil túžbu po sláve. Svoju moc používa na to, aby pomohol iným ľuďom. Nič nevyužíva pre vlastné potreby. Aj na kríži odmieta hlasy, ktoré volajú, aby zachránil seba samého (porov. Lk 23, 35 – 38).

Ježiš pri všetkých uzdraveniach **odhaľuje** Boha, ktorý je pôvodca a iniciátor každého vyliečenia. Ukazuje Boha, ktorý miluje ľudí a má ľútosť nad ich biedami. Pred Otcom sa stáva akoby „hovorcem“ všetkých, ktorí sú odpísaní spoločnosťou. Takýmto spôsobom Ježiš otvára ľuďom nové možnosti, dáva im odvahu k novému životu, pomáha im nanovo nájsť vlastnú identitu.²⁸

Ježiš rozpráva podobenstvá a povzbudzuje poslucháčov do **reflexie** nad svojím životom. Vie, že človek sa radšej stretáva s druhými, ako sám so sebou. V podobenstve o farizejovi a mýtnikovi, ktorí vstúpili do chrámu modliť sa (porov. Lk 18, 9 – 14), Ježiš provokuje poslucháčov, aby sa sami zamysleli nad svojím správaním, ktoré im akoby v zrkadle nastavuje v podobenstve.²⁹

1. 2 Ježišova terapeutická homília

Ježiš svoju kazateľskú činnosť v rámci liturgie začína v nazaretskej synagóge (porov. Lk 4, 16 – 22).³⁰ Liturgické zhromaždenie je pre neho príležitosťou prečítať fragment z proroka Izaiáša a povedať svoju „prírodnú kázeň“ alebo inauguračný prejav.³¹ Lukáš nám to opísal:

²⁶ Porov. WENZ, H.: *Körpersprache im Gottesdienst*, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 1998, s. 157 – 158.

²⁷ Porov. HOLTZ, T.: *Ježiš z Nazareta*, s. 84 – 85.

²⁸ Porov. CHAIM, W.: *Kaznodzieja jako terapeuta*, s. 168 – 171; BIELIŇSKI, K.: *Zbawiciel czy Uzdrawiciel? Kilka uwag o terapeutycznej działalności Jezusa*, s. 26 – 29.

²⁹ Porov. HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, s. 36.

³⁰ Lektúra a vysvetľovanie Svätého Písma v liturgickom prostredí tvorí súčasť náboženských dejín vyvoleného národa. Ako príklad môže slúžiť súbor homiletických rečí v knihe Deuteronomium (Porov. Dt 6 – 8), ktoré boli vyhlásené v rámci kultu, pri ktorom bola obnovená zmluva s Pánom. Reči sú interpretáciou a aktualizáciou udalostí spásy a noriem Zmluvy v novej situácii Božieho ľudu. Niekedy aj proroci ohlasujú Pánove posolstvá v kultových zhromaždeniach (porov. Am 7, 10 – 16; Jr 28, 1; 36, 6). Výstižne to vyjadrujú slová Žalmistu:

„Prišiel aj do Nazareta, kde vyrástol. Podľa svojho zvyku vošiel v sobotu do synagógy a vstal, aby čítal. Podali mu knihu proroka Izaiáša. Keď knihu rozvinul, našiel miesto, kde bolo napísané:

„Duch Pána je nado mnou, lebo ma pomazal, aby som hlásal evanjelium chudobným. Poslal ma oznámiť zajatým, že budú prepustení, a slepým, že budú vidieť; utláčaných prepustiť na slobodu a ohlásiť Pánov milostivý rok.“

Potom knihu zvinul, vrátil ju sluhovi a sadol si. Oči všetkých v synagóge sa upreli na neho. A on im začal hovoriť: „Dnes sa splnilo toto Písmo, ktoré ste práve počuli.“ Všetci mu prisviedčali a divili sa milým slovám, čo vychádzali z jeho úst“ (Lk 4, 16 – 22).

1. 2. 1 Ježiš číta z Knihy proroka Izaiáša

Skôr, ako Ježiš prehovoril v synagóge, berie do rúk knihu proroka Izaiáša. Spája v jeden celok dva fragmenty: slová Mesiáša, ktorý udeľuje milosť (porov. Iz 61, 1 – 2) a vetu: „prepustiť utláčaných (zlomených) na slobodu“ (Iz 58, 6). Sú to fragmenty z tzv. Trita – Izaiáša.³² V roku 538 pr. Kristom sa Židia vracajú z babylonského zajatia do zničeného Jeruzalema. Aj prorok je v neľahkej situácii a Boh mu dáva silu, aby zmobilizoval vyčerpaný ľud.³³ Preto hovorí o vzniku nového Jeruzalema a stavbe chrámu (porov. hl. 60). Ježiš v Nazarete číta text proroka, ktorý verí, že jeho vízia je tak reálna, ako spustošenie okolo neho.

Druhý fragment, ktorý číta Ježiš v synagóge, je kritikou náboženských praktík. Hovorí o pravom pôste, ktorý sa páči Bohu. Prorok chce ľudí poučiť, že ich rituálny pôst je marením času, keď v deň pôstu sa venujú svojim záujmom, slúžia svojim bôžikom a zároveň utláčajú robotníkov a krivdia chudobným. Ak náboženský rituál nerobí človeka citlivým na biednych, tak je to len absurdné divadlo.

Citát z proroka Izaiáša možno nazvať Evanjeliom pre chudobných. V prorokovom chápaní „chudobní“ mohli byť všetci členovia národa, ktorí sa vrátili v ťažkom sociálnom stave zo zajatia. V Ježišovom zmysle „chudobní“, to nebol už celý národ, ale konkrétni ľudia, ktorí majú ťažké životné položenie.³⁴ V kontexte celého Ježišovho evanjelia je zrejmé, že nemá na mysli len materiálne chudobných, ale aj chudobu iného druhu. Na konci svojej nazaretskej kázne spomína Ježiš dvoch rozdielne chudobných, ktorí v minulosti prijali Božiu milosť. Prvou chudobnou bola vdova (porov. Lk 4, 26), ale tým druhým chudobným bol bohatý veliteľ sýrskych vojsk, ktorého chudoba nespočívala v nedostatku peňazí, ale v úplnej bezmocnosti voči malomocenstvu (porov. 4, 27). Lukáš už

„Ohlasujem tvoju spravodlivosť vo veľkom zhromaždení“ (Ž 40, 10). V Novom Zákone malo ohlasovanie miesto najprv v synagóge (porov. Jn 6, 22 – 71; Sk 13, 15) a neskôr pri slávení Eucharistie (porov. Sk 20, 7 – 11). (Porov. DYK, S.: *Homília jako integralna część liturgii eucharystycznej*, In: *Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* 48 (2005), nr. 3 (191), Lublin: Wydawnictwo KUL, 2005, s. 60). Poverenie čítať v synagóge bolo vyjadrením úcty a uznania duchovnej autority (Porov. KAPPELLARI, E.: *Heilige Zeichen in Liturgie und Alltag*, Graz; Wien; Köln: Verlag Styria, 2001, s. 85).

³¹ Evanjelisti spomínajú okrem nazaretskej synagógy aj vystúpenie Ježiša v kafarnaumskej synagóge (porov. Mk 1, 22) a aj v iných synagógach: „A chodil po celej Galilei, kázal v ich synagógach a vyháňal zlých duchov“ (Mk 1, 39; porov. Mt 4, 23; 9, 35). Priebeh Ježišovho vystúpenia v nazaretskej synagóge opisuje len Lukáš.

³² Trita – Izaiáš je pokladaný za anonymného proroka, ktorý účinkoval v roku 538 – 510 pred Kr. Svojím posolstvom sa obracia na sklamaných židov, ktorí boli nešťastní z toho, že Deutoro – Izaiášom predpovedané víťazstvo Jahveho – neprichádza. (Porov. HERIBAN, J.: *Úvod do knihy proroka Izaiáša*, in: *Sväté Písmo*, Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1995, s. 1451; KREMER, J.: *Lukasevanjeliem*, Würzburg: Echter Verlag, 1992, s. 54 – 55).

³³ Text Iz. 61, 1 – 3 sa nazýva „prorockou misiou“. Prorok dostáva špeciálne pomazanie, aby sa stal „mužom ducha“. Duch bude sprevádzať jeho svedectvo, nezávisle od všetkej moci a ľudských prekážok (Porov. KSIEGA IZAJASZA – Komentarz STACHOWIAK, L., Lublin: Redakcja wydawnictwa KUL, 1991, s. 270 – 271).

³⁴ Porov. HAJDUK, R.: *Jezus i kaznodziejstwo terapeutyczne*, In: *Boża terapia – O duszpasterstwie jako posłudze uzdrawiania*, Red. Ryszard Hajduk, Kraków: Wydawnictwo HOMO DEI, 2005, s. 113 – 116.

v nasledujúcej kapitole píše (porov. 5, 27 – 30), že ako jedni z prvých mali úžitok z evanjelia bohatí colníci. Ich chudoba bola morálna a duchovná.³⁵

1. 2. 2 Ježišova homília³⁶

V nazaretskej synagóge Ježiš ohlasuje homíliu, v ktorej sa odvoláva na slová z knihy proroka Izaiáša. Nevysvetľuje však prorokove slová, ale komentuje svoje správanie a skutky. Slová proroka v jeho osobe a v činoch sa stávajú pre ľudí realitou, ktorú môžu prežiť a skúsiť. Ježiš ohlasovanie Dobrej zvesti nezačína odhaľovaním ľudskej hriešnosti, ale vyplnením prísľubov, ktorých adresáti sú chudobní, chorí, väzni a všetky obete zla vo svete. Ježišova „kazateľská terapia“ spočíva na tom, aby vytvoril také prostredie, v ktorom všetci trpiaci dosiahnu vyslobodenie. Ježiš prináša slobodu. Slobodu od telesnej a duševnej slepoty, slobodu od chudoby a zotročenia, slobodu od hriechov.³⁷

Ježišova homília je veľmi krátka. Je vyjadrená zásadnou vetou: „Dnes sa splnilo toto Písmo, ktoré ste práve počuli“ (Lk 4, 21). Slovo „dnes“ (gr. *semeron*) vyjadruje skutočnosť, že v Ježišovi prichádza spása, čas milostí a naplnenia starozákonných prísľubov. To všetko sa „dnes“ dokonáva uprostred ľudu (porov. Lk 5, 26; 19, 9).³⁸ „Dnes“ je Ježišova cesta, ktorá bude prinášať spásu ľuďom, ale zároveň bude žiadať od nich rozhodnutie, lebo Ježiš sa stane znamením, ktorému budú odporovať (porov. Lk 2, 34), kameňom, čo stavitelia zavrhlí (porov. Lk 20, 17). To sa napokon začne realizovať aj „dnes“ v samotnej nazaretskej synagóge (porov. Lk 4, 28 – 29).³⁹

„Dnes“ sa stane skutočnosťou aj „Pánov milostivý rok“ (Lk 4, 19). História spásy sa stáva jedným veľkým momentom Božej intervencie medzi ľuďmi. „Dnes“ sa naplňa aj v slovách Ježiša. Homília Ježiša je potvrdením toho, o čom hovorí prorok Izaiáš. Keď Ježiš hovorí, že sa splnili slová Písma, tak poukazuje na svoju uzdravujúcu a oslobodzujúcu misiu. V Ježišových slovách je relácia medzi prorokovou predpoveďou a jej realizáciou „dnes“ v Ježišovom poslaní. Ježiš komentuje a interpretuje znaky, ktoré poukazujú na intervenciu Boha v živote ľudí. Ježiš ukazuje, že starý biblický

³⁵ Porov. GOODING, D.: *Lukášovo evanjelium*, Praha: Návrat domů, 1994, s. 66 – 68). Autor odpovedá aj na otázku, v čom spočívalo evanjelium chudobným. V texte sa dvakrát spomína slovo „prepustiť“. Grécke vyjadrenie je v obidvoch prípadoch „afesis“. Má širokú škálu významov: odoslať, prepustiť, nechať odísť, uvoľniť, dovoliť, odpustiť, zbaviť niekoho dlhov, viny, záväzkov a zaslúženého trestu. Grécke slovo „aichmalótos“, ktoré tu vyjadruje „zajatec“, doslova znamená „vojenský zajatec“. Z toho vyplýva, že Ježiš v synagóge nemohol použiť toto slovo v doslovnom význame a nemyslel na skutočných vojenských zajatcov. V obraznom zmysle je však v evanjeliu mnoho príkladov, keď Kristus dáva slobodu ľuďom, ktorí boli v zajatí dlhov (porov. Lk 7, 41 – 50), v satanovej moci (porov. Lk 8, 26 – 39), alebo milovali peniaze (porov. Lk 19, 1 – 10). Podobne treba chápať v obraznom zmysle aj navrátenie zraku slepým. Aj keď evanjelium spomína konkrétne uzdravenia slepých (porov. Lk 7, 21; 18, 35 – 43), neskorší kazatelia v slepote videli obrazný zmysel. Sv. Pavol pred Agripom povedal Ježišove slová, keď hovorí o svojom obrátení: „Budem ťa chrániť pred ľuďmi aj pred pohanmi; ku ktorým ťa posielam otvoriť im oči; aby sa od tmy obrátili k svetlu a od satanovej moci k Bohu; aby tak dosiahli odpustenie hriechov a podiel medzi posvätenými vierou vo mňa“ (Sk 26, 17 – 18). Napokon ohlásenie milostivého roku znamená, že Ježiš sa predstavuje ako Mesiáš a jeho príchodom začína „rok“ Pánovej milosti (Tamtiež).

³⁶ Rolf Zeffass konštatuje, že homília je interpretáciou biblického textu, osobou na to určenou, počas sv. omše. Podľa neho preto Ježiš homíliu nikdy neohlasoval, ani v nazaretskej synagóge, lebo tam nehovorí ako nositeľ úradu, ale ako svetský človek (Porov. ZERFASS, R.: *Od perikopy do homílii*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1995, s. 11). Ak hovoríme, že Ježiš ohlasoval homíliu, tak je to z aspektu, čo Ježiš povedal. Aktualizoval Izaiášove proroctvo slovom „dnes“. Aktualizácia Božieho slova patrí medzi podstatný prvok pokoncilovej homílie, a preto môžeme hovoriť, že Ježiš ohlásil homíliu (Porov. FABIAN, A.: *Teológia ohlasovania*, Košice: Kňazský seminár sv. Karola Boromejského, 1999, s. 12).

³⁷ Porov. STÖGER, A.: *Das Evangelium nach Lukas I. Teil*, Düsseldorf: Patmos Verlag, 1967, s. 137. Podľa židovskej tradície mal Mesiáš priniesť predovšetkým politickú slobodu, čo potvrdzujú aj Emauzskí učeníci (porov. Lk 24, 21). Ani oni ešte nechápali, že Ježiš prináša na prvom mieste vnútorné oslobodenie človeka (porov. VOSS, G.: *Jesusverkündigung im Lukasevanjeliem*, In: *Jesus in den Evangelien – Stuttgarter Bibelstudien* 45, Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 1970, s. 138).

³⁸ Porov. ERNST, J.: *Das Evangelium nach Lukas*, Leipzig: St. Benno – Verlag, 1984, s. 119.

³⁹ Porov. MÄRZ, C.P.: *Das Wort Gottes bei Lukas*, Leipzig: St. Benno – Verlag, 1974, s. 41 – 42.

text nepatrí len do histórie, ale nachádza svoju aktualizáciu a význam „dnes“.⁴⁰ Poslucháči môžu vidieť prítomnosť Boha, ktorý koná „dnes“. ⁴¹ „Dnes“ sa naplnil čas a priblížilo sa Božie kráľovstvo (porov. Mk 1, 15), okamih spásy – kairos, ktorý sa stal prítomný v osobe Ježiša. ⁴²

Ježiš v synagóge ohlasuje, že sa splnilo Písmo, ktoré si poslucháči práve vypočuli (porov. Lk 4, 21). „Dnes“ sa realizuje cez „počúvanie“. Už v Starom zákone boli uši dôležitým ľudským orgánom, cez ktoré človek prijímal „dabar Jahve“. Izaiáš napísal, že Jahve „každé ráno prebúdza mi ucho, aby som počúval ako učeník. Pán Jahve mi otvoril ucho...“ (Iz 50, 4 – 5). Naopak, kto nechce počúvať slová Jahveho, má ucho neobrezané, nemôže počuť (porov. Jer 6, 10). V čase spásy hluchí budú mať uši opäť otvorené, aby počuli slová Písma (porov. Iz 29, 18).⁴³

Spása prichádza v slove. Ježišove slová sú viac ako informácia o spase, oni sú splnením prísľubov a prinášajú spásu.⁴⁴ To, čo Ježiš ohlasuje, to sa už stalo. Izaiášovo proroctvo sa stalo evanjeliom. Zbavenie sa realizuje v počúvaní toho, čo Ježiš hovorí. Ježišove slová komentujú jeho skutky a skutky potvrdzujú jeho slová. Obsahujú veľkú moc meniť človeka, spôsobovať jeho obrátenie, spásu a oslobodenie.⁴⁵ Celá Ježišova misia sa práve prostredníctvom jeho slov ukazuje v plnom svetle. Kto počúva Ježišove slová, musí reagovať. Nemôže ostať neutrálnym. Ježišove slová sa dotýkajú ľudskej existencie, ktorú chcú premeniť. Spolu s jeho osobou a jednotlivými skutkami prinášajú spásu každému, kto ich vypočuje a podľa nich žije (porov. Mk 4, 1 – 20).⁴⁶

1. 3 Elementy Ježišovej kazateľskej činnosti

Z pohľadu liturgického ohlasovania homílie je Ježišove vystúpenie v nazaretskej synagóge inšpiratívne práve aktualizáciou Božích prísľubov a ľudských očakávaní. To je poslaním aj homílie. Ježišova kazateľská činnosť mimo synagógy je však omnoho bohatšia, lebo je spätá s celým Ježišovým verejným účinkovaním. Ježiš bol „mobilným“ kazateľom, ktorý kázal v prírode, na námestiach alebo v domoch. Evanjelista Lukáš napísal, že „chodil po mestách a dedinách, kázal a hlásal evanjelium o Božom kráľovstve“ (8, 1). Jeho kazateľská činnosť obohacuje aj dnešnú homíliu a jej terapeutické pôsobenie.

1. 3. 1 Ježiš komunikuje

Ježišovu kazateľskú činnosť treba vnímať z pohľadu jeho jedinečných **komunikačných schopností**. Evanjeliové texty ukazujú Ježiša ako Majstra komunikácie. On, v porovnaní so zakladateľmi iných náboženstiev, potreboval len tri roky, aby odovzdal učeníkom svoje posolstvo. Robil to predovšetkým v rozmere každodennej komunikácie. Ako potulný kazateľ mocou svojej autority hlásal Blahozvesť pomocou slov, ktoré boli úzko späté s jeho činmi. To dávalo takú intenzitu jeho komunikácii, že ľudia rozmýšľali a hádali, kým vlastne je. Pokladali ho za Jána Krstiteľa, Eliáša, Jeremiáša, alebo za nejakého proroka (porov. Mt 16, 14; 21, 11; Mk 6, 15; 8, 28; Lk 7, 16; 9, 8; 24, 19; Jn 4, 19; 6, 14; 7, 40; 9, 17).

Ježiš reprezentoval typ komunikácie otvorenej pre každého človeka. Jeho komunikácia bola darom lásky zvlášť tým, ktorí sa nachádzali v rozličných ťažkých situáciách. Pomáhala uzdravovať ľudí z duchovnej a telesnej patológie a stávala sa tak znakom Božej prítomnosti v ľudských dejinách.

⁴⁰ Porov. SCHNEIDER, G.: *Das Evangelium nach Lukas*, Würzburg: Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, Echter Verlag, 1992, s. 108.

⁴¹ Porov. HAJDUK, R.: *Jezus i kaznodziejstwo terapeutyczne*, s. 117 – 118.

⁴² Porov. ERNST, J.: *Das Evangelium nach Lukas*, s. 119.

⁴³ Porov. MÄRZ, C.P.: *Das Wort Gottes bei Lukas*, s. 42. Ježiš v Podobnenstve o rozsievачovi povedal: „Kto má uši na počúvanie, nech počúva“ (Mk 4, 9; porov. Mt 13, 9; Lk 8, 8). Ježiš hovoril o význame uší nielen v duchovnom zmysle, ale uzdravoval aj tých, ktorí boli fyzicky hluchí. Im hovoril: „Effeta“, čo znamená „Otvor sa“ (Mk 7, 35)!

⁴⁴ Porov. ERNST, J.: *Das evangelium nach Lukas*, s. 120.

⁴⁵ Porov. MÜLLER, P. G.: *Evangelium sv. Lukáše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 54.

⁴⁶ Porov. HAJDUK, R.: *Jezus i kaznodziejstwo terapeutyczne*, s. 122 – 124.

Ježiš dokázal prispôsobiť svoju komunikáciu všetkým tým, ktorí nadväzovali s ním komunikačné vzťahy. Stal sa tak dokonalým Ohlasovateľom a vzorom dokonalej komunikácie. Už tým, že prijal ľudské telo, sa zaoberal prirodzenosťou tých, ktorí raz mali prijať jeho posolstvo a ňou, jemu vlastným spôsobom, naplnil všetko svoje kázanie a celý svoj pozemský život. Medzi svojím ľudom hlásal Božie posolstvo úprimným a prístupným spôsobom, bez kompromisu, účinne a vytrvalo. Vo svojej komunikácii prijal taký spôsob reči a myslenia, ktorý bol vlastný ľudu jeho doby, krajiny a jeho položeniu.⁴⁷ Ako putovný kazateľ bol spojený s náboženskými zvykmi a komunikačným prostredím vtedajšej kultúry, zvlášť jazykovej kultúry, ktorá mala elementy aramejské, hebrejské a grécke. Pohyboval sa vo veľmi rozdielnom prostredí verbálnej i neverbálnej komunikácie, ktorá prebiehala v priestore a v čase, v ktorom kázal. Preto aj jeho komunikácia bola jednostranná, dvojstranná, mnohostranná, priama, nepriama, často aj masová, keď ho obklopovali zástupy tých, čo počúvali jeho učenie.

Hlavným cieľom komunikácie Ježiša bolo ohlasovanie nábožensko – morálnych skutočností. To rozhodovalo aj o forme jeho komunikačných vzťahov. Ježiš čerpal informácie z nábožensko – kultúrnej reality svojho národa a na ich základe tvoril nové správy, a tým očisťoval alebo zdokonaľoval vtedajšiu nábožensko – teologickú úroveň.

Ježiš komunikoval so zvláštnou autoritou, ktorú spoznávali aj jeho poslucháči. Dokonca mali strach a obdivovali slovo, ktoré mohutnou silou rozkazovalo zlým duchom (porov. Lk 4, 36). Ježiš totiž nebol obyčajným vtedajším rabbim, ale bol Majstrom (porov. Mt 23, 10), ktorý nielen Zákon komentoval, ale aj interpretoval, korigoval a prehlboval. Pritom sa odvolával na autoritu samého Boha (porov. Mt 5, 22. 28. 32).

Základným postojom všetkých komunikačných činností Ježiša bol osobný vzťah s každým človekom. Chcel, aby komunikácia s ním privádzala človeka do vzťahu s Bohom. Nikoho však nenútil a ponechával ľuďom slobodu rozhodovania.⁴⁸

1. 3. 2 Ježiš hovorí obrazne

V Ježišovej komunikačnej a kazateľskej praxi prevládala **názornosť**. Svoje učenie predstavil pomocou obrazov, ktoré zobral zo svojej doby a prostredia. Pomocou obrazov vysvetľuje svoje poslanie a Božiu intervenciu vo svete.⁴⁹ Prevládajúcou literárnou formou sa stali **podobenstvá**: „Hovoril im veľa v podobenstvách“ (Mt 13, 3; porov. Mk 4, 33 – 34; Lk 8, 10). Podobenstvá oveľa užitočnejšie a rýchlejšie mohli osloviť myseľ a srdce poslucháčov ako abstraktné pravdy. Ježišove podobenstvá sa prejavujú neobyčajnou jasnosťou, jednoduchosťou a hovoria o genialite a kreativite ich autora. Poslucháčom sa prihovárať reáliami, ktoré sú im blízke. Ich hrdinami boli živí ľudia a všetko, čo bolo ich údelom. Sú zrozumiteľné pre každého, mladého alebo starého, viac alebo menej vzdelaného.⁵⁰ Cieľom podobenstiev nebolo jednoduché rozprávanie, ktoré sa vzťahovalo na scény z každodenného života, ale to, čo Ježiš vyhlásil o zmysle svojho kazateľského poslania: „Naplnil sa čas a priblížilo sa Božie kráľovstvo. Kajaťte sa a verte v evanjeliu“ (Mk 1, 15; porov. Mt 4, 17). Druhoradými témami Ježišových podobenstiev je ohlasovanie Božieho milosrdenstva, lásky a dobroty Božej voči hriešnikom; výzvy k nádeji, že Boh dokončí dielo, ktoré začalo v skutkoch a slovách Ježiša; krízy a katastrofy ako varovanie pre tých, ktorí sa cítia bezpeční; čas je blízko a treba sa rozhodnúť; cesta Syna Človeka a naplnenie časov.⁵¹ Všetko, čo hovorí Ježiš o Bohu v podobenstvách, potvrdzuje svojimi skutkami. V ňom sa sprítomňuje Božie kráľovstvo a v ňom milosrdný Boh zachraňuje človeka. Podobenstvá sa v Ježišovi stávajú skutočnosťou, keď Ježiš na ľudí pozerá s láskou, keď im odpúšťa

⁴⁷ Porov. PÁPEŽSKÁ RADA PRE SPOLOČENSKO KOMUNIKAČNÉ PROSTRIEDKY, Inštrukcia *Communio et progressio*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha, čl. 11.

⁴⁸ Porov. MIELCZAREK, K.: *Biblia v ohlasovaní*, Materiál z prednášok na KU v Ružomberku, s. 17 – 23.

⁴⁹ Porov. SCHWARZ, A.: *Praxis der Predigt – erarbeitung*, Graz; Wien; Köln: Verlag Styria, 1986, s. 83 – 84.

⁵⁰ Porov. PRZYCYNA, W.: *Kaznodziejski przekaz opowiadań biblijnych*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 2000, s. 63 – 64; HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, s. 40.

⁵¹ Evanjelisti nám zaznačili 42 Ježišových podobenstiev.

hriechy, keď stoluje s hriešnikmi. Ježišove slová takto získavajú neotrasiteľnú vierohodnosť.⁵² Ježiš používal aj **príklady**, ktoré sú podobné podobenstvám, ale bez metaforického rozmeru.⁵³

Ježiš vo svojom ohlasovaní používal menšie komunikačné a rétorické figúry. Patrila medzi ne napr. **metafora** – prenesenie významu slova z jednej veci na druhú na základe podobnosti. Napr. „Vy ste soľ zeme ... Vy ste svetlo sveta“ (Mt 5, 13 – 14). Využíval vo svojej reči aj **paradox**, ktorý mal zmeniť ustálený poriadok vecí, pohnúť poslucháčov, ukázať im iný pohľad na obklopujúcu skutočnosť, priviesť poslucháčov k zmene života. Napr. „Nemyslite si, že som priniesol pokoj na zem: Nie pokoj som priniesol, ale meč. Prišiel som postaviť syna proti jeho otcovi, dcéru proti matke, nevestu proti svokre. A vlastní domáci budú človeku nepriateľom“ (Mt 10, 34 – 36; Ďalšie paradoxy porov.: Jn 9, 39; Jn 15, 15; Mt 18, 4; Lk 12, 4). Text evanjelií ukazuje aj na to, že Ježiš používal rétorickú figúru nazývanú **hyperbola** – prenesenie, prehánanie v opise istých javov, predmetov alebo morálnych požiadaviek. Napr.: „Ak ťa zväzda na hriech tvoje pravé oko, vylúp ho a odhod' od seba...“ (Mt 5, 29 – 30; alebo pozri Mt 5, 39 – 42). Neopakovateľnosť štýlu Ježišovej komunikácie spočíva aj v tom, že používal aj **apoftegmy** – hlavná zásada obsahujúca normu konania, krátke, lapidárne výroky. Napr. „Líšky majú svoje skrýše a nebeské vtáky hniezda, ale Syn človeka nemá kde hlavu skloniť“ (Mt 8, 20). Ježiš vo svojich rozhovoroch a kázniach používal aj **otázky**, ktoré kládol poslucháčom, alebo ktoré kládli jemu (porov. Lk 10, 27 – 29; 20, 24). Zaujímavým rétorickým elementom, ktorý Ježiš použil, je aj **chiazmus** – rozloženie spoločných formálnych a obsahových elementov opačným spôsobom. Napr. „Kto by si chcel život zachrániť, stratí ho, ale kto stratí svoj život pre mňa, nájde ho“ (Mt 16, 25). Medzi literárnymi formami nachádzame v evanjeliách aj **paradigm** – vzor, model, príklady zo života Ježiša, ktoré dosahujú svoj kulminálny bod v sentencii, ktorú on vyslovil, alebo v skupinovej, chorálovej reakcii príjemcov. Napr. po uzdravení ochrnutého Ježiš povedal: „Vstaň, vezmi si lôžko a choď domov“ ... Všetci sa divili, velebili Boha a hovorili: „Také niečo sme ešte nikdy nevideli“ (Mk 2, 11 – 12).⁵⁴

1. 3. 3 Ježiš používa nonverbálnu komunikáciu

Ježiš bol mužom nielen slova, ale aj mužom činu. Evanjelisti nám ho prezentujú ako lieči chorých, kriesi mŕtvych, dotýka sa hriešnikov, berie do rúk deti. Ježiš používa mnoho nonverbálnych prejavov. Potvrdzuje slová evanjelistu sv. Jána, že „Slovo sa telom stalo a prebývalo medzi nami“ (Jn 1, 14).

Reč každého človeka je sprevádzaná mimickými prejavmi. Ani Ježišovu **tvár** si nesmieme predstavovať ako bustu z kameňa, či už prísnu alebo milú. To, čo Ježiš prežíval a hovoril, to sa odzrkadľovalo aj na jeho tvári. Je nahnevaný, keď hovorí: „Beda vám, zákonníci a farizeji, pokrytci, lebo zatvárate nebeské kráľovstvo pred ľuďmi“ (Mt 23, 15). Jeho tvár bola prísna aj vtedy, keď vyháňal kupcov z chrámu (porov. Lk 19, 45 – 46; Mt 21, 12 – 13; Mk 11, 15 – 17; Jn 2, 14 – 16), alebo keď na adresu boháčov, nasýtených a úspešných, vyslovil: „Beda vám“ (porov. Lk 6, 24 – 26). Prejavom jeho vnútornej bolesti sú aj **slzy**, keď plače nad Jeruzalemom (porov. Lk 19, 41 – 44). Ježiš využíval aj svoje **oči**. Pocítil ich Peter, keď ho zaprel: „Vtedy sa Pán obrátil a pozrel sa na Petra“ (Lk 22, 61), alebo bohatý mladík: „Ježiš naňho pozrel s láskou...“ (Mk 10, 21).

Ježiš používal aj rozličné **gestá**. Evanjelista Matúš napr. zaznačil: „Vystrel ruku nad svojich učeníkov a povedal: „Hľa, moja matka a moji bratia“ (Mt 12, 49). Ježišove ruky pocítili mnohí uzdravení, vzkriesení z mŕtvych, hriešnici a deti. Ilustruje to napr. uzdravenie hluchonemého, kde je mnoho gest: vzal ho nabok – vložil mu prsty do uší – poslinil si ich – dotkol sa mu jazyka – pozdvihol oči k nebu – vzdychol (porov. Mk 7, 31 – 37). Deti zase objímal, kládol na ne ruky a požehnával ich (porov. Mk 10, 13 – 16; Mt 19, 13 – 15; Lk 18, 15 – 17).

⁵² Porov. HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, s. 40.

⁵³ Ježišove najznámejšie príklady: O milosrdnom Samaritánovi (Lk 10, 30 – 37); O bezbožnom boháčovi (Lk 12, 16 – 21); O boháčovi a Lazarovi (Lk 16, 19 – 31); O farizejovi a mýtnikovi (Lk 18, 9 – 14).

⁵⁴ Porov. MIELCZAREK, K.: *Biblia v ohlasovaní*, s. 45 – 47.

Ježiš ako putujúci kazateľ používal aj rozličné **miesta**, a tak vytváral s poslucháčmi priestorové vzťahy. Najčastejšie to bolo v chráme, čo Ježiš potvrdil aj pri svojom zajatí: „Deň čo deň som sedával a učil v chráme a nezajali ste ma“ (Mt 26, 55). Ježiš často kázal aj v prírode a poslucháči sa nachádzali v jeho blízkosti. (porov. napr. Ježišovu reč na vrchu: Mt 5 – 7).⁵⁵

1. 3. 4 Ježišova kázeň „na vrchu“

Matúšovo evanjelium osobitným spôsobom charakterizujú veľké Ježišove „reči“ (pozri: Mt 5 – 7; 10; 13; 18; 24 – 25). Prvá a najvýznamnejšia je reč „na vrchu“. Je to „evanjelium evanjelia“.⁵⁶

Z kazateľského pohľadu má „reč“ zaujímavú kompozíciu. Obsahuje päť častí:

Úvod (5, 1 – 20):

- Ježišov príchod,
- Blahoslavenstvá,
- Soľ zeme a svetlo sveta,
- Naplnenie Zákona a Prorokov.

Šesť antitéz (5, 21 – 48):

- Nezabiješ – „No ja vám hovorím...“,
- Nescudzoložíš – „No ja vám hovorím...“;
- O rozluke – „No ja vám hovorím...“,
- O prísaha – „No ja vám hovorím...“,
- O odplate – „No ja vám hovorím...“,
- O láske k nepriateľom – „Ale ja vám hovorím...“.

Tri skutky zbožnosti (6, 1 – 18):

- almužna,
- modlitba,
- pôst.

Ostatné poučovanie (6, 19 – 7, 12):

- Právě poklady,
- Lampou tela je oko,
- Boh a mamona,
- Dôvera v Božiu prozreteľnosť,
- O posudzovaní,
- Nezneuctiť sväte veci,
- Modlitba s dôverou,
- Zlaté pravidlo.

Varovania týkajúce sa posledného súdu (7, 13 – 29):

- Dve cesty,

⁵⁵ Porov. WENZ, H.: *Körpersprache im Gottesdienst*, s. 155 – 158; ŠURÁB, M.: *Aby nás radi počúvali*, Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2004, s. 124 – 125.

⁵⁶ Porov. TRILING, W.: *Evanjeliu podľa Matúša I.*, Trnava: Dobrá kniha, 1993, s. 80. Novozákonné bádania sa zhodujú v tom, že Reč na vrchu obsahuje mnoho Ježišových slov, ale Ježiš ju nepovedal naraz. Táto reč je dielom evanjelistu Matúša. Matúš zostavil tieto reči z materiálu, ktorý čerpal zo zbierky Q, z evanjelistu Marka a zo svojho špeciálneho prameňa „M“. Podarilo sa mu tak vytvoriť jeden vecný a logický kazateľský celok, čo má veľký význam z pohľadu homiletiky (Porov. LIMBECK, M.: *Evanjeliu sv. Matúša*, Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladateľstvá, 1996, s. 58; HARRINGTON, J.D.: *Sacra Pagina – Evanjeliu podľa Matúša*, Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladateľstvá, 2003, s. 97). Reč na vrchu sa zachovala v dvojakom podaní, u sv. Matúša a v podstatne kratšej forme u sv. Lukáša (Porov. 6, 20 – 49).

- Výstraha pred falošnými prorokmi,
- Praví učenici,
- Podobenstvo o dvoch staviteľoch,
- Úžas zástupov.⁵⁷

Kompozícia reči „na vrchu“ nie je reálnou kompozíciou v tom zmysle, že ju vytvoril Ježiš. Nie je to reč, ktorú Ježiš povedal v takom usporiadaní a v časovom slede, ako je napísaná. Jej konečné stvárnenie je dielom evanjelistu Matúša. On zhrnul a zosystematizoval jednotlivé Ježišove príkazy, ktoré on sám počul, alebo pochádzali od evanjelistov a prvých kresťanských spoločenstiev. Sú to akoby jednotlivé „malé“ texty, usporiadané do jednej veľkej reči. Zvlášť to vidieť, keď sa porovnáva Matúšova reč s Lukášovou (porov. 6, 17 – 49).⁵⁸

Teologicky stojí „Reč na vrchu“ medzi požiadavkou lásky k Bohu a spravodlivosťou, ktorá musí byť väčšia ako spravodlivosť zákonníkov a farizejov (porov. Mt 5, 20), čo potom vyúsťuje do Ježišovej požiadavky: „Vy teda buďte dokonalí, ako je dokonalý váš nebeský Otec“ (Mt 5, 48). Dnešnou teologickou terminológiou by sa to dalo definovať, že orthodoxy sa potvrdzuje ortopraxiou.⁵⁹ Aj keď je Ježišova kázeň zasadená do eschatologického rámca (porov. 5, 3 – 12, 7, 13 – 27), predsa jej veľká časť sa týka správneho konania v prítomnosti. Reč nie je ani prísne individuálnou etikou, ani modelom nejakej spoločenskej Utópie. Nie je určená len nejakej elite, ani nie je jej poslaním pripomínať ľuďom, že sú hriešni a potrebujú Božiu milosť. Kázeň predkladá kompendium Ježišovho učenia, ktorého cieľom je ukázať, že Ježiš naplňuje Zákon a Prorokov a nenadradzuje svoje učenie nad židovským.⁶⁰

V evanjeliách sotva existuje iný text, ktorý by tak naliehal na správne konanie, ako práve „Reč na vrchu“. Či sa dá všetko praktizovať, čo Ježiš požaduje, nie je tou zásadnou otázkou. Zásadnou otázkou je, čo chce od človeka Boh.⁶¹ Ježiš v kázni povedal, čo je vlastne Božia vôľa. A chce, aby si aj poslucháči Božiu vôľu privlastnili. V historickom kontexte bola „Reč“ povedaná Izraelitom, ktorí už boli formovaní Desatorom (porov. Ex 20), a bol potrebný dlhý proces, aby pochopili a uskutočnili nároky „Reči na vrchu“. Ježiš sa teda obracia na ľudí, ktorí už prešli určitým náboženským a morálnym vývojom.⁶²

Charakter „Reči na vrchu“ je ľudový a živý. Ježiš sa prispôbuje potrebám ľudu. On chce, aby sa hovorilo jeho rečou, teda aj v metaforách a paradoxoch. Ježiš hovorí v krátkych vetách, formulovaných podľa zásad izraelskej poézie. Chce burcovať, viesť k zamysleniu a k rozhodovaniu. Vychádza zo skutočného života a vracia sa k nemu. Hovorí ako vyslanec Boží. Jeho slová nie sú chladným prednášaním, ale sú plné Ducha Božieho a prednášané s vedomím Božej autority. A o tom,

⁵⁷ Z pohľadu terapeutického pôsobenia homílie ponúka „kázeň“ kazateľovi mnoho zásadných inšpirácií. Je v nej prítomná „pestrosť“ a možnosti, ako terapeuticky pôsobiť. V kázni sú veľké výzvy, ale aj veľké napomenutia a varovania. Je v nej výzva k zmene života, až takmer radikálnym spôsobom, ale aj výzva k modlitbe a dôvere v Božie milosrdenstvo. Kázeň smeruje k srdciam poslucháčov, ale končí vo večnosti. Terapeutická homília by mala mať tieto atribúty.

⁵⁸ Porov. BLANK, J.: *Die Seligpreisungen*, In: *Provokation Bergpredikt*, Stuttgart: Kreuz Verlag, 1982, s. 19 – 21.

⁵⁹ Porov. ERNST, J.: *Matthäus – Ein theologisches Portrait*, Düsseldorf: Patmos Verlag, 1989, s. 84.

⁶⁰ Porov.: HARRINGTON, D.J.: *Sacra Pagina – Evangelium podle Matouše*, s. 98.

⁶¹ Farkaš spomína aj dnešný názor niektorých predstaviteľov psychoanalýzy, ktorí sa pýtajú, či Reč na vrchu zodpovedá psychickej realite alebo je to utópia, ktorá nezodpovedá podstate človeka, alebo je dokonca proti nemu (Porov. FARKAŠ, P.: *Ježišova reč na vrchu*, Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2001, s. 21).

⁶² Porov. LIMBECK, M.: *Evangelium sv. Matouše*, s. 59 – 61.

Ohlasovať veriacim plnenie Božej vôle je jedeno z dôležitých poslání homílie, aby mohla liečivo pôsobiť. Poslucháči by mali prežiť napätie medzi tým, čo chcú oni a čo chce od nich Boh.

že ich aj ľudia takto chápali, svedčí poznámka Matúšova na konci kázne: „Keď Ježiš skončil tieto reči, zástupy žasli nad jeho učením, lebo ich učil ako ten, čo má moc, a nie ako zákonníci“ (Mt 7, 28 – 29).⁶³

Evanjelista Matúš napísal zaujímavú introdukciiu k Ježišovej reči „na vrchu“: „Keď Ježiš videl veľké zástupy, vystúpil na vrch. A keď sa posadil, pristúpili k nemu jeho učeníci. Otvoril ústa a učil ich“ (5, 1 – 2). Tento úvod predstavuje Ježiša v dynamickej pozícii, ktorá je základným predpokladom ohlasovania a opisuje kázeň ako „udalosť“, ktorá musí spĺňať základne požiadavky: ohlasovateľ potrebuje poslucháčov, ktorí sú na nejakom mieste a ktorým odovzdáva posolstvo alebo náuku.

Zástupy tvoria rámec pre Ježišovu kázeň. Uvedenie učeníkov (porov. 5, 1) nemusí vylučovať zástupy. Ježišovo učenie nie je určené len najbližšiemu kruhu učeníkov, ale každému, kto ho chce počúvať a prijať evanjelium o Božom kráľovstve. Rozdiel je len v tom, že učeníci už lepšie poznajú Ježišovo posolstvo o Božej vôli.⁶⁴

Vrch je miestom, z ktorého Ježiš káže. V starozákonných aj v novozákonných reáliách sú „vrchy“, alebo „hory“ dôležitými miestami, kde sa odohrávajú významné udalosti. Na hore Sinaj sa Boj zjavil Mojžišovi a dal mu Desatoro prikázaní (porov. Ex 19, 16 – 20, 17). Podobne na „hore“ odhaľuje Ježiš Božiu vôľu. V Matúšovom evanjeliu sa dôležité udalosti z Ježišovho života odohrávajú na „hore“: pokušenie (porov. 4, 8 – 10); nasýtenie zástupov (porov. 15, 29 – 39); premenenie (porov. 17, 1 – 9); zatknutie (porov. 26, 30 – 35) a záverečná misia (porov. 28, 16). „Hora“ sa stáva pre Ježiša miestom, kde ukazuje svoju Božskú moc.

Ježiš sa **posadil**. Sedenie bolo v staroveku vyjadrením dôstojnosti a autority. Sedeli vládovia, sudcovia alebo učitelia, keď konali svoje povinnosti. Zákonníci tiež posedliacky vyučovali, a tým chceli vyjadriť, že s plnou platnosťou vyhlasujú Boží zákon. Ježiš takisto sedel, keď učil, v loďke (porov. Mt 13, 2) alebo na Olivovej hore (porov. Mt 24, 3). Ježiš sedel aj v nazaretskej synagóge, keď čítal zvitok proroka Izaiáša (porov. Lk 4, 20).

Napokon **otvoril ústa a učil ich**. Tento semitský obrat sa používa vtedy, keď sa chystá niekto verejne prehovoriť (porov. Jób 3, 1 – 2) alebo učiť (porov. Ž 78, 2). Ježišova reč je takto pozdvižená na vyššiu úroveň ako len obyčajné rozhovory. „Učil ich“, vyjadruje autoritu záväzného slova, ako to bolo napr. v prípade Mojžiša: „A teraz, Izrael, počúvaj prikázania a ustanovenia, ktoré ťa chcem naučiť konať...“ (Dt 4, 1).⁶⁵

Evanjelista Matúš v prvých dvoch veršoch jasne naznačil Ježišovu pozíciu ako kazateľa, ktorý prináša nové učenie, ktorý si to v plnej miere uvedomuje a poslucháči to tak aj vnímajú: „... zástupy žasli nad jeho učením, lebo ich učil ako ten, čo má moc, a nie ako zákonníci“ (Mt 7, 28 – 29). Počúvali Mesiáša, ktorý začína „písať“ ich nové náboženské dejiny.⁶⁶

⁶³ Porov. MERELL, J.: *Setkání s Ježíšem na Hoře, v podobenstvích, u Jezera a s učedníky*, Praha: Česká katolická charita, 1987, s. 19.

⁶⁴ Pápež Lev Veľký v tejto súvislosti nazýva Ježiša „nebeským lekárom“, ktorého vyhľadávajú zástupy z celej Judey, aby vyliečil ich rozličné neduhy (Porov. Sermo 95, 1 – 2: PL 54, 461 – 462, In: Liturgia hodín IV., s. 168).

⁶⁵ Porov. HÁJEK, M.: *Evanjeliu podle Matouše – Část I.*, Praha: Kalich, 1995, s. 72 – 73; HARRINGTON, D.J.: *Sacra Pagina*, s. 99 – 100; TRILING, W.: *Evanjeliu podľa Matúša I.*, s. 80 – 81.

⁶⁶ Porov. DIE BESSERE GERECHTIGKEIT: *Matthäusevangelium*, Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 1987, s. 49.

Geist si všíma, že evanjelista Matúš v súvislosti s Ježišovou kazateľskou činnosťou spomína dva termíny: „hlásanie“ a „učenie“. Podľa neho to nie sú nejaké dve kompozične rozličné reči, ale skôr dva ciele, ktoré Ježiš sleduje. Termín „ohlasovanie“ používa v spojení s príchodom Božieho kráľovstva: „Od tej chvíle začal Ježiš hlásať: „Robte pokánie, lebo sa priblížilo nebeské kráľovstvo“ (4, 17). Termín „učenie“ skôr vtedy, keď ľuďom vysvetľuje, v čom spočíva príchod Božieho kráľovstva a ohlasuje radostnú zvesť: „Keď Ježiš skončil tieto reči, zástupy žasli nad jeho učením, lebo ich učil ako ten, čo má moc, a nie ako zákonníci“ (7, 28; porov. 11, 1; 13, 53; 19, 1; 26, 1) (Porov. GEIST, H.: *Jesusverkündigung im Matthäusevangelium*, In: Jesus in den Evangelien – Stuttgarter Bibelstudien 45, Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 1970, s. 114).

1. 4 Ježiš - Terapeut v pohľadoch Otcov

Obraz Ježiša ako lekára sa objavuje v dielach mnohých cirkevných Otcov. **Teofil Antiochijský** povzbudzuje človeka, že ak chce, môže uzdraviť: „Zver sa lekárovi a on sníme belmo z očí tvojej duše i srdca. Kto je to ten lekár? Boh, ktorý lieči a oživuje Slovom a múdrosťou.“⁶⁷ **Cyril Jeruzalemský** analyzuje význam slova „soter“ : „Podľa Hebrejov označuje toho, ktorý zachraňuje; podľa Grékov toho, ktorý uzdravuje. Lebo on je lekárom duší a tiel a liečiteľom ducha.“⁶⁸ Podobné vyjadrenia sa nachádzajú u **Klementa Alexandrijského**,⁶⁹ **Origenesa**,⁷⁰ alebo Jána **Zlatoústeho**.⁷¹ Ignác Antiochijský hymnickým spôsobom oslavuje Božského Lekára: „Jeden je Lekár, telesný a zároveň duchovný, splodený i nesplodený, Boh prichádzajúci v tele, v smrti opravdivý život, narodený z Márie i narodený z Boha, najprv podriadený utrpeniu, a teraz už nepodliehajúci, Ježiš Kristus, náš Pán.“⁷²

Pohľad na Ježiša – Lekára sa v dielach Otcov rozvíja na dvoch rovinách, ktoré sú vzájomne komplementárne. Jedna poukazuje na Ježiša ako lekára celého ľudstva. Svet je chorý a potrebuje pomoc. Tento obraz vo svojich homíliách rozvinul **sv. Augustín**: „Ľudský rod leží chorý, nie z dôvodu telesnej choroby, ale pričinením hriechov. Leží na celej zemi, od Východu až Západ, ťažko chorý.“⁷³ Iní, ktorí komentujú jednotlivé uzdravenia, o ktorých hovoria evanjeliá, sa zameriavajú na individuálnu rovinu uzdravenia. **Klementovi Alexandrijskému** pomáha obraz milosrdného Samaritána. Píše: „A kto iný bol ten Samaritán, ak nie sám Spasiteľ. Alebo kto viac sa zmiľoval nad nami, keď nám mocnosti temnosti takmer smrť pripravili, trápiac nás rozličnými ranami: strachom, žiadostivosťami, hnevom, starosťami, klamstvom, rozkošou? Tieto rany môže vyliečiť jedine Kristus. On úplne vyklčuje vášne a nie ako Zákon, ktorý ničí len jednotlivé skutky – ovocie zhubného zla. On na zranené duše vylial víno (krv vinného kmeňa Dávidovho); On priniesol olivu – lútosť otcovského srdca – a prehojné dary; On ukázal nerozlučiteľnosť spojenia zdravia a spasenia – lásky, viery a nádej...“⁷⁴ Kristus je veľkým lekárom a omnoho skutočnejším ako Asklepios.⁷⁵ **Sv. Hieronym**, ktorý čerpá z prameňov patristických a klasických, nazýva ho „duchovným Hipokratom“.⁷⁶

Ježiš ako Spasiteľ prijíma človeka predovšetkým na pozadí tzv. hraničných skúseností, v ktorých človek pociťuje svoju krehkosť, nemoc a ohraničenosť. Negatívne zážitky, skúsenosť zla, utrpenia, smrti, a predovšetkým hriechu spôsobujú, že človek túži po vyslobodení. Človek hľadá v hraničných situáciách záchranu a môže byť disponovaný otvoriť sa Ježišovi a jeho evanjeliu. On môže situáciu človeka zmeniť, lebo nad všetkým zvíťazil svojou smrťou a zmŕtvychvstaním. Sv. Pavol to vyjadril hlbokými slovami: „On nás spasil a povolal svätým povolaním, nie pre naše skutky, ale zo svojho rozhodnutia milosti, ktorú sme dostali v Kristovi Ježišovi pred večnými vekmi. No známou sa stala až teraz, keď sa zjavil náš Spasiteľ Ježiš Kristus. On zničil smrť a zjavil život a nesmrteľnosť

Ježiš dokázal vo svojich kázňach spojiť autoritu s láskavosťou. Kazateľ, ktorý chce ľudom pomáhať, mal by mať tie isté ambície. Nelieči ani autorita bez láskavosti a ani opačne, láskavosť bez autority.

⁶⁷ *Ad Autol.* I, 7.

⁶⁸ *Katecheza* 10, 12 – 13.

⁶⁹ *Pedagog* I, 3, 1 – 3.

⁷⁰ *Hom. In Leviticum* VII, 1.

⁷¹ *In Gen. Hom.* 27, 1.

⁷² *List do Efezjan* VII, 1 – 2.

⁷³ *Reč* 87, 11.

⁷⁴ *Quis dives salvetur* 29.

⁷⁵ V staroveku bol Asklepios pokladaný za boha – lekára a spasiteľa, ktorý uzdravoval chorých a kriesil mŕtvych. Ľudia ho vzývali pri rozličných ťažkostiach. Kresťanskí apologeti, ktorí predstavovali Ježiša ako pravého lekára, nemohli ignorovať Asklepiosa (Porov. Justín, *Apológia* I, 22, 6).

⁷⁶ Porov. RACKIEWICZ, M.: *Terapeutyczna funkcja Kościoła w myśli starożytnych pisarzy chrześcijańskich*, In Boża terapia – O duszpasterstwie jako posłudze uzdrawiania, Red. Ryszard Hajduk, Kraków: HOMO DEI, s. 36 – 39.

evanjeliom“ (2 Tim 1, 9 – 10).⁷⁷ Uzdravenie života v Kristovi vyplýva z terapie, ktorá zasahuje korene a vyúsťuje zmŕtvychvstaním do skutočného a reálneho počiatku ľudsko – božského života, do nikdy nekončiaceho Božieho kráľovstva.⁷⁸

Ježiš do svojej misie zaangažoval celý život. Učil náuku svojho Otca: „Moje učenie nie je moje, ale toho, ktorý ma poslal“ (Jn 7, 16). Ohlasoval to, čo sa naučil u svojho Otca (porov Jn 8, 28) a spečatil to vlastnou krvou. Nekompromisnosť a odvaha ho priviedli až na kríž. Odsúdili ho za slová, ktoré hlásal. Zástupy pred Pilátom volali: „Poburuje ľud a učí po celej Judei; počnúc od Galiley až sem“ (Lk 23, 5). Napokon on sám bol posledným slovom Otca a definitívnym završením revelácie. Postavil základ kazateľskej služby v Cirkvi, aby prostredníctvom nej a v nej ohlasoval slová spásneho uzdravovania až do konca vekov.⁷⁹

2. Situácia poslucháčov homílie

V Ježišovej homílii v nazaretskej synagóge možno vidieť tri zásadné elementy, ktoré sa dotýkajú liturgického ohlasovania: kazateľ, Božie slovo a spoločenstvo. Aby si kazateľ mohol pripraviť kvalitnú homíliu, ktorá bude mať terapeutické účinky, mal by vedieť, v akej spoločenskej situácii žijú jeho poslucháči, po čom túžia, čo chcú počuť. Patrí to medzi zásadné požiadavky homiletickej vedy. Ak by to kazateľ nereflektoval, Božie slovo by nebolo účinné, lebo by nezohľadňovalo životnú realitu poslucháčov. Kazateľ pri príprave homílie má zohľadňovať život človeka a jeho problémy, prípadne celkovú situáciu spoločenstva, ktorému sa prihovára. Táto požiadavka nie je ľahká. O poslucháčoch nikdy nevie kazateľ úplne všetko. To však neznamená, že by kazateľ nemal vynaložiť všetky svoje duchovné schopnosti a praktické skúsenosti na to, aby do ľudskej novej miery poznal situáciu, v akej sa nachádzajú jeho poslucháči. Pomáha mu predovšetkým to, že žije s nimi v jednom svete a spolu s nimi, aj keď v rozdielnej intenzite, prežíva všetko to, čo prežívajú jeho poslucháči. Spolu s nimi je „dieťaťom“ sveta. Všetko, čo sa vo svete odohráva, má vplyv aj na neho, aj na jeho poslucháčov. Kazateľ má vedieť, čo to je, aký to má vplyv a aké dôsledky. Predovšetkým, čo im spôsobuje bolesti a starosti.⁸⁰ Poznanie situácie poslucháčov mu pomáha, aby naplnil tri dôležité požiadavky, ktoré má spĺňať homília: vysvetľovať Sväté písmo; brať na zreteľ slávené mystérium a zohľadňovať osobitné potreby poslucháčov.⁸¹

2. 1 Poslucháči žijú v konkrétnom spoločenskom zriadení

Na slávenie liturgie prichádzajú veriaci z konkrétného spoločenského zriadenia, v ktorom žijú. Ovplyvňuje ich realizovanie základných spoločenských princípov, politická atmosféra a hospodárske prostredie. To výrazne určuje, v akom stave prichádzajú sláviť liturgiu a akú majú dispozíciu počúvať homíliu.

2. 1. 1 Rešpektovanie spoločenských princípov

⁷⁷ Porov. SIMON, H.: *Kaznodzieja jako teolog*, In: *Sługa Słowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1997, s. 149 – 150.

⁷⁸ Porov. KÜGLER, G.: *Ježiš terapeut*, In: *Teologické texty 2 – 3 2002*, Vyšehrad: Vydáva Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla, 2002, s. 117.

⁷⁹ Porov. KUDASIEWICZ, J.: *Biblijne rady i prestrogi dla proroków słowa Bożego*, In: *PASTORES - Kwartalnik poświęcony formacji kapłańskiej* 23(2) 2004, Warszawa: Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej BERNARDIUM, 2004, s. 48.

⁸⁰ Porov. SCHWARZ, A.: *Praxis der Predigt – erarbeitung*, s. 48 – 50. Autor uvádza, že nie je potrebné robiť nejaké sociologické analýzy, aby kazateľ poznal situáciu poslucháčov. Stačí, keď má ochotu s nimi komunikovať pri rozličných príležitostiach. Podľa neho je veľa takých vplyvov, ktoré majú univerzálny charakter a pôsobia na väčšinu poslucháčov. Predsa je však užitočné, keď kazateľ využíva aj sociologické poznatky, odborné štúdie teológov, učenie Magistéria a iných vedných disciplín, ktoré sa venujú správaniu ľudí.

⁸¹ Porov. Inštrukcia: *Inter Oecumenici*, č. 54; *Všeobecné smernice rímskeho misála*, č. 41.

Každý človek žije v konkrétnom spoločenskom zriadení. Medzi ním a spoločnosťou existuje vzájomnosť a závislosť. Všetko dobré, čo robí spoločnosť pre konkrétneho človeka, to je služba aj pre ňu samu. Platí to aj naopak, že všetko užitočné, čo urobí jedinec pre spoločnosť, je cenným osohom aj pre neho.⁸² V tom spočíva aj hodnota každého spoločenského zriadenia, ako dokáže vyriešiť tento vzájomný vzťah medzi ním a jednotlivcom.⁸³

Cirkev vo svojom sociálnom učení predstavuje štyri základné princípy, z ktorých má vychádzať spoločnosť, aby slúžila človeku. Patria medzi ne: rešpektovanie ľudskej dôstojnosti; princíp solidarity; princíp spoločného dobra a princíp subsidiarity. Podľa toho, ako to spoločnosť realizuje a ako to konkrétny jedinec aplikuje vo svojom živote, závisí, či sa v spoločnosti cíti dobre, alebo zle.

2. 1. 1. 1 Ľudská dôstojnosť

Prvým princípom je rešpektovanie **ľudskej dôstojnosti**. Ľudská dôstojnosť pramení z povolania človeka do spoločenstva s Bohom. Od svojho vzniku je človek pozvaný nadviazať dialóg s Bohom. Existuje totiž len preto, že Boh ho z lásky stvoril a že ho z lásky neprestajne udržuje.⁸⁴ Náuka o dôstojnosti človeka má svoj počiatok už na prvých stránkach Písma svätého. Už tu nachádzame tézu o stvorení človeka Bohom, na jeho obraz a podobu: „A stvoril Boh človeka na svoj obraz, na obraz Boží stvoril ho“ (Gn 1,27). Pápež Ján Pavol II. však zdôrazňuje aj iný moment, v ktorom bola zdôraznená dôstojnosť človeka. Je to moment, keď „nazval Adam menom všetok dobytok, všetko vtáctvo nebeské a všetku zver poľnú“ (Gn 2,20). Preto sa človek líši od všetkého iného stvorenia, o ktoré sa stará a nad ním panuje. Žalmista to vyjadruje slovami: „Čože je človek, že naň pamätáš, a syn človeka, že sa ho ujímaš? Stvoril si ho len o niečo menšieho od anjelov, slávou a čťou si ho ovenčil a ustanovil si ho za vládcu nad dielami tvojich rúk“ (Ž 8, 5 – 7).

Ján Pavol II. chápe človeka nielen ako bytosť stvorenú na obraz a podobu Boha, ale človek je aj Bohom milovaný, vyvolený a povolaný k večnej sláve: „Človek a jeho najvyššie povolanie sa odhaľuje v Kristovi skrze zjavenie tajomstva Otca a Jeho lásky.“⁸⁵ Dôstojnosť človeka je zavŕšená vykúpením Ježiša Krista: „Vykupiteľ zjavuje plne človeka človeku samému. A to je – ak sa môžeme tak vyjadriť – ľudská zložka tajomstva vykúpenia. V nej človek nachádza svoju vlastnú veľkosť, dôstojnosť a hodnotu svojho človečenstva. V tajomstve vykúpenia je človek určitým spôsobom znova stvorený.“⁸⁶ Je osobou, ktorá je schopná poznať seba, byť pánom seba samého a slobodne sa dávať a vstupovať do spoločenstva s inými osobami. Milosťou je povolaný k zmluve so svojím Stvoriteľom, aby mu dal odpoveď viery a lásky, čo nemôže nikto urobiť namiesto neho.⁸⁷

Človek, stvorený na obraz Boha a vykúpený Ježišom Kristom, má vlastnú a jedinečnú hodnotu, ktorú mu nemôže zobrať žiadna ľudská inštancia. Človek nežije na tejto zemi kvôli nejakému spoločenskému účelu, ale človek nosí svoj účel sám v sebe. V tom je zakotvená jeho dôstojnosť.⁸⁸ Nikomu preto nie je dovolené beztretné zneuctovať dôstojnosť človeka, ku ktorej má sám Boh veľkú úctu.⁸⁹ Lebo práve ľudská dôstojnosť je jediným pevným základom, ktorý je schopný ať medziľudským vzťahom správny smer.⁹⁰ Z toho dôvodu musí byť všetko na zemi usmernené na človeka ako na svoj stredobod a svoje vyvrcholenie.⁹¹

⁸² Porov. JÁN PAVOL II.: Exhortácia *Christifideles laici*, č. 40.

⁸³ Porov. KÚTNY, I.: *Vybrané kapitoly k štúdiu sociálnej náuky Cirkvi*, Nitra – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave – Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta, 2003, s. 53.

⁸⁴ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 19.

⁸⁵ Ján Pavol II.: Encyklika *Dives in misericordia*, č.

⁸⁶ Ján Pavol II.: Encyklika *Redemptor hominis*, č. 10.

⁸⁷ Porov.: *KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI*, č. 357.

⁸⁸ Porov. OCKENFELS, W.: *Malá katolícka sociálna náuka*. Bratislava: Lúč, 1995, s. 47.

⁸⁹ Porov. Lev XIII.: Encyklika *Rerum novarum*, č. 32.

⁹⁰ Porov. JÁN PAVOL II.: *Nebojme sa pravdy*, Praha: Zvon, 1997, s. 53.

Kresťanský obraz človeka s jeho dôstojnosťou sa dá podľa Johanna Messnera zhrnúť do siedmich charakteristických čŕt:

Kvalita života človeka v spoločnosti a v Cirkvi závisí od toho, či si uvedomuje a prežíva svoju hodnotu a dôstojnosť. Kazateľovi sa budú ľahšie oslovovať ľudia, ktorí si uvedomujú, že sú dielom Božej lásky a že túto lásku prežívajú. Ak človek nepochopí seba samého v spojení s Kristom, nebude pravdivo pociťovať svoje vyvolenie. Musí nosiť v sebe úžas nad vlastnou hodnotou a dôstojnosťou.⁹² Aj dnes hovorí Boh každému človekovi: „Neboj sa, veď ťa vykúpim, po mene ťa zavolám, ty si môj“ (Iz 43, 1). Boh chce mať stále účasť v živote konkrétného človeka, aby si uvedomoval svoju dôstojnosť. Kazateľova homília bude pôsobiť terapeuticky, keď ľuďom zvestuje bezvýhradnú Božiu žižlivosť.⁹³ To je permanentným poslaním Cirkvi, aby neustále ohlasovala, čo urobil Boh pre človeka. Pomáhať mu, aby bol ponorený do tohto tajomstva veľkých Božích skutkov.⁹⁴

2. 1. 1. 2 Solidarita

Druhým princípom, ktorým sa má riadiť spoločnosť, je princíp **solidarity**. Princíp solidarity, ktorý je označovaný aj ako „priateľstvo“ alebo „sociálna“ láska, vyplýva z požiadavky ľudského a kresťanského bratstva. Všetci ľudia majú spoločný pôvod a rovnakú rozumovú prirodzenosť.⁹⁵ Solidarita sa prejavuje snahou zasadiť sa za spoločné dobro pre všetkých a každého jedného, lebo sme všetci zodpovední za všetkých.⁹⁶ V širšom slova zmysle koordinuje tento princíp vzťahy medzi jednotlivcami navzájom, a v užšom zmysle vzťahy medzi jednotlivcom a konkrétnym spoločenstvom (napríklad štátom).⁹⁷

Princíp solidarity má hlboké biblické zakorenenie a patrí medzi kresťanské čnosti. Je úzka spojitosť medzi ním a láskou, ktorá je poznávacím znamením Kristových učeníkov: „Podľa toho spoznajú všetci, že ste moji učeníci, ak sa budete navzájom milovať“ (Jn 13, 35). Solidarita vo svetle viery prekonáva samu seba a snaží sa získať kresťanské črty nezištnosti, odpustenia a zmierenia. Z tohto pohľadu bližný už nie je len ľudskou „bytosťou“, so svojimi právami a rovnosťou so všetkými, ale stáva sa živým obrazom Boha Otca, vykúpeným krvou Ježiša Krista, a predmetom stálej činnosti Ducha Svätého. Treba ho milovať, i keď je nepriateľom, takou láskou, akou ho miluje Ježiš. Ak máme vedomie spoločného otcovstva Boha, vedomie bratstva so všetkými ľuďmi v Kristovi, ak pociťujeme v nás oživujúcu prítomnosť Ducha Svätého, tak získavame akoby nové kritérium o bližnom. Lepšie chápeme aj jednotu ľudského pokolenia, ktorá je obrazom vnútorného života jedného Boha v troch osobách a ktorou sa musí inšpirovať aj solidarita.⁹⁸

1. človek ako obraz Boží je nositeľom, tvorcom a cieľom všetkých spoločenských ustanovizní.
2. Svedomie ako prirodzený orgán na spoznávanie mravných noriem vie v konkrétnych situáciách rozlíšiť medzi dobrom a zlom.

3. Človek má sociálnu podstatu, je spoločenskou bytosťou.

4. Človek je zodpovedný za rozvoj kultúry.

5. Ľudská prirodzenosť je narušená dedičným hriechom.

6. Boh človeka poveril, aby plodením potomstva a kultúrnou činnosťou pokračoval v jeho stvoriteľskom diele.

7. Človek je Bohom povolaný k večnému šťastiu účasťou na jeho živote. (Porov. OCKENFELS, W., *Malá katolícka sociálna náuka*, s. 47 – 48; MARTINEK, C.: *Cesta k solidaritě*, České Budějovice:Trinitas, 1998, s. 150 – 151).

Tieto črty vychádzajú z Konštitúcie *Gaudium et spes*, ktorá sa v č. 12 – 18 venuje problematike ľudskej dôstojnosti, ktorá je úzko spätá aj s problematikou hriechu, ľudskej slobody a svedomia.

⁹¹ Porov. DRUHÝ VYTIKÁNSKY KONCIL: Konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 12; VRAGAŠ, Š.: *Základné otázky sociálneho učenia Cirkvi*. Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, 1996, s. 29 – 30.

⁹² Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Redemptor hominis*, č. 10.

⁹³ Porov. HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, s. 106 – 107.

⁹⁴ Porov. MICHALIK, A.: *Duszpasterz wczoraj, dziś i jutro*, Tarnów: Wydawnictwo Biblos, 1997, s. 133 – 134.

⁹⁵ Porov. *KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI*, č. 1939.

⁹⁶ Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, č. 38.

⁹⁷ Porov. KÚTNY, I.: *Vybrané kapitoly k štúdiu sociálnej náuky Cirkvi*, s. 57; VRAGAŠ, Š.: *Základné otázky sociálneho učenia Cirkvi*, s. 39 – 42.

⁹⁸ Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, č. 39 – 40.

Konkrétne sa solidarita prejavuje snahou o spravodlivejší sociálny poriadok, spravodlivým rozdeľovaním dobier a odmien za prácu, solidárnymi vzťahmi medzi chudobnými, medzi bohatými a chudobnými, navzájom medzi pracujúcimi, medzi zamestnávateľmi a zamestnancami, medzi štátmi a národmi.⁹⁹

Kazateľ by mal poznať hodnotenie Jána Pavla II., že situácia dnešného človeka je ešte ďaleko od objektívnych požiadaviek mravného poriadku, od nástojčivých požiadaviek spravodlivosti a ešte viac od vzájomnej lásky medzi ľuďmi. Vplyv spotrebnej a konzumnej civilizácie spôsobuje, že mnoho ľudí hladuje a umiera od hladu, trpí nedostatkom a žije v núdzi a biede. K tomu sa pridáva ešte pliaga nezamestnanosti. Pritom v blízkom susedstve ubiedených žijú privilegované sociálne vrstvy. Pápež hovorí o strašnej dráme, pred ktorou nemôžeme zostať ľahostajní.¹⁰⁰

Kazateľovi sa v intenciách pápeža ponúka vplývať na poslucháčov. Má sa pričiniť o to, aby viedol poslucháčov k úsiliu solidarity a lásky. Predovšetkým formovaním solidárnej atmosféry v rodinách a v iných skupinách. Má napomáhať podporovaniu charitatívnej a dobrovoľnej služby.¹⁰¹ Parí to medzi základné poslanie, tak univerzálnej Cirkvi, ako aj partikulárnych cirkví a jednotlivých farností, aby u jednotlivých členov a spoločenstiev bol formovaný pocit zodpovednosti, solidarity a spoluúčasti na sociálnej atmosfére prostredia, v ktorom žijú. Len tak môže evanjelium prenikať rozličné vzťahy a štruktúry v spoločnosti.¹⁰² Dnešný kresťan by sa mal podobáť na milosrdného Samaritána, ktorý ponúkne druhým ľuďom ľudskosť a pozornosť srdca.¹⁰³

Solidárna atmosféra by mala prenikať aj liturgické zhromaždenie. Človek prichádza do kostola s nádejou, že počuje Božie slovo, ktoré sa dotkne jeho života. Zároveň chce prežiť aj atmosféru priazne s bratmi a sestrami, ktorí počúvajú to isté Božie slovo a prijímajú toho istého Ježiša v Eucharistii. Môže sa tak naplniť pranie Ježiša, že kde sú dvaja alebo traja zhromaždení v jeho mene, tam je aj on prítomný (porov. Mt 18, 20). Kazateľova homília má prispieť k tomu, aby sa počas liturgie vytvárala solidárna, božsko – ľudská rodina. Prežívanie bratského spoločenstva dáva šancu Božiemu slovu, aby prinieslo ubolenému človeku posilnenie a potešenie.¹⁰⁴

2. 1. 1. 3 Spoločné dobro

Tretím princípom je princíp **spoločného dobra**. Definuje sa ako súhrn podmienok spoločenského života, ktoré umožňujú tak spoločenstvám, ako i jednotlivým členom dosiahnuť plnším a nehatenejším spôsobom svoju dokonalosť. Ľuďom treba sprístupniť všetko, čo potrebujú, aby mohli žiť naozaj dôstojným ľudským životom. Každý človek by mal mať možnosť pravidelne prijímať potravu, možnosť sa slušne obliekať, vhodne bývať, právo na slobodnú voľbu životného stavu, na založenie rodiny, na výchovu, na prácu, na dobré meno a úctu, na primeranú informovanosť, právo konať podľa správneho úsudku vlastného svedomia, právo na ochranu súkromného života a na spravodlivú slobodu aj v náboženskej oblasti.¹⁰⁵ Z toho vyplýva, že na dosiahnutie spoločného sa ľudia navzájom veľmi potrebujú. Väčšinu dobier, ktoré patria k ľudskému životu, sme schopní len spoločne vytvárať.¹⁰⁶

⁹⁹ Porov. KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI, č. 1940 – 1941; SUTOR, B.: *Politická etika*, Trnava: Dobrá kniha, 1999, s. 35 – 37.

¹⁰⁰ Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Redemptor hominis*, 16.

Kazateľ si má uvedomovať, že v podobnej situácii sa môže nachádzať aj časť poslucháčov jeho homílií. Prítomnosť sociálne slabších jedincov, alebo nezamestnaných, má byť posilňovaná liečivou silou evanjelia.

¹⁰¹ Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Centesimus annus*, č. 49.

¹⁰² Porov. AMBROS, P.: *Církev – kultura – společnost – misie*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 24 – 25.

¹⁰³ Porov. BENEDIKT XVI.: Encyklika *Deus caritas est*, č. 31.

¹⁰⁴ Porov. HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, s. 108 – 109.

¹⁰⁵ Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 26; DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Deklarácia *Dignitatis humanae*, č. 6; KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI, č. 1906; VRAGAŠ, Š.: *Základné otázky sociálneho učenia Cirkvi*, s. 34 – 38.

¹⁰⁶ Porov. SUTOR, B.: *Politická etika*, s. 38.

Katechizmus Katolíckej Cirkvi hovorí o troch povinnostiach pre tých, čo vykonávajú úlohu autority. Na prvom mieste predpokladá rešpektovanie osoby ako takej. V záujme spoločného dobra je verejná moc povinná rešpektovať základné a nescudziteľné práva ľudskej osoby. Spoločnosť je povinná dovoliť každému svojmu členovi realizovať jeho povolanie. Na druhom mieste spoločné dobro vyžaduje sociálny blahobyt a rozvoj samej spoločnosti. Spoločnosť má rozhodovať v záujme spoločného dobra medzi rozličnými čiastkovými záujmami. Musí však každému sprístupniť, čo potrebuje, aby mohol žiť skutočným ľudským životom. Po tretie, spoločné dobro zahŕňa v sebe pokoj, to jest stálosť a bezpečnosť spravodlivého poriadku. To znamená, že autorita čestnými prostriedkami zaisťuje bezpečnosť spoločnosti a jej členov.¹⁰⁷

Podľa Jána Pavla II., najväčším nebezpečenstvom pre spoločné dobro sú „štruktúry hriechu“. Je to súhrn negatívnych činiteľov, pôsobiach v opačnom zmysle, ako pôsobí svedomitá snaha o všeobecné spoločné dobro. Štruktúry hriechu pôsobia vždy v osobnom hriechu konkrétnych osôb a konkrétnych činov.¹⁰⁸ V exhortácii *Reconciliatio et paenitentia* pápež vysvetľuje ako sa tieto hriechy prejavujú. Je to vyvolávanie, napomáhanie a zneužívanie nespravodlivosti; kto nezabráni nespravodlivosti, alebo ju zneužíva; kto nezabráni niektorým sociálnym zlám; kto je maskovaným spoluvinníkom rozličných sociálnych nespravodlivostí; hriechov sa dopúšťajú aj tí, ktorí sa vyhovávajú, že nie je možné premeniť svet, ako aj tí, čo sa chcú vyhnúť námahe a obete a uvádzajú neúprimné dôvody vyššieho poriadku. Skutočnú zodpovednosť teda majú skutočné osoby.¹⁰⁹

Pri príprave homílie by si mal kazateľ uvedomovať, že „štruktúry hriechu“ viac alebo menej vplývajú aj na jeho poslucháčov. Podobne, ako otravné látky v ovzduší pomaly ničia ľuďom zdravie, tak aj hriešna atmosféra v spoločnosti pôsobí pomaly a nenápadne, a postupne akoby všetko prenikala. Vo svojom terapeutickom pôsobení má kazateľ pomáhať ľuďom, aby sa mravne, ľudsky a duchovne nezničili v štruktúrach hriechu, a zároveň, aby dokázali, ako kresťanské spoločenstvo, vytvárať vo svojom prostredí „štruktúry“ mravnosti, dobroty a lásky.¹¹⁰ K tejto iniciatíve povzbudzuje veriacich aj pápež Benedikt XVI., ktorý cituje slová svojho predchodcu Jána Pavla II. z exhortácie *Christifideles laici*, že veriaci sa nemôžu zrieknuť účasti na „mnohostrannej a rôznorodej ekonomickej, sociálnej, legislatívnej, administratívnej a kultúrnej činnosti, určenej organicky a inštitucionálne napomáhať spoločnému dobru“.¹¹¹

2. 1. 1. 4 Subsidiarita

Štvrtým základným princípom je princíp **subsidiarity**. Subsídium znamená podporu, pomoc. Princíp subsidiarity znamená, že štát a spoločnosť majú občanom a malým spoločenstvám poskytovať podporu a pomoc, ale zároveň im ponechať slobodu. Štát by nemal odobrať jednotlivcom to, čo môžu vykonávať vlastnými silami a vlastným úsilím, a sám o tom rozhodovať. A podobne nemá štát prevziať kompetencie menších a nižších spoločenstiev, ktoré si dokážu svoj život sami organizovať.¹¹² Prakticky to znamená, že kvôli spoločnému dobru sa spoločnosť organizuje spoluprácou a

¹⁰⁷ Porov. *KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI*, č. 1907, 1908, 1909.

O spoločnom dobre môže kazateľ hovoriť na Dvadsiatu šiestu nedeľu v liturgickom roku A, keď sa číta List sv. apoštola Pavla Filipanom (Flp 2, 2 – 4).

¹⁰⁸ Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, č. 36.

¹⁰⁹ Porov. JÁN PAVOL II.: Apoštolská exhortácia *Reconciliatio et paenitentia*, č. 16; JÁN PAVOL II.: Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, č. 35.

V liturgickom roku je veľmi vhodné pôstne obdobie, v ktorom kazateľ môže vysvetliť poslucháčom pápežov termín „štruktúry hriechu“.

¹¹⁰ Porov.: BALÁŽ, R.: *Kresťanská spoločnosť a kresťanské mravy*, In: Katolícke Slovensko 2000, Trnava: Vydal Spolok svätého Vojtecha, 2001, s. 643.

¹¹¹ BENEDIKT XVI.: Encyklika *Deus caritas est*, č. 29.

¹¹² Porov. PIUS XI.: Encyklika *Quadragesimo anno*, č. 80.

koordináciou jednotlivých aktivít, tak jednotlivcov, ako aj skupín. A práve im musí spoločnosť poskytnúť pomoc a ochranu, ktorú potrebujú.¹¹³

Tento princíp odzrkadľuje správanie sa Boha. On si nenechal pre seba vykonávanie všetkých mocí. Každému tvorovi zveruje úlohy, ktoré môže vykonávať podľa schopností svojej prirodzenosti. Podobný spôsob vládnutia sa má napodobňovať v spoločenskom živote. Spôsob, akým Boh riadi svet, svedčí o jeho hlbokkej úcte k ľudskej slobode a mal by inšpirovať múdrosť tých, čo spravujú ľudské spoločenstvá.¹¹⁴

V aplikačnom zmysle sa tento princíp dotýka aj základnej bunky spoločnosti, ktorou je rodina. Aj rodičia majú pomáhať svojim deťom, avšak ich pomoc má byť zameraná k samostatnosti detí. Postupne sa ich výchovné úsilie stáva nepotrebným a deti ju, primerane k svojej vyspelosti a morálnej zodpovednosti, stále menej potrebujú.¹¹⁵ Z pohľadu tohto princípu ani štát nemá zasahovať do záležitostí rodinného života a do práv rodičov na výchovu detí.¹¹⁶

Z hľadiska života Cirkvi a pastoračného formovanie jej jednotlivých členov, napríklad na úrovni farnosti, alebo ešte menšieho spoločenstva, sa môže takisto aplikovať princíp subsidiarity. Aj kazateľ môže prispievať k tomu, aby viedol jednotlivých poslucháčov alebo členov spoločenstiev k iniciatíve a zodpovednosti.¹¹⁷ Zároveň má princíp subsidiarity pomôcť kresťanom zbavovať sa predstáv, že o všetko sa musí postarať štát. Štát nemôže zabezpečiť to, čo potrebuje každý človek: láskyplnú osobnú starostlivosť. Kto by sa chcel zbaviť konkrétnej lásky, zbavuje sa sám seba ako človeka. Prostredníctvom caritas majú kresťania svetu ukazovať, že Cirkev je živá sila, v ktorej pulzuje dynamika lásky podnecovaná Kristovým Duchom.¹¹⁸

Je to v duchu línie pokoncilovej ekleziológie, ktorá je ovplyvnená zásadnou koncilovou konštitúciou *Lumen gentium*. Jej kategória „Boží ľud“ je najoriginálnejší rys ekleziológie II. vatikánskeho koncilu a dáva Cirkvi harmonickejšiu tvár.¹¹⁹ Cirkev je tajomstvom spásnej vôle Ježiša a vyjadrením novej zmluvy, ktorú Boh v Kristovi uzavrel s novozákonným ľudom. Cirkev je viditeľnou sviatosťou spásy, do ktorej Boh pozýva všetkých ľudí. A aj keď sa môže javiť ako malé spoločenstvo, tak „Kristus ho ustanovil ako spoločenstvo života, lásky a pravdy. On ho používa aj ako nástroj vykúpenia všetkých a posiela do celého sveta ako svetlo sveta a soľ zeme“ (porov. Mt 5, 13 – 16).¹²⁰ Cirkev je teda zhromaždením, ktorého hlavou je Kristus a údmi sú všetci pokrstení členovia. Oni majú vo všetkých stupňoch a funkciách Cirkvi vykonávať svoju službu, či už je to na úrovni diecézy alebo farnosti. Ich aktívna účasť má byť viditeľná aj pri slávení liturgie. Pocity veriacich, že sú v Cirkvi potrební, im pomáha, aby zvládali neraz aj neľahké situácie v spoločenskom či v rodinnom živote. To sa má odzrkadliť aj v štýle nedeľnej homílie, aby veriaci necítili len klerikálny rozmer Cirkvi.¹²¹

¹¹³ Porov. SPIAZZI, R.: *Sociálny kódex Cirkvi*. Trnava: Dobrá kniha, 2000, s. 65; VRAGAŠ, Š.: *Základné otázky sociálneho učenia Cirkvi*, s. 43 – 46; SUTOR, B.: *Politická etika*, s. 40 – 43.

¹¹⁴ Porov. KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI, č. 1884.

¹¹⁵ Porov. KÚTNY, I.: *Vybrané kapitoly k štúdiu sociálne náuky Cirkvi*, s. 129.

¹¹⁶ Porov. MARTINEK, C.: *Cesta k solidarite*, s. 154.

¹¹⁷ Porov. KÚTNY, I.: *Vybrané kapitoly k štúdiu sociálne náuky*, s. 129 – 130.

Kazateľ môže napríklad v duchu princípu subsidiarity vysvetliť poslucháčom charizmy Ducha Svätého, o ktorých sa píše v Prvom liste Korinťanom (12, 4 – 11) a čítajú sa na Druhú nedeľu v roku, cyklus C. Podobnú možnosť mu ponúkajú aj perikopy na nedeľu Zoslania Ducha Svätého. Podporovať iniciatívu poslucháčov v spoločenskom a v cirkevnom živote nesie v sebe aj terapeutický prvok.

¹¹⁸ Porov. BENEDIKT XVI.: Encyklika *Deus caritas est*, č. 28.

¹¹⁹ Porov. FIETTA, P.: *Cirkev, diakonia spásy – Základné rysy ekleziológie*, Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001, s. 146.

¹²⁰ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Konštitúcia *Lumen gentium*, č. 9.

¹²¹ Porov. ŚLAWIŃSKI, H.: *Dziś spełniły się słowa Pisma... „Homilia w niedzielnym zgromadzeniu wiernych*, Włocławek: ANCILLA VERBI, 2002, s. 64 – 65. Dnešná homiletická veda odporúča, aby v rámci spolupráce kazateľa s laikmi mali aj oni účasť na príprave homílie alebo na jej zhodnotení. Kazateľovi to má pomôcť, aby homília naozaj reagovala na skutočné problémy poslucháčov. Dnes sa už hľadajú aj možnosti, aby v súlade s cirkevnými dokumentami a kazateľskou službou diakonov a kňazov, mali aj laici priestor v dialogickej štruktúre homílie (Porov. ZERFASS, R.: *Od perykopy do homílie*; CHAIM, W.: *Rozmowa w przekazie kaznodziejskim – Homilie i kazania dialogowane*, In: *Retoryka na ambonie*, Kraków: Wydawnictwo „M“, 2003, s. 291 – 325).

2. 1. 2 Politická situácia

Život spoločnosti a fungovanie jednotlivých princípov sa odohráva v konkrétnej **politickej** a hospodárskej atmosfére. Jednotlivci, rodiny a rozličné spoločenské vrstvy si uvedomujú, že nie sú schopné sami o sebe vybudovať plne ľudský život a pociťujú potrebu širšieho spoločenstva, v rámci ktorého by pracovali na čoraz lepšom zabezpečení spoločného dobra. Z tohto dôvodu utvárajú politické spoločenstvá rozmanitej formy v záujme verejného blaha. Na zjednotenie politického spoločenstva je potrebná autorita, ktorá usmerňuje sily všetkých občanov k spoločnému dobru. Politické spoločenstvo a verejná moc majú svoj základ v ľudskej prirodzenosti, a preto tvoria časť Bohom určeného poriadku pri rešpektovaní slobodnej vôle občanov pri výbere politických činiteľov.¹²² Povinnosťou autority je usilovať sa o spoločné dobro, na ktorého realizáciu používa morálne dovolené prostriedky. Ak by tak autorita nerobila, prestala by zrejme ňou byť a spôsobovala by hrubé bezprávie.¹²³

Súčasťou politického života majú byť aj kresťania. Oni majú osobitné poslanie v politickom spoločenstve. Svojím zmyslom pre zodpovednosť a službou všeobecnému dobru majú dávať politickému prostrediu žiarivý príklad. Politické spoločenstvo a Cirkev sú na svojom vlastnom poli pôsobnosti od seba nezávislé a samosprávne. Ale obidve stoja v službe tomu istému spoločnému dobru. Cirkev na základe svojho poslania má povinnosť vyjadriť sa aj k veciam týkajúcim sa politického poriadku, keď si to vyžadujú základné práva človeka a spása duší. Môže to robiť len takými prostriedkami, ktoré sú v súlade s evanjeliom a zodpovedajú dobru všetkých.¹²⁴ Cirkev sa snaží napomáhať politickému spoločenstvu vytvárať spravodlivý štát. Robí to prostredníctvom očisty rozumu a etickej formácie.¹²⁵

Je poslaním Cirkvi, teda aj kazateľov, aby u veriacich formovali určitú politickú spiritualitu.¹²⁶ Oni sú sú povolaní prevziať priamo svoju politickú a sociálnu zodpovednosť a preto ich treba vychovávať k láske a spravodlivosti.¹²⁷ Život a poslanie Cirkvi vychádza z evanjelia. Evanjelium samo osebe nie je nepolitické. Aj keď Ježiš nebol politik a nezaložil žiadnu politickú stranu, chcel, aby jeho učenie vrhalo aj na svet politiky oslobodzujúce svetlo. Preto všetci tí, ktorí prijímu evanjelium, nie sú povznesení nad svetom, ale sa majú snažiť prinášať do sveta Božiu vládu aj za cenu napätia medzi evanjeliom a politickou mocou. Práve Boh môže dať mnoho energie pre život jednotlivca a politiky. Politické správanie kresťana vychádza z Kristovho príkazu lásky, ktorá vedie človeka k správne rozlišovaniu, dobrým úmyslom a zodpovednosti za všeobecné blaho. Kresťan je poznačený slobodou, ktorá ho zbavuje fanatizmu a uvoľňuje jeho energiu pre dialóg a hľadanie najlepších možných riešení. Kresťan sa zasadzuje v politike o najvhodnejšie riešenie konfliktov a tým prináša do politiky myšlienky o uzmiernení a pokoji. Kresťan nenecháva politické rozhodnutie len na druhých, ale sám na ňom participuje. Politická zodpovednosť kresťana sa môže prejaviť na všetkých rovinách politického života: na rovine rodiny, kultúry, hospodárstva, životného prostredia a politickej etiky. Vo svojej službe si má pomáhať aj nadprirodzenými prostriedkami, akými sú napríklad modlitba a svätá omša. Oni majú pomôcť, aby sa aj politike darilo hľadať a uskutočňovať Božie kráľovstvo.¹²⁸

Kazateľ, ktorý žije v tom istom spoločenstve ako jeho poslucháči, si uvedomuje, že politické realie majú na nich vplyv. Niekedy je ten vplyv natoľko silný, že narušuje ich ľudskú a duchovnú integritu. Primárnym poslaním kazateľa nie je vyjadrovať sa k jednotlivým politickým udalostiam.

¹²² Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 74.

¹²³ Porov. JÁN XIII.: Encyklika *Pacem in terris*; č. 51; *KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI*, č. 1903.

¹²⁴ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 75 – 76; TOMKO, J.: *Kresťan a svet*. Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1974, s. 203 – 222.

¹²⁵ Porov. BENEDIKT XVI.: Encyklika *Deus caritas est*, č. 28.

¹²⁶ Porov. POENSGEN, H.: *Neue Erfahrungen mit der politischen Predigt*. In: *Der Prediger und Katechet* 5, München 1993, s. 627.

¹²⁷ Porov. BENEDIKT XVI.: Posynodálna apoštolská exhortácia *Sacramentum caritatis*, č. 91.

¹²⁸ Porov. AMBROS, P.: *Cirkev – kultura – spoločnosť – misie*, s. 45 – 51; FIALA, P.: *Katolicizmus a politika*, Brno: Centrum pre štúdium demokracie a kultúry, 1995, s. 66 – 79; LOBKOWICZ, M.: *Duše Evropy*, Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2001, s. 70 – 82.

Nemôže sa však úplne zdržať vyjadrenia a svetské udalosti ponechať len svetu. To by sa nezhodovalo s kritickou funkciou evanjelia. Mal by sa vyhnúť dvom krajnostiam. Prvou je, že sa k ničomu nevyjadrí, a druhou je agresivita a ostrý tón na margo spoločenských udalostí.

Politické vyjadrenia v homílii sú vierohodné, keď kazateľ hovorí vecne a k poslucháčom. Abstraktné vyjadrenia nepomáhajú poslucháčom správne zhodnotiť spoločenské dianie. Konkrétne vyjadrenia ku konkrétnym problémom vyžadujú od kazateľa, aby nemoralizoval, ale jasne vysvetlil daný problém. Kazateľ si má uvedomiť, že nie je politik a politike môže menej rozumieť ako jeho poslucháči. Stačí, keď má také kompetencie, aby poukázal na psychologické a etické aspekty a konsekvencie politických rozhodnutí.¹²⁹ Má ich vysvetľovať v horizonte evanjeliového učenia a kresťanskej skúsenosti. Uvažovať spoločne s poslucháčmi, aký vplyv má konkrétna spoločenská realita na ich osobné konanie a na konanie skupín a celej spoločnosti.¹³⁰ Kazateľove politické vyjadrenia nemôžu vyzývať ľudí do demonštrácie a bojkotov. Z dušpastierskeho a terapeutického pohľadu má homília, v ktorej sú politické vyjadrenia, pomáhať prekonávať strach, vyzývať k zmiereniu, pomáhať v bezradnosti. Homília má hovoriť aj o zmysle obety ako tajomnej cesty Ježiša i samého Boha.¹³¹ V konečnom dôsledku môže napomáhať ľuďom, aby našli rovnováhu medzi prílišnou vzdialenosťou a krajinou blízkosťou voči svetu a politike. Aby si zachovali vlastnú identitu a zároveň nestratili schopnosť komunikovať a počúvať.¹³²

2. 1. 3 Hospodárska situácia

Podobne ako politický systém, aj **hospodárstvo** má napomáhať rozvoju ľudskej osoby, jej povolaniu, ako i dobru celej spoločnosti. Lebo je to práve človek, ktorý je tvorcom, stredobodom a cieľom hospodársko – spoločenského života. Hospodársky systém má slúžiť celému človeku, so zreteľom na stupnicu jeho materiálnych potrieb, ako aj na požiadavky jeho intelektuálneho, mravného, duchovného a náboženského života.¹³³ Medzi základné prvky hospodárskeho procesu patrí sociálne zodpovedné súkromné vlastníctvo, zodpovedná práca, ktorá sa opiera o poznanie, techniku a vedu, slobodné podnikanie a súkromné iniciatívy, mravná zodpovednosť, trh a prácou podmienený zisk. Všetky tieto prvky majú smerovať k všeobecnému dobru.¹³⁴

Hospodárska činnosť je spojená s prácou jednotlivých členov spoločnosti. Mali by chápať aj jej duchovnú dimenziu. Človek, ktorý je stvorený na obraz Boží, sa svojou prácou zúčastňuje na diele Stvoriteľa. A podľa svojich možností stvoriteľské dielo v istom zmysle ďalej rozvíja a dopĺňa tým, že postupuje stále ďalej v odkrývaní bohatstiev a hodnôt skrytých v celom stvorení.¹³⁵ Svojou prácou sa človek spája aj s vykupiteľským dielom Ježiša Krista, ktorý udelil práci neobyčajnú dôstojnosť tým, že on sám pracoval v Nazarete vlastnými rukami.¹³⁶ Napokon človek prácou zdokonaľuje seba samého. Mnohému sa učí, rozvíja svoje schopnosti, stáva sa otvorenejším a prekonáva sám seba.¹³⁷ Preto ľudská práca nie je len nejaký článok výroby, ale ide v nej o hodnotu samého človeka, o jeho dôstojnosť a integrálnosť osoby.¹³⁸

V tom spočíva spiritualita práce. Lebo každá práca je vo svojom subjektívnom rozmere osobnou činnosťou a zúčastňuje sa na nej celý človek, telo i duch, bez ohľadu na to, či je to práca telesná alebo intelektuálna. Na celého človeka sa vzťahuje aj slovo živého Boha, evanjeliové posolstvo spásy, v ktorom nachádzame veľa poučení zameraných na ľudskú prácu. Oni môžu pomôcť,

¹²⁹ Porov. SCHWARZ, A.: *Praxis der Predigt – erarbeitung*, s. 89 – 90.

¹³⁰ Porov. POENSGEN, H.: *Neue Erfahrung mit der politischen Predigt*, s. 620 – 621.

¹³¹ Porov. ZERFASS, R.: *Od perikopy do homílii*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1995, s. 174.

¹³² Porov. BAHOUNEK, T.J.: *Sociologie politiky*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992, s. 134.

¹³³ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 64, 66.

¹³⁴ Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Centesimus annus*, č. 31 – 34.

¹³⁵ Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Laborem exercens*, č. 24.

¹³⁶ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 67.

¹³⁷ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 35.

¹³⁸ Porov. VOJTEK, Š.: *Spravodlivosť, základný pilier pre rozvoj ľudskej spoločnosti*, Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2004, s. 33.

aby dal človek ľudskej práci ten význam, ktorý má v Božích očiach a prostredníctvom ktorého práca vstupuje do diela spásy.¹³⁹ V tomto zmysle je preto každá práca, ktorá sa koná v povedomí plnenia Božieho plánu, akoby náboženským obradom a obetou Bohu. Je poklonou človeka pred nekonečnou bytosťou. Dobré zvládnutá práca je modlitbou.¹⁴⁰

Vplyv hospodárskej situácie, možnosť pracovať, alebo byť nezamestnaný, má priamo vplyv aj na poslucháčov a ich vnútornú dispozíciu počúvať Božie slovo. Medzi poslucháčmi homílií sú aj takí, ktorí z rozličných dôvodov patria do kategórie „nezamestnaných“. Nezamestnanosť je jeden z najväčších problémov dnešnej doby. Tento jav má celý rad negatívnych účinkov na individuálnej a spoločenskej rovine a vedie až k strate rešpektu, ktorý každý muž alebo žena má mať voči sebe. Ohrozuje ich životnú rovnováhu a prináša mnohé riziká aj pre ich rodiny.¹⁴¹ Zvlášť bolestným sa stáva problém nezamestnanosti v prípade mladých ľudí, ktorí chcú prijať vlastnú zodpovednosť za hospodársky a sociálny rozvoj spoločnosti.¹⁴² Aj keď kazateľ priamo nemôže ponúknuť ľuďom prácu, má v duchu evanjelia a učenia Cirkvi prejavovať všetkým nezamestnaným solidaritu a viesť veriacich k primeranej zaangažovanosti v tejto oblasti. S nezamestnanosťou súvisí aj chudoba a vzťah bohatších k nej je meradlom vernosti ku Kristovi. Tak všeobecná, ako aj lokálna Cirkev musí byť „Cirkvou chudobných“.¹⁴³ Všade tam, kde chýba pokrm, nápoj, šatstvo, príbytok, lieky, práca, vzdelanie, prostriedky pre skutočný ľudský život, tam má trpiacich hľadať a nájsť kresťanská láska, prinášať im útechu s obetavou starostlivosťou a úľavu poskytovaním pomoci. Toto má byť aj integrálnou súčasťou kresťanského ohlasovania.¹⁴⁴

Spoločenstvo – hospodárska a politická klíma je jeden z dôležitých faktorov, ktoré formujú osobnosť a celú spoločnosť. Kazateľ by sa mal v nej vedieť primerane zorientovať a uvedomiť si, ako pôsobí na jeho poslucháčov. Hospodárske a politické realie im pomáhajú dosiahnuť životnú stabilitu, ale zároveň odčerpávajú z človeka mnoho energie, ktorá mu potom chýba na to, aby sa zo života mohol úprimne tešiť. Aj s takýmito pocitmi prichádzajú poslucháči počúvať homíliu a túžia, aby im pomohla doplniť duchovnú energiu, o ktorú ich oberá ekonomika, hospodárstvo a politika.¹⁴⁵

2. 2 Kultúrne a náboženské ovzdušie

Kazateľ, ktorý chce na svojich poslucháčov terapeuticky pôsobiť, by sa mal vedieť zorientovať v zložitom kultúrnom a náboženskom prostredí, v ktorom žijú jeho poslucháči. Oni sami sú protagonistami a konzumentmi dnešných kultúrnych a civilizačných tendencií. Im prináša moderný svet radosti, ale aj úzkosti. V tomto stave prichádzajú do chrámov počúvať Božie slovo.

¹³⁹ Porov. JÁN PAVOL.: Encyklika *Laborem exercens*, č. 24.

¹⁴⁰ Porov. TOMKO, J.: *Kresťan a svet*, s. 96; GOCKO, J.: *Ekonomia a moralnosť*. Lublin: Redakcia Wydawnictwa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1966, s. 226 – 227.

¹⁴¹ Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, č. 18; *KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI*, č. 2433.

¹⁴² Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Laborem exercens*, č. 18.

¹⁴³ Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Laborem exercens*, č. 8.

¹⁴⁴ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Dekrét *Apostolicam actuositatem*, č. 8.

Formovanie sociálneho citu poslucháčov priamo ponúkajú niektoré nedeľné perikopy. Napr. v roku A sa na nedeľu Krista Kráľa číta Matúšovo evanjelium o poslednom súde (25, 31 – 46), ktoré patrí medzi vrcholné sociálne posolstvo. Podobným posolstvom je aj Podobenstvo o milosrdnom Samaritánovi (Lk 10, 30 – 37), ktoré sa číta na 16. nedeľu v roku C. Na druhú veľkonočnú nedeľu v roku A a B sa číta zo Skutkov apoštolských o živote prvých kresťanov (2, 42 – 47; 4, 32 – 35), ktoré ukazujú sociálne správanie kresťanskej komunity. Formovanie sociálneho správania ponúka aj Podobenstvo o boháčovi a Lazárovi (Lk 16, 19 – 31), ktoré sa číta na 26. nedeľu v roku C.

¹⁴⁵ Problém je v tom, že nie je proporcia medzi kapitálom ekonomickým, prírodným a ľudským. Ľudský kapitál sa stáva len nástrojom pre kapitál ekonomický a málo sa berie ohľad na jeho personálnu povahu. Preto človek, celý človek, ako ľudská osoba je v ekonomickom procese nevyužitý, lebo je len jeho objektom. Jeho angažovanie sa zužuje iba na funkciu ekonomických procesov. Ekonomovia venovali málo pozornosti ľudskému subjektu a prehliadli platnosť psychológie hodnoty, ktorá prisudzuje hodnotenie osobám a nie veciam (Porov. HVOZDÍK, S.: *Sociálne ekonomické procesy ako súčasť prostredia pastorácie*, Košice: Kňazský seminár sv. Karola Boromejského, 2003, s. 84).

2. 2. 1 Kultúrne tendencie

Už koncilová pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes* analyzuje situáciu človeka v dnešnom svete. Ľudstvo prežíva náhle a prenikavé zmeny, ktoré prinášajú veľké pozitíva, ale aj nemalé ťažkosti. Popri zmenách v celej spoločenskej štruktúre si ľudia upevňujú veľmi živý zmysel pre slobodu. Zároveň majú nemalé problémy správne rozpoznávať trvalé hodnoty. Lebo práve zmena mentality a štruktúr vyvoláva spory o tradičných hodnotách, predovšetkým u mladých ľudí. Nové podmienky majú vplyv aj na náboženský život. Okrem toho, že pozitívne očisťujú náboženstvo od rozličných „nánosov“, zároveň spôsobujú, že mnoho ľudí prestáva praktizovať náboženstvo, alebo sú voči nemu ľahostajní. Vzniká akýsi nový humanizmus, ktorý sa prejavuje vo filozofii, v literatúre, umení, v jednotlivých vedeckých oblastiach a v občianskom zákonodarstve. To mnohým spôsobuje zmätok.¹⁴⁶

Dnešný človek si naozaj veľmi váži svoju **slobodu, možnosť voľby a rozhodovania**. Individualizmus a pluralizmus sú kritériá, podľa ktorých formuje svoj život. Angažuje sa v mnohých úlohách a sociálno – spoločenských vzťahoch. Žije v rodine ako otec, matka, starý otec, syn, dcéra alebo partner. V práci je robotník, vedúci, podnikateľ, šéf, alebo kolega. Vo voľnom čase je dovolenkár, koníčkár, futbalový fanúšik, pozerá televíziu, sedí pri počítači, nakupuje vo veľkých obchodných centrách,¹⁴⁷ venuje sa zveľaďovaniu svojho príbytku, alebo má pestré množstvo iných záujmov. S väčšou alebo menšou intenzitou sa angažuje v spoločenskom, politickom, športovom alebo v kultúrnom živote. Zaujíma sa o dianie vo svete a o všetky moderné problémy a otázky doby. Medzi ne patrí ekológia, vojny, jadrové zbrane, terorizmus, biotechnológia, dobývanie vesmíru.¹⁴⁸

Dnešný človek je „**homo economicus**“. Žije v neľahkom ekonomickom a hospodárskom prostredí a namáha sa, aby dosiahol primeranú životnú úroveň, aby mal možnosť účasti na čo najväčšom množstve materiálnych dobier.¹⁴⁹ Je súčasťou finančnej atmosféry, v ktorej je „všemohúcnosť Boha“ nahradená „všemohúcnosťou peňazí“. V nej platí zásada: „Kto má dosť peňazí, je ako Boh: môže si všetko dovoliť!“¹⁵⁰

Dnešný človek sa pohybuje na jednej strane medzi svojimi úlohami a aktivitou a na druhej strane medzi **symbolmi**, ktoré ponúka svet: texty, rituály, reklamy. Všetko s ambíciami vytvoriť nový životný štýl. „Životný štýl“ patrí medzi kultové pojmy dnešnej doby. Dnešní ľudia žijú v spoločnosti „zážitku“. Rozličné inštitúcie im vytvárajú rozličné typy zážitkov. Predovšetkým sú to médiá. Strhávajú ich na cestu po krajine, po zemeguli a prekračujú bariéry priestoru a času. Ľudia sú naočkovaní televíznou víziou sveta. Televízia im ponúka mnoho známych ľudí, ktorí sú „kňazmi“ informačného veku a vnucujú im spoločenské normy. Média svojim príjemcom umožňujú v estetickom, emocionálnom a kultúrnom rozmere žiť, zomierať a vstať z mŕtvych. Média síce nedokážu ľuďom nahovoriť, čo si majú myslieť, ale sú vynikajúce práve v nahováraní, o čom majú ľudia rozmýšľať.¹⁵¹ Informácie sú podávané tak, že prijímateľ nemá možnosť overiť si, či sú pravdivé. Smeruje to až do takej krajnosti, že to stiera rozdiel medzi realitou a fikciou. Prijímateľ je natoľko informačne

¹⁴⁶ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 4 – 7.

¹⁴⁷ Psychológovia nazývajú supermarketové novodobými „pútnickými miestami“. Záujem o ne vysvetľujú tým, že človek bol stále závislý od toho, aby mal. Mohlo by sa to vyjadriť parafrázovaním: „Ja som, pretože mám“. Čím viac mám, tým viac žijem a tým je moje bytie znesiteľnejšie. Čím je toho viac, tým je moje JA trvalejšie. No zároveň človek nič nemá isté. Potrebuje druhých a stačí zlomok, a nie je. S tým pocitom sa žije ďaleko ťažšie (Porov. SRCH, V.: *Mat' alebo byť*, in Denník SME, 11. 8. 2005, s. 12).

¹⁴⁸ Porov. BIRKMANN, T. F.: *Paraktische Homiletik*, Stuttgart: Verlag W. Kohlhamer, 2000, s. 100 – 102.

¹⁴⁹ Porov. BIRKMANN, T. F.: *Praktische Homiletik*, s. 103 – 104.

¹⁵⁰ Kurt Koch z tohto aspektu vysvetľuje, prečo sa peňažné inštitúcie, banky, prezentujú ako moderné chrámy. To vidieť vo veľkých halách, ktoré bývajú naplnené „liturgickým“ šepotom, ale aj pri prepážkach, kde sa rozhovor medzi klientom a zamestnancom podobá na spoveď v spovednici katolíckych kostolov. Veľká moderná banka šíri akési religiózne fluidum, ktoré ľudia vnímajú, a podľa toho sa aj správajú. Platí to aj o základnom monetárnom výraze „kredit“, ktorý je odvodený od latinského slova *credere*, ktoré je zložené z *cor* a *dare*. Presne preložené to znamená: dať, zveriť niekomu svoje srdce (Porov. KOCH, K.: *Konfrontace nebo dialog?*, s. 36 – 38).

¹⁵¹ Porov. ZASEPA, T.: *Média v čase globalizácie*, Bratislava: Lúč, 2002, s. 24 – 41.

preťaženy, že nie je schopný selektovať, čo je pre neho užitočné a čo nepotrebné, čo je pravda, čo klamstvo alebo fikcia, prípadne manipulácia. Podobne ako médiá sa správa svet zábavy, športu, módy. Ponúka ľuďom silné zážitky, ktoré sa permanentne opakujú, a keď jedny končia, už ďalšie začínajú. Rockové koncerty či špičkové športové podujatia sú veľkými „náboženskými“ ceremoniálmi našich časov.

So silou zážitku je spojená **sila „obrazu“**. Dnešný človek nežije v prostredí, v ktorom by prijímal informácie len pomocou slov. Slová nahradili obrazy. Dnešné elektronické a printové médiá pracujú predovšetkým s obrazom. Vytvorili „obrazovú“ kultúru. Pomocou nej musí informácia chutiť ako „fast food“. Sila obrazu je natoľko agresívna, že dokázala predovšetkým u mladej generácie minimalizovať komunikačné a jazykové dispozície.¹⁵²

2. 2. 2 Náboženské tendencie

Dnešný človek žije v prostredí, v ktorom sa stále diskutuje o **význame náboženstva**, náboženských hodnôt, Cirkvi. Diskusie smerujú k odpovedi na otázku, či tieto hodnoty majú byť, a do akej miery, súčasťou verejného života, alebo majú mať len čisto privátny charakter.¹⁵³ Podobne je to aj s poslaním Cirkvi v dnešnom svete a jej úlohou v spoločnosti a v štáte. Ľudia sú súčasťou **sekularizačného procesu**,¹⁵⁴ keď náboženské inštitúcie, dogmy viery, náboženské hodnoty, strácajú svoj vplyv na spoločnosť a jej fungovanie.¹⁵⁵ Pápež Pavol VI. sa o sekularizačných trendoch vyjadruje aj pozitívne, aj negatívne. Hodnota sekularizácie spočíva v tom, že sa snaží odhaliť v stvorení, v každej veci a v celom vesmíre zákony, ktorými sa riadi svet s určitou vlastnou autonómiou, v presvedčení, že tieto zákony ustanovil Stvoriteľ. Nebezpečenstvo sekularizácie je v tom, že môže odmietať iniciatívu Boha pri stvorení sveta a začať zdôrazňovať moc a veľkosť človeka, z čoho môžu plynúť nové formy ateizmu, konzumného spôsobu života, túžba po moci a sláve.¹⁵⁶ V týchto pápežových intenciách má

¹⁵² Porov. MÜLLER, K.: *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten*, Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 1994, s. 35 – 41.

¹⁵³ Porov. BARTNIK, C. S.: *Walka o Kościół w Polsce*, Lublin: Wydawnictwo „POLIHYMIA“, 1995, s. 219 – 221.

¹⁵⁴ Giddens hovorí o troch dimenziách sekularizácie:

1. Pokles členstva a aktivity v cirkvách a v náboženských organizáciách.
2. Pokles vplyvu cirkví na spoločenský a politický život. Z toho plynú aj oslabovanie cirkevného majetku.
3. Rozdiel medzi tým, v čo ľudia veria, aké majú ideály a vzťah k cirkevným inštitúciám a liturgickým prejavom (Porov. GIDDENS, A.: *Sociologie*, Praha: Argo, 1999, 440 – 441).

¹⁵⁵ Súčasné slovenské realie nie sú ľahko čitateľné. Sme na jednej strane svedkami aktívneho náboženského života. Už ústava v úvode spomína, že Slovensko chce nadviazať na cyrilometodskú tradíciu. Na Slovensku za posledné roky vyrástli stovky kostolov. Vydáva sa mnoho kresťanskej literatúry. Sčítanie ľudu ukázalo, že väčšina občanov sa hlási ku kresťanstvu. Aktívne funguje množstvo cirkevných organizácií a spoločenstiev. Ľudia všetkých kategórií sa môžu stretávať na rozličných náboženských fórach. V rozhlase a v televízii je priestor na náboženské vysielania. Aktívne fungujú rehoľné spoločenstvá, diecézni kňazi, semináre, katechéti, angažovaní laici. Takmer v každom meste a vo väčšej dedine je cirkevná škola. Mnoho politikov sa navonok prezentuje ako kresťania. Na druhej strane je paradoxný ten jav, že veľký počet kresťanov má strach z toho, že Cirkev im chce „zobrať“ ich osvedčený model života, alebo že im siaha na dnešné spoločensko – kultúrne vymoženosti a ponuky. (Mnoho cenných štatistických údajov ponúka ATLAS KATOLÍCKEJ CIRKVI NA SLOVENSKU, Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta UK, 2005).

¹⁵⁶ Porov. PAVOL VI.: Exhortácia *Evangelii nuntiandi*, č. 55; DRUHÝ Vatikánsky koncil: Konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 36.

Podľa Eliadeho dnešný človek stratil zmysel pre posvätno. Jeho životný priestor a čas, jeho telo a celá jeho skúsenosť sú desakralizované a profanizované. Je zbavený religiozity a jeho Kozmos sa stal neprehľadným, nemým, mŕtvym, netlmočí mu žiadne posolstvo. Aj iné kultúry poznali nenáboženských ľudí, ale až v modernej západnej spoločnosti sa nenáboženský človek plne rozvinul. Človek sa tvorí tak, že desakralizuje seba a svet. Posvätno je pre neho prekážkou par excellence pre jeho slobodu. Človek je presvedčený, že sa nestane sám sebou, pokiaľ nebude úplne demystifikovaný. Slobodným sa stane len vtedy, keď zabije posledného boha. Náhradou za to je vytváranie kamuflovanej mytológie a úpadkových rituálov. Pohybuje sa v magicko – náboženskej zmesi, ktorá padla až na úroveň karikatúry a je ťažko poznateľná (Porov. ELIADE, M.: *Posvätné a profánné*, Praha: Oikúmené, 1994, s. 141 – 143).

fenomén sekularizmu vnímať aj kazateľ. Ak sekularizmus pomohol k „dospelosti“ človeka a oslobodil ho od rozličných kultúrnych, poznávacích, pseudonáboženských a mnohých iných „obručí“, tak je to v intenciách Božieho zámeru. Boh chce mať zo svojich stvorení slobodné bytosti. Z toho sa musí tešiť aj kazateľ, a to musí aj podporovať, lebo „dospelosť“ jeho poslucháčov nie je prekážkou pre ohlasovanie Božieho slova. Len takýto uvedomelý jedinec môže byť partnerom v dialógu s radostnou zvesťou. Ak však sekularizmus spôsobuje zosvetšenie všetkých reálií v kozme a na zemi, keď smeruje k „emancipácii“ od zjaveného náboženstva, tak sa musí „zraziť“ s Božím slovom. Kazateľ musí mať odvahu povedať to svojim poslucháčom a varovať ich pred zotročujúcim typom sekularizmu.¹⁵⁷

Dnešné kultúrne, pluralistické a sekulárne tendencie majú vplyv aj na jednotlivých kresťanov, na ich vieru a **vzťah k Cirkvi**. Medzi prvé problémy patrí otázka, čo s tzv. tradičným náboženstvom, ktoré jedinec dostal od svojich predkov. V dospelosti to môže mať pre neho nejakú konkrétnu hodnotu, ale zároveň môže mať výhrady, že na prijatie mnohých náboženských aktov (napr. sviatostí) nemal vplyv a sám sa pre ne slobodne nerozhodol. Slobodné rozhodovanie si dnešný človek veľmi váži. A keď možno nie rovnako intenzívne v iných, tak v náboženských otázkach ho favorizuje. Dostáva sa do situácie, keď sa slobodne musí rozhodnúť, ako ďalej s náboženskými praktikami.

Náboženské prostredie sa prejavuje aj ďalším javom, že viera má veľmi **malý vplyv** na každodenný život. Javí sa, že samotné prijatie právd viery nevyvoláva náboženskú motiváciu a neformuje život. Môže sa to prejavovať aj automatickým plnením náboženských praktík, predovšetkým krstu, prvého sv. prijímania, birmovky, sobáša v kostole alebo pohrebu. Postupne môže nastať aj vzdialenie sa od Cirkvi ako inštitúcie, ktorá nemá žiaden vplyv na život jednotlivca.¹⁵⁸

Zaiste, že ťažkosti, ktoré prežíva dnešný kresťan vo vzťahu k Cirkvi a k formám jej služby, sú všeobecne známe. Či už je to nedeľná prax, sviatostná prax, otázka spoločenstiev, otázka viery a vzťahu k učiteľskému úradu, povolanie, vzťah k autorite, atď. K tomu sa pridávajú osobné skúsenosti každého kresťana s cirkevnými a náboženskými reáliami. Dnešný človek sa nechce uspokojiť len s formou poslušného, pasívneho, mechanického prijímania všetkého, čo od neho žiada Cirkev. Prezentyje sa potom aj tak, že vo svojom vzťahu k Cirkvi má mnoho výhrad. Niekedy sú to záležitosti, ktoré sa týkajú priamo jeho svedomia a má s nimi problémy. Vidí vo svojom prostredí veľký nesúlad medzi ideálom a praxou. Nerozumie reči Cirkvi. Seba pokladá za katolíka, ale zároveň si na hodnotenia seba určil vlastné kritériá. Vyberá si rôzne náboženské praktiky a dáva im svoj zmysel. Často potom u jednotlivcov vidieť rozpor medzi osobnou vierou a vierou Cirkvi. A následne aj osobnú pozíciu, že náboženstvo je predovšetkým súkromnou záležitosťou, čo je dnes silne preferovaný postoj. Dnešný kazateľ musí reflektovať skutočnosť, že časť jeho poslucháčov sprevádzajú dva postoje: príslušnosť s výhradami a subjektívizácia viery.¹⁵⁹

Už aj v našom prostredí sú ľudia svedkami a neraz aj účastníkmi **náboženského pluralizmu**, keď okrem väčších cirkví a siekt sa rôznym spôsobom propaguje akési čisté náboženstvo (budhizmus), alebo náboženská zmes ezoteriky, mystiky, antropozofie a foriem východnej meditácie (New Age), náboženstvo spojené s ekonomikou (scientológia), alebo náboženstvo v podobe „svetelnej varianty“ (ezoterika). Tento rozmach naznačuje, že problémom dnešnej spoločnosti nie je problém medzi vierou a neverou, ale medzi vierou a poverami, medzi vierou v Boha a vierou v bôžikov, medzi zjaveným náboženstvom a náboženstvom, ktoré si vytvárajú ľudia.¹⁶⁰ Príťažlivosť nových siekt a hnutí

¹⁵⁷ Porov. WALLNER, A.: *Werkbuch Predigt: Im Dialog mit der Gemeinde*, Graz; Wien; Köln: Verlag Styria, 1989, s. 88 – 90.

¹⁵⁸ Porov. HAJDUK, R.: *Lecyć rany serc złamanych*, s. 55.

¹⁵⁹ Porov. AMBROS, P.: *Kresťan a život vo svete*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Cyrlometodějská teologická fakulta, 1998, s. 136 – 141.

¹⁶⁰ Ryszard Hajduk záujem o rozličné náboženstvá vysvetľuje tak, že vo svete, ktorý sa stáva „globálnou dedinou“, je človekovi čoraz ťažšie nájsť neomylný oporný bod, vďaka ktorému by mohol odkryť zmysel vlastnej existencie. Človek sa neustále pohybuje medzi rozličnými sektormi spoločenského života, rozličnými svetonázormi, námietkami a receptami na život. Tento „pohyb“ z miesta mu prináša pocit osamelosti, a aj keď sa niekedy snaží, nie je schopný ho prekonať. Z toho dôvodu mnoho ľudí túži po nejakej istote a bezpečnosti, ktorá ich bude chrániť. Chcú nájsť prostredie, ktoré im pomôže „udomácnit“ sa v životnej realite a dá im sily, aby ju každý deň mohli zvládnuť. Dôsledkom týchto tendencií je záujem o ezoteriku, špiritizmus, okultizmus alebo

spočíva aj v tom, že zdôrazňujú vieru človeka vo vlastné sily. V osobných kontaktoch a v literatúre presviedčajú človeka, že patrí k novému typu človeka, čo môže dokázať podvedomím a meditáciou. Ponúkajú mu rozličné médiá, prostredníctvom ktorých sa mu prihovára Boh. Všetky ťažkosti a depresie vyrieši viera v seba samého.¹⁶¹ Náboženský pluralizmus je však aj dôsledkom pokračujúcej sekularizácie vo svete, protestom proti spoločenskej, hospodárskej a politickej situácii vo vyspelých krajinách a ich spôsobu riešenia mnohých konfliktov. Je zároveň aj odozvou na veľké kresťanské náboženstvá, v ktorých mnoho členov spokojne „odpočíva v blahobyte“ a nezáleží im na okolitom svete.¹⁶²

Mnoho dnešných ľudí pociťuje diskrepanciu medzi rolami, ktoré žijú, a vnímaním seba samých. Akoby bola roztrieštenosť medzi svetom a zmyslom života, ktorý žijú. Neustále rozhodovania sa stávajú pre nich každodenným bremenom, spojeným s rizikom a pochybnosťami, či sa správne rozhodli. Neustála potreba pripravenosti na jednotlivé úlohy a striedanie zmien vnútorných postojov im spôsobuje pocit únavy a osamelosti. V každej situácii sa od človeka vyžaduje, aby dal do nej všetok svoj potenciál. V zamestnaní nikoho nezaujíma, že má rodinné alebo zdravotné problémy, a vyžaduje sa od neho nasadenie a neraz aj úsmev. Neraz prežíva veľké napätia, kde a akým spôsobom získať peniaze, zabezpečiť živobytie, ktorého lekára si vybrať, do akej školy dať deti, atď. To mu môže spôsobovať apatiu, stresy, bezradnosť a dezorientovanosť.¹⁶³

Preto aj medzi základné naladenia dnešného človeka patrí **úzkosť**, ktorá má mnoho podôb. Mnohí prežívajú úzkosť z možnosti náhlej straty zmyslu života. Majú strach, že sa im môže zrútiť priateľstvo, rozpadnúť manželstvo, alebo že stratia prácu. Ľudia majú úzkosť pred novými vecami vo vlastnom živote, v spoločnosti alebo v Cirkvi. Majú strach prijať seba samých takých, akí sú, alebo sa úplne zveriť druhému človeku. Ľudia pociťujú úzkosť pred ďalšími pokrokmi vo vede a technike, či sa to už týka genetického výskumu alebo jadrových technológií. Majú strach z vojen a terorizmu.¹⁶⁴

Dnešný kazateľ si teda musí plne uvedomovať, a patrí to k jeho dynamickej a pedagogickej vyváženosti, že poslucháči žijú v **sekulárnej, pluralistickej a mediálnej spoločnosti**.¹⁶⁵ Ona má vplyv na všetkých, ale záleží na osobnosti jedinca, čo akceptuje, nad čím pochybuje, čo odmieta. Z toho vyplýva aj jeden dôležitý fakt, že nie všetci poslucháči homílií sú presvedčení o tom, že je to len náboženstvo, evanjelium, prípadne kresťanské hodnoty, ktoré jediné majú formovať ich život. Aj účasť na nedeľnej sv. omši a vypočutie si homílie môžu niektorí vnímať ako príspevok do mozaiky obohatenia ich života, zážitku, poznania, porovnávaní, alternatív, tradície alebo hľadania.¹⁶⁶

sekty, ktoré im sľubujú prekonať všetky napätia a stresy a nájsť si svoje šťastné miesto v kozme (Porov. HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, s. 51).

¹⁶¹ Porov. JURKO, J.: *Cirkev na Slovensku v pluralistickej spoločnosti*, In: *Evanjelizácia a pastorácia na Slovensku*, Zborník rekolekčných prednášok, Spišské Podhradie: Studia Theologica Scepusiensia Nr. V., 2002, s. 75 – 76. Autor sa zmieňuje aj o okultnej vlne, ktorá prichádza na Slovensko. Sprevádza ju záujem o mágiu, zlých duchov a satanské obrady (Tamtiež).

Známy psychoanalytik Viktor E. Frankl sa pýta, či náboženský pluralizmus nesmeruje k náboženskému univerzalizmu. Odpovedá, že skôr smeruje k osobnej religiozite – prehĺbenej personalizovanej religiozite, v ktorej si každý nájde svoju osobnú, vlastnú, najpôvodnejšiu reč, keď sa bude obracať k Bohu. Neznamená to však, že zaniknú jednotlivé konfesie, prípadne ich organizácie a inštitúcie. Nech sa ľudia obracajú k poslednému bytiu akokoľvek odlišne, vždy sú a budú spoločné rituály a symboly. Tak, ako je množstvo jazykov, a predsa mnohé majú spoločnú abecedu (Porov. FRANKL, V. E.: *Neuvedomený Boh – Psychoterapia a náboženstvo*, Bratislava: Lúč, 2005, s. 102).

¹⁶² Porov. WALLNER, A.: *Werkbuch Predigt: Im Dialog mit der Gemeinde*, s. 92 – 95.

¹⁶³ Porov. HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, s. 53 – 54.

¹⁶⁴ Porov. KOCH, K.: *Konfrontace nebo dialog*, s. 20 – 23.

¹⁶⁵ Porov. MARTINI, C. M.: *Žijeme, čo hlásame? Studijní texty z pastorálnej teologie II.*, Velehrad: Refugium Velehrad – Roma s. r. o., 2002, s. 33.

¹⁶⁶ Porov. BIRKMANN, T. F.: *Praktische Homiletik*, s. 106 – 107.

Teológ **Karl Rahner** ponúka kazateľom svoje hodnotenie dnešnej doby. Podľa neho v oblasti svetského, profánneho života nikdy nejestvuje jednoznačne kresťanská doba a kresťanská kultúra. Vždy jestvuje Cirkev a štát, dejiny spasenia a dejiny sveta, príroda a milosť, a neslobodno to chápať tak, akoby sa adekvátne kryli. Z toho plynie, že ani v štáte, ani v hospodárstve, ani v kultúre, ani v dejinách nejestvuje jednoznačný a konkrétny imperatív, ktorý by sa dal odvodiť z kresťanského učenia ako jedine správny. Nikdy

Akokoľvek je kultúrno – náboženské prostredie zložené a nie je ľahké sa v ňom orientovať, predsa ponúka Cirkvi a konkrétne aj kazateľovi široký priestor pôsobenia. Dnešný človek je prostredím nielen fascinovaný, ale je z neho aj unavený a chorý. Je ochotný prijať „silnú“ pomocnú ruku, ktorá mu pomôže zvládnuť rozličné životné problémy. A neraz aj preto prichádza do kostola, aby si vypočul homíliu s nádejou, že mu pomôže. Sú to práve rozličné hraničné situácie dnešných poslucháčov, ktoré sa stávajú bodom stretnutia medzi ich životom a Božím slovom. Evanjelium ide

nejestvuje jedinečne kresťanská kultúra, kresťanské vzdelanie, kresťanská politika, kresťanská strana v zmysle úplnosti, výlučnej dokonalosti a jednosti. Nikdy si nemôže nejaká konkrétna jednotlivosť, okrem Cirkvi samej, nárokovať, že je sama a zásadne exkluzívne jedinou kresťanskou realizáciou. (Porov. RAHNER, K.: *Kresťan v dnešnom svete. Vybrané úvahy z diela*, Trnava: Dobrá kniha, 1994, s. 142 – 144). Aj tieto slová pomáhajú pochopiť, prečo je časť sveta pluralitná a sekulárna. V podstate to tak musí byť. Preto sa aj kresťania pohybujú v zložitom svete prelínaní rozličných svetonázorov, definícií, pochybností, hľadania, ktoré idú naprieč kresťanstvom, niekedy z neho niečo zoberú, inokedy ho neberú vážne, alebo priamo odmietajú jeho princípy.

Homileta **Klaus Müller** hovorí, že žijeme v postmodernej dobe, ktorá sa prejavuje pluralitou jazykov, modelov, spôsobov konania, a to nielen rovnobežne v rozličných oblastiach spoločenského života, ale aj jednotlivá činnosť, napríklad architektúra, má mnoho protichodných prejavov. Postmodernizmus sa prejavuje amorfnosťou, bez profilu a charakteru. Ľudskú existenciu vníma ako „fatum - osudovosť“. Postmodernistické sebavedomie možno prirovnať k piatim mytologickým postavám, ktoré symbolizujú ľudské chápanie seba samého.

NARCIS – v 16-tich rokoch sa prvý raz videl v zrkadle a zamiloval sa do seba až natoľko, že z toho zomrel. Dnešný človek sa na každú voľbu a rozhodnutie pýta: čo mi to dá? Ak sa táto otázka stane úplne dominujúcou, tak sa to stáva chorou a nebezpečnou koncentráciou na vlastnú osobu.

PROMETEUS – počas obety oklamal Zeusa a ukradol oheň. Pre tento typ nič nie je sväté, ani sväté veci.

ODYSEUS – vpadol do rúk obra, ktorý sa ho opýtal, ako sa volá. On odpovedal, že „Nikto“, po gr. Oudeis. Potom obra opil a vylúpil mu oko. Keď volal o pomoc, tak sa ho kolegovia opýtali, kto mu to urobil, on odpovedal, že „Nikto“. Tak sa podarilo Odyseovi utiecť. Tento typ zaprie seba, aby pre seba niečo získal. Je to prejav chytrosti. Človek odmieta seba, aby pre seba získal.

DIONIZIUS – ako vynálezca vína je bohom „osloboditeľom“. Osloboditeľom v tom zmysle, že opitý stratí svoje „ja“ a rozplynie sa v „my“. Oslobodzuje sa od všetkých väzieb s vlastným sebavedomím a slúži opojeniu (drogy, sex, alkohol).

SIZYFOS – musí za trest stále tlačiť kameň na horský štít, ten mu pred ním spadne a opäť musí pokračovať odznova, čo robí každý raz s hlúpym úsmevom. Charakterizuje absurdný, cynický život. Kto chápe život ako „fatum“ nemôže sa ani ináč správať.

V pozitívnom zmysle vidí Müller v mytologických postavách dnešnú dobu tak, že kazateľ musí vedieť, ak chce kázať na úrovni a s citom pre realitu, že popri Písme Svätom a židokresťanskej skúsenosti viery, existuje aj: zdravé silné „ja“ bez narcizmu; neprometeovský spôsob chápania stvorenia; prežívanie života bez klamstiev a chytrosti; život bez frustrácií a odmietnutie opojenia; akceptácia slabosti bez cynizmu. Ľudia môžu tieto postoje nadobúdať aj mimo kresťanských skúseností. (Porov. MÜLLER, K.: *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten*, s. 27 – 33).

Psychoanalytik **Viktor E. Frankl** hovorí o štyroch príznakoch patológie ducha doby. Prvým príznakom je **fatalizmus**. Fatalista je presvedčený o tom, že nie je možné zobrať osud do vlastných rúk, lebo je veľmi mocný. Tento pocit frustrácie nahrádza životným tempom, aby ho oklamal. Dnešný človek ako keby nevedel, odkiaľ prišiel, aký je zmysel jeho existencie a cieľ jeho životnej cesty.

Druhým príznakom je **provizórny** postoj k životu. Tento príznak navodzuje pocit strachu z rozličných nebezpečenstiev dnešnej doby, ktorý bráni v cieľavedomom živote. Nikto nevie, čo prinesie zajtrajšok.

Tretím príznakom je **kollektívne myslenie**. Je to život v dave, ktorý potlačuje osobnosť a oberá ju o slobodu. Obmedzuje slobodu kvôli rovnosti. Človek sa bojí zodpovednosti a radšej zaniká v dave.

Štvrtým príznakom je **fanatizmus**. Človek s touto diagnózou nerešpektuje osobnosť druhého človeka, ktorý ináč rozmýšľa. Neuznáva platnosť iného spôsobu myslenia. Uznáva len svoj vlastný názor. Frankl poznamenáva, že tieto príznaky umožňujú obrazne hovoriť a psychickej epidémii (Porov. FRANKL, V. E.: *Psychotherapie pro laiky*, Brno: Cesta, 1988, s. 32 – 46).

Joseph Ratzinger situáciu dnešného kresťana vysvetľuje takto: „Dnes si musí kresťan uvedomiť, že väčšmi než inokedy, prináleží k menšine a že musí byť v kontraste s tým, čo Nový zákon označuje ako „duch sveta“ a čo sa duchu sveta javí ako dobré, evidentné a logické. Dnes sa musí kresťan postaviť na odpor mnohým tendenciám kultúrneho vývoja okolitého sveta. Čiže, ináč povedané: dnes musíme zrevidovať euforický názor pokoncilovej éry“ (Porov. VRABLEC, J.: *O otázkach viery – Prednášky podľa kardinála Ratzingera*, Bratislava: Lúč, 1992, s. 83).

v ústrety ich očakávaniam a chce im pomôcť. Je poslaním kazateľa, aby v jeho homílii prehovoril život jeho poslucháčov a Božie slovo, ktoré prináša nový život.¹⁶⁷

2. 3 Liturgická atmosféra – účastníci liturgie

Liturgia je pre človeka a nie človek pre liturgiu. Cieľom liturgie je človek, jeho spása, šťastie a plnosť života. Liturgia je dielom Boha, ktorý je Bohom pre človeka. V liturgii Cirkev plní to, čo robil Ježiš Kristus. V liturgii je prítomný a koná sám Ježiš, ktorý dáva ľuďom pociťovať svoju Božskú moc. V liturgickom slávení ľudia spoznávajú, že kresťanstvo nie je ideológia, etika, alebo náboženský sentimentalizmus, ale že je spásnou iniciatívou a intervenciou Boha.¹⁶⁸ V liturgii sa dotýka nebo zeme.¹⁶⁹ Ľudia, ktorí sa účastnia liturgie, dostávajú od Boha Otca prostredníctvom Božieho Syna požehnanie, ktoré je prejavom jeho dobroty a lásky. Liturgia sa tak stáva prameňom uzdravenia, ktoré sa dotýka všetkých rozmerov ľudskej existencie: ducha, duše a tela. Liturgia je memoriál – anamnéza veľkých činov Boha v dejinách spásy, zvlášť vykupiteľskej obety Ježiša Krista. V liturgii sa stále sprítomňuje Ježišovo paschálne mystérium. V liturgii je Ježiš stále prítomný v obete sv. omše, a to v osobe toho, ktorý ju slúži, zvlášť je prítomný pod eucharistickými spôsobmi, prítomný je svojou mocou vo sviatostiach, prítomný je vo svojom slove a prítomný je aj v zhromaždenom spoločenstve (Porov. Mt, 18, 20).¹⁷⁰ V tajomstve svojej smrti a zmŕtvychvstania Ježiš stále uzdravuje a posilňuje človeka. Uzdravuje ho predovšetkým z najväčšej choroby, ktorou je hriech. Človek vnútorne uzdravený dosvedčuje, že Boh je silnejší ako jeho hriechy. Liturgia dvíha človeka z jeho životných nešťastí a dáva mu pociťovať Božiu terapiu. V liturgickom slávení človek pociťuje, že v dôležitých a ťažkých životných situáciách je Boh na jeho strane. Vrcholí to vo chvíli, keď človek môže prijať Eucharistiu. Vtedy spoznáva, že Ježiš prišiel, aby ľudia „mali život a aby ho mali hojnejšie“ (Jn 10, 10).¹⁷¹

Eucharistické spoločenstvo, ktoré sa každú nedeľu zhromažďuje v chráme, tvorí bohatý a zložitý fenomén. V menších farnostiach môže kazateľ postupne spoznať, že poslucháči majú niektoré spoločné znaky, ktoré formovali dejinné, kultúrne či náboženské reálie. Oni vytvárali akoby genetiku, vlastnosť farnosti. V mestských a sídliskových farnostiach je ťažšie určiť povahu spoločenstva. V každom prípade sú však medzi účastníkmi liturgie veľké rozdiely, ktoré vyplývajú z osobnosti jednotlivých poslucháčov, zo situácie, v ktorej žijú, a aj z určitých psychických dispozícií. Dôležitým fenoménom je aj religiozita jednotlivých účastníkov liturgie.

2. 3. 1 Osobnosť poslucháča

Osobnosť poslucháča vytvára súhrn jeho psychických vlastností, ktoré sú súčasťou jeho genetickej „výbavy“ a počas života formované mnohými činiteľmi. Situáciu poslucháča vytvára atmosféra sveta, v ktorom žije a cez ktorú interpretuje svoj život, a takisto aj homíliu. Situácia je komplexom mnohých aspektov.¹⁷²

¹⁶⁷ Porov. WALLNER, A.: *Werkbuch Predigt: Im Dialog mit der Gemeinde*, s. 96 – 98.

¹⁶⁸ Porov. SORRENTINO, A.: *Sztuka przewodniczenia celebracjom liturgicznym*, Kraków: Wydawnictwo „M“, 2001, s. 20.

¹⁶⁹ Porov. BENEDIKT XVI.: Posynodálna apoštolská exhortácia *Sacramentum caritatis*, č. 35.

¹⁷⁰ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Konštitúcia *Sacrosanctum concilium*, č. 7.

¹⁷¹ Porov. HAJDUK, R.: *Liturgia – anamnéza Božej terapie*, In: Boža terapia, Red. Ryszard Hajduk, Kraków: Wydawnictwo HOMO DEI, 2005, s. 137 – 157.

¹⁷² Kritériami zrelej osobnosti sú:

- angažovanie sa v niektorej oblasti aktivít;
- neegoistický postoj k ľuďom;
- schopnosť prekonávať frustračné situácie (emočné akceptovanie vlastných nedostatkov);
- realistické vnímanie a hodnotenie okolia;
- porozumenie druhému človeku;
- zodpovednosť za vlastné rozhodovanie a postupovanie;
- spájanie rôznych prvkov vlastnej aktivity; (Porov. STRÍŽENEC, M.: *Náboženstvo ako rozmer človeka*, In: Rámce a roviny pastorálnej psychológie, Košice: Kňazský seminár sv. Karola Boromejského, 2003, s. 49).

Každý človek je **originál a neopakovateľný jedinec**. Prichádza do chrámu s jedinečnou históriou vlastného života. Od narodenia ju formovali hybné sily psychického vývoja. Na začiatku to boli biologické faktory, predovšetkým genetické dispozície, telesný vývoj a vývoj mozgu. Potom sociálne faktory, akými sú príkazy, pokyny, zákazy, nároky a príležitosti, ktoré pred jedincami stávala spoločnosť. Oni vytvárali rozmanité zážitky a udalosti. K tomu sa pridáva samotná psychika so svojimi vlastnými vývojovými tendenciami a so svojou vlastnou iniciatívou. Spolu s rozmanitými zážitkami a udalosťami „písali a píšú“ jeho životopis.¹⁷³ Tvorí ho súhrn životných cyklov, ktoré sa prejavujú dvoma tendenciami, tendenciou k rastu a tendenciou, ktorá brzdí vývoj. Nejde tu pritom o situácie „buď alebo“, ale o situácie „viac alebo menej“ v dosiahnutej rovnováhe medzi tendenciami. Podľa toho sa v živote človeka formovali duchovné, fyzické, biologické, sociálne a psychologické faktory.¹⁷⁴

¹⁷³ Porov. ŘÍČAN, P.: *Psychologie náboženství*, Praha: Portál, 2002, s. 161 – 162.

¹⁷⁴ Porov. HVOZDÍK, S.: *Pastorálna psychológia a psychológia celoživotnej cesty človeka*, In: Rámce a roviny pastorálnej psychológie, Košice: Seminár sv. Karola Boromejského, 2003, s. 40 – 41. Autor predstavuje aj Ericsonovu koncepciu celoživotného vývoja a dopĺňa ju Blocherovými sociálnymi rolami, ktoré charakterizujú jednotlivé životné cykly.

1. štádium je do troch rokov. Tendencie sú „dôvera verzus nedôvera“. Dieťa cíti väčšinou dôveru, ale aj nedôveru prostredia. Sociálne roly: prijímanie potravy, manipulovanie s predmetmi, začína chodiť a spoznávať najbližší sociálny priestor, začiatok verbálnej komunikácie. Obdobie je spojené tak s úspechmi, ako aj s neúspechmi.

2. štádium je od 3 do 6 rokov. Tendencie: „autonómia verzus zahanbenie, alebo pochybnosti“. Uvedomovanie si vlastnej autonómie. Sociálne roly: zvládanie frustrácie a agresivity, poznávanie mnohých inštrukcií, učenie sa pozornosti a rozumnej miere nezávislosti, rozvoj vnímania fyzikálneho a sociálneho sveta (čas, priestor, autority, vzťahy).

3. štádium je medzi 6 až 15 rokmi. Tendencie: „usilovnosť verzus pocity inferiority“. Vzniká napätie medzi iniciatívami a pocitmi menejcennosti. Sociálne roly: základné učebné spôsobilosti, hodnotenie seba a iných, delenie času medzi prácu a zábavu, kontrolovanie správania.

4. štádium je rozmedzie medzi 15 až 21 rokmi. Tendencie „ego verzus difúznosť, neurčitnosť rolí“. Zápas o určenie vlastnej identity, ale aj pochybnosti. Spôsobuje to nevyváženosť medzi fyzickou, psychickou a sociálnou dospelosťou. Vývinové úlohy: pozitívne a realistické postoje k práci, kontrola impulzivitu v oblasti sexualitu a agresivity, vnímanie časovej perspektívy, rozvíjanie osobných hodnôt, akými sú dobro, krása, pravda a láska.

5. štádium od 16 do 30 rokov a zahŕňa dve podštádia: neskorá adolescencia, 16 – 23, rokov a mladšia dospelosť do 30 rokov. Tendencie „intimita verzus izolácia“. V neskej adolescencii sú vývinové úlohy: vývoj trvalých priateľstiev na základe povahovej kompatibility, dosiahnutie emocionálnej úrovne v prijímaní dôležitých rozhodnutí, akceptovanie zodpovednosti. V mladšej dospelosti sú to: vytvorenie párového života muža a ženy, založenie manželstva a rodiny, spôsobilosť udržiavať dôveru na všetkých rovinách, deliť čas na prácu, tvorivosť a rekreáciu, primerané riskovanie pri dosahovaní fyzických, ekonomických a rodinných cieľov, udržiavanie a rozvíjanie kariéry, rozvíjanie vzťahov, riešenie konfliktov, vyberanie priorit a schopnosť robiť racionálne rozhodnutia.

6. štádium je od 30 – 50 rokov. Tendencie: „generativita contra stagnácia“. Je to akoby vrchol, v ktorom ľudia investujú do seba, realizujú sa pracovne a dosahujú to, čo si vážili v predchádzajúcom období. Vývinové úlohy zahŕňajú: vývoj vnútorného sebariadenia a pocit satisfakcie, vývoj nezávislosti, vo vzťahoch snaha po rešpekte a poctivosti, hľadanie riešenia cez vyjednávanie, potrebný dištanc k sebe a situáciám, zodpovednosť, narastá kompetencia k riešeniu problémov. Blocher uvádza ešte tzv. stabilizačné štádium, medzi 50 – 65 rokmi. Je to postupný prechod do obdobia konečného, staroby. Charakterizujú ho tri základné úlohy: znovuprejudenie života od detstva, dôležité rozhodnutia zostávajúcich aktivít a zostávajúcich produktívnych rokov, zaoberanie sa najdôležitejšími životnými východiskami. Polarizácia je medzi prijatím veku a únikom do mladosti, k nezrelému správaniu.

7. konečné štádium je charakterizované polarizáciou medzi integritou a zúfalstvom. Vývinové úlohy: naučiť sa zvládať dôchodok, zvládať problém statusu, naučiť sa žiť so skupinou starších ľudí, naučiť sa žiť so zníženými schopnosťami tela a chronickými problémami, nájsť si nové sociálne roly, ktoré prinesú uznanie a rešpekt, využívať konštruktívne čas, naučiť sa žiť s mladšími. Starnutie nie je stav, ale skúsenosť, ktorá môže byť cenná a obohacujúca. Podľa Blondela je toto štádium možné riešiť prekonaním „metafyzického“ zlyhania. To znamená, hľadať svoju integritu a celistvosť nielen vo vzťahu k sociálnemu svetu, ale aj vo vzťahu k Bohu. Tento aspekt činnosti môže udržiavať kvalitu života aj v tomto období. (Porov. Tamtiež. s. 41 – 46; HOLM,

Vážnym činiteľom je aj **obraz, ktorý má poslucháč o sebe**. S ním súvisí aj hodnotenie vlastnej osoby a stupeň sebaakceptácie. Na liturgii sú prítomní ľudia s rozličným hodnotením seba samých. Sú spokojní so sebou. Pochybujú o sebe. Nechápu seba. Nie sú spokojní so sebou. Dokonca môžu seba aj nenávidieť. Stupeň sebaakceptácie je spojený s rozličnými vplyvmi. Môže naň vplývať situácia vzťahová, či už v rodine, v manželstve, medzi priateľmi, v zamestnaní. Rozličné zážitky, ktoré posilňujú alebo oslabujú sebavedomie človeka. Duchovná orientácia človeka. Pocity osobných víťazstiev či prehiev. Vplyv na človeka má aj to, ako ho hodnotí najbližšie prostredie, či je vnímaný pozitívne alebo negatívne. Je to v konečnom dôsledku celkový vzťah k svojmu životnému projektu. Vzťah k sebe určuje často aj vzťah k homílii.¹⁷⁵

Dôležitým faktorom je aj momentálna **psychická situácia**. Ináč vníma homíliu ten, kto prežil nejakú príjemnú udalosť, a ináč ten, kto prežil nepríjemnú udalosť. Matka, ktorej sa narodilo dieťa, je v inej situácii ako žena, ktorej zomrel manžel. Ináč počúva homíliu mladý človek, ktorý prežíva radostnú lásku, a ináč ten, ktorý zažil v láske veľké sklamanie. V inom stave je muž, ktorému funguje manželstvo a rodina, a v inom ten, kto sa musí rozvádzať. Pestrá paleta rozličných zážitkov formuje originálny postoj k Božiemu slovu.

Psychická situácia je sprevádzaná aj **povahovými vlastnosťami** poslucháča. Sangvinické povahy, ktoré sa prejavujú rýchlejšim reagovaním, dávajú predpoklad, že sa budú chcieť aktívnejšie zapojiť do procesu počúvania. Melancholických pováh sa môže zmocniť nejaká jedna myšlienka, nad ktorou začnú rozmýšľať a už ich nemusí veľmi zaujímať ďalší obsahový priebeh homílie. Cholerické povahy majú predpoklad, že hlbšie premyslia slová, ktoré počuli, a tie môžu v nich dlhšie pôsobiť. Flegmatické povahy budú pokojne počúvať a kazateľ môže mať pocit, že ich veľmi nezaujal. Nie je ľahké ich presvedčiť k nejakým životným zmenám.¹⁷⁶

Vážnou vecou je **zdravotný stav** účastníkov liturgie, či už fyzický alebo psychický. Utrpenie vždy zasahuje celý rozmer osobnosti. Spôsobuje, že človek na všetko začína pozeráť inými očami. Trpiaci človek je otvorený pre terapeutické pôsobenie homílie, ale cesta k otvoreniu môže byť zdĺhavá a závisí od intenzity a dĺžky utrpenia. Homília v tomto procese zohráva dôležitú úlohu. Môže byť aj na jeho začiatku a sprevádzať ho dlhú dobu. Psychická situácia poslucháča môže na proces počúvania a prijímania pôsobiť ešte komplikovanejšie ako čisto fyzické utrpenie. Ľudia nie sú len „bežne“ psychicky unavení z každodenných starostí, ale ich duševná situácia môže prekračovať určité hranice a stáva sa súčasťou ich charakteru.¹⁷⁷ To potom zásadne rozhoduje o tom, z akej pozície vnímajú homíliu.¹⁷⁸

N.G.: *Úvod do psychologie náboženství*, Praha: Portál, 1998, s. 89 – 91; ŘÍČAN, P.: *Psychologie náboženství*, s. 279 – 299; DRAPELA, V.J.: *Přehled teorií osobnosti*, Praha: Portál, 1997, s. 68 – 70).

¹⁷⁵ Porov. ŘÍČAN, P.: *Psychologie náboženství*, s. 170.

¹⁷⁶ Porov. JAROSIEWICZ, H.: *Klasyczne ujęcie charakterologicznych uwarunkowań słuchania Słowa Bożego*, In: *Sluchacz Słowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1998, s. 136 – 137.

¹⁷⁷ Porov. HAJDUK, R.: *Leczy rany serc złamanych*, s. 110 – 111.

¹⁷⁸ Dnes často počuť, že žijeme v schizoidnej dobe. Spoznať to podľa tendencie obrany vlastnej integrity, zamerania na vlastné vnútro a vlastnú samotu. **Schizoidní** poslucháči žijú pod tlakom samorealizácie a v strachu zo straty samých seba. Vo vzťahu k homílii je pre nich najdôležitejšia pravda. Vzťah k nej si vytvárajú vtedy, keď majú pocit, že obsah je zhodný s ich pohľadom. Pre ich vieru je dôležité poznanie. Nepomáhajú im homílie, ktoré kriticky hodnotia dobu, lebo ich to potvrdzuje v tom, aby mali dištanc od života. Homília by im mohla vtedy pomôcť, keby ich vyviedla z „ulity“ vlastného života a presvedčila ich, aby sa nebáli sveta.

Opakom schizoidného poslucháča je **depresívny** poslucháč. On žije pod tlakom vlastného sebadarovania. Má strach zo samostatnosti, v ktorej vidí nebezpečenstvo izolácie a pokladá to za egoizmus. Pre neho je v homílii najdôležitejší vzťah, láska a emocionálna rovina. V homílii hľadá pocit blízkosti s Bohom a s kazateľom. Obsah má pre neho druhoradý význam. V zložitejšom stave sa môže utiekať k emocionálnym prejavom viery a k náboženským ideálom. Môže sa mu zdať, že Boh je pre neho nedostupný a všetko v živote je už determinované, teda aj jeho budúcnosť. Homília by mu reálne pomohla vtedy, keby mu dala odvahu akceptovať seba.

Ďalším typom môžu byť **kompulzívní** poslucháči. Pre nich je najdôležitejší poriadok a zákon. Žijú pod tlakom trvanlivosti, istoty a poriadku. Majú strach zo zmien a z pocitu neistoty. V homílii je pre nich najdôležitejší obsah. Najradšej počúvajú, keď homília má formu argumentov a jasných odporúčaní. Vyhovujú

S psychickou stabilitou je úzko spätý aj **morálny profil** poslucháča, alebo jeho mravnosť.¹⁷⁹ Poslucháči majú svoje skúsenosti s celoživotným bojom medzi dobrom a zlom. Sú zároveň súčasťou dnešnej spoločnosti, ktorá odmieta a relativizuje akékoľvek mravné normy.¹⁸⁰ Dá sa však predpokladať, že väčšina z nich má morálnu formáciu, aj keď môže mať výhrady voči niektorým normám, zvlášť čo sa týka sexuálnej morálky, ochrany života pred narodením, alebo pracovnej a spoločenskej morálky.¹⁸¹ Poslucháči sú často svedkami, čo spôsobuje narušovanie poriadku v morálnej oblasti. Sú to nešťastia jednotlivých osôb, rodín, alebo aj väčších spoločenských skupín. Niektorí to aj sami poznajú z vlastnej skúsenosti.¹⁸² Môžu prežívať mnohé rozpory medzi Božím zákonom, svedomím a vlastným konaním. Ich hriechy môžu byť nielen prejavom narušeného slobodného rozhodovania, ale odrážajú aj ich túžby, záľuby a hodnoty, ktoré uprednostňujú a ktorým veria. Odrážajú aj to, čím sa človek chce stať, ako chápe svoju slobodu a ako vidí víziu vlastnej budúcnosti.¹⁸³ Mravná situácia poslucháčov poukazuje aj na silu a jemnosť svedomia. Do akej miery dovolili svedomiu, aby bolo spojené s Bohom a s Božím Slovom – Kristom. Lebo práve Kristus dáva formu a obsah svedomiu, aby nebolo sviecou bez plameňa a hlasom bez slov,¹⁸⁴ ale aby ostalo najskrytejším jadrom a svätyňou človeka, kde je sám s Bohom a môže vo svojom vnútri počúvať jeho hlas.¹⁸⁵

im eticko - morálne rozmery v homílii. Títo poslucháči majú sklon k dogmatizmu a ortodoxii. Homília by im pomohla vtedy, keby ich oslobodila od „jarma“ zákona.

Opakom kompulzívneho poslucháča je **hysterický** poslucháč. Pre neho je najdôležitejšia sloboda, akceptuje nové veci, má strach z obmedzení a právnych regulácií. Nikdy nemá pocit, že pozná celú pravdu. Nádej sa, že možno už zajtra ho čaká „lepšia pravda“. Z takejto pozície vníma aj homíliu a je rád, keď kazateľ cíti ako svojho priateľa. Potom dokáže ľahšie prijať aj obsah homílie. Homília by týmto typom mala pomôcť, aby prijali aj pevný základ, na ktorom môžu budovať svoj náboženský život. Len vtedy im budú aj nové veci pomáhať.

Tieto prejavy sa netýkajú len poslucháčov, ale charakterizujú aj kazateľov. Môže potom platiť, že „rovný rovného si hľadá“ (Porov. CHAIM, W.: *Psychoanalytische ujęcie charakterologicznych uwarunkowań słuchania Słowa Bożego*, In: *Sluchacz Słowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1998, s. 144 – 162; BRINKMANN, F. T.: *Praktische Homiletik*, s. 35 – 36). Müller pripomína kazateľom, aby nezabúdali, že niekedy sa môžu stať pre psychopatologických poslucháčov iskrou, ktorá zapáľuje knôt smerujúci k „rozbuške“ v ich psychike. Vždy sa objavia poslucháči, ktorí Jánovu Apokalypsu budú prijímať ako faktografickú reportáž a iní, ktorých celé evanjelium bude ohrozovať. Autor vyzýva kazateľov k opatrnosti (Porov. MÜLLER, K.: *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten* s. 130).

¹⁷⁹ Mravnosť sa prežíva na troch rovinách:

Prvou je inštinktívna rovina. V človekovi je mnoho inštinktívnych tendencií, ktoré nedokáže mať vždy pod kontrolou. Úpadok sa zvyčajne prejavuje v neprimeraných telesných aktoch.

Druhá rovina je v oblasti vlastných ideálov, ktoré sa majú prežívať ako slobodné rozhodnutie človeka uskutočniť seba samého v jeho základnom vzťahu k Bohu a k ľuďom. Je to rovina mravného zákona, Desatora, Božích príkazov. Táto úroveň sa narušuje hriechom.

Treťou a najhlbšou rovinou je pochopenie spojitosti medzi morálkou a láskou. Morálne konanie má spočívať v zrelom vzťahu lásky. Hriech sa prežíva ako nevernosť voči láske k Bohu (Porov. SZENTMÁRTONI, M.: *Úvod do pastorálnej teológie*, s. 110 – 112).

¹⁸⁰ Mravné konanie jedinca nie je nejakým aktom izolovaného individua bez vlastných dejín. Je to súbor personálnych, interpersonálnych, dejinných, telesných a transcendentálnych štruktúr ľudského uskutočňovania (Porov. ROTTER, H.: *Osoba a etika*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 79).

¹⁸¹ Stav sexuálnej morálky sa môže vnímať aj z pohľadu ekologického. Žijeme vo svojom prostredí, odkázaní na znečistenú vodu, pokazené ovzdušie, nebezpečné potraviny, zasiahnutú krajinu a k tomu ešte aj rozvrátené medziľudské vzťahy. Zničená ekológia sa dotýka aj sexuálneho priestoru. Vulgarizácia sexu spôsobila, že medzi milencami nie je láska, manželia nežijú vo vernosti, je veľká rozvodovosť a rodičia odmietajú plodiť deti (Porov. BRICHČÍN, S.: *Sex, manželství a rodičovství z hlediska duševně hygienického*, In: *Psychológia a pastorácia 4.*, Duševné zdravie a náboženský život, Bratislava: Edícia Špirála, 1994, s. 61).

¹⁸² Porov. SIROVIČ, F.: *Mravnosť a kresťanstvo*, In: *Svedectvo viery 2*, Ľudská a kresťanská mravnosť, Trnava, Cambridge: Dobrá kniha, 1992, s. 43 – 45.

¹⁸³ Porov. ŠULÍK, I.: *Morálne myslenie Alexandra Spesza (1889 – 1967)*, Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2005, s. 109 – 110.

¹⁸⁴ Porov. HÄRING, B.: *Svedomie*, In: *Svedectvo viery 2*, Ľudská a kresťanská mravnosť, Cambridge, Trnava: Dobrá kniha, 1992, s. 48.

¹⁸⁵ Porov. DRUHÝ VYTIKÁNSKY KONCIL: Konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 16.

V súvislosti s mravnosťou môže niekto z poslucháčov prežívať aj intenzívny **pocit viny**. Dopustil sa skutku, ktorý mohol ohroziť jeho náboženské hodnoty a pociťuje inštinktívny strach. Cíti sa akoby degradovaný, lebo sa porovnáva s normou alebo ideálom, ktorý zradil. Možno práve na posvätnom mieste intenzívne pociťuje, že porušil zmluvu medzi sebou a Bohom.¹⁸⁶

Účastníkov liturgie rozdeľuje aj **vzdelanostná a inteligenčná úroveň**. Homíliu počúvajú vysokoškolsky vzdelaní ľudia, ale aj ľudia so základným vzdelaním. Časť prítomných sa vie orientovať v rozličných spoločensko – vedných oblastiach, zaujímajú sa o progresivitu vo svete, komunikujú prostredníctvom internetu, majú všeobecné poznatky, alebo vynikajú v nejakom obore. Iní účastníci môžu mať užší rozmer poznania. Na sv. omši prítomnosť žiakov, učňov, študentov, vysokoškolákov, magistrov, doktorov, ale aj nevzdelaných ľudí, je zároveň „prítomnosťou“ rozličných životných postojov a aj rozličného očakávania od homílie.

Do kostolov prichádzajú ľudia s rozličným **pracovným a sociálnym statusom**. Pestrá je aj mozaika pracovných povolaní, či už samotný druh práce, jej náročnosť, zmysel, aký jej človek dáva, čas, ktorý jej musí venovať, finančné ohodnotenie, ktoré za ňu dostáva, alebo spoločenský status, ktorý mu práca umožnila získať. Dnešné ekonomické prostredie a možnosti vytvárajú medzi ľuďmi silné sociálne rozdiely. Ak je človek spokojný so svojou životnou úrovňou, tak to pozitívne vplyva aj na jeho liturgickú koncentráciu. Prílišná chudoba a nadmerné bohatstvo však nevytvárajú správne vnútorné dispozície.¹⁸⁷

Zaujímavým liturgickým fenoménom je aj **veková skladba**. Na slávnostnej liturgii sú prítomní poslucháči, ktorí z titulu svojho veku majú svoje charakteristické potreby a očakávania. Túžia byť všetci oslovení. Deti chcú, aby kazateľ mal k nim vzťah a rozprával im v príbehoch. Mladí ľudia hľadajú správnu životnú orientáciu aj s nádejou, že im ju pomôže nájsť kazateľ. Dospelí túžia po povzbudení do každodenného života. Ľudia v staršom veku sú veľmi vďační, keď im homília pomôže zvládať bremeno staroby.¹⁸⁸

Dispozíciu počúvať homíliu určuje aj **vzťah k ľuďom**. Kto má s ľuďmi dobré vzťahy a rád s nimi komunikuje, kto sa s nikým nehnevá, alebo nikoho nenávidí, kto má empatické cítenie, je v omnoho lepšej psychickej kondícii ako ten, kto je naplnený hnevom. Neraz aj medzi účastníkmi liturgie sú ľudia, ktorí majú medzi sebou veľmi dobré priateľské vzťahy. Ak je kazateľ aj duchovný otec farnosti, tak vie, že tú istú homíliu počúvajú aj ľudia, ktorí sa vzájomne nenávidia.¹⁸⁹

Homíliu počúvajú muži a ženy s **heterosexuálnou orientáciou**, ale môžu tam byť prítomní aj ľudia s homosexuálnou orientáciou, alebo s inými sexuálnymi sklonmi. Sexuálna identita má vplyv na to, ako človek vníma realitu, prežíva vieru, formuje svoje morálne hodnotenia a celý duchovný život. Táto oblasť môže spôsobovať aj rozličné pocity viny.¹⁹⁰ V kostole sú prítomní poslucháči, ktorí žijú

¹⁸⁶ Porov. SZENTMÁRTONI, M.: *Úvod do pastorálnej teológie*, s. 112 – 114. Autor opisuje štyri formy pocitu viny:

1. **existenciálna** alebo ontologická vina - vyjadruje nevyhnutné napätie medzi aktuálnym a ideálnym stavom;
2. **rozumová** vina - týka sa úsudku v situácii rozhodovania;
3. **psychologická** vina - spôsobuje hanbu a strach;
4. **neurotická** vina - je sprevádzaná silným pocitom prežívania neurčitej viny (Tamtiež).

¹⁸⁷ Porov. CHAIM, W.: *Obećność słuchacza w procesie kazania*, In: *Sluchacz* Slowa, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1998, s. 267 – 271.

¹⁸⁸ Porov. SCHWARZ, A.: *Praxis der Predigt – erarbeitung*, s. 52 – 53.

Zvlášť o deti sa dnes zväzda veľký boj. Adresuje sa im množstvo kultúrno – spoločenských aktivít. Dnešné deti sú oslovované z každej strany. Panuje takmer kult dieťaťa. Kto si získa dnešné deti, tomu bude patriť budúcnosť. Kazateľ si preto nemôže dovoliť, aby deti neoslovil. Ešte náročnejšou skupinou sú mladí ľudia. Majú rozličný vzťah k Cirkvi a náboženské skúsenosti. Veľa z nich hľadá alternatívne metódy, ktorými by naplnili zmysel života. Sú kritickí voči všetkým autoritám, teda aj náboženským. Autoritu hodnotia podľa jej osobnej kompetencie. Kazateľ ich musí osloviť, aby pocítili, že Cirkev vkladá do nich nádej (Porov. ŠURÁB, M.: *Aby nás radi počúvali*, Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2004, s. 87 – 90).

¹⁸⁹ Porov. MINA, C.: *Porady psychologa*, Kraków: Wydawnictwo OO. Franciszkanów „Bratni Zew“, 2002, s. 42 – 46.

¹⁹⁰ Porov. ŘÍČAN, P.: *Psychologie náboženství*, s. 277 – 278.

v rozličných vzťahoch. Sú ženatí, slobodní, rozvedení, osamotení, bezdomovci, žijú v zdravej, alebo v komplikovanej rodine.

2. 3. 2 Religiózný rozmer

Kazateľ sa v kostole stretáva s ľuďmi, ktorí jedinečným spôsobom prežívajú svoju **religiozitu**. Vzťah medzi náboženstvom a osobnostnými charakteristikami človeka je veľmi zložitý. Náboženstvo zásadne formuje osobnosť človeka, ale miera vplyvu je determinovaná mnohými okolnosťami. Náboženstvo je totiž späté s celou históriou života človeka a vždy je aplikované do konkrétnej životnej situácie.¹⁹¹ Jeho pozitívne funkcie musia vždy zohľadňovať stav človeka, ktorý podľa vlastných možností, vlastnej miery, vlastného rozhodnutia, vlastných skúseností a poznatkov určuje intenzitu jeho pôsobenia. Od toho potom závisí, ako náboženstvo pomáha človekovi vo svojom pozitívnom vplyve.¹⁹²

Kazateľ musí počítať s tým, že jeho poslucháči nie sú len pozitívne formovaní religiozitou. Mohli sa stretnúť aj s nezdravou religiozitou, ktorá ich osobnosti skôr uškodila. Medzi najčastejšie poškodenia patrí neurotický obraz Boha, patologický pocit viny, škrupule, nezdravé prežívanie

¹⁹¹ Holm vo svojej práci uvádza kritériá Allporta na zrelý náboženský sentiment:

1. Diferenciácia, ktorá sa prejavuje tým, že viera a cirkev sú vnímané diferencovane a jedinec v nich vidí pozitívne aj negatívne stránky.
2. Zrelá religiozita je motívom sama osebe a pôsobí ako motivačný faktor.
3. Morálna dôslednosť, ktorá má určujúci vplyv na spôsob života.
4. Všestrannosť, ktorá spája rozličné skúsenosti, negatívne aj pozitívne. Je tolerantná aj voči názorom druhých.
5. Jednotiaci povaha, ktorá sa prejavuje v harmonickom štýle života, ktorý sa však nedá vždy dosiahnuť.
6. Heruistická povaha, ktorá stále hľadá a pozerá dopredu (Porov. HOLM, N.G.: *Úvod do psychologie náboženství*, s. 104 – 105).

¹⁹² Stríženec uvádza päť dimenzií religiozity: ideologická, ritualistická, intelektuálna, skúsenostná a dôsledková (Porov. STRÍŽENEC, M.: *Náboženstvo ako rozmer človeka*, In: Rámce a roviny pastorálnej psychológie, Stanislav Hovzdík a kolektív, Košice: Seminár sv. Karola Boromejského v Košiciach, 2003, s. 48).

Najdôležitejšími pozitívnymi funkciami náboženstva sú:

- a) Zmysel života – náboženstvo odpovedá na základné existencionálne otázky a uspokojuje základnú ľudskú potrebu transcencie. Umožňuje prijať a chápať skrytý zmysel udalostí, ťažkostí, nešťastí, aj keď im v danej chvíli nemusí človek hneď rozumieť.
- b) Systém hodnôt – poskytuje základ najmä morálnych hodnôt, prináša kritériá výberu určitých alternatív konania a vyznačuje smer námahy človeka v zhode s jednotlivými hodnotami.
- c) Bezpečnosť a dôvera – súvisia s potrebou zachovania života, pocitom vlastnej identity a psychickej integrity.
- d) Sebaidentifikácia – náboženstvo umožňuje človeku odpovedať si na otázku „čím som“.
- e) Identifikácia so skupinou – uspokojuje potreby medziľudských kontaktov, vytvára tzv. skupinovú jednotu a dáva jej iný rozmer vzhľadom na transcendentno.
- f) Psychoterapia seba – náboženstvo odstraňuje zdroje neurotických napätí, umožňuje rozlišovať podstatné od nepodstatného, oslobodzuje človeka od viny a ponúka mu na to príslušné rituálne spôsoby (Porov. STRÍŽENEC, M.: *Náboženstvo ako rozmer človeka*, s. 50. Autor tento katalóg funkcií náboženstva prebral od známeho poľského psychológa Chlewinského.

Kuczkowski k pozitívnym vplyvom náboženstva na psychiku človeka pridáva ešte:

- náboženstvo redukuje strach a nepokoj, zvlášť obavu pred smrťou; náboženstvo redukuje pocit malosti a dáva človekovi možnosť, aby sa vyhol neopodstatneným pocitom vlastnej neohodnosti, ktoré sú zapríčinené skôr vonkajším vplyvom ako ozajstnou skutočnosťou;
- náboženstvo pôsobí terapeuticky, lebo pomáha integrite osobnosti, lebo ju oslobodzuje od rozličných neurotických konfliktov; náboženstvo uspokojuje základné psychologické potreby, akými sú: túžba po nesmrteľnosti, túžba po šľachetnosti, potreba spokojného svedomia, túžba po heroizme, túžba pochopiť tajomstvo sveta, vesmíru a zmyslu života;
- náboženstvo v človekovi stupňuje silu, ktorá sa objavuje práve vtedy, keď ju človek najviac potrebuje; náboženstvo zmenšuje egoizmus, aby človek nežil len pre seba, ale stal sa bytosťou zameranou na druhých;

(Porov. KUCZKOWSKI, S.: *Psychologia religii*, Kraków: Wydawnictwo WAM, 1993, s. 39 – 43).

zážitkového rozmeru náboženstva, videnia a zázraky.¹⁹³ Okrem psychologického rozmeru má religiozita aj rozmer teologický a morálny. Nie všetci poslucháči homílií majú jednoznačne bezproblémový postoj k jednotlivým pravdám viery a k celkovej náboženskej doktríne. Často aj osobné životné skúsenosti a individuálne hodnotenie rozličných javov vo svete má vplyv na intenzitu ich viery. Kazateľ by mal predpokladať, že určité množstvo poslucháčov má rozličné pochybnosti vo viere. Podobne je to aj s morálnou rovinou. Relativistické tendencie v dnešnom svete sa odzrkadľujú aj v tom, že aj religiózni ľudia, ktorí sú členmi konkrétnej konfesie, majú tendencie vytvárať si akýsi kombinovaný model hierarchie hodnôt: to ľahšie z náboženstva a to príjemnejšie zo sveta. Súvisí to aj so stratou citlivosti pre hriech, čo je dôsledkom straty citlivosti pre Boha. Z toho plynie aj riziko zatemnenia svedomia. Je to spôsobené aj sekularizačnými tendenciami, ktoré oddiaľujú od Boha a sústreďujú sa na kult výkonu, výroby, spotreby a pôžitku. Formuje sa etika, ktorá relativizuje morálne predpisy a popiera ich absolútnu a bezpodmienečnú hodnotu.¹⁹⁴

S religiozitou človeka je spojený aj vzťah ku konkrétnemu **farskému spoločenstvu**. Aj keď sme dnes svedkami, že ľudia môžu realizovať svoju religiozitu, alebo skôr spiritualitu, aj mimo cirkevných štruktúr, či už sú to humanistické verzie spirituality, zamerané na Vyššiu silu, Prírodu, Kozmos,¹⁹⁵ väčšina poslucháčov je súčasťou konkrétneho farského spoločenstva. Farnosť sa definuje ako spoločenstvo viery, kultu a lásky. Mala by byť vzorom spoločného apoštolátu, lebo spája v jedno rozmanitých ľudí. Laici by mali spolupracovať vo farnosti so svojim kňazom, vychádzať s iniciatívami a napomáhať vo farnosti apoštolským a misijným podujatiam.¹⁹⁶

Ako to všetko vníma a prežíva konkrétny poslucháč, záleží od toho, do akej miery sa identifikuje s farnosťou a čo on chápe pod pojmom „príslušnosť k farnosti“. Niektorí ju vnímajú predovšetkým z kultového hľadiska. Farnosť je tá, ktorá im umožňuje účastiť sa rozličných liturgických slávení. Vzťah k farnosti môžu prejavovať aj konkrétnou materiálnou pomocou. Iní účastníci liturgie vnímajú farnosť aj mimo sakrálneho priestoru.¹⁹⁷ Prejavuje sa to v konkrétnych aktivitách vo farnosti, ktoré môžu byť dnes veľmi pestré a zasahujú oblasti kultúrno – spoločenské, sociálne – charitatívne, formačné a katechetické. Dnes zohrávajú v živote farnosti dôležitú úlohu rozličné malé spoločenstvá.¹⁹⁸ Oni majú tendenciu, v duchu nejakej konkrétnej spirituality, vytvárať živé spoločenstvo lokálnej Cirkvi. Mnoho veriacich sa aktívne zapája aj do liturgických služieb, ktoré môžu byť mnohoraké. Angažovanosť vo farnosti a stupeň vzťahu k nej určuje aj to, z akého vnútorného postoja počúva poslucháč homíliu. Miera angažovanosti však nemusí byť totožná

¹⁹³ Porov. KUCZKOWSKI, S.: *Psychologia religii*, s. 275 – 288.

¹⁹⁴ Porov. JÁN PAVOL II.: Exhortácia *Reconciliatio et poenitentia*, č. 18.

¹⁹⁵ Porov. STRÍŽENEC, M.: *Náboženstvo ako rozmer človeka*, s. 47. Autor vysvetľuje aj rozdiel medzi religiozitou a spiritualitou. Religiozita sa dnes chápe ako formálne štrukturovaná a naviazaná na náboženské inštitúcie, učenie a rituály. Spiritualita sa považuje za individuálny jav súvisiaci s osobnou transcenciou a zdôrazňuje sa v nej duchovná skúsenosť (mystické zážitky, viera ako hľadanie) (Tamtiež).

¹⁹⁶ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Dekrét *Apostolicam actuositatem*, č. 10; JÁN PAVOL II.: Posynodálny apoštolský list *Christifideles laici*, č. 26.

Opatrný predstavuje v duchu cirkevných dokumentov tieto úlohy farnosti:

1. bohoslužba; 2. starosť o vlastných členov; 3. pomoc slabším; 4. starosť o šírenie evanjelia; 5. záujem o vzdialených od farnosti; 6. starosť o materiálne hodnoty (Porov. OPATRŇÝ, A.: *Farnosť – pastorální reflexe*, in: *Farnosť na prelomu století*. Teologická reflexe, Hradec Králove: Trinitas, 2000, s. 72).

¹⁹⁷ Porov. NEUGEBAUER, J.: *Farnosť dnes a zíttra*, Svitavy: Trinitas, 2000, s. 10.

¹⁹⁸ Evanjelický pastor J. Hroboň na základe evanjeliového príbehu stretnutia Ježiša s emauzskými učeníkmi (porov. Lk 24, 13 – 35), vyzdvihuje osem momentov významu spoločenstva:

1. Pripojiť sa k ľuďom na ich ceste (v. 15).
2. Priamo ich osloviť (v. 17).
3. Umenie počúvať (v. 19 – 24)
4. Niekedy treba napomenúť, ale s láskou (v. 25).
5. Ponúknuť Božie slovo ako riešenie (v. 26b).
6. Pomôcť ľuďom, aby urobili rozhodnutie (v. 28 – 29).
7. Viest' ľudí k osobnému stretnutiu so Vzkrieseným (v. 30 – 31).
8. Viest' ľudí k spoločenstvu (v. 33) (Porov. HROBON, J.: *Význam spoločenstva pri budovaní živého zboru*, in: *Oživenie farského spoločenstva*, Košice: Viena, 1999, s. 66).

s mierou pripravenosti počúvať Božie slovo. Ak niekto nevníma angažovanosť ako službu, ale ako osobnú realizáciu, tak jeho dispozícia nemusí byť vhodná. Podobne v zložitej situácii môže byť ten poslucháč, ktorý nadmieru favorizuje svoje spoločenstvo, až s tendenciou pohrdať inými spoločenstvami. Zásadné je aj to, aký vzťah má poslucháč ku kazateľovi, ktorý je najčastejšie aj duchovným správcom farnosti alebo kaplánom.¹⁹⁹

2. 3. 3 Identita zhromaždenia

Kazateľ má brať do úvahy rozličné diferencie, ktoré sú medzi jednotlivým účastníkmi liturgie. Vnímanie rozdielnosti poslucháčov nesmie zatieniť jeden z najvážnejších aspektov liturgie, ktorým je jednota prítomného spoločenstva. Jednotliví pokrstení členovia sú súčasťou mystického Tela Krista a spája ich **jeden krst a jedna viera**. Aj keď je ich viera zakorenená v tej istej sviatosti krstu, prejavuje sa u každého rozličným spôsobom. Od vysokej úrovne osobnej skúsenosti a rozumového pochopenia až po jednoduché a nezrelé formy nadšenia, ritualizmu a rutiny.²⁰⁰ Je to však tá istá viera v Ježiša Krista, ktorá je spoločná všetkým členom spoločenstva. Že má liturgické zhromaždenie tú istú vieru, je dôkazom toho, že jeho členovia majú spoločnú víziu interpretácie sveta, ktorý stvoril Boh, ktorý Ježiš vykúpil a Duch Svätý neustále posväčuje. Práve táto spoločná viera umožňuje, aby všetci prítomní spoločne vebili a oslavovali Boha. Sám človek nedokáže vyjadriť svoju vieru takým spôsobom, ako to dokáže spoločenstvo. Niektorí by možno mali aj problémy slovami nejakým spôsobom vyjadriť svoju vieru. Nemajú možno na to ani teologické vzdelanie, ani iné predpoklady. Lepšie sa im vyznáva viera spolu s druhými veriacimi. Preto je aj jednou z hlavných úloh kazateľa, aby zhromaždeným veriacim pomohol vyjadriť a prejaviť ich vieru, ktorá bude mať následne vplyv na ich ľudskú realitu. To je aj kardinálne poslanie homílie, aby mala ambíciu všetkých spájať a stále prehlbovať túto jednotu, ktorá už existuje na základe sviatosti krstu.²⁰¹

Okrem sviatosti krstu a spoločnej viery spája liturgické zhromaždenie aj **spoločné počúvanie** toho istého slova. Sv. Peter to vyjadril slovami: „Veď ste sa zrodili nie z porušiteľného semena, ale z neporušiteľného: Božím slovom, živým a večným“ (1 Pt 1, 23). Celebrierajúce zhromaždenie je „spoločenstvo počúvania“. Aj jemu sa prihovára nebeský Otec: „Toto je môj milovaný Syn, v ktorom mám zaľúbenie; počúvajte ho“ (Mt 17, 5; porov. Mk 9, 7; Lk 9, 35).²⁰² Viva vox evangelii, hlas Ježiša,

¹⁹⁹ Porov. LEWEK, A.: *Rola Słowa Bożego w kształtowaniu wspólnoty kościelnej, parafialnej i eucharystycznej*, In: *Sluchacz Słowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafie Salezjańskiej, 1998, s. 183 – 187. Müller kazateľom odporúča vnímať aj to, čo klasická rétorika nazýva „topos“. Toposy fungujú ako momenty identifikácie, ktoré sú charakteristické pre konkrétne spoločenstvo. Kazateľ má byť schopný zorientovať sa v tom, s čím sa identifikujú členovia farnosti, alebo jednotlivé skupiny farnosti (Porov. MÜLLER, K.: *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten*, s. 196).

²⁰⁰ Porov. GROEN, B.: *Einige Aspekte der heutigen tätigen Teilahme*, In: *Heiliger Dienst 4/2004*, Salzburg: Österreichisches Liturgisches Institut, 2004, s. 292. Autor sa zmieňuje aj o tom, že pre niektorých účastníkov môže byť účasť na liturgii aj súčasťou určitých životných rituálov, čo môže mať vplyv na ich vnútornú dispozíciu klaňaniu sa Bohu, vzťahu k mystériu Ježiša Krista a jeho Cirkvi (Tamtiež, s. 291).

Szentmartóni hovorí, že pre štúdium liturgického zhromaždenia nestačia len sociologické kritériá, ale treba skúmať aj iné otázky:

1. Postoj príslušnosti každého člena k eucharistickému spoločenstvu.
2. Aktívna účasť každého člena a jeho komunitárna mentalita.
3. Stupeň hierarchizácie zhromaždenia v súvislosti s rozličnými službami.
4. Všeobecný a katolícky zmysel voči všetkým, ktorí tvoria zhromaždenie, v čom môžu mať problém nepraktizujúci.
5. Inkorporatívna pastorálna činnosť a rast zhromaždenia, ktoré pomáhajú novým členom, podporujú zrelosť vo viere a napomáhajú vzrastu lásky všetkých členov.
6. Vhodné miesto na eucharistické stretnutia.
7. Vzťahy medzi zhromaždením a spoločenským prostredím (Porov. SZENTMARTÓNI, M.: *Úvod do pastorálnej teológie*, 1999, s. 51 – 52).

²⁰¹ Porov. SLAWINSKI, H.: „Dziś spełniły się słowa Pisma...“, s. 65 – 67.

²⁰² Porov. SORRENTINO, A.: *Sztuka przewodniczenia celebracjom liturgicznym*, s. 111 – 113.

odráža sa ako echo v rozličných skúsenostiach s vierou, ktorú majú poslucháči, a vytvára z nich akoby jeden mnohohlasný chór.²⁰³

Ďalším prvkom, ktorý spája liturgické zhromaždenie, je **prijímanie Eucharistie**. V eucharistickom akte sa prejavuje jednota cirkevného spoločenstva v konkrétnej cirkevnej komunite.²⁰⁴ Účastníci liturgie nielen počúvajú to isté Božie slovo, ale prijímajú aj ten istý pokrm, ktorým je Eucharistia. Sú zhromaždení okolo jedného stola, pri ktorom sú si všetci rovní. Sú účastníkmi hostiny, kde Kristus je hosťiteľom a zároveň aj pokrmom. On sa s tými, ktorí ho prijímajú, zjednocuje, lebo sám povedal: „Kto je moje telo a pije moju krv, ostáva vo mne a ja v ňom“ (Jn 6, 56). Vytvára aj zjednotenie medzi prítomnými. Sv. Pavol to vyjadril slovami: „Chlieb, ktorý lámeme, nie je účasťou na Kristovom tele? Keďže je jeden chlieb, my mnohí sme jedno telo, lebo všetci máme podiel na jednom chlebe“ (1 Kor 10, 16 – 17). Nikto nemôže mať Krista len pre seba; môže mu patriť len v zjednotení sa so všetkými, ktorí sa stali alebo stanú jeho.²⁰⁵ Napokon Eucharistia človeka posilňuje a dáva mu večný život: „Kto je moje telo a pije moju krv, má večný život a ja ho vzkriesim v posledný deň“ (Jn 6, 54). Na prijímanie Eucharistie sa vzťahujú aj Ježišove slová: „Ja som vinič, vy ste ratolesti. Kto ostáva vo mne a ja v ňom, prináša veľa ovocia; lebo bezo mňa nemôžete nič urobiť“ (Jn 15, 5).²⁰⁶ A preto v Eucharistii je tajomstvo spoločenstva také dokonalé, lebo tu je vrcholný bod všetkých ľudských túžob, lebo spoločenstvo dosahuje Boha a Boh sa s ním spája v najdokonalejšej jednote.²⁰⁷ Eucharistia sa stáva epifániou spoločenstva.²⁰⁸

Bohoslužba slova a eucharistická slávnosť tvoria nedeliteľnú jednotu. Veriaci sú poučení Božím slovom a občerstvení pri eucharistickom stole. Prinášajú obetu nielen rukami kňaza, ale spolu s ním môžu obetovať aj seba samých. Prostredníctvom Kristovým môžu stále prehĺbovať svoju jednotu s Bohom a navzájom medzi sebou, a tak vytvárať z eucharistického zhromaždenia bratskú udalosť.²⁰⁹ Ona má mať aj vplyv na každodenný život poslucháčov, na takzvanú „bohoslužbu života“. Liturgia a život sa nesmú nikdy oddeľovať.²¹⁰ Po rozpustení zhromaždenia sa veriaci vracajú do svojho obvyklého prostredia s poslaním urobiť z celého svojho života dar, duchovnú obetu milú Bohu (porov. Rim 12, 1).²¹¹ Liturgia Cirkvi im zároveň pomáha, aby prítomnosť Boha objavili aj v každodennosti.²¹²

Liturgickú jednotu vytvára aj **všeobecná situácia poslucháčov**. Účastníci liturgie sa chcú oslobodiť od každodenných životných ťažkostí, rýchleho životného tempa a únavy zo stresov. Väčšina z nich hľadá na sv. omši životnú stabilizáciu, možnosť zamyslieť sa a načerpať nové sily. Liturgia im zároveň umožňuje, aby svoje ťažkosti nezakrývali, ale hovorili o nich pred Bohom. Je to posväcovanie vlastného života, ktorý je vystavený mnohým skúškam. Liturgia má sama v sebe terapeutickú silu, ktorá naplňa účastníkov nádejou.²¹³

2. 3. 4 Očakávaní poslucháčov

Čo očakávajú poslucháči od homílie, závisí od mnohých okolností a vplyvov. Kazateľ môže predpokladať, že poslucháči chcú počuť takú matériu, ktorú nepočujú pri iných komunikačno – verbálnych udalostiach, či už mediálnych alebo reálnych. Ich očakávaní nie sú však izolované od

²⁰³ Porov. ZERFASS, R.: *Od perikopy do homílie*, s. 22.

²⁰⁴ Porov. BENEDIKT XVI.: Posynodálna apoštolská exhortácia *Sacramentum caritatis*, č. 15.

²⁰⁵ Porov. BENEDIKT XVI.: Encyklika *Deus caritas est*, č. 14.

²⁰⁶ Porov. VRABLEC, J.: *Apoštolát laikov vo sviatostnej pastorácii*, Bratislava: Cyrilometodská bohoslovecká fakulta UK v Bratislave, 1993, s. 128 – 129.

²⁰⁷ Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Cirkev žije z Eucharistie*, č. 34.

²⁰⁸ Porov. JÁN PAVOL II.: Apoštolský list *Mane nobiscum Domine*, č. 21.

²⁰⁹ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Konštitúcia *Sacrosanctum concilium*, č. 48; JÁN PAVOL II.: Apoštolský list o svätení nedele: *Deñ Pána*, č. 44.

²¹⁰ Porov. RICHTER, K.: *Liturgie a život*, Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1966, s. 57 – 58.

²¹¹ Porov. JÁN PAVOL II.: Apoštolský list o svätení nedele: *Deñ Pána*, 45.

²¹² Porov. BENEDIKT XVI.: Encyklika *Deus caritas est*, č. 17.

²¹³ Porov. ZERFASS, R.: *Od perykopy do homílie*, s. 196 – 197; CLERC, D.P.: *Moudrost liturgie a jak ji porozumět*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 126.

reálnych životných okolností, ktoré vplývajú na kvalitu ich života. Spoločenská, politická, hospodárska, kultúrna, náboženská a personálna situácia formuje aj ich očakávania. Zároveň poslucháči sa slobodne rozhodli zúčastniť sa liturgie a počúvať Božie slovo. Moment slobodného rozhodnutia je pre kazateľa pozitívnym signálom. Dnes je už málo účastníkov liturgie, ktorí sú na nej prítomní pod formou nejakého tlaku. Slobodné rozhodnutie je spojené s očakávaním.²¹⁴ Homília, ktorá má mať terapeutický rozmer, musí akceptovať očakávania poslucháčov. Ak by to nerobila, tak by sa Božský lekár Ježiš a ľudia, ktorí sa chcú liečiť, nikdy nestretli.

Prírodný ľudský postoj vo vzťahu k rozličným udalostiam sa prejavuje aj túžbou, aby boli pre neho **obohatením**, alebo aby mu konkrétne **pomohli** v jeho životných reáliách. S týmto postojom prichádzajú aj poslucháči. Majú mnoho otázok, pochybností, problémov a ťažkostí. Konkrétne problémy sa dotýkajú všetkých oblastí života, od pochybností vo viere až po medziľudské vzťahy. Túžia po tom, aby sa ich život v rodine, v zamestnaní a v spoločnosti určitým spôsobom stabilizoval. Očakávajú, že homília im prinesie posilu a svetlo. Chcú pocítiť blízkosť Boha a jeho terapeutickú pomoc.

Očakávajú od kazateľa, že homília bude v danej chvíli na strane ich životných **problémov** a bude hovoriť o ich situácii. Uvedomujú si, že kazateľ nemôže na malom časovom priestore vyriešiť všetky ich problémy, ale chcú, aby homília pôsobila reálne a aj kriticky. Nemá ich problémy bagatelizovať, ale ani neúmerne zveličovať. Hľadajú odpovede na svoje otázky nielen z pohľadu ľudského, čo sa môžu dozvedieť mimo sakrálneho priestoru, ale predovšetkým z pohľadu ich vlastnej viery a vzťahu k Bohu. Chcú nájsť odpoveď na základnú existencijnú otázku: prečo?²¹⁵

S tým súvisí očakávaný postoj **solidarity** zo strany kazateľa. Poslucháči túžia byť akceptovaní. Nie je to len požiadavka humanistická, ale aj náboženská. V solidarite sa chcú stretnúť s Bohom, ktorý je takisto solidárny a milosrdný. Akokoľvek je mnoho rozdielov medzi životom kazateľa a poslucháčov, či už inštitucionálnych alebo informatívnych, vzťah blízkosti a porozumenia tieto rozdiely minimalizuje.

Prítomnosť smeruje k **budúcnosti**. Poslucháči očakávajú, že homília im pomôže lepšie sa pripraviť a zvládnuť budúcnosť. Homília nemôže ostať len v prítomnosti a nepoukázať na nové možnosti, ktoré sa rysujú aj v danej neľahkej situácii konkrétnych poslucháčov. Poslucháči túžia po nádeji, ktorá im uľahčí aj prítomnosť. Nádej sa úzko spája s dôverou v Boha, čo chcú poslucháči v homílii pocítiť.²¹⁶

Na očakávania má vplyv aj osobná **religiozita** poslucháčov. Poslucháči, ktorí majú silnejší vzťah k Cirkvi, žijú praktickým kresťanstvom a neprijímajú náboženský pluralizmus, budú od homílie očakávať jasné postoje v oblasti biblickej exegézy, doktrinálneho učenia, morálnych zásad a praktického kresťanského správania. Od homílie očakávajú duchovné posilnenie a jasné postoje.²¹⁷ Poslucháči, ktorých vzťah k Cirkvi je slabší, prípadne kritickejší, budú od homílie očakávať, aby sa skôr zaoberala problémami spoločensko – politickými. Prvá skupina bude homíliu vnímať skôr ako božsko – cirkevný akt a druhá skupina ako personálne – dialogický akt, v ktorom zohráva dôležitú úlohu

²¹⁴ Treba brať na zreteľ aj postreh Jozefa Vrabčeka, ktorý učil, že dnešný človek sa pri mnohých rozhodnutiach rád pýta: čo mám z toho. Podobne sa pýta aj keď sa rozhoduje počúvať homíliu (Porov. VRABLEC, J.: *Homiletika*, Bratislava: Spolok sv. Vojtecha, s. 29).

²¹⁵ Podľa K. W. Dahma poslucháči očakávajú od homílie:

1. Potvrdenie svojich doterajších presvedčení;
2. Pomoc pri riešení vedomostných, morálnych a emocionálnych napätí. Prvé plynú z nedostatku náboženského poznania, druhé plynú z toho, že poslucháč pozná morálne zásady, ale nežije podľa nich, a tretie plynú z existenciálnych problémov;
3. Pomoc zvládnuť život v prostredí, v ktorom žijú, či už je to rodina alebo pracovné prostredie.

(Porov. KOŁODZIEJCZYK, J.: *Religijność słuchaczy a ich oczekiwania wobec kazania*, In: *Sluchacz Słowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjanska, 1998, s. 220) .

²¹⁶ Porov. MÜLLER, K.: *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten*, s. 240 – 245.

²¹⁷ To potvrdí aj výskum, ktorý je súčasťou tejto práce.

osobnosť kazateľa a jeho pohľad na dnešné problémy.²¹⁸ V oboch pozíciách však žiadajú od kazateľa primerané teologické a spoločenské kompetencie, vzdelanie a prehľad.²¹⁹

Kompozícia slovenskej pokoncilovej homílie²²⁰ umožňuje poslucháčom, aby boli **saturované** ich zásadné očakávania. Kto očakáva od homílie biblicko – katechetický rozmer, tak ten ho môže získať v didaskálii, ktorá ponúka možnosť exegézy a katechézy. Poslucháči, ktorí chcú, aby v homílii boli viac prezentované súčasné otázky, či už osobné alebo spoločenské, mali by o nich počuť v parakléze. Poslucháčom, ktorí túžia po skvalitňovaní svojho spirituálneho života, bude najbližšia mystagógia. Rozšírením kerygmy bude mať homília misijný rozmer. Záleží od kazateľa, na akej úrovni a prítlačivosti sa mu podarí jednotlivé časti pripraviť a aký im dá časový priestor.²²¹

Poslucháči očakávajú od homílie, aby spĺňala aj určité **rétorické kritériá**. Predovšetkým požadujú od kazateľa jasnú a zrozumiteľnú reč, aby rozumeli a vedeli, čo chce kazateľ povedať. Homíliu akceptujú vtedy, keď má logickú stavbu, jasnú tému a cieľ. Chcú, aby homília mala dialogický charakter a aby nebola monologická a únavná. Poslucháči si radi vypočujú, keď kazateľ hovorí obrazne a používa v primeranom množstve rétorické figúry. Mnoho poslucháčov očakáva od kazateľa, že použije obraz, príbeh alebo príklad, ktorým im umožní transformáciu Božieho slova do ich sŕdc a myslí. Kazateľ sa im priblíži aj vtedy, keď v jeho homílii cítiť empatiu a primeranú emocionalitu. Majú aj fonetické požiadavky, aby kazateľ hovoril zreteľne, pomaly a nahlas. Vzdelaní poslucháči majú nároky aj na jazykovú stránku homílie.²²²

Analýza života poslucháčov z rozličných aspektov, ktoré sa podieľajú na formovaní ich osobnosti, má pre kazateľa dôležitý význam. Pomáha mu, aby Božie slovo efektívne pôsobilo na poslucháčov v ich konkrétnej životnej situácii. Kazateľ pôsobí ako mediátor, ktorý spája radostnú

²¹⁸ Druhá skupina je aj otvorenejšia akceptovať v homílii prezentáciu sociálneho učenia Cirkvi, v ktorom sa riešia mnohé spoločenské problémy. (Pozri: ŠURÁB, M.: *Sociálne učenie Cirkvi v službe homílie na začiatku nového tisícročia*, In: Duchovný pastier 7/2001, Bratislava: SSV Trnava, 2001, s. 289 – 294).

²¹⁹ Porov. KOŁODZIEJCZYK, J.: *Religijność słuchaczy a ich oczekiwania wobec kazania*, s. 221 – 239. Cantalamessa sa zamýšľa nad religióznou mentalitou dnešných kresťanov a poslucháčov kázni z pohľadu náboženského správania sa štyroch dôležitých náboženských zoskupení v židovskom národe v časoch Ježiša Krista. Aj keď dnešné náboženské správanie nie je úplne identické s ich jednotlivými postojmi, predsa existujú tendencie, ktoré majú podobné prejavy.

Predovšetkým je to tendencia **Saducejov**, ktorá smeruje k čoraz väčšej radikálnej sekularizácii a čím najplnšej zhode so svetom a s kultúrou. Spásu identifikujú s napredovaním sveta, ale nie vo viere, ale skôr s napredovaním v zmysle myšlienok z doby Osvietenstva. Jedinečnosť kresťanstva ohraničujú na poslanie vytvárať porozumenie medzi jednotlivými náboženstvami.

Nasleduje tendencia **Farizejov**, ktorá je na úplne opačnej strane ako predchádzajúca. Jej zástancovia sa bránia oddelenia od súčasného sveta a zásadný význam prikladajú vonkajším náboženským formám a tradícii, ale nie živej tradícii Cirkvi, ale tradícii, ktorú vytvorili ľudia, aby odpovedali na partikulárne potreby ľudí v danej historickej chvíli. Jednotlivci s takouto tendenciou sa môžu prejavovať jednoduchosťou, prísnosťou, trestajúcou morálkou, poslušnosťou a zbožnosťou. Často však môžu hľadať viac seba a vlastnú spravodlivosť, ako Boha a jeho spravodlivosť.

Potom je to tendencia **Esénov**, ktorú reprezentujú tí, ktorí sú znechutení dnešným svetom, „odchádzajú“ z neho a vytvárajú si svoje náboženské skupiny uzamknuté v sebe samých, neraz závislé od nejakého charismatického vodcu. Táto pozícia ich robí vo vlastných očiach výnimočnými a jedine hodnými spásy.

Napokon je to tendencia **Zelótov**, ktorí túžia bojovať s dnešným svetom, aby násilím a revolúciou dopomohli príchodu Božieho Kráľovstva a jeho spravodlivosti. Sú to horlivci, ktorí pokladajú za vzor dokonca samotného Ježiša a apoštolov. Ich omylom nemusí byť len stratégia boja, ale predovšetkým snaha vnútiť Bohu svoj spôsob zmeny sveta a zmeniť spôsob, pre ktorý sa on rozhodol. Nechcú prijať Božiu stratégiu spásy, ktorá chce ľudí zachrániť „bláznovstvom ohlasovania“ (1 Kor 1, 21), to znamená prostredníctvom slabosti a dokonca prehry (Porov. CANTALAMESSA, R.: *Różne rodzaje religijnej mentalności*, In: Andrzej Michalik: *Duspasterz wzoraj, dziś i jutro*, Część II, s. 67 – 69).

²²⁰ Zakladateľom je Jozef Vrabec.

²²¹ Porov. VRABLEC, J.: *Homiletika*, s. 46 – 47.

²²² Pozri publikáciu: ŠURÁB, M.: *Aby nás radi počúvali*. Kazateľ sa môže stretnúť aj s poslucháčmi, ktorí obdivujú ťažké a nezrozumiteľné homílie. Je to prejav ich osobnej identity. Kazateľ im nemusí vyhovieť. Poslucháči však musia počúvať aj kazateľov, ktorí hovoria v teologických sentenciách a sú nezrozumiteľní. Problematike očakávaní poslucháčov je venovaná aj jedna otázka v dotazníku, ktorý je súčasťou tejto práce.

zvest' so životom poslucháčov *hic et hunc*. On je poslaný, aby oznámil ľuďom, že Boh je blízko nich a aby ukazoval na znaky jeho prítomnosti.²²³ Poznatky, ktoré má kazateľ o životných reáliách svojich poslucháčov, mu umožňujú, aby bol „Ježišom v dnešnej dobe“. Analýza poslucháčov a liturgického spoločenstva by nemala mať len funkciu akéhosi diagnostikovania dnešnej doby, ktoré býva väčšinou kritické, ani by ho nemala viesť ku kazateľskému postoju, že má pred sebou dobrou „postihnutých“ poslucháčov, ktorí čakajú na jeho pomoc. Kazateľ sa nezaujíma o reálie poslucháčov preto, aby si pri príprave homílie vytváral nejaké hodnotiace posudky, ktoré potom prezentuje ako svoje objavy, ale aby získal mentálne predpoklady správne aplikovať Božie slovo dnešnému človeku. Kazateľ nemôže žiť nikdy v pocite istoty, že on presne vie, čo poslucháči prežívajú a čo očakávajú. On môže poznať konkrétne problémy niektorých poslucháčov, ale ani to ešte nemusí zaručovať, že sa vie dokonale orientovať v ich svete. On sa na základe záujmu o ich život môže akurát priblížiť k ich situácii. Znalosť spoločenských, politických, hospodárskych, kultúrnych, náboženských reálií, znalosť prostredia konkrétneho liturgického spoločenstva a znalosť jeho jednotlivých členov mu vytvára duchovnú materiu, ktorá transformuje Božie poslanstvo liturgickému zhromaždeniu. Akokoľvek môžu rozličné poznatky pôsobiť na kazateľa deprimujúco, predsa by ho nemali obráť o základné radostné postoje: teraz je deň spásy, teraz Ježiš ohlasuje svoje poslanstvo, teraz ľudia čakajú na jeho slová. Paradox liturgického ohlasovania spočíva v tom, že do sveta rozličných trápení sa ohlasuje radostná zvest'. Analýza má pomáhať, aby radostná zvest' naozaj ostala radostnou a nie smutnou. Len radostná zvest' môže mať terapeutické účinky. Len ona môže pomôcť ľuďom nájsť odpovede a posilu na rozličné osobné, existenčné, a spoločenské otázky a problémy a predostrieť víziu do budúcnosti, aby sa naplnili ich túžby a očakávania.²²⁴

3. Vlastnosti terapeutickkej homílie

V odbornej literatúre sa homílie nedelia na liečivé a neliečivé. Homília, ktorá má terapeutickú intenzitu, nie je nejakým špeciálnym typom. Je to štandardná homília, ktorá vedome akcentuje svoje liečivé účinky. Kazateľ si to uvedomuje pri jej príprave a liturgickej realizácii. Kazateľ si nemusí pri príprave povedať, že ide tvoriť homíliu s liečivými účinkami na poslucháčov. Nemusí si predstavovať poslucháčov ako pacientov, ktorých bude liečiť. Každá homília, ktorá je pripravená podľa odborných homiletických a komunikačných zásad a do ktorej kazateľ vloží svoju osobnú zaangažovanosť, má v sebe liečivú silu. Len nepripravená homília môže poslucháčom škodiť.²²⁵

3. 1 Vychádza zo všeobecných zásad a skúseností

Homília je dôležitou a špecifickou časťou posvätnej liturgie. Vstupuje do liturgického toku, ohraničeného presnými rubrikami, ako forma určitého zastavenia. Pozýva poslucháčov, aby sa takisto zastavili a reflektovali to, čo počuli a pripravili sa na to, čo sa ešte bude v liturgii odohrávať. Homília umiestňuje život poslucháčov do svetla Božieho slova: „Tvoje slovo je svetlo pre moje nohy a pochodeň na mojich chodníkoch“ (Ž 119, 105).²²⁶ Pomáha si biblickými textami, prostredníctvom ktorých vysvetľuje tajomstvá viery a zásady kresťanského života. Odhaľuje zhromaždeným veriacim veľké tajomstvo viery a pomáha im, aby ho prežívali. Je spätá s úradným liturgickým ohlasovateľom a s jeho osobnosťou.²²⁷

²²³ Porov. SLAWINSKI, H.: „Dziś spełniły się słowa Pisma...“, s. 67 - 68.

²²⁴ Porov. BIRKMANN, F. T.: *Praktische Homiletik*, s. 96 – 100.

²²⁵ Sú zaiste mimoriadne kazateľské situácie, ktoré musí kazateľ pri príprave rešpektovať. Napr. pohreb malého dieťaťa je tak silnou udalosťou, zároveň aj dramatickou, tragickou a bolestnou, že kazateľ musí hľadať vhodné spôsoby, ako ľudí povzbudiť, ako ich vyslobodiť zo zúfalstva.

²²⁶ Porov. ZERFASS, R.: *Od perykopy do homile*, s. 11.

²²⁷ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Knžtitúcia *Sacrosanctum concilium*, č. 24, 35, 52; DRUHÝ Vatikánsky koncil: Konžtitúcia *Dei Verbum*, č. 24; POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA OBRADOV: Inštrukcia *Inter oecumenici*, č. 54; RÍMSKY MISÁL: *Všeobecné smernice Rímskeho misála*, č. 41; PAVOL VI.:

Homília sa obracia na veriacich a jej prvoradým cieľom nie je obrátenie niekoho z nevery na vieru, ani systematická prezentácia právd viery, ale povzbudenie prítomných k aktívnemu prežívaniu liturgického mystéria. Ono ich má posilniť vo viere, v znášaní životných problémov a povzbudiť vo vydávaní každodenného svedectva. Homília má poslucháčom pomôcť, aby oslavovali Boha, cítili jeho prítomnosť vo svojom živote, prežívali spoločenstvo lásky a v tejto atmosfére uvažovali nad svojím životom. Má byť verná Bohu aj človeku.²²⁸ Homília je verná Bohu vtedy, keď je verná Svätému Písmu. Celá kazateľská činnosť sa má živiť a nechať viesť Svätým Písmom. V ňom ide s veľkou láskavosťou Boh – Otec v ústrety svojim deťom. V slove Božom je sila a účinnosť, ktoré sú oporou a životnou silou božích detí.²²⁹ Homília je verná človekovi, keď dokáže pomocou Ducha Svätého pozorne počúvať, rozprávať a vysvetľovať rozličné spôsoby vyjadrovania dnešnej doby a vie ich posúdiť vo svetle Božieho zjavenia a večné pravdy evanjelia aplikovať na konkrétne životné okolnosti.²³⁰ Homília sa tak stáva udalosťou, kde sa Boh stretáva s človekom. Vytvára aktuálnu dejinno – spásnu udalosť, v ktorej sa Boh prihovára svojim slovom, aby vstúpilo do života poslucháčov a oni sú prostredníctvom neho pozvaní do dialógu, ktorým odpovedajú na Božie slovo. Homília je impulzom a mostom pre tento dialóg.²³¹

Obsahovo majú byť v homílii prítomné tri podstatné elementy. Prvým elementom v homílii je element **kerygmatický**. Prejavuje sa tak, že ohlasuje zjavené Božie pravdy, ako ich Boh zvestoval a od začiatku ohlasovala Cirkev svojim učiteľským úradom. Evanjelium predstavuje nie ako systém, ale ako skutočnosť, ktorá sa aktualizuje v prítomnej chvíli. Kerygmou sa proklamujú spásne činy Boha v Kristovi. Kerygmou možno nazvať aj Ježišovo slovo. Ono spôsobuje aktuálne stretnutie medzi Ježišom a človekom, a tak odpovedá na konkrétne a existenciálne ľudské problémy a otázky. Vyzýva poslucháčov k viere, ktorá prináša spásu.²³² Kerygmatický prvok v homílii je zásadným z pohľadu terapeutického pôsobenia. On spôsobuje stretnutie medzi človekom a liečivou Božou silou.²³³ Aby poslucháči lepšie pochopili kerygmu, je v homílii potrebná **didaskália**. Ona pomáha pomocou jednotlivých biblických a teologických disciplín vysvetľovať úmysel Boha a inšpirovaného autora, ktorý text napísal. Je to interpretačný proces, ktorý rozširuje a nanovo formuluje pôvodný Boží úmysel. Prispieva k **mystagogickému** aspektu homílie, ktorý privádza poslucháčov k hlbšiemu prežívaniu tajomstiev viery a spásnych udalostí. Prostredníctvom nich vstupujú do spoločenstva Najsvätejšej Trojice, čo ich disponuje na prijatie slova Božieho, ktoré sa stalo Telom a je prítomné v Eucharistii. Zároveň intenzívnejšie vnímajú všetky vonkajšie znaky, ako sú gestá, slová, spevy, vyzvania, osoby, prostredníctvom ktorých sa im prihovára Pán. Prežívajú, že Kristus je v danej chvíli prítomný medzi nimi a chce im pomôcť. Homília tak nadobúda dimenziu hĺbky a zasahuje poslucháča vo vnútri jeho existencie. Zároveň sa naplňa **anamnestický** rozmer homílie, ktorý sprítomňuje jednotlivé udalosti spásy a Ježišovho života.²³⁴ Oni umožňujú, že Boh vedie dialóg so svojim ľuďom. Povoláva ho, aby na tento dialóg lásky odpovedal vďakou a chválou, ale zároveň aj overovaním svojej vernosti v úsilí o trvalú „konverziu“.²³⁵

Apoštolská adhortácia *Evangelli nuntiandi*, č. 43; JÁN PAVOL II.: Apoštolská exhortácia *Catechesi tradendae*, č. 48; BENEDIKT XVI.: Posynodálna apoštolská exhortácia *Sacramentum caritatis*, č. 46; KÓDEX KÁNONICKÉHO PRÁVA: kán. 767; KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI: č.1346; LEKCIONÁR: Všeobecné smernice lekcionára č. 24; PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA: *Interpretácia Biblie v Cirkvi*, s.130 – 131.

²²⁸ Porov. SŁAWIŃSKI, H.: „Dziś spełniły się słowa Pisma...“, s. 16 – 18.

²²⁹ Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Konštitúcia *Dei verbum*, č. 21.

²³⁰ Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 44; DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dekrét *Presbyterorum ordinis*, č. 4.

²³¹ Porov. WALLNER, A.: *Werkbuch Predigt: im Dialog mit der Gemeinde*, s. 33 – 34.

²³² Porov. PRZYCYNA, W.: *Teologia ewangelizacji*, Kraków: Wydawnictwo „Homo Dei“, 1992, s. 137; VRABLEC, J.; FABIAN, A.: *Homiletika I.- II. Základná a materiálna*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2001, s. 112 – 113, 121 – 122.

²³³ Porov. TACKE, H.: *Glaubenshilfe als Lebenshilfe*, Neukirchen – Vluyn: Neukirchener Verlag, 1975, s. 41.

²³⁴ Porov. SCHWARZ, A.: *Praxis der Predigt – erarbeitung*, s. 93 – 95; WALNER, A.: *Werkbuch Predigt: im Dialog mit der Gemeinde*, s. 35 – 37.

²³⁵ Porov. JÁN PAVOL II.: Apoštolský list o svätení nedele *Deñ Pána*, č. 41.

Druhý element je **existenčný, alebo personálny**. Homília má dialogický charakter. Ako v každom božsko – ľudskom dialógu, prvé slovo patrí Bohu. On je iniciátorom rozhovoru a on vytvára partnera. Prihovára sa mu biblickými a liturgickými textami, náukou Cirkvi a teologickými úvahami. Prečítané Božie slovo spôsobuje poslucháčom nepokoj, ťažkosti, problémy a vyvoláva otázky. Človek sa obracia k Bohu a predstavuje mu vlastné problémy. Vo svojej mysli a srdci to robí sám a verbálne prostredníctvom kazateľa.²³⁶ Existenčný element zachytáva existenčnú situáciu poslucháčov. Analyzuje otázky, ktoré kladie človek, interpretuje ich vo svetle Božieho zjavenia a dáva na ne odpoveď. Tou odpoveďou je vždy evanjeliové riešenie ľudských problémov, a podstatou tohto riešenia bude vždy pozvanie prijatia spásy v Kristovi, čiže zjednotenie s Bohom.²³⁷ V tomto zjednotení s Bohom môžu poslucháči prežívať, že on je základnou súčasťou ich biografie a že je s nimi v ich radoostiach, nádejach, žalostiach a úzkostiach.²³⁸

Tretím obsahovým elementom v homílii je **morálny element, alebo život kresťana**. Kerygma a mystagógia majú pomôcť poslucháčom, aby vierou odpovedali na hlas Božieho slova. To sa má prejavovať túžbou robiť pokánie, skutkami lásky a apoštolskou horlivosťou. V homílii má byť prítomný aj aspekt **apelačný**, ktorý vyzýva poslucháčov, aby úplne dôverovali Bohu, usilovali sa zmeniť svoj život a vytvárali spoločenstvo s Najsvätejšou Trojicou a so svojimi blíznymi.²³⁹

Podstatné prvky homílie odpovedajú na otázku, či je homília primárne ohlasovaním, alebo má predovšetkým pomáhať poslucháčom v ich životných ťažkostiach. Svätý Pavol napísal, že Boh chce, „aby všetci ľudia boli spasení a poznali pravdu“ (1 Tim 2, 4). Poslaním homílie je, aby ohlasovala pravdu o Bohu a o Božom Synovi. Ohlasovanie a posilňovanie vo viere má pre človeka nielen racionálny rozmer, ktorý mu formuje jeho vieru, ale prináša aj posilu pre jeho život. Slovo homílie privádza človeka nielen bližšie k Bohu, ale mu dáva aj silu konať. Ohlasovanie a pomáhanie je paralelné.²⁴⁰

Podstatné prvky homílie musia byť kompozične tak zložené, aby pomohli homílii jej zámeru. To pomáha vytvoriť z homílie jeden tematický celok, ktorý má svoju vnútornú dynamiku a vonkajšiu logickú štruktúru.²⁴¹

²³⁶ Porov. PRZYCYNA, W.: *Teologia ewangelizacji*, s. 136 – 137.

²³⁷ Porov. DRAGULA, A.: *Teológia a formy ohlasovania slova Božieho*, skriptum pre študentov KU Ružomberok, s. 10 – 11.

²³⁸ Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: Konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 1; SCHÖTTLER, H. G.: *Predigt als Schriftauslegung*, In: *Theologische Quartalschrift* 4, Ostfildern: Schwabenverlag, 2006, s. 255.

²³⁹ Porov. PRZYCYNA, W.: *Teologia ewangelizacji*, s. 137 – 138.

²⁴⁰ Porov. BRINKMANN, F. T.: *Praktische homiletik*, s. 41 – 42. Podľa autora Kazatelia môžu však jedno aj druhé príliš preakcentovať. Podľa jedného modelu je dôležité, aby sa predovšetkým ohlasovalo Božie slovo, aby v homílii mohol prehovoriť Boh, Ježiš Kristus, tradícia a Cirkev. Podľa druhého modelu je dôležitejšie rozprávať o reáliách, v ktorých žije súčasný človek a o ich vplyve na kvalitu jeho života. V homílii má skôr prehovoriť človek. Tieto modely môžu zaťažovať niektoré problémy. Môže vzniknúť nebezpečenstvo urobiť z homílie akademickú debatu, ktorá bude vysvetľovať biblické a teologické termíny a mienky, učenie Cirkvi, alebo prezentovať morálne axiomy. S tým je aj úzko spätá snaha venovať sa určitým „kultovým“ termínom, akými sú Boh, Kristus, Písmo, články viery, Cirkev, úrad, Zjavenie, Duch Svätý, alebo témy ako svet, človek, život, spoločnosť, sociálne a politické otázky, zjavenie a skúsenosť, ako hovoriť o Bohu v dnešnej dobe, Sväté Písmo a kázeň, náboženstvo a zmysel života. Akademický spôsob rozprávania o týchto témach nemusí prinášať ľuďom posilu a pomoc, ale skôr naopak, môže im to spôsobiť bezradnosť (Porov. Tamtiež).

²⁴¹ Známy je kompozičný model **didakticko – psychologický**, ktorého zakladateľom je Herbert Arens. Spája v ňom existenčný element s doktrínálnym, pričom východiskovým bodom je životná skúsenosť. Ohlasované slovo Božie plní funkciu prostredníka medzi celebrouným mystériom a potrebami poslucháčov (Porov. HERBST, M., SCHNEIDER, M.: ... *wir predigen nicht uns selbst*, s. 138 – 139). Hellmut Geissner spracoval model **diskurzívno – rétorický**, ktorý je ovplyvnený scholastickým myslením a vzorom preň je medziľudský rozhovor (Porov. SCHWARZ, A.: *Praxis der Predigt – erarbeitung*, s. 118 – 123; ZERFASS, R.: *Od aforyzmu*

3. 2 Inšpirovaná Ježišovým ohlasovaním

V liečivej homílii má byť prítomná sila **Ježišovho ohlasovania**. Ježiš ohlasoval ľuďom príchod Božieho kráľovstva a prinášal im nádej. Svojimi skutkami a slovami dal chuť žiť „strateným ovciam“, odmietnutým spoločnosťou, chorým a hriešnikom. Sám o tom povedal, že „lekára nepotrebujú zdraví, ale chorí“ (Lk 5, 31). Ježiš to chce konať aj v dnešných časoch a špeciálne pri liturgických úkonoch. Preto Koncil mohol povedať, že „v liturgii hovorí svojmu ľudu Boh a Kristus ešte stále ohlasuje evanjelium.“²⁴² Dnešné ohlasovanie evanjelia musí mať preto ducha a jadro Ježišovho liečivého ohlasovania.

V časoch Ježiša ľudia spoznávali a pociťovali, že Boh, ktorého im on zvestoval, je **milosrdným Bohom – Otcom**. V Ježišovi sa Boh približuje k chorým a dáva im zdravie a nový život. V Podobnenstve o milosrdnom Otcovi Ježiš učí, že kráľovstvo Božie a všetky jeho liečivé dary majú pôvod v samotnom Bohu. On je Otcem, ku ktorému sa syn môže vždy vrátiť (porov. Lk 15, 11 – 32). A každý človek môže Bohu hovoriť: „Otče náš“ (Mt 6, 9). O takomto Bohu sa musí kázať aj dnešným kresťanom. Dnešní poslucháči homílií by mali nanovo prežívať, že Boh sa stará o každého človeka. Dovoľuje, aby slnko vychádzalo nad dobrými aj zlými a dážď padal na spravodlivých aj nespravodlivých (porov. Mt 5, 45). Stará sa o všetkých, rovnako aj o vtáky nebeské a poľnú trávu (porov. Mt 6, 26.32).²⁴³ Je Bohom, ktorý miluje osobne a chce uzdraviť celé ľudstvo.²⁴⁴ Vstupuje do života ľudí, aby participoval s nimi na jeho novej kvalite. Je to jeho neustále pokračovanie v záchranných a v liečivých dejinách spásy, ktorých sú aktérmi aj dnes účastníci homílií.²⁴⁵

Ďalej by mali cítiť silu **Ježišovho kríža, smrti a zmŕtvychvstania**. Ježiš spojil svoje kázanie s ochotou nasledovať ho: „Kto chce ísť za mnou, nech zaprie sám seba, vezme svoj kríž a nasleduje ma“ (Mk 8, 34). Výzva nasledovať povoláva učeníkov do spoločenstva s Ježišom v utrpení a v zmŕtvychvstaní. Kazateľ musí preto ohlasovať provokujúce posolstvo kríža. Podobá sa na sv. Pavla, s ktorým môže povedať: „Lebo Kristus ma neposlal krstiť, ale hlásať evanjelium, a nie v múdrosti slova, aby nebol vyprázdnený Kristov kríž. Lebo slovo kríža je bláznovstvom pre tých, čo idú do záhuby, ale pre tých, čo sú na ceste spásy, teda pre nás, je Božou mocou“ (I Kor 1, 17 – 18).²⁴⁶ Preto aj Kristus o svojej smrti na kríži povedal: „A ja, až budem vyzdvihnutý od zeme, všetkých pritiahnem k sebe“ (Jn 12, 32). To je poslaním aj kazateľov a homílie, aby ohlasovali evanjelium ľuďom, ktorí žijú uprostred rozličných krížov. Boh je práve vtedy najbližšie k človekovi, aj keď sa možno zdá, že je vzdialený. V Ježišovom kríži solidarizuje Boh s každým človekom. Je „Bohom s nami“, ktorý ma účasť na bolestiach každého človeka. Homília má jasne ohlasovať, že Boh nechce zlo, ale keď ho dopustí, tak vie, z akého dôvodu. Boh nedopúšťa nezmyselné utrpenie.²⁴⁷

Boh neponechal Syna natrvalo v moci smrti, ale obdaril ho zmŕtvychvstaním a novým životom. Boh tak ukazuje svoju absolútnu lásku k Synovi a k ľuďom. Aj homília v 21. storočí musí vyžarovať silu Ježišovho víťazstva nad smrťou. Na Ježišovi Boh ukázal, že je silnejší ako utrpenie

do kazania, s. 92 – 96). Model **existenciálny – dialogický** vychádza z existenčnej situácie poslucháčov a má dialogický charakter: životná skúsenosť – slová Pána – život kresťana (Porov. SIWEK, G.: *Przepowiadac skuteczniej*, Kraków: Wydawnictwo „HOMO DEI“, 1992, s. 76 – 78). Na **Slovensku** je známy model Jozefa Vrablca, ktorý v sebe spája skúsenosti z tradície s dnešnými poznatkami homiletiky a teórie komunikácie. Má šesť častí: antropológická indukcia – kerygma – didaskália – parakléza – mystagógia – antropológická dedukcia, ktoré sa logicky rozvíjajú a na poslucháča môžu mať pozitívny a liečivý vplyv (Porov. VRABLEC, J., FABIAN, A.: *Homiletika I. – II. základná a materiálna*, s. 112 – 151).

²⁴² DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia *Sacrosanctum concilium*, č. 33.

²⁴³ Porov. SCHWARZ, A.: *Praxis der Predigt - erarbeitung*, s. 28 – 31.

²⁴⁴ Porov. BENEDIKT XVI.: Encyklika *Deus caritas est*, č. 9.

²⁴⁵ Porov. ENGEMANN, W.: *Einführung in die Homiletik*, Tübingen; Basel: A. Francke Verlag, 2002, s. 393.

²⁴⁶ V ohlasovaní o Ukrižovanom sa kazateľ dotýka tém utrpenia, slabosti a hraníc vo svete. Sú to témy z jednej strany pre poslucháčov vážne, ale aj kazateľsky náročné. Ohlasovať Kristov kríž v „spoločnosti kariéry a úspechu“ chce aj od kazateľa odvahu a od poslucháčov ochotu prijať pravdu o sebe a o svete.

²⁴⁷ Porov. ŚLAWIŃSKI, H.: *Ostatnie słowa Jezusa*, In: *Przez krzyż do chwały*, Kielce: Współczesna Ambona, 2000, s. 105 – 106.

a smrť, ako všetky mocnosti nášho sveta.²⁴⁸ Ohlasovať dnes Ježišovo zmŕtvychvstanie znamená dávať ľuďom duševne a telesne trpiacim silu a nádej.²⁴⁹ Veď Ježiša ako Spasiteľa prijíma človek predovšetkým v hraničných životných situáciách, v ktorých pociťuje svoju krehkosť, choroby a ohrozenosť. Negatívne skúsenosti, skúsenosti so zlom, utrpením, smrťou a predovšetkým s hriechom, sa domáhajú oslobodenia. Človek, ktorý sa nachádza v takýchto situáciách, ktoré ho ničia, bude stále hľadať záchranu a oslobodenie z nich. Vtedy sa najprirodzenejšie otvára pre Ježiša a jeho evanjelium. To evanjelium, ktoré prináša nádej, ako to hlboko vyjadril sv. Pavol: „On nás spasil a povolal svätým povolaním, nie pre naše skutky, ale zo svojho rozhodnutia a milosti, ktorú sme dostali v Kristovi Ježišovi pred večnými vekmi. No známou sa stala až teraz, keď sa zjavil náš Spasiteľ Ježiš Kristus. On zničil smrť a zjavil život a nesmrteľnosť evanjeliom“ (2 Tim 1, 9 – 10).²⁵⁰

Ježiš vo svojom ohlasovaní pripravoval učeníkov na **prijatie Ducha Svätého**. Pri Poslednej večeri im povedal: „Je pre vás lepšie, aby som odišiel. Lebo ak neodídem, Tešiteľ k vám nepríde. Ale ak odídem, pošlem ho k vám“ (Jn 16, 7). Z terapeutického pohľadu na homíliu je pôsobenie Ducha Svätého cieľom, ku ktorému smeruje. Otvoriť sa pôsobeniu Božieho Ducha, znamená otvoriť sa jeho liečivej sile.²⁵¹ Ona môže premôcť každý strach, zúfalstvo, spoliehanie sa na vlastné sily a iné súčasné choroby.²⁵²

Ježiš, keď ohlasuje príchod Božieho kráľovstva, tak jeho prijatie spája s prijatím **evanjelia a s pokáním**: „Naplnil sa čas a priblížilo sa Božie kráľovstvo. Kajajte sa a verte evanjeliu“ (Mk 1, 15).²⁵³ Následne všetky jeho terapeutické aktivity sú spojené s výzvou k zmene života. Napríklad život zmenil mýtnik Lévi (pozri Mk 2, 13 – 17; Mt 9, 1 – 8). Bohatému mladíkovi jasne povedal: „Chod', predaj všetko, čo máš, rozďaj chudobným a budeš mať poklad v nebi. Potom príď a nasleduj ma“ (Mk 10, 21). Radikálne sú aj slová: „Ak ťa zvádza na hriech tvoja ruka alebo noha odtni ju... Ak ťa zvádza na hriech tvoje oko, vylúp ho...(Mt 18, 8 – 9). V Podobenstve o márnoträtom synovi dáva Ježiš do úst syna slová ľútosti: „Otče, zhrešil som proti nebu i voči tebe, už nie som hoden volať sa tvojím synom“

²⁴⁸ Porov. SCHWARZ, A.: *Praxis der Predigt - erarbeitung*, s. 28 – 35. Teológ Tomasz Węclawski povzbudzuje kazateľov, aby sa nebáli kázať o Ježišovej smrti a zmŕtvychvstaní. Vyjadruje názor, že veľa kresťanov prežíva zodpovedne svoj život z pohľadu viery a poslania vo svete. Problém nastáva vtedy, keď sa ich niekto opýta, či sa identifikujú s Ježišovou smrťou a zmŕtvychvstaním. Ostávajú neraz bezradní (Porov. WĘCLAWSKI, T.: *Jak dzisiaj głosić Zbawiciela?*, In: PASTORES – Kwartalnik poświęcony formacji kapłańskiej 6(1) 2000, Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 2000, s. 50).

²⁴⁹ Dnes svet rozmýšľa, čo robiť s utrpením a bolesťou. Na pomoc má prísť tzv. „technická smrť“. Spoločnosť v spolupráci s medicínou a technikou sa postará o to, aby človek netrpel a rozhodol sa sám, kedy zomrie. Problém eutanázie nie je problémom neveriacich, ale aj veriacich. Nie je to túžba po smrti, ale túžba neostať sám v bolestiach a v zomieraní. Aj do vedomia poslucháčov homílií sa dostávajú myšlienky, že lepšie je nežiť, ako veľmi trpieť. Je to aj problém viery v posmrtný život. Kresťanská koncepcia počíta aj so zmyslom utrpenia ako prostriedkom na dosiahnutie blaženosti. Kto neverí v posmrtný život, ťažko pochopí zmysel utrpenia a zomierania. Ponúka sa preto veľká kazateľská možnosť venovať týmto zásadným témam dostatočný priestor.

²⁵⁰ Porov. SIMON, H.: *Kaznodzieja jako teolog*, in: *Sluga Słowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1997, s. 149 – 150.

²⁵¹ To sa nekoná automaticky. Duch Boží síce môže uzdravovať bez nejakých podmienok, ale skôr je potrebné vytvoriť „štandardné“ predpoklady. Nimi sú modlitba a rozjímanie, ktoré smeruje k pokániam a následne k otváraniu sa pôsobeniu Ducha Svätého.

²⁵² Porov. ŠPIDLÍK, T.: *Znáš Ducha svatého?*, Velehrad: Refugium Velehrad – Roma, 1998, s. 50 – 51. John Piper píše, že cieľom kázne je Božia sláva, základom kázne je Kristov kríž a darom kázne je sila Ducha Svätého. Pripomína kazateľom, že Boh chce predovšetkým vyvýšiť seba a nie kazateľa. Veľa dobrých kazateľov budeme mať vtedy, keď budeme mať veľa Božích ľudí. Poslucháči by si mali z kázne odniesť prežívanie Božej prítomnosti, vedomie jeho zvrchovanej milosti, jeho nekonečnej slávy a existencie. Piper protirečí názorom, že kríž je dôkazom našej nekonečnej hodnoty. Je dôkazom nekonečnej hodnoty Boha. Ľudia natoľko opovrhli hodnotou Boha, že jedine smrť jeho Syna mohla obhájiť túto hodnotu. Ak má byť cieľ kázne naplnený, tak má zaznievať Slovo inšpirované Božím Duchom a v sile toho istého Ducha. Piper sa prihovára v kázni za vysvetľovanie verša po verši z biblického textu liturgie. Je to prax evanjelickej cirkvi (Porov. PIPER, J.: *Božia zvrchovanosť v kázni*, Bratislava: Návrat domov, 2000, s. 35 – 50).

²⁵³ Porov. BLINZLER, J.: *Jesusverkündigung in Markusevangelium*, s. 88.

(Lk 15, 21). V slávnych Blahoslavenstvách Ježiš formuloval podstatné učenie o kresťanskej dokonalosti (pozri Mt 5, 3 – 12; Lk 6, 20 – 23). Na tej istej hore povedal, že človek nesmie zabíjať a cudzoložiť (pozri Mt 5, 21 – 30). Ľudia majú prosieť Ježiša, podobne ako malomocný z Markovho evanjelia: „Ak chceš, môžeš ma očistiť“ (Mk 1, 40). Len keď sa ľudia rozhodli zmeniť svoj život, pocítili Ježišovo uzdravenie.

Homília má vtedy terapeutické účinky, keď v nej cítiť starostlivosť Boha a Cirkvi o každého človeka, a zvlášť o toho, ktorý prežíva rozličné formy utrpenia. V homílii má byť prítomný človek s celým rozmerom svojej ľudskej existencie, túžiaci po pomoci. Každý poslucháč by mal pocítiť, že v homílii ide predovšetkým o neho (*mea res agitur*). Podarí sa to vtedy, keď kazateľ dokáže poslucháčom ohlasovať evanjeliové poslanstvo tak, že poslucháči pocítia jeho liečivú silu. Kazateľove ľudské slová majú umožniť Bohu, aby svojím slovom a svojou mocou liečil ľudí a priniesol im úľavu a potešenie.

Radostné poslanstvo má naozaj priniesť ľuďom radosť. Ona spočíva v uvedomení si a v prežívaní faktu, že Boh miluje každého človeka. Jeho láska k človekovi existuje už pred jeho narodením a trvá nepretržite až do jeho smrti. V Božej prítomnosti všetci ľudia žijú, hýbu sa a existujú (porov. Sk 17, 28). V homílii musia poslucháči cítiť, že Boh oslobodzuje človeka od každého zla, strachu a zúfalstva.

Homília má pomôcť poslucháčom, aby sa nebáli spojiť svoj život s liečivým a radostným poslanstvom, boli zaň zodpovední a mali odvahu konať. Kazateľ, ktorý sa dotýka jednotlivých existenciálnych stavov a otázok poslucháčov, aby im pomohol nezablúdiť v životnom labyrinte, im zároveň pomáha, aby k svojmu životu pristupovali aktívne a dynamicky. Otvára pred poslucháčmi nové možnosti a šance, ktoré im môžu pomôcť zvládnuť alebo zmeniť svoj stav. Biblia ponúka mnohé povzbudivé svedectvá ľudí, ktorí sa vo svojom živote stretli s Bohom a Ježišom Kristom a dokázali mu dať nový rozmer (Jób, apoštoli, P. Mária). Oni sú povzbudením aj pre dnešného človeka, aby dôveroval v Boha a v jeho Syna.²⁵⁴ Dôvera nastane vtedy, keď bude mať homília pre poslucháčov nie len informatívnu hodnotu, ale pomôže im v participovaní na Ježišových liečivých aktoch a v presvedčení, že liečivé dejiny spásy naďalej pokračujú.²⁵⁵

3. 3 Pôsobí intervenčne

Ľudia žijú vo svete konfliktov, ktoré majú rozličné tváre. Denne sú prostredníctvom médií svedkami mnohých tragických udalostí. Sú svedkami alebo účastníkmi rozličných antagonistických vzťahov v rodinách, medzi susedmi, v spoločenskom a politickom prostredí. Majú problémy akceptovať seba samých. Prežívajú rozličné vonkajšie a vnútorné bolesti. V takomto stave prichádzajú na liturgiu s nádejou, že Ježiš a jeho slovo im pomôže zvládnuť rozličné životné problémy. Túžia, aby Ježiš intervenoval do ich života.²⁵⁶

²⁵⁴ Porov. HAJDUK, R.: *O slowach, które uzdrawiają cz. I.*, s. 122 – 127.

²⁵⁵ Porov. ENGEMANN, W.: *Einführung in die Homiletik*, s. 393.

²⁵⁶ Termín intervencia je z latinského *inter* – *venire* a znamená vydať sa na cestu, prekaziť, ovplyvniť. V širšom zmysle ja to vonkajší vplyv na nejaký celok alebo systém, ktorý sa skladá z rozličných elementov, medzi ktorými je dynamický vzťah. Ten spôsobuje, že v každej skupine, systéme či v organizácii môžu vznikáť konflikty. Takým systémom je aj psychika konkrétneho človeka, ktorá má rozmanité pocity. Patrí medzi ne napätie medzi sférou intelektuálnou a emocionálnou, túžby, pracovitosť, aj lenivosť, nezávislosť, ale aj túžba po bezpečnosti, vplyvy vonkajšie, a predovšetkým vplyv rôznych foriem bolesti. Toto všetko môže spôsobiť v človeku konflikt. Intervencia spočíva v tom, že chce celku pomôcť zmierniť alebo odstrániť konflikt. Nositeľom intervencie môže byť konkrétny človek, napr. vychovávateľ, kňaz, psychológ alebo terapeut, ktorý má záujem konfliktnú situáciu zmeniť. Intervenciu možno pokladať za konkrétnu formu komunikácie, pomocou ktorej vedome, možno aj strategicky, chceme pomôcť druhému človekovi alebo skupine ľudí zmeniť ich situáciu (Porov. ZERFASS, R.: *Od perykopy do homílii*, s. 25 – 26, 29).

3. 3. 1 Ježišove intervenčné správanie

Ježiš sa počas pozemského života stretáva s rozličnými konfliktnými situáciami, ktoré od neho vyžadovali reakciu. Preto často vstupuje – intervenire – medzi konfliktné strany a stáva sa účastníkom konfliktov, aby odstránil rozličné napätia, neporozumenia a zlé postoje.

Ježiš sám vstupoval do konfliktných situácií. Podľa spoločenských a náboženských zásad farizeji často vyčítali Ježišovi jeho kontakty s hriešnikmi a mýtnikmi, ktorých pokladali za ľudí nečistých, alebo prisluhovačov okupantskej rímskej moci. Ježiš dokonca s nimi aj stoloval (porov. Mt 9, 11; Lk 7, 39; 15, 2). Zo svojej pozície vystupuje každý podľa svojho presvedčenia. Farizeji boli presvedčení, že Ježiš porušuje spoločenské a náboženské normy. Ježiš však prišiel plniť vôľu Otcovu a zachraňovať hriešnikov. Preto je solidárny s tými, ktorí sú diskriminovaní a žijú na okraji spoločnosti. Pomáha im k navráteniu ľudskej, spoločenskej a náboženskej dôstojnosti. Preto zákonite vzniká konflikt s tými, ktorí si to nevedia vôbec predstaviť. Farizeji boli presvedčení, že len oni vedia rozoznať vôľu Stvoriteľa a život podľa nej. Keďže to Ježiš úplne nerešpektoval, tak vstúpil slobodne do konfliktu s nimi.²⁵⁷

Ježiš bol kazateľ, a preto sa snažil riešiť napätia pomocou slova. Pomáhal si predovšetkým jasnými a zrozumiteľnými podobenstvami, ktoré hovoril v prítomnosti tak farizejov, ako aj hriešnikov. Dokumentuje to aj situácia, keď je pozvaný do domu farizeja Šimona (porov. Lk 7, 36 – 50). Farizej sa pohoršuje nad tým, že Ježiš dovolil cudzoložnici, aby sa dotýkala jeho nôh. On ako spravodlivý by to nikdy nedovolil. Ježiš vstupuje do myšlienkového napätia Šimona podobenstvom o dvoch dlžníkoch: „Istý veriteľ mal dvoch dlžníkov. Jeden dlhoval päťsto denárov, druhý päťdesiat. Keďže nemali skadiaľ dlžobu splatiť, odpustil ju obidvom. Ktorý z nich ho bude mať radšej? Šimon odpovedal: „Myslím, že ten, ktorému viac odpustil“ (Lk 7, 41 – 43). Ježiš podobenstvom ukázal, aká je veľká láska hriešnice k nemu a zároveň trojnásobne skritizoval nezdvorilosť Šimona, ktorý mu neponúkol umyť si nohy, nepobožkal na privítanie a nepomazal mu vlasy. Žena tieto tri služby splnila (porov. Lk 7, 44 – 46).²⁵⁸ Ježiš sa snaží Šimona poučiť, že z Božej perspektívy medzi ním a ženou neexistuje žiaden rozdiel. Obidvaja majú „dlhy“, ale ich rovnosť spočíva v tom, že obidvom im ich Boh odpustil. Obidvaja nežijú tak, ako by mohli žiť. Pred obidvoma sa ponúkajú nové možnosti, keď budú na seba pozeráť ako dlžníci, ktorým Boh odpustil hriechy. Ježiš apeluje na Šimona, aby na seba aj na ženu pozeral očami Boha, ktorý rovnako miluje dobrých aj zlých (porov. Mt 5, 45). Je zaujímavé, že Ježiš ani raz nespomenul slovo „Boh“. Pritom v podobenstve je Boh prítomný, tak ako je prítomný, keď Ježiš žene odpúšťa hriechy a dáva jej Boží pokoj. Lebo práve v Ježišovi je prítomný Boh ako ten, ktorý chce oslobodiť človeka a dať každému šancu.²⁵⁹

Podobne Ježiš koná aj v prípadoch ďalších výčitiek na jeho adresu, keď komunikuje a stoluje s hriešnikmi. Povedal tri podobenstvá o stratenej ovci, stratenej drachme a predovšetkým podobenstvo o márnoträtom synovi (porov. Lk 15, 1 – 32). Všetky tri majú intervenčný charakter a Ježiš sa prostredníctvom nich usiluje zmeniť pohľad na citlivý a vážny problém, akým bol postoj k hriešnikom. Stáva sa akoby hovorcom tejto skupiny ľudí, ktorí nemajú právo na svoj názor a obhajobu.

Ježiš svojimi podobenstvami nechcel obrátiť len hriešnikov, ale záležalo mu aj na „druhej“ strane. Pre Božie kráľovstvo chcel získať aj „zbožných a spravodlivých“. Práve hriešnici mali byť pre nich príkladom. Ježiš apeluje na farizejov, aby videli veľké Božie milosrdenstvo, ktoré sa dotklo hriešnikov, a zmenili svoj postoj k nim. Udalosť v Šimonovom dome dokazuje, že aj ich pokladal za obete nedokonalého obrazu Boha, ktorý skôr pripomínal nejakého bôžika.

Medzi Ježišovými podobenstvami a konkrétnymi situáciami existuje vzťah vzájomnej interpretácie. Ježišove príbehy z jednej strany odzrkadľujú stav, v akom sa nachádzajú účastníci „konfliktu“, a z druhej strany im ponúkajú nové možnosti, šance a perspektívy žiť podľa evanjelia.

²⁵⁷ Porov. HAJDUK, R.: *O Slowach, które uzdrawiają cz. III*, In: *HOMO DEI* przegląd teologiczny - duszpasterski, Nr 3 (252) Kraków, 1999, s. 97 – 98.

²⁵⁸ Porov. MÜLLER, P.G.: *Evangelium sv. Lukáše*, s. 80.

²⁵⁹ Porov. ZERFASS, R.: *Od perykopy do homilii*, s. 11 – 21.

Preto je aj v podobenstvách určitá zhoda medzi fiktívnymi osobami a konkrétnymi ľuďmi, ktorí ich počúvajú. Oni sa môžu nájsť v podobenstvách. Záleží od zainteresovaných strán, či akceptujú Ježišov výklad reality a pozitívne odpovedia na apel obrátenia – metanoie. Ježiš k obráteniu nikoho nenúti a jeho podobenstvá nemajú atakujúci charakter. Ježišova intervencia je službou Božiemu kráľovstvu, do ktorého nemožno nikoho nútiť.

V tomto duchu sa správa Ježiš aj voči svojim kritikom. Nemá voči nim negatívne pocity nastavenie a chápe motívy ich postojov. Nevystupuje ako silnejší, ktorý vyžaduje absolútnu poslušnosť. Týmto vzťahom ich vyzýva, aby sa odosobnili od svojho „ja“ a s nadhľadom uvažovali o svojej situácii a medziľudských vzťahoch práve za pomoci podobenstiev.

Ježišove slová sú spojené s jeho každodenným správaním. V konfliktných situáciách sa sám prezentuje ako ten, ktorý to, čo ohlasuje, aj sám realizuje. Hovorí o Bohu, ktorý miluje všetkých ľudí a sám to v plnej miere praktizuje. V jeho osobe je dokonalá harmónia medzi slovom a činom.²⁶⁰

Vrcholom Ježišovej intervencie je jeho smrť na kríži a zmŕtvychvstanie. Parciálne konflikty, s ktorými sa Ježiš stretával, či už boli vo vzťahu k jeho osobe, k jeho skutkom alebo slovám, riešil verbálnou komunikáciou alebo zázrakom. Týmto dvoma spôsobmi neustále predstavoval pravý obraz Boha. Smeroval však k najväčšej a globálnej intervencii, ktorou bola jeho smrť na kríži. Na kríži kulminoval konflikt medzi Ježišom a jeho nepriateľmi. Z ich pohľadu musel zomrieť preto, lebo sa rúhal Bohu (porov. Mk 14, 64). Z Ježišovho pohľadu to bola najradikálnejšia intervencia do sveta hriechu, konfliktov a bolestí, potvrdenie vlastnej identity: „Keď vyzdvihnute Syna človeka, poznáte, že Ja Som a že nič nerobím sám od seba, ale hovorím tak, ako ma naučil Otec“ (Jn 8, 28) a poslania: „A ja, až budem vyzdvihnutý od zeme, všetkých pritiahnem k sebe“ (Jn 12, 32). V smrti na kríži sa uskutočňuje obrátenie Boha proti sebe samému, v ktorom sa daruje človeku, aby ho vyzdvihol a spasil. Je to láska v tej najradikálnejšej podobe.²⁶¹ Završenie Ježišovej intervencie preberá Boh. Zázrak zmŕtvychvstania dokazuje, že Boh sa stotožnil s Ježišom a s jeho posolstvom a potvrdil, že Ježiš je Syn Boží. Ježišova smrť a zmŕtvychvstanie sa preto stali prvou intervenčnou kerygmou apoštolského ohlasovania (porov. Sk 2, 22 – 36; 10, 34 – 43; 13, 26 – 37).²⁶²

3. 3. 2 Intervencia z pohľadu sociológie, psychológie a teológie

Sociológia sa zaoberá vonkajším správaním človeka a rozličných skupín. Jej predmetom je človek ako spoločenský tvor a všetky globálne spoločenské procesy. Všíma si vzájomné vzťahy a analyzuje situáciu. V nej môžu byť prítomné tak pozitívne prejavy, ako aj konfliktné napätia. Úlohou sociológie je pravdivo zhodnotiť situáciu.²⁶³

Pokoncilová obnova homiletiky pomohla kazateľskej vede v tom, že sa začala viac zaujímať o také termíny, ako sú: „adresáti“, „farské spoločenstvo“, „liturgická situácia“, „spoločenská klíma“. Poznanie konkrétnej spoločenskej situácie sa stáva pre kazateľa východiskovým bodom pri príprave homílie, a zároveň aj cieľom homílie, ktorá má vstúpiť do konkrétnej situácie. Poznanie situácie sa realizuje aj poznávaním situácie konkrétnych ľudí, s ktorými kazateľ komunikuje.

Nie je ľahké definovať konflikt, ktorý sa nachádza v nejakej skupine, alebo konflikt medzi jedincami a vonkajším prostredím.²⁶⁴ Konflikt nevzniká preto, že nejaké dve sily sú rôzne. Vzniká vtedy, keď tieto sily stoja proti sebe a nie sú schopné premôcť antagonistický vzťah. Pochopiť, čo je konflikt, sa dá jedine vo vnútri systému, v ktorom sa konflikt prejavuje a spôsobuje napätie. Intervencia môže byť efektívna len tam, kde je jasne zadefinovaná situácia a zároveň predvídanie

²⁶⁰ Porov. HAJDUK, R.: *O slowach, które uzdrawiają, cz. III.*, s. 99 – 102.

²⁶¹ Porov. BENEDIKT XVI.: Encyklika *Deus caritas est*, č. 12.

²⁶² Porov. MÜLLER, K; STUBENRAUCH, B.: *Geglaubt, bedicht, verkündet*, Regensburg: Pustet, 1997, s. 63 – 64.

²⁶³ Porov. GIDDENS, A.: *Sociologie*, s. 14.

²⁶⁴ Môžeme hovoriť o *obsahovom konflikte*, ktorý sa vzťahuje na predmety, udalosti a osoby, ktoré sú vo väčšine prípadov externé vo vzťahu k zúčastneným stranám. Medzi takýto konflikt môže patriť napr. hodnotenie homílie, na ktorú môžu mať poslucháči v osobných rozhovoroch diametrálne rozličné názory. Existujú aj *vztahové konflikty*, ktoré vytvárajú ľudia alebo spoločenstvá medzi sebou (Porov. DE VITO, J. A.: *Základy mzilidské komunikace*, Praha: Grada Publishing, 2001, 170 – 171).

eventuálnych ziskov alebo strát. Kazateľ si musí všímať celkovú klímu a rozličné nuansy, ktoré sa v nej nachádzajú. Intervencia má ambície zaostriť pohľad na konkrétny konflikt a hľadať prostredníctvom nej riešenie, ktoré by pomohlo konštruktívne zmeniť nezdravú klímu.²⁶⁵

Psychológia sa usiluje nájsť vnútorné príčiny konfliktov a následne ich jasne verbalizovať. Dôležitú pozíciu má intervenujúci terapeut, ktorý má mať dostatok schopností, aby aj v negatívnych situáciách našiel pozitívne prvky a konštruktívne elementy v tom, čo je deštruktívne. Má sa vyvarovať jednostranného pohľadu, aby nevyvolával medzi zainteresovanými napätie a nedôveru. Nadhľad mu môže pomôcť, aby zmiernil nepriateľstvo u jednotlivých strán konfliktu a viedol ich k vzájomnej úcte a tolerancii. To môže pomôcť intervenovaným, aby začali o svojej situácii uvažovať z inej perspektívy, a predovšetkým nadobudli pocit zodpovednosti za svoje správanie. Pozitívnym signálom sa môže stať dialóg, ktorý je dôsledkom toho, že strany sa zblížujú a hľadajú optimálne riešenie. On umožňuje, aby si každý slobodne a otvorene vyjasnil svoje stanovisko. Terapeut má spoznávať roviny, kde medzi stránkami nastáva zblíženie a zoslabovať, ale zaiste nebagatelizovať veci, ktoré ich rozdeľujú. Konfliktné strany a terapeut by mali skončiť svoju prácu s konkrétnymi postojmi na zmenu situácie.²⁶⁶

V teologickom kontexte intervencia prijíma sociologické a psychologické poznatky a využíva ich v cirkevnom ohlasovaní v rámci liturgie. Ohlasovanie patrí medzi základné poslanie Cirkvi a majú na ňom účasť všetci, ktorí patria do Božieho ľudu. Kazateľ si má uvedomovať, že homília nie je len ohlasovaním spoločenstvu, ani nie pred spoločenstvom, ale v spoločenstve a so spoločenstvom. Kazateľ intervenuje dovnútra nejakého procesu, ktorý vznikol ešte pred vyhlásením homílie a trvá mimo a nad homíliu rozličným spôsobom. Intervencia v homiletickom procese v rámci liturgie chce poskytnúť ekleziálnej a pneumatologickej realite sformulovania, ktorých význam a hranice ukazuje nedefinovaná homília. Sila ľudskej psychiky, ale aj skupiny či väčšieho spoločenstva, nie sú pre teológiu ľahostajné, lebo sú to znaky prítomnosti Ducha Svätého, ktorý pôsobí v Cirkvi, ale aj mimo nej, aby obnovil tvárnosť zeme (porov. Ž 104, 30). Môžu byť však v nich prítomné aj „moci tmy“ (Kol 1, 13), ktoré stále bojujú proti panovaniu Božieho kráľovstva. Preto sa musíme stále modliť: „A neuveď nás do pokušenia, ale zbav nás zlého“ (Mt 6, 13).²⁶⁷

3. 3. 3 Intervencia v homílii

Ak má homília priniesť poslucháčom konkrétnu terapeutickú pomoc, tak kazateľ musí mať pred očami **autentické existenčné problémy** svojich poslucháčov, ktoré sú súčasťou ich rodinného, spoločenského a pracovného života. Evanjeliové posolstvo vždy vstupuje do konkrétnej situácie, v ktorej sa ľudia nachádzajú.²⁶⁸ Poslucháči musia cítiť, že kazateľ hovorí o ich živote, skúsenostiach, názoroch, nádejach, sklamaníach, úspechoch, prehrách, úlohách a o ich osude. Homília má hovoriť o svete a o zodpovednosti zaň, o prekážkach a šanciach ľudského bytia. Poslucháč má byť pre kazateľa jedinou témou: on, poslucháč pred Bohom.²⁶⁹ K tomu mu napomáhajú jednotlivé **biblické texty** v celej svojej konfrontačnej, kreatívnej a konfirmačnej funkcii. Oni vstupujú do konkrétnej životnej situácie poslucháčov, spájajú sa s ich stavom a skúsenosťami a ponúkajú im nové možnosti.²⁷⁰

²⁶⁵ Porov. ZERFASS, R.: *Od perykopy do homílii*, s. 26 – 27.

²⁶⁶ Porov. HAJDUK, R.: *Leczyc rany serc złamanych*, 128 – 130.

²⁶⁷ Porov. ZERFASS, R.: *Od perykopy do homílii*, s. 28 – 33. K Zerfassovým pohľadom pridáva Müller ešte dôležitý postreh, že kazateľ v procese intervencie na základe svojej inštitucionálnej kompetencie stojí akoby oproti poslucháčom. Pokiaľ poslucháči pociťujú tento dištanc, môžu mať pocit, že kazateľ využíva homíliu, aby formoval nejakú klerikálnu stratégiu. Ak kazateľ tvorí homíliu „pre“ a „pred“ poslucháčmi, tak reprezentuje pre kresťanov základnú reláciu, že spoločenstvo si samo nevymýšľa „slová života“ ale dovoľuje, aby mu boli zadarmo povedané alebo podarované. (Porov. MÜLLER, K.: *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten*, s. 171 – 172).

²⁶⁸ Porov. HAJDUK, R.: *Jezus i kaznodziejstwo terapeutyczne*, In: *Boża terapia*, Red. Ryzsard Hajduk, Kraków: HOMO DEI, 2005, s. 132 – 133.

²⁶⁹ Porov. BRINKMANN, F. T.: *Praktische Homiletik*, s. 47; ENGEMANN, W.: *Einführung in die Homiletik*, s. 394.

²⁷⁰ Porov. ENGEMANN, W.: *Einführung in die Homiletik*, s. 393 – 394.

Evanjeliá a iné biblické texty predstavujú rozličné **autentické a konfliktné situácie**, ktoré si vyžadujú riešenie alebo intervenciu zo strany Boha a Ježiša.²⁷¹ Ak ich chce kazateľ použiť pre svojich poslucháčov, aby z nich využil terapeutickú silu, musí správne interpretovať štruktúru udalosti opisovanej v perikope. Čo jednotlivé osoby vzájomne spája, čo ich delí, aké majú problémy a očakávania, čím sú charakteristické ich postoje. Zvláštnu pozornosť si vždy zasluhuje postava Ježiša a jeho terapeutické praktiky, ktoré intervenujú do ľudských problémov. Ježiš svojimi postojmi ukazuje, v čom spočíva konflikt a ako ho on chce riešiť. Podobná interakcia sa má nachádzať aj v homílii. Ak dokáže kazateľ aplikovať biblickú štruktúru dnešnému človekovi, tak je predpoklad, že homília sa stane inštrumentom Božej intervencie pre prítomných poslucháčov.

Mnoho konfliktných situácií Ježiš riešil pomocou **podobenstiev a príkladov** zo života poslucháčov.²⁷² Podobne je tomu aj v prípade homílie. Ak chce kazateľ pomôcť poslucháčom, efektívnym prostriedkom sa stane takisto obraz alebo príklad v homílii. Ak bude v príklade prítomná realita života, ktorá je poslucháčom blízka, tak on dokáže pôsobiť na nich tak, ako Ježišove podobenstvá na jeho poslucháčov. Príklad ako inštrument intervencie má byť v harmónii s biblickým textom, ktorý je základom ohlasovania, ako aj so skutočnou situáciou poslucháčov. Kazateľ si má dať záležať na tom, aby aj v príklade bola prítomná podobná interaktívna štruktúra, ako je v perikope.²⁷³

Homília vstupuje do psychiky poslucháčov v závislosti od ich **psychickej kondície**, s konkrétnymi výzvami, ktoré môžu pomôcť zaktivizovať psychiku, ale prípadne aj spôsobiť frustráciu. Vstupuje aj do celého systému celého spoločenstva, ktoré sa delí aj na menšie skupiny, ktoré majú vlastný štýl života.²⁷⁴ Intervencia bude o to viac účinnejšia, o čo viac sa jej podarí posilniť vnútornú a medziskupinovú dynamiku a zamerať ju na farské spoločenstvo.

Homília môže takisto intervenovať vo sfére **globálneho** cirkevného a spoločenského diania. Musí zohľadňovať protikladné pocity, ktoré môžu byť depresívne alebo euforické. Homília sa má vo svojom intervenčnom poslaní usilovať porozumieť ľuďom, ktorí už k mnohým problémom majú svoje postoje.²⁷⁵

Intervenčnej homílii nesmie chýbať **apelačný rozmer**. Má povzbudzovať poslucháčov, aby zmenili seba a svoj vzťah k Bohu. Je preto potrebné, aby kazateľ vedel, aký je cieľ jeho homílie, čo

²⁷¹ Napr. uzdravenie ochrnutého, po ktorom zákonníci obviňujú Ježiša, že sa rúha Bohu (porov. Mt 9, 1 – 8; Mk 2, 1 – 12; Lk 5, 17 – 26); spor o sobotu (porov. Mt 12, 1 – 8; Mk 2, 23 – 28; Lk 6, 1 – 5); spor o dani cisárovi (porov. Mt 22, 15 – 22; Mk 12, 13 – 17; Lk 20, 20 – 26); uzdravenie ženy trpiacej na krvotok (porov. Mk 5, 21 – 34; Lk 8, 40 – 48); Ježiš v Nazarete (porov. Mk 6, 1 – 6; Mt 13, 53 – 58; Lk 4, 16 – 30); vyhnatie kupcov z chrámu (porov. Mk 11, 15 – 19; Mt 21, 12 – 17; Lk 19, 45 – 48; Jn 2, 14 – 16); stolovanie u farizeja a hriešnika (porov. Lk 7, 36 – 50); svadba v Káne (porov. Jn 2, 1 – 12); rozhovor so Samaritánkou (porov. Jn 4, 1 – 42); vzkriesenie Lazára (porov. Jn 11, 1 – 44).

²⁷² Napr. spor o vzkriesení Ježiš vysvetľuje obrazom o siedmich bratoch (porov. Mt 22, 23 – 33; Mk 12, 18 – 27; Lk 20, 27 – 40); spor o pôste obrazom o ženíchovi (porov. Mk 2, 18 – 22; Mt 9, 14 – 17; Lk 5, 33 – 39); obvinenia, že je posadnutý zlým duchom, odmieta obrazom o rozdelenom kráľovstve a o dome silného človeka (porov. Mk 3, 22 – 30; Mt 12, 22 – 30; Lk 11, 15 – 22); vzťah Židov k nemu vysvetľuje podobenstvom o zlých vinohradníkoch (porov. Mk 12, 1 – 12; Mt 21, 33 – 46; Lk 20, 9 – 19); tým, ktorí ho počúvajú, ale nezachovávajú jeho slová, povedal podobenstvo o dvoch staviteľoch (porov. Lk 6, 46 – 49; Mt 7, 24 – 27); aby vysvetlil osudy Božieho slova, povedal podobenstvo o rozsievачovi (porov. Lk 8, 4 – 8; Mt 13, 1 – 9; Mk 4, 1 – 9); milosrdenstvo vysvetlil podobenstvom o milosrdnom Samaritánovi (porov. Lk 10, 30 – 37); Božie milosrdenstvo podobenstvami o stratenej ovci, o stratenej drachme a o márnoträtom synovi (porov. Lk 15, 1 – 32); príčinu večného zatratenia podobenstvom o boháčovi a Lazárovi (porov. Lk 16, 19 – 31); zmysel vytrvalej modlitby vysvetlil podobenstvom o sudcovi a vdove (porov. Lk 18, 1 – 8).

²⁷³ Porov. HAJDUK, R.: *O sľach, ktoré uzdravujú*, cz. III., s. 102 – 105.

²⁷⁴ Poznatky zo psychológie potvrdzujú, že vo väčších skupinách dochádza veľmi často k vzniku podskupín z jednotlivcov, ktorí majú k sebe bližší vzťah, spájajú ich spoločné názory, spolu sa stretávajú, niekedy sa usilujú o väčší vplyv v rámci celku. Pre kazateľa je užitočné, keď sa vie zorientovať v jednotlivých podskupinách a prípadne pozná ich mienkotvorných lídrov (Porov. ŘÍČAN, P.: *Psychologie náboženství*, s. 137).

²⁷⁵ Porov. ZERFASS, R.: *Od perykopy do homílie*, s. 28 – 29. Zerfass poučuje kazateľov, aby vo svojich homíliách neboli zameraní len na jednotlivé konkrétne problémy poslucháčov, ale aby mali odvahu vstúpiť svojou intervenciou aj do cirkevných a spoločenských štruktúr, ktoré môžu byť narušené. Kazateľ to však musí robiť konštruktívnym spôsobom a nie lacnou kritikou Cirkvi a jej predstaviteľov (Tamtiež).

chce homíliou dosiahnuť. Evanjelium vždy ponúka konkrétnu možnosť, kde musí kazateľ jasne povedať, čo od poslucháčov žiada Kristus, a k tomu ich povzbudiť.²⁷⁶ V dnešnom ponímaní prežívania slobody a demokracie to nie je ľahká úloha. Dnes nemajú ľudia radi, keď ich niekto napomína, keď sa niekto do nich stará a keď ich vyzýva k zmene života. S tým musí kazateľ počítať. Ak dokáže priblížiť ľuďom Ježiša, spojí to so silou vlastnej osobnosti a poslucháči vycítia, že ide o ich šťastie a zdravie, tak môžu byť jeho slová akceptované.²⁷⁷

Konkrétne povzbudenie by mali mať ducha láskavého napomínania, povzbudzovania, poradenia, vysvetlenia, varovania, konfrontácie s tým, čo je zlé, analýzy ľudských skutkov, vyjasnenia stanovísk a pokojnú intonáciu. Kazateľ by mal rešpektovať aj **možnosti** poslucháčov. Proces obrátenia je často dlhodobým procesom. Nemal by klásť na poslucháčov také požiadavky, ktoré nie sú schopní splniť v danej chvíli. Aj v homílii treba hľadať kompromis medzi autenticitou (fakty) a skutočnosťou (taktika).²⁷⁸

Kazateľ, ktorý chce svojím slovom zmeniť situáciu poslucháčov, musí rátať aj s tým, že sa z ich strany stretne s **odporom**. Ten nemusí vychádzať zo zlej vôle, ale z obavy zmeniť daný status quo a z úsilia, ktoré vedie k zmene srdca, a tým aj celého správania. Odpor môžu spôsobovať aj mnohé životné skúsenosti a zážitky. Poslucháči môžu mať zlé skúsenosti s rozhodnutiami, ktoré sa im

²⁷⁶ Dnešná štruktúra homílie ponúka k tomu vhodné miesto. Po počiatočnom oslovení a ohlásení kerygmy a jej vysvetlenia kazateľ aplikuje požiadavky evanjelia na konkrétny život. Poslucháči môžu spoznávať, že to, čo sa od nich žiada, nie je výmysel kazateľa, ale Ježišova požiadavka. Takisto musia cítiť, že to nie je tá časť homílie, ktorú kazateľ dynamicky prežíva, lebo môže ľudí karhať a napomínať. Kazateľ má sám pociťovať zodpovednosť za to, k čomu ľudí vyzýva, a voliť síce jasný, ale nie agresívny tón. Apel má byť vždy konkrétny a nemá ich byť mnoho.

²⁷⁷ Podľa Müllera sa má kazateľ pri apeloch riadiť pravidlami psychológie komunikácie. Apelačná reč má totiž svoje ohraničenia:

1. Existuje podvedomá alergia na apely, pomocou ktorej sa poslucháč bráni tomu, aby kazateľ vstúpil do jeho osobnostnej sféry a slobody. Na kazateľa to môže potom vplývať tak, že má strach z autoritatívneho vystupovania, ktoré je prekážkou jasného formulovania požiadaviek, zvlášť morálnych noriem.
2. Empirické výskumy potvrdzujú, že je užitočnejšie, keď je apel afirmatívny a nie zakazujúci. Kazateľ lepšie urobí, keď ľudí apelom posilňuje, ako keď ich stále vyzýva k zmene života.
3. Mnoho poslucháčov vníma apely ako „krádeže“ ich iniciatívy. Kazateľ má pomáhať poslucháčom, aby sami objavovali, čo je pre nich dobré.
4. Apely môžu paralyzovať spontánnosť. Práve ona má pomôcť, aby sa človek rozvíjal v takom stupni, v akom povolí sám sebe byť takým, akým je (Porov. MÜLLER, K.: *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten*, s. 219 – 220).

Ťažkosť môže spočívať práve v tom, že kresťanstvo ponúka zdravie namiesto hriechov. Iné spoločenské formácie, ktoré majú ambície ovplyvňovať ľudí, ponúkajú spolu aj zdravie aj hriech. Neraz to ľudia nevedia dešifrovať a spoznať, že to nie je možné. Preto je možné, že niektorí v kostole na kazateľove výzvy odpovedia: nie. Aj takýto postoj musí kazateľ rešpektovať a vážiť si ho. Kudasiewicz pokladá za dôležité, aby bola vyváženosť medzi ohlasovaním spásnej udalosti – teologicky „spásny indikatív“ – a morálnymi požiadavkami – teologicky „etický imperatív“. Oddelenie morálneho imperatívu od spásneho indikatívu môže viesť len do povrchného moralizovania. Viac sa začnú zdôrazňovať morálne príkazy a menej to, čím Boh obdaril človeka: milosťou synovstva Božieho, Duchom Svätým a rozličnými charizmami. Pritom jedine spásne dary umožňujú realizáciu Božích príkazov. Poslucháčom treba predovšetkým povedať, čím sú v Ježišovi, čo od neho dostali, a až potom, čo majú robiť. Ak sa to prvé zanedbáva, tak je to zradou kresťanstva a ohlasovanie zákazov a príkazov sa stáva moralizovaním (Porov. KUDASIEWICZ, J.: *Biblijne rady i przestrogi dla proroków słowa Bożego*, s. 53).

²⁷⁸ Porov. CHAIM, W.: *Kazanie jako komunikat*, s. 126 – 127.

Hajduk sa zamýšľa aj nad kazateľmi, ktorí neintervenujú tak, aby poslucháčom pomohli. Sú to:

1. Kazatelia – inkvizítori. Pokladajú všetkých poslucháčov za hriešnikov a správajú sa ako farizeji, ktorí si osobujú práva „kameňovať“ hriešnikov (pozri Jn 8, 1 – 11).
2. Kazatelia – ideológovia. Na realitu pozerajú ako ideológovia a delia ju na anjelsko – bielu a diabolisko – čiernu. Poslucháči musia nenávidieť a odmietnuť diabolský svet a všetkých, ktorí mu slúžia. Zvlášť sú agresívni voči médiám.
3. Kazatelia – dobráci. Oni maľujú zasa svet v tých najkrajších farbách a ospevujú jeho harmóniu. Ich vízie a hodnotenie skutočnosti nesú utopistické črty (porov. HAJDUK, R.: *O słowach, które uzdrawiają (cz. III)*, s. 105 – 109).

nepodarilo realizovať v rozličných životných oblastiach. Z toho môže plynúť určitý stupeň opatrnosti. Vplyv na rozhodovanie má aj citlivosť ich svedomia. Niektoré výzvy na zmenu života nedokáže ich svedomie akceptovať. Na rozhodovanie človeka má vplyv aj sila jeho viery, ktorá môže byť oslabená vplyvom rozličných okolností. Môže viesť až k postoju, že ani Boh im už nepomôže. Môžu to byť priamo vážne pochybnosti či existenčné problémy, ktoré si nedokážu vysvetliť vo svetle viery. Negatívny vplyv na rozhodovanie poslucháčov má aj ich osobné presvedčenie, že treba hľadať zlatú strednú cestu a nebyť ani veľmi hriešny, ani veľmi svätý. Niektorí poslucháči sa radi porovnávajú s ľuďmi, ktorí sú, podľa nich, horší ako oni.²⁷⁹

3. 4 Pôsobí mystagogicky

Intervencia v homílii umožňuje, aby Božie slovo vstúpilo do konkrétnej životnej situácie poslucháčov a diagnostikovalo ich stav. Diagnostikovanie situácie pripravuje poslucháčov na rozhodnutie prijať Boha do svojho života, lebo len s jeho pomocou môžu zmeniť svoju situáciu. Zároveň aj Boh je pripravený, aby ľuďom pomohol. Táto fáza v homílii sa nazýva **mystagógia**. Boh Stvoriteľ chce svojou liečivou mocou uzdravovať a oslobodzovať človeka. Poslucháči môžu prežiť, že Božie slovo im neukáže len to, akí sú, a nepovie, čo majú robiť, ale že im pomôže spojiť sa s Bohom Otcom, s Božím Synom a otvoriť sa pre pôsobenie Božieho Ducha. To im prinesie liečivú silu, aby svoj život dokázali zmeniť a zároveň zážitok so spojenia s Bohom.

3. 4. 1 Počiatky kresťanskej mystagógie

Slovo „mystagógia“ sa používalo už v časoch pred Ježišom Kristom.²⁸⁰ Označovalo vvedenie človeka k chápaniu a prežívaniu mysterióznych kultov. Mystagógom sa nazýval aj človek, ktorý pomáhal ľuďom pochopiť tajomstvo života, jeho zmyslu a existencie vo svete.

Kresťania, podobne ako vyznávači iných náboženstiev, schovávali pred nekresťanmi svoje zvyky, rituálne obrady a modlitby. Chceli zabrániť tomu, aby ich neveriaci zle nechápali a nevplývali na ne sfalšovaným a rituálne nečistým vplyvom. Až po iniciácii, ktorá sa uskutočnila na Veľkú noc a po udelení sviatosti krstu, birmovania a Eucharistie, sa neofiti dozvedeli celú pravdu o sviatostiach, ktoré prijali. Toto vvedenie do kresťanského tajomstva počas prvého veľkonočného týždňa sa nazývalo **mystagógia**.

Mystagogické katechézy, ktoré nasledovali po iniciácii, vysvetľovali význam jednotlivých sviatostí a ich vplyv na život. Okrem podávania náboženských informácií a prehlbovania reflexie nad tým, čo prijali, dôležitú úlohu zohrávalo aj individuálne svedectvo katechizovaných. Kresťanskí mystagógovia mali snahu ukázať ľuďom spojitost medzi sviatosťami a konkrétnym životom. Záležalo im, aby ľudia, ktorí ich prijali, nechápali ich ako nejaké magické znaky, ale realitu, ktorá môže zmeniť ich život. Základom tejto reality je Ježiš Kristus. Na rozdiel od pohanských náboženstiev, mystagóg sa nikdy nesnažil ovládať druhého človeka. Viedol s katechizovaným dialóg, ktorý mu mal pomôcť rozumieť sebe a prostrediu, v ktorom žil. V Bohu mal objaviť svoju veľkosť. Mystagóg v konečnom dôsledku napodobňoval Ježiša, ktorý formoval svojich učeníkov v pravdivom poznaní tajomstva Boha. On, podobne ako Ježiš, oboznamoval „maličkých“ s tajomstvami ukrytými v Bohu (porov. Mt 11, 25).²⁸¹

²⁷⁹ Porov. HAJDUK, R.: *Życie w obfitości*, In: *Boża terapia*, Red. Ryzsard Hajduk, Kraków: Wydawnictwo HOMO DEI, 2005, s. 194.

²⁸⁰ Etymologicky slovo mystagógia pochádza zo spojenia gréckych slov *mystes* = zasvätenec, *agogos* = vedený. Mystériové náboženstvá boli pohanské kultúry v rímskej ríši, ktoré boli prístupné len zasväteným a ktorými sa uctievali niektoré božstvá (napr. Demeter, Dionysius, Persefóna v Grécku, Iris a Osiris v Egypte, Mithras na Východe). Kultové obrady sprevádzalo odriekanie tajuplných textov, používanie posvätných pokrmov a iné menej dôstojné úkony. (Porov. VNUK, F.: *Príručný slovník kresťanstva*, Bratislava: Vydavateľstvo SMARAGD, 2003, s. 197 – 198).

²⁸¹ Porov. HAJDUK, R.: *O słowach, które uzdrawiają (cz. IV)*, Kraków: HOMO DEI, 1999, s. 106 – 108; GOGOLA, W.J.: *Teológia społeczeństwa s Bohom*, Košice: Seminár sv. Karola Boromejského, 2004;

4. 4.2 Dnešné chápanie mystagógie

Od počiatku existencie sveta je Boh prítomný v ľudskej histórii. Božie vykúpenie objíma celý svet a Ježiš zjavuje tajomstvo Otca a jeho lásky.²⁸² Ježiš odovzdal Cirkvi poslanie, aby preukazovala ľuďom nekonečnú hodnotu Božích darov, akými si milosrdenstvo, odpustenie a nádej nového života. Cirkev má pomáhať ľuďom odhaliť prítomnosť Boha vo svete, ktorý v ňom pôsobí od jeho stvorenia. Cirkev neprináša Boha, ale pomáha ho objaviť v každej životnej situácii, v ktorej sa ľudia nachádzajú. Mystagógia usmerňuje človeka na tajomstvo, v ktorom je stále ponorený, na jeho vlastný život, v ktorom koná Boh.²⁸³

Toto nekonečné tajomstvo, ktoré nás objíma tichou láskou, nemožno len tak ľahko obísť a prehliadnuť. Pojem „Boh“ nie je nejakým uchopením Boha, ktorým by sa človek zmocňoval tajomstva. Tento pojem naopak znamená nechať sa uchopiť tajomstvom, ktoré je prítomné a zároveň vzdialené. Tajomný Boh všetko mlčky obopína, všetky cesty sa v ňom zbiehajú, v ňom žijeme, hýbeme sa a sme (porov Sk 17, 28), on nie je od nikoho vzdialený, všetko nesie a obsahuje a nikým nie je obsiahnutý a prekonaný. A človek je povolaný do bezprostrednosti tohto samého Božieho tajomstva, ktoré sa mu dáva v nevýslovnej blízkosti. Táto blízkosť sa definitívne uskutočnila v Synovi človeka, ktorý je prítomnosťou večného Božieho Slova medzi nami.²⁸⁴

On oznámil ľuďom, že Boh je v nich. „Kto ma miluje, bude zachovávať moje slovo a môj Otec ho bude milovať; prideme k nemu a urobíme si u neho príbytok“ (Jn 14, 23). Pred svojím pozemským odchodom Ježiš potešoval svojich učeníkov, že im spolu s Otcou pošle Ducha Svätého, ktorý bude v nich prebývať (porov. Lk 11, 13; 12, 12; 24, 49; Jn 7, 37n; 14, 16n; 16, 7n). Sv. Pavol to vyjadril slovami: „Neviete, že ste Boží chrám a že vo vás prebýva Duch Boží? Kto by teda Boží chrám zničil, toho Boh zničí. Lebo Boží chrám je svätý – a ním ste vy“ (1 Kor 3, 16 – 17). Apoštol naznačuje prítomnosť Ježišom prisľúbeného Ducha Svätého v nás (porov Rim 8, 9. 11).

Prítomnosť Boha v človeku spôsobuje, že sa stáva novým človekom. Tá novosť spočíva v tom, že Boh robí človeka „úplným“, „uzdraveným“ a prepožičiava mu jeho identitu. Jeho viera sa transformuje na nové správanie voči svetu a blížnemu. Človek, v ktorom je prítomný Boh, sa stáva akoby Božím prospektom, podľa ktorého si ľudia majú urobiť obraz o tom, čo ich očakáva, keď stretnú Boha.²⁸⁵

Človek, ktorý objavuje, že od počiatku svojej existencie sa nachádza v tajomnej relácii s Bohom, a v každodennom živote dokáže objavovať stopy Božej prítomnosti, môže sa s plným vedomím odovzdať Bohu. Tak dokáže odkrývať zmysel svojej existencie a zodpovedne ju usmerňovať. Skúsenosť s Bohom mu pomáha aktívne prežívať svoje poslanie v Cirkvi a vytvárať nové vzťahy s ľuďmi. Každý človek je totiž ponorený do toho istého tajomstva, aj keď ho môže prežívať s rozličnou intenzitou.²⁸⁶

ŚWIERZAWSKI, W.: *Kaznodzieja jako mystagog*, In: *Sluga Słowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1997, s. 109 – 111.

²⁸² Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil: konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 22; JÁN PAVOL II.: Encyklika *Redemptor hominis*, č. 8.

²⁸³ Porov. HAJDUK, R.: *Jezus i kaznodziejstwo terapeutyczne*, s. 126 – 127.

²⁸⁴ Porov. RAHNER, K.: *Kresťan v dnešnom svete*, s. 33 – 34, RAHNER, K.: *Základy kresťanskej víry*, s. 93 – 96.

²⁸⁵ Porov. PESCH, O. H.: *Existuje?*, Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1998, s. 129 – 132. Autor upozorňuje pred nebezpečenstvom určitého panteizmu, akoby prítomnosť Boha v nás spôsobovala, že Boh a človek, Boh a svet sú spolu zmiešaní, alebo spolu splývajú. Že svet ako celok, vesmír je Bohom a človek je tiež súčasťou Boha, že je sám božský. Toto odporuje biblickému svedectvu o tom, že Boh a človek stoja naproti sebe. Výrok, že Boh je v nás, neznamená nič menšieho, ako prepojenie medzi Božím poznaním a etikou (Tamtiež). Pesch varuje, aby sa na zážitok z Boha nepozeralo len z citového hľadiska. Môže to spôsobovať, že Boh sa stane len nejakou „projekciou“ ľudských túžob, prianí a snov, ktorú považuje človek za skutočnú. On hovorí o aktívnom zážitku z Boha, ktorý plynie z toho, že viera nie je odkázaná na city, ani nie je s nimi identická. Je skôr celostným ľudským skutkom oddanosti Bohu, ktorému nechýba cit práve tak, ako aj rozum a vôľa. Pritom jednotlivé „ohniská“ sa môžu meniť (Tamtiež, s. 87 – 93).

²⁸⁶ Porov. HAJDUK, R.: *O słowach, które uzdrawiają (cz. IV.)* s. 108.

3. 4. 3 Duchovné zážitky z pohľadu dnešného kultúrneho kontextu

Charakteristické pre dnešnú dobu je aj to, že jestvuje túžba po náboženskom zážitku. Mnoho ľudí ho však chce realizovať a realizuje mimo kresťanskej viery. Mladí ľudia hľadajú zážitky a šťastie v rozličných symboloch, obrazoch, ale aj prázdnych veciach, majú vzťah k novým formám náboženskosti a k sektám rozličného pôvodu. Vyhovuje im náboženský spiritualizmus a ezoterický synkretizmus.²⁸⁷

Označovanie doby ako „postmodernej“ sa prejavuje aj bojom proti mýtu moderného rozumu, fragmentáciou pravdy a krízou zmyslu. Alternatívne náboženské praktiky pokladajú za najväčšiu životnú hodnotu sebarealizáciu. Jej riziko spočíva v tom, že môže viesť k radikálnemu individualizmu a kultúre narcizmu, ktorá má tendenciu obracať pozornosť iba na vlastnú osobu a vlastnú slobodu. V takomto kultúrnom rozmere nabera rozmach súkromné spravovanie religiozity, oslabenie cirkevnej príslušnosti a zredukovanie priamych a individualistických vzťahov s Bohom. Z toho vyplýva aj vznik akýchsi náhrad, kultúrnych osnov, ktoré majú dať odpovede na základné existenčné otázky človeka. S tým súvisiaci návrat zmyslu pre posvätno môže byť dvojznačný. Ide predovšetkým o synkretické posvätno s naturalistickými a kozmicko – vitalistickými koreňmi. Rastie túžba, najmä medzi mladými, oslavovať kozmos, prírodu a život. Rodia sa novopohanské typy sviatkov s vlastnými obradmi, piesňami a vzormi správania.

Plynie to aj zo silného zdôrazňovania subjektívneho rozmeru osobnosti, ako reakcia na masifikujúce štruktúry modernosti. Jednotlivec chce konať a byť pokladaný za činiteľa. Tento jav sa odráža vo všetkých oblastiach života, a teda aj vo vzťahu k religiozite. Dnešná náboženská atmosféra je teda skôr terapeutická ako náboženská.²⁸⁸

3. 4. 4 Mystagogický rozmer liturgie

Katechizmus Katolíckej cirkvi termín „mystagógia“ aplikuje na liturgickú katechézu slovami: „Liturgická katechéza sa zameriava na to, aby vovádzala do Kristovho tajomstva (je „mystagógiou“), a to tak, že postupuje od viditeľného k neviditeľnému, od označujúceho k označovanému, od „sviatosti“ k „tajomstvám“.²⁸⁹ Mystagógia valorizuje viditeľné znaky s cieľom uviesť veriacich do sláveného tajomstva, interpretuje obrady vo svetle biblickej typológie a povzbudzuje prítomných ku kresťanskej a cirkevnej angažovanosti ako prejavu nového života v Kristovi. Pomáhajú k tomu

²⁸⁷ Porov. BISKUPSKÁ SYNODA, Druhé mimoriadne zhromaždenie pre Európu, *Instrumentum laboris: Ježiš Kristus, ktorý žije vo svojej Cirkvi, prameň nádeje pre Európu*, č. 14.

Kehl píše o štyroch populárnych prúdoch v tejto religiozite:

1. Ekologické vedomie, ktoré formuje u ľudí presvedčenie, že všetko je jeden veľký organizmus a my sme čiastkou „matky Zeme“, ktorá sama patrí do kozmického celku.
2. Prírodovedecká systémová teória, ktorá vytvára model pre objasňovanie všetkých prirodzených, psychických a sociálnych javov. Odmieta model príčiny a účinku a hovorí o vzájomnom vzťahu medzi rôznymi prvkami celku. Len tak sa dá vysvetliť evolúcia, sebaorganizácia a sebatranscendencia.
3. Tzv. „transpersonálna psychológia“, ktorá chce pomôcť odhaliť a naplniť transcendentné potreby človeka. Človek už nemá hľadať svoj stred sám v sebe, ale v tom, čo je väčšie ako on sám, konkrétne vo vesmíre, v prírode a v jej tajomstvách, v parapsychologickom skúmaní „onoho sveta“.
4. Feministické hnutia, ktoré proklamujú koniec patriarchálneho vedomia a tomu zodpovedajúcich spoločenských štruktúr. Jeho základom je predstava skôr „androgennej“ spoločnosti a človeka smerujúceho k partnerstvu a zmierujúceho mužskosť a ženskosť. Hnutie je pod vplyvom taoistickej múdrosti, podľa ktorej sa všetko bytie pohybuje medzi základnými pólmi skutočnosti (Yin a Yang).

Autor dodáva, že vonkajšia forma tejto religiozity spočíva v jej funkcii „životnej pomoci“. Funguje to podľa systému vyberať si podľa potreby z bohatej spirituálnej ponuky, či už z východných meditačných metód, z indiánskej a šamanskej prírodnej mystiky, astrológie, tarotu a okultných praktík (Porov. KEHL, M.: *Kam kráči Cirkev?*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000, s. 32 – 35).

²⁸⁸ Porov. AUGÉ, M.: *Liturgická spiritualita*, Trnava: Dobrá kniha, 2001, s. 77 – 82.

²⁸⁹ KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI č. 1075.

jednotlivé biblické texty, omšové modlitby, predovšetkým eucharistická modlitba, a jednotlivé gestá, ktoré sa počas liturgie konajú.²⁹⁰

Mystagogický rozmer patrí systematicky do kresťanskej obradnej činnosti ako kontemplácie a znázornenie tajomstva. Samotné slávenie je mystagógiou alebo „skúsenosťou tajomstiev“. Ono umožňuje živý kontakt s tajomstvom, osobnú a spoločenskú skúsenosť Božieho darovania. Aj keď je osobná zaangažovanosť veľmi dôležitá, lebo je to prejavom aktívnej viery, predsa je to Boh, ktorý vyvoláva skúsenosť. On je Mystagógom, nie človek si vytvára skúsenosť o ňom.

Na liturgickom prežívaní prítomnosti Boha je zaujímavé to, ako bohoslužba konfrontuje prítomných s tým, že Boh nie je nablízko len každému ako jednotlivcovi, ale všetkým prítomným dohromady. Veriaci tvoria „Boží ľud“, ktorý si Boh povolal, a v Božom ľude sa obracia k jednotlivcovi. Boh kresťanskej viery nie je Bohom individualistov, a preto nestačí modliť sa vo „svojej izbe“, ale je dôležité zúčastniť sa bohoslužby, aj keď nemusí priniesť vždy veľké zážitky.²⁹¹

Prežívanie prítomnosti Boha počas liturgie sa nemôže obmedziť len na zážitok „stretnutia“. Prežívanie Božej prítomnosti má definitívny zmysel vtedy, keď vedie k zmene života. Z pohľadu homílie má mystagogický rozmer liturgie pomôcť, aby sa účastníci rozhodli zmeniť svoj život a pravdivejšie nasledovať Krista.²⁹²

3. 4. 5 Mystagogický element v homílii

Liturgia je mystériom a homília, ako podstatná časť liturgie, má prispieť k tomu, aby veriaci toto mystérium prežívali. Má pomôcť prítomným, aby prežívali spoločenstvo s Otcom, skrze Syna v Duchu Svätom. Biblické čítania a homília majú nasmerovať prítomných na prijatie Božieho Slova v Eucharistii. Ona v plnej miere spôsobuje, že ten, kto ju prijíma, má účasť na spásnej smrti a zmŕtvychvstaní Ježiša Krista. Homília s mystagogickým elementom ohlasuje spásne činy Božie v konkrétnej hodine. Kristus je prítomný a pôsobí v spoločenstve veriacich. Účasť na záchranných Božích činoch dáva človekovi novú kvalitu do života, či už na rovine horizontálnej, vo vzťahu k blížnym, alebo na rovine vertikálnej, vo vzťahu k Bohu.²⁹³

Mystagógia zásadne pomáha terapeutickému poslaniu homílie tým, že pomáha poslucháčom, aby nielen počas liturgie, ale predovšetkým v každodennom živote, prežívali prítomnosť Boha. On je podstatou ľudského života a on mu dáva priestor, zmysel, orientáciu a duchovnú silu. Tým, že je človek ponorený do tajomstva Boha, objavuje pravdu o sebe, lebo jedine Boh dáva najplnšiu odpoveď na najvážnejšie ľudské otázky.²⁹⁴ Človek, ktorý prežíva blízkosť Boha, cíti,

²⁹⁰ Pápež Benedikt XVI. v exhortácii *Sacramentum caritatis* napísal, že mystagogická katechéza musí naväzovať na veľkú tradíciu Cirkvi a ponúka mystagogický itinerár, ktorý má tri prvky:

- mystagogická katechéza ma interpretovať obrady vo svetle spásonosných udalostí, v súlade so živou tradíciou Cirkvi;
- mystagogická katechéza sa má starať o uvedenie do zmyslu znakov, obsiahnutých v obradoch;
- mystagogická katechéza sa musí snažiť ukázať význam obradov vo vzťahu ku kresťanskému životu vo všetkých jeho rozmeroch práce, úsilí, myšlienok a citov, činnosti a odpočinku (Porov. BENEDIKT XVI.: Posynodálna apoštolská exhortácia *Sacramentum caritatis*, č. 64).

²⁹¹ Porov. PESCH, H.O.: *Existuje?*, s. 121 – 124; AUGÉ, M.: *Liturgická spiritualita*, s. 75 – 77.

Kehl odporúča určitú „liturgickú fantáziu“. Bohoslužba ponúka čosi ako esteticko – kultový životný priestor, naplnený symbolmi, gestami a inými prvkami, ktoré zasahujú dušu a zmysly. Či sa v súčasnej kultúre, koncentrovanej na zážitok, nájde aj pre nás miesto, záleží aj od toho, ako dokážeme využiť možnosti kultúry liturgického kultu. Táto kultúra by sa nemala uspokojiť ani s rituálnym „opus operatum“, ani upadnúť do božného „šoubiznisu“. Bez toho, aby oslabovala našu kresťanskú identitu a dôstojnosť, má sa snažiť osloviť „deti našej doby“ (Porov. KEHL, M.: *Kam kráči Církev?*, s. 28).

²⁹² Porov. WENZ, H.: *Körpersprache im Gottesdienst*, s. 151 – 152.

²⁹³ Porov. SCHWARZ, A.: *Praxis der Predigt – erarbeitung*, s. 93 – 94.

²⁹⁴ Porov. HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, s. 87 – 88.

Homília môže sprostredkovať to, čo Granat nazýva intuitívnym poznaním Boha. On konštatuje, že:

- samotný pojem intuície je nejasný, pretože nevieme, či tu ide o sklon vôle alebo citu, alebo nejaké bezprostredné duchovné poznanie;
- keby existovala prirodzená intuícia Boha, neboli by ťažkosti s uznaním jeho existencie;

že večný a nekonečný Boh sa nenachádza niekde v ďalekých horizontoch, ale že je blízko pri ňom so svojou láskou, pomocou, ochranou a uzdravujúcou silou.²⁹⁵

Homília s mystagogickými prvkami môže vytvárať situáciu podobnú tej, ktorú zažil Mojžiš, keď sa mu zjavil Boh v horiacom kríku (pozri Ex 3). Mojžiš prežíva božiu prítomnosť ako niečo, čo je blízke, osobné, komu môže klásť otázky a koho môže počúvať. Stretáva sa s Bohom, ktorý je Bohom ľudí, Boh s tvárou, osobný Boh. Zároveň táto blízkosť je slobodným darom toho, kto stojí nad priestorom a časom a aj keď nie je na nič viazaný, všetko viaže na seba. Homília má pomôcť poslucháčom, aby sa stretli s Bohom, ktorý sa zjavil ľudstvu a o ktorom hovorí Sväté Písmo.²⁹⁶

Homília má spôsobiť, aby sa prítomní stretli s Bohom v Ježišovi Kristovi. V ňom sa Boh stal Emanuelom – Bohom s nami. On je Tajomstvom, ktoré bolo od vekov skryté a ktoré Boh zjavil ľuďom (porov. Kol 1, 26 – 27). Boh chce všetkých vytrhnúť z moci tmy a preniesť do kráľovstva svojho milovaného Syna, v ktorom máme vykúpenie a odpustenie hriechov (porov. Kol 1, 13 – 14). Tým, že sa Ježiš stal jedným z nás, Boh sa rozhodol žiť v solidarite s ľuďmi, deliť sa s ich radosťami a starosťami, starať sa o nich, chrániť ich a trpieť s nimi. V Ježišovi sa Boh rozhodol prebývať medzi nami (porov. Jn 1, 14). V Ježišovi Boh vzal na seba slobodne a dobrovoľne všetko naše utrpenie a odhalil ľuďom jeho zmysel. Ježiš ľudské utrpenie neodstraňuje, ale spôsobuje, že spolu so svojím Otcom má na ňom účasť a prežíva ho spolu s trpiacimi. Božiu lásku prejavoval Ježiš ešte viac k tým, ktorí trpeli na duši. Mnoho podobenstiev, ktoré Ježiš povedal, týkalo sa práve zablúdených oviec a márnotravných synov a dcér (porov. napr. Lk 15, 11 – 32; Mt 18, 12n; Lk 15, 3 – 7; Jn 10, 1 – 16). Mnohým uzdraveným povedal, že sa im odpúšťajú hriechy a z posadnutých vyhánal zlých duchov (porov. napr. Mt 9, 1 – 8; Mk 2, 1 – 12; Lk 5, 17 – 26; Lk 8, 26 – 39; Mt 8, 23 – 27; Mk 4, 35 – 41). Dovolil, aby sa hriešnici mohli nachádzať v jeho blízkosti a pociťovať jeho milosrdnú lásku (porov. Mk 2, 15n; 14, 3n; Mt 9, 10n; 26, 7n; Lk 7, 37n). Ježiš v dokonalej miere splnil to, čo povedal Nikodémovi: „Veď Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna, aby ne zahynul nik, kto v neho verí, ale aby mal večný život“ (Jn 3, 16). On sa uponížil, zriekol sa seba samého, prijal prirodzenosť sluhy, stal sa podobný ľuďom a poslušným až na smrť na kríži (porov. Flp 2, 7 – 8). „Dnes“, o ktorom Ježiš hovorí v nazaretskej synagóge, majú prežiť aj dnešní účastníci liturgie a poslucháči homílie. Môžu sa stretnúť s uzdravujúcou Ježišovou mocou a dovoliť mu, aby ich vyliečil.²⁹⁷

-
- c) intuitívne dôkazy dávajú náboženským zážitkom určité zafarbenie, ale ak by vylučovali iné dôkazy o existencii Boha, ochudobňovali by človeka o nenahraditeľné duchovné hodnoty;
 - d) intuícia nemôže zobrať rozumu právo na kritiku a na hľadanie iných dôkazov, ktoré napomáhajú získať presvedčenie o existencii Boha.

Granat však dodáva, že intuícia má svoje nesporné hodnoty, lebo zdôrazňuje, že k Bohu ide celý človek a že treba brať vždy vážne „dôvody srdca“. Náboženská intuícia predchádza prácu rozumu a vedie ho k hľadaniu rozumových dôkazov o existencii Boha (Porov. GRANAT, W.: *K človeku a Bohu v Kristu zv.1*, Řím: Velehrad - Křesťanská akademie, 1981, s. 138 – 139).

²⁹⁵ Porov. RAHNER, K.: *Základy křesťanské víry*, s. 100 – 103.

²⁹⁶ Porov. RATZINGER, J.: *Úvod do křesťanství*, Brno: Nakladatelství PETROV, 1991, s. 77. Je vážnym poslaním kazateľa, aby predstavoval ľuďom biblický obraz Boha. Lebo od toho predovšetkým záleží, či homília bude mať liečivé účinky alebo nie. Kazateľova zodpovednosť je preto veľká, lebo dnes sa ponúkajú ľuďom rozličné obrazy Boha. Ratzinger cituje názor J. B. Metza, ktorý povedal, že dnes je pravidlom Boh nie, náboženstvo áno. Mnohí by chceli mať nejaké náboženstvo, ale osobného Boha, ktorý ma pozná, ktorý sa mi prihovára, ktorý povedal niečo určité a prichádza za mnou s určitými nárokmi a chce ma aj riadiť, tak takého Boha nechcem. Tento jav znamená, že sa náboženstvo odľučuje od Boha. Ratzinger dodáva, že sa nenachádzame v oblasti krízy náboženstva, lebo náboženstvá opakovane bujnejú, ale skôr v kríze Boha (Porov. RATZINGER, J.: *Boh a svet, Rozhovor s Petrom Seewaldom*, Trnava: Vydal Spolok svätého Vojecha, 2005, s. 57). Martini cituje názor Rahnera, že v dnešnej situácii zrationalizovanej techniky, „zvedčenia“ života a zosväťšenia sveta je pre Cirkvi dôležité, aby sa snažila mystagogicky vzbudzovať a nacvičovať základný úkon viery namiesto tematického a diferencovaného výkladu jednotlivých obsahov viery. A aj preto Martini povzbudzuje kazateľa, aby u ľudí povzbudzovali zmysel pre Boha, či už priamo slovami, alebo mystagogicky tým, že povzbudzujú poslucháčov, aby sa s Bohom stretávali v modlitbe (Porov. MARTINI, C.M.: *Studijní texty z pastorální teologie II. Žijeme, co hlásame?*, Velehrad: Refugium Velehrad – Roma s. r. o., 2002, s. 23 – 24).

²⁹⁷ Porov. HAJDUK, R.: *Leczy rany serc złamanych*, s. 97 – 100; ŚWIERZAWSKI, W.: *Kaznodzieja jako mystagog*, In: Sluga Słowa, Kraków: Wydawnictwo Poligrafija Salezjańska, 1997, s. 111 – 112.

Mystagogický rozmer homílie je úzko zviazaný s ohlasovateľom a so spôsobom ohlasovania. Mystagógom na ambóne môže byť len ten, kto verí v Boha a jeho panovanie nad svetom. Viera kazateľa pomáha homílii, aby prinášala do sŕdc poslucháčov nádej a optimizmus z Božej prítomnosti a činnosti.

Mystagóg na ambóne nikdy neodpovedá na otázky, ktoré si nikto nekladie. Kazateľ sa má zaujímať, čo poslucháčom spôsobuje bolesti a aké majú problémy. Len tak im môže v homílii pomôcť, aby zvládli prítomnosť a nebáli sa budúcnosti. V kazateľových slovách majú prítomní objaviť vlastné potreby, problémy a nádeje. Kazateľ preto nemôže hovoriť „slová o Bohu“, ale slovo Boha zamerané na človeka. V centre sa má nachádzať človek so svojimi problémami, lebo tak to chce Boh, ktorý poslal svojho Syna, aby ohlasoval evanjelium chudobným, slepým a utláčaným (porov. Lk 4, 18 – 19). Preto má v mystagogickej homílii prednosť ľudská skúsenosť pred teologickou reflexiou. Ona až následne vysvetľuje ľudskú realitu vo svetle právd viery. Terapeutickej homílii nepomôže, keď bude kazateľ opakovať zaužívané frázy, ako napr. že „Boh nám dáva svoju milosť“, „Boh nám dáva spásu“, „Božia prozreteľnosť nás chráni“, atď. Adresáti homílie len vtedy intenzívne prežijú prítomnosť Boha vo svojom živote, keď slová kazateľa budú vychádzať z autentického úžasu nad každodennou realitou, v ktorej pôsobí Boh. Kazateľ má dokázať zo stereotypného a všedného každodenného života urobiť neopakovateľný zážitok, v ktorom koná Boh. Poslucháči majú pocítiť a spoznať, že je všetko ináč, ako si to oni predstavovali. Mali by zažiť určitý „šok“ z Božieho pôsobenia. Kazateľ môže dopomôcť tomu aj tým, že používa jazyk, ktorý je konkrétny a nie abstraktný. Pomáha si obrazmi a metaforami, ktoré sú z každodenného života poslucháčov a ktoré poukazujú na prítomnosť Boha.²⁹⁸

3. 5 Aplikuje poznatky pastorálnej psychológie

Druhý vatikánsky koncil zdôraznil, že v dušpastierskej službe treba brať do úvahy a aplikovať nielen teologické zásady, ale aj výsledky profánnych vied, najmä psychológie a sociológie, aby aj laici mohli prísť k čistejšiemu a zrelšiemu životu viery.²⁹⁹ O to sa usiluje aj pastorálna psychológia, ktorá aplikuje poznatky³⁰⁰ z psychologických princípov, hlbínnej psychológie, psychodiagnostických a psychoterapeutických metód a experimentov do pastorálnej teológie a pastorálnej praxe. Ako odvetvie psychológie študuje duševné procesy v pastorálnych situáciách.³⁰¹

Vo vzťahu k pastorálnej teológii existujú dva modely relácie. V prvom sa pastorálna psychológia vníma ako pomocná veda vo vzťahu k teológii. Slúži ako metodický prostriedok pomoci pre pastorálnu teológiu. Druhý model je už konkrétna interakcia a dialóg medzi pastorálnou psychológiou a pastorálnou teológiou. Pastorálna psychológia sa stáva časťou pastorálnej teológie.³⁰²

²⁹⁸ Porov. HAJDUK, R.: *Jezus i kaznodziejstwo terapeutyczne*, s. 126 – 129. Kudasiewicz upozorňuje kazateľov, že ak je v homílii silne prítomný duch moralizovania, tak je okrádaná o mystérium a sacrum (Porov. KUDASIEWICZ, J.: *Biblijne rady i przestrogi dla proroków słowa Bożego*, s. 54).

²⁹⁹ Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 62.

³⁰⁰ Nemecký psychológ Wunibald Müller veľmi odporúča, aby tí, ktorí sa rozličným spôsobom pastoračne angažujú, aplikovali do svojej služby poznatky takých psychoterapeutov, akými sú Carl Rogers, Rollo May, Viktor Frankl či Alexander Lowen (Porov. MÜLLER, W.: *Heilende Seelsorge*, Mainz: Matthias – Grünwald – Verlag, 2000, s. 18 – 19).

³⁰¹ Porov. SZENTMÁRTONI, M.: *Úvod do pastorálnej teológie*, 1999, s. 73 – 75. Autor spomína pastorálne situácie, v ktorých vystupujú len dve osoby (pastorálne poradenstvo, pastorálny rozhovor, pastorálna psychoterapia, duchovné vedenie a svedectvo), a situácie s viacerými osobami (manželské poradenstvo, rodinné poradenstvo, dynamika skupiny, psychologická analýza charizmatických a terapeutických javov, spoločné modlitby, masové zhromaždenia). (Tamtiež).

³⁰² Porov. KAMIŇSKI, R.: *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, In: *Teologia pastoralna* Tom 1, Lublin: Wydawnictwo ATLA 2, 2000, s. 37. Autor uvádza štyri hlavné smery dnešnej pastorálnej psychológie. Prvým je smer **psychoanalytický**. V tomto smere sa pastorálna psychológia snaží odokryť nevedomé motívy správania, vnútorné dynamizmy človeka a liečiť vnútorné konflikty. Druhý smer je **behaviorálny** a spočíva v skúmaní vplyvu vonkajšieho prostredia na človeka. Tretí smer je pod vplyvom **humanistickej psychológie**. Ona akcentuje autonómiu a slobodu človeka a chce pomôcť vychovávať z kresťana zrelú osobnosť. Štvrtý smer prezentuje **transakčná analýza**, ktorá je pod vplyvom hlbínnej psychológie. Každého človeka vníma ako osobu hodnú cti a úcty. Každý má právo vlastným spôsobom rozvíjať svoju potenciálnosť, lebo každý vlastní

Poznatky, ktoré má pastorálna psychológia z oblastí psychológie, psychiatrie a psychoterapie nie sú teda len prídavkom k pastorálnej teológii, aby ju rozširovali, ale majú jej pomôcť, aby bola čím najviac efektívna, ľudská a kresťanská.³⁰³ To zároveň umožňuje, aby sa zachovali vyvážené vzťahy medzi psychologickou a teologickou antropológiou. V tej teologickej zohráva dôležitú úlohu aj biblická kategória hriechu a jeho vplyv na osobnostnú štruktúru človeka.³⁰⁴

Predmetom pastorálnej psychológie sú veriaci a ich správanie, skúsenosti a zážitky, ktoré predstavujú nejaký problém na skúsenostnej úrovni. Môže ísť o rozpory medzi správaním a svedomím, medzi túžbou po Bohu a vzdialenosťou od neho, pochybnosti vo viere a mnoho iných ťažkostí. Do tejto problematiky zapadajú aj ťažkosti, ktoré má dušpastier sám so sebou a s veriacimi. Pastorálna psychológia mu môže pomôcť, ako čo najefektívnejšie a s možnosťou pozitívneho výsledku riešiť jednotlivé pastoračné problémy.³⁰⁵ V konkrétnych pastoračných situáciách je vždy potrebné zachovať cirkevnú identitu. Tá sa dá dosiahnuť vtedy, keď sa riešia konkrétne náboženské problémy v atmosfére náboženskej dignity.³⁰⁶

Konkrétne sa to prejavuje aj v kazateľskej službe. Homília, ktorá ohlasuje Boha milujúceho, blízkeho a odpúšťajúceho, sa stáva dôležitou súčasťou pastorálnej psychológie. Je schopná pomôcť poslucháčom nájsť v ťažkých životných situáciách vlastnú hodnotu a povzbudzovať ich k úsiliu do ďalšieho rozvoja vlastnej integrity. Jej možnosti sú o to efektívnejšie, o čo viac sú v nej implicitne prítomné psychologické a psychoterapeutické poznatky.³⁰⁷ Kazateľ sa môže stať pre poslucháčov

konštruktívne možnosti. Človek je „systém“, ktorý je otvorený svetu vecí a svetu ľudí. Podľa autora je tento model veľmi populárny a nachádza uplatnenie aj v kazateľskej službe. (Tamtiež s. 32 – 36).

³⁰³ Porov. MÜLLER, J.: *Pastoral – Theologie*, Graz Wien Köln: Verlag Styria, 1993, s. 50.

³⁰⁴ Porov. TACKE, H.: *Glaubenshilfe als Lebenshilfe*, Neukirchen – Vluyn: Neukirchener Verlag, 1975, s. 43.

³⁰⁵ Porov. ŠATURA, V.: *Koncept pastorálnej psychológie*, In: Psychológia a pastorácia – Zborník prednášok, Bratislava: Hnutie kresťanských rodín – odborná komisia pre otázky rodiny, 1991, s. 14. Podľa Kamiňského všeobecná pastorálna psychológia je úzko spätá s psychológiou náboženstva a má pomôcť veriacim správne chápať obraz Boha, obraz človeka a obraz Cirkvi ako spoločenstva veriacich osôb. V konkrétnych situáciách ide už o reláciu a konkrétnu formu komunikácie medzi dušpastierom a veriacim alebo spoločenstvom. Takáto relácia vzniká aj medzi kazateľom a poslucháčmi. (Porov. KAMIŇSKI, R.: *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, s. 39 – 41).

³⁰⁶ Porov. MÜLLER, J.: *Pastoral – Theologie*, s. 54.

³⁰⁷ Porov. LIBERSBACH, J.: *Psychoterapia a duszpasterstwo – w jaki sposób mogą sobie pomóc?*, In: Boża terapia, Red. Ryszard Hajduk, Kraków: Wydawnictwo HOMO DEI, 2005, s. 103. Autor aj konkrétne uvádza, ako psychoterapia môže pomôcť dušpastierskej službe:

- **relácia** – psychoterapia vytvára vzťah medzi terapeutom a klientom, ktorý patrí medzi špeciálny terapeutický prostriedok – vzťah má primárny význam aj v pastoračnej službe;
- **proces** – pomoc klientovi je dlhodobý proces, ktorý má svoju dynamiku;
- **komunikácia, počúvanie** – terapia sa opiera predovšetkým o schopnosť komunikácie, ochoty počúvať, akceptácie, otvorenosti, empatie, kreativity a ochoty zachovávať určité pravidlá a hranice;
- **diagnóza** – patrí medzi hlavné ciele terapeutického pôsobenia. Pritom diagnóza, ktorú určí kňaz, môže byť rozdielna od diagnózy, ktorú stanoví lekár. Dušpastier má však mať určité kvantum vedomostí a informácií z oblasti psychoterapie;
- **pohľad** – nový pohľad, ktorý získa klient o sebe a na základe neho hodnotí svoj stav;
- **vzdor** – rozličné prejavy nevôle klienta voči terapeutovi;
- **prenášanie** – myslí sa tým vzájomný vzťah, či už pozitívny alebo negatívny, kde klient prenáša svoje pocity a zážitky, napr. z detstva, na terapeuta, alebo ho identifikuje s nejakou osobou, či už dobrou alebo zlou. Od terapeuta sa vyžaduje, aby ich správne diagnostikoval. S tým musí počítať vo svojej práci aj dušpastier. Môže ho niekto žiadať o radu, a pritom sa začne správať ako dieťa, ktoré túži po rodičovskej láske a čaká, že ju dostane od kňaza.
- **supervízia** – konzultácia terapeuta alebo dušpastiera s iným odborníkom, aby pomoc bolo čo najefektívnejšia. Niekedy aj dušpastier môže mať problémy sám so sebou, čo mu sťažuje komunikáciu s osobou, ktorá hľadá u neho pomoc (Tamtiež, s. 90 – 99).

Implicitná prítomnosť poznatkov z psychológie a z psychoterapie odlišuje homíliu od skupinovej terapie. Kazateľ si musí dávať pozor, aby explicitne nezaťažoval homíliu odbornými poznatkami. Poslucháči neprichádzajú do chrámu na stretnutie s psychoterapeutom, ale s kňazom. To jasne definuje aj Viktor E. Frankl. Podľa neho sa funkcia lekára musí prísne odlišiť od funkcie kňaza. Tak, ako neveriaci lekár musí ponechať veriacemu pacientovi to, čo mu patrí, to znamená jeho vieru, aj veriaci lekár musí ponechať kňazovi to, čo je

obrazom Abraháma, ktorý im pomáha v prechode z krajiny Ur do prisľúbenej zeme. Nie je to ľahká cesta a je na nej mnoho prekážok. Abraháмова viera a Božie požehnanie dáva ľuďom silu, aby všetko zvládli. Biblická figúra Abraháma môže byť príkladom pre každého kazateľa, ktorý chce ľudí viesť a pomáhať im.³⁰⁸ Pomáha mu predovšetkým v tom, aby pochopil, že proces uzdravenia, na ktorom homília participuje, má dlhodobý charakter. Má ľudí neustále povzbudzovať vo viere, ale zároveň byť voči nim pravdivý. Nepomáhajú tomu povzbudenia typu: všetko bude dobre, všetko sa vráti do starých koľají, všetky problémy, konflikty a ťažkosti sa okamžite vyriešia. Kazateľovo úsilie má smerovať k tomu, aby postupne liečil svojich poslucháčov v ich bytostných základoch. Môže sa to povedať aj ako **sanatio in radice**. Má im pomáhať, aj pomocou psychoanalytických poznatkov, aby dokázali prijať svoju situáciu a zároveň mali odvahu trpezlivo meniť svoj stav, prípadne nachádzať v ňom nové možnosti a výzvy. K tomu im môžu pomáhať všetky ich schopnosti, ale aj nedostatky, radosti a ťažkosti. Homília musí mať napokon „odvahu“ povedať, že náš život smeruje do večnosti a že až tam spoznáme zmysel všetkého, čo sme na zemi prežívali.³⁰⁹

3. 6 Používa rétorické a komunikačné nástroje

Terapeutické pôsobenie homílie sa zintenzívňuje pomocou rozličných rétorických a komunikačných prostriedkov. Kazateľská matéria potrebuje formu. Forma upravuje vnútorne jej vhodné usporiadanie pomocou štylistických zákonitostí a navonok hľadá najvhodnejšie prostriedky pre verbálnu prezentáciu. Formálne aspekty majú, podľa odporúčania Kongregácie pre klérus, pomôcť, aby homília pôsobila atraktívne, profesionálne, pozitívne, interesujúco, aby jej rozumel dnešný človek a mal z nej aj fonetický zážitok.³¹⁰ Medzi najdôležitejšie prostriedky patrí virtuálny dialóg, komunikatívnosť, pôsobenie obrazu a naratívna forma rozprávania.

3. 6. 1 Liečivý vplyv virtuálneho dialógu

Účastníci liturgie prichádzajú do chrámu so svojim životným stavom, otázkami a očakávaniami. Prichádzajú slobodne a dobrovoľne a sú otvorení prijať liečivé pôsobenie Božieho slova. Chcú vo svojej duši komunikovať sami so sebou a s Bohom. Túžia nájsť odpovede a posilu pre svoje rozličné ťažkosti, počnúc vlastnou vierou a končiac vlastným utrpením. Od homílie očakávajú, že im dá svetlo, silu a nádej.³¹¹

jeho, to znamená jeho službu. Služba psychoterapeuta spočíva v uzdravovaní duše a služba kňaza v pomoci dosiahnuť spásu. Vedľajším efektom však môže byť pre psychiatra aj pomoc spásy a pre kňaza uzdravenie duše. Preto náboženstvo poskytuje človeku viac než psychoterapia a viac aj od neho vyžaduje (Porov. FRANKL, V.E.: *Neuvedomený Boh - Psychoterapia a náboženstvo*, s. 63 – 68).

³⁰⁸ Porov. MÜLLER, J.: *Pastoral – Theologie*, s. 49.

³⁰⁹ Porov. MÜLLER, W.: *Heilende Seelsorg*, s. 64 – 65. Frankl prirovnáva život k filmu. Tvorí ho tisíce jednotlivých scén a každá jednotlivá scéna má pre diváka zmysel, ale zmysel celého filmu sa nám odhaľuje až na konci predstavenia – za predpokladu, že sme najprv pochopili zmysel jednotlivých scén. Podobne je to aj v našom živote. Aj jeho zmysel sa odhaľuje na samom konci. Konečný zmysel nášho života závisí predovšetkým od toho, aký zmysel dáme každej jednej situácii podľa nášho najlepšieho vedomia a svedomia. Franklovi sa zdá, že k zmyslu života môže človek dôjsť tromi spôsobmi. Po prvé činom, ktorý vykoná, alebo dielom, ktoré vytvorí. Po druhé tým, že niečo prežije, niečo alebo s niekým, teda nachádza zmysel nielen v práci, ale aj v láske. Po tretie, keď je konfrontovaný so situáciou, ktorú nemôže zmeniť, ale môže zmeniť postoj k nej a seba samého. To platí aj pre tri komponenty, ktoré nazýva „tragickou triádou“. Ona sa skladá z utrpenia, viny a smrti. Záleží od človeka, nakoľko dokáže premeniť utrpenie na čin; vinu na odpustenie a pominuteľnosť ľudského bytia ako podnet k zodpovednému konaniu (Porov. FRANKL, V.E.: *Neuvedomený Boh – Psychoterapia a náboženstvo*, s. 94 - 96). Toto vysvetlenie zmyslu života môže použiť aj kazateľ, ktorý definitívny koniec posúva do nového začiatku vo večnosti.

³¹⁰ Porov. KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA: *Kaplan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, Tarnów: Wydawnictwo Biblos, 1999, s. 35 – 37.

³¹¹ Porov. ENGEMANN, W.: *Einführung in die Homiletik*, s. 312 – 315.

Naplniť očakávania poslucháčov sa kazateľovi podarí vtedy, keď homília má **dialogickú štruktúru**.³¹² Ona spočíva v schopnosti kazateľa povedať homíliu tak, že poslucháči ju prežívajú ako virtuálny rozhovor s nimi samými. Pomocou virtuálneho rozhovoru sa stávajú účastníkmi biblických reálií,³¹³ sú živo zaangažovaní do problematiky, ktorú kazateľ rieši, majú pocit, že pozná ich problémy a očakávania, vidia svoje problémy v novom svetle a majú túžbu niečo v svojom živote zmeniť. Aj keď nevedú s kazateľom reálny dialóg, predsa majú pocit, že boli dôležitou súčasťou dialogickej homílie.³¹⁴ Neodpovedajú slovami, ale svojou vnútornou pozíciou, ktorá sa navonok prejavuje záujmom, súhlasom, pozornosťou a mimikou.³¹⁵ V dialogickej štruktúre homílie sa dostáva do popredia životná situácia konkrétnych poslucháčov v danej chvíli. Kazateľov vzťah pomáha, aby bola potom konfrontovaná s posolstvom spásy a zároveň aj ním potvrdená a otvárala nové možnosti.³¹⁶ Čoho prejavom môže byť u poslucháčov chuť prijať kazateľove apely k zmene života, získanie duchovnej rovnováhy a nájdanie nového zmyslu života.³¹⁷ Napĺňa sa tak teologický význam virtuálneho dialógu, že Božie slovo nenecháva ľudí indiferentných, lebo Božie slovo má vo svojej podstate ambície, aby človek naň odpovedal.³¹⁸

³¹² Požiadavka dialogickej homílie reflektuje filozofický pohľad na človeka, ktorý je bytosťou dialogickou. Slovo je prejavom človeka a má dialogickú dimenziu. Práve dialóg je dokonalým slovom, lebo spája ľudí. Z teologického pohľadu je život najsvätejšej Trojice medziosobným dialógom a celé dejiny spásy sú veľkým dialógom medzi Bohom a človekom. Tento dialóg sa uskutočňuje aj v samotnej Cirkvi, čoho príkladom je aj samotná liturgia (Porov. SIWEK, G.: *Przepowiadac skuteczniej*, s. 122 – 123).

³¹³ Ak sa Sväté Písmo pokladá za najzaujímavejšiu knihu na svete, tak je to veľmi smutné, keď kazateľ pri jej vysvetľovaní unudí ľudí „k smrti“. Poslucháči môžu mať potom pocit, že aký je nudný kazateľ, tak také je nudné aj Božie slovo a budú ho pokladať za nepoužiteľné pre dnešný život. Dialogovosť v kazateľskom štýle má dať Božiemu slovu takú dynamiku, aby poslucháči cítili, že je stále živé a účinné (Porov. HERBST, M., SCHNEIDER, M.: ... *wir predigen nicht uns selbst*, Neukirchen – Vluyn: Neukirchener Verlag, 2001, s. 128 – 129).

³¹⁴ Porov. ŠURÁB, M.: *Aby nás radi počúvali*, s. 54. Dialogickej štruktúre homílie môže pomôcť aj fakt, keď sa kazateľ stretáva so svojimi poslucháčmi a uvažujú spoločne nad biblickými textami nasledujúcej nedele. Oni môžu dať kazateľovi mnoho impulzov a usmernení, ktoré môžu byť pre kazateľa inšpiratívne (Tamtiež, s. 57).

³¹⁵ Porov. VRABLEC, J.: *Homiletika*, Bratislava: Vydal Spolok sv. Vojtech Trnava, 1987, s. 103 – 104.

Aby kazateľ dosiahol komunikatívny a dialogický vzťah, musí v homílii použiť aj vonkajšie prostriedky. Patrí medzi ne: rečnícka otázka; subjekcia – živá výmena otázok a odpovedí; dialogizmus – fingovaný rozhovor medzi rečníkom a poslucháčom; komunikácia – rečník si pýta akoby radu od poslucháča; dubitácia – zdanlivá pochybnosť; sustenácia – napätie, prolepsis – predvídanie námietky, aby ju rečník obral o jej silu. Za najdôležitejšie pokladá Vrablec, aby kazateľ ostal pri veci a pri poslucháčoch. Aby to dokázal, nesmie homíliu čítať, ani nazerať do poznámok. Ak by tak robil, bol by pri veci, ale nie pri poslucháčoch. Druhou podmienkou je, že sa nesmie naučiť homíliu naspamäť. V takomto prípade by nedokázal reagovať na vzniknutú situáciu, ktorá nastala medzi poslucháčmi počas jeho homílie (Tamtiež, s. 105 – 109).

Przyczyna pri dialogickej homílii pokladá za dôležité, aby kazateľ vedel vhodne pracovať so slovnými zvratmi: „ja“, „my“, „vy“, „oni“ (Porov. PRZYCZYNA, W.: *Funkcie kaznodziei i ich odzwierciedlenie językowe*, In: *Sluga słowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1997, s. 202 – 208).

³¹⁶ Porov. ENGEMANN, W.: *Einführung in die Homiletik*, s. 393 – 394.

Poslucháč musí cítiť, že kazateľ rešpektuje jeho cenu a dôstojnosť. Kazateľ nesmie pokladať poslucháčov za „problém“, ktorý je potrebné riešiť. Poslucháč je na tom rovnako ako aj kazateľ. Obidvaja sa musia akceptovať. Zároveň treba vzájomné rešpektovanie pozícií a poslania. Kazateľ musí vždy ostať kazateľom a poslucháč poslucháčom (Tamtiež, s. 396 – 397). Podľa Siweka je zo strany kazateľa potrebná otvorenosť na všetky ľudské reálie, ktorá má byť bytosťným vyjadrením jeho služby a nielen verbálne deklarovaná. Ďalej je to empatia ako schopnosť vcítiť sa do problémov poslucháčov a spoluúčasť, ktorá sa prejavuje predovšetkým v tom, že kazateľ počúva s poslucháčmi to isté Božie slovo, ktoré sa aj jemu ohlasuje. Aj keď má jedinečnú pozíciu, tak z tohto pohľadu je jeden z prítomných (Porov. SIWEK, G.: *Przepowiadac skuteczniej*, s. 125 – 126).

³¹⁷ Porov. HAJDUK, R.: *Leczy rany serc złamanych*, s. 178 – 179. Za najväčší úspech dialogickej homílie pokladá Hajduk skutočnosť, keď budú mať poslucháči po homílii túžbu rozprávať sa s kazateľom o svojich problémoch (Tamtiež).

³¹⁸ Porov. VRABLEC, J.: *Homiletika*, s. 113. Dnes sa už v homiletickej literatúre častejšie uvažuje o reálnom dialógu v homílii, v ktorom by mali možnosť rozprávať aj poslucháči. Na prvom mieste sa uvádzajú dôvody **biblické**. Synagóga bola miestom, v ktorom sa mohli poslucháči vyjadriť po prečítaní nejakého fragmentu z Tóry. Ježiš používal tak monologické ohlasovanie, ako aj dialogické, napr. so Samaritánkou (porov. Jn 4, 5 – 26), alebo s učeníkmi na ceste do Emauz (porov. Lk 24, 13 – 32). Ďalej sú to dôvody **teologické**. O dialógu sa

3. 6. 2 Liečivý vplyv komunikatívnosti

Komunikatívnosťou sa myslí jasnosť a zrozumiteľnosť výpovede. Aby homília mala pre poslucháčov terapeutické účinky, musí byť pre nich **zrozumiteľná**. Zrozumiteľnosť homílie, a v konzekvencii aj jej prijatie poslucháčmi, sa dosahuje rešpektovaním poznávacích schopností poslucháčov a zrozumiteľnou jazykovou výpoveďou kazateľa.³¹⁹ Zrozumiteľná homília má mať krásu jednoduchosti a logiky. Poslucháč v nej spoznáva, že časti homílie na seba logicky nadväzujú a majú medzi sebou vzťah. Kazateľ nehovorí ani rozvláčne, ale ani stroho. Abstraktné náboženské pravdy sa usiluje podávať jasne a obrazne. Hľadá také slovné formulácie, ktoré neobsahujú cudzie slová. Ak je homília komplikovaná a nezrozumiteľná, tak nemôže čakať, že bude mať na poslucháčov terapeutický vplyv. Taká homília je liekom bez účinku. Skôr ešte škodí.

Komunikatívnosť homílie je preto úzko spojená s jej **jazykom**. Jazyk kazateľa –terapeuta – má byť jazykom, ktorým hovoria jeho poslucháči. Len takýmto jazykom dokáže vyjadriť všetky skutočnosti, ktoré sa dotýkajú jeho poslucháčov, ich osudu a rozličných utrpení.³²⁰ Jazyk homílie nie je jazykom teológie. On je abstraktný a opisuje všeobecné náboženské pojmy. Jazyk teológie nedokáže vytvoriť terapeutickú atmosféru. Tú vytvára jazyk, ktorý dokáže pomôcť poslucháčom, že sa konkrétnych vecí dotýkajú všetkými svojimi zmyslami. Ak kazateľ zasype poslucháčov abstraktnými pojmami, môže sa ocitnúť veľmi ďaleko od reality, v ktorej žijú poslucháči. Ambóna sa nesmie stať

hovorí vo vzťahoch medzi osobami Najsvätejšej Trojice; v teológii Zjavenia (Boh sa zjavuje v procese medziľudskej komunikácie); v ekleziológii (Cirkev ako dialóg); v teológii ohlasovania Božieho slova (dialogická štruktúra odovzdávania Božieho slova); viera má takisto charakter dialógu. Medzi dôvody **pastorálne** patrí: reálny dialóg vyjadruje štruktúru spoločenstva viery a umožňuje každému účastníkovi vyjadriť svoju vieru a otázky neopakovateľným hlasom; umožňuje plnšiu účasť, otvorenosť a aktívnosť na liturgii; prináša pocit, že poslucháč nie je len členom masy, ale že je osobnosťou a členom zrelého spoločenstva; homílii sa umožní výraznejšia aktualizácia; dialogická homília dovoľuje rozprávať o svojich pocitoch, ťažkostiach, bolestiach, pochybnostiach a skúsenostiach; poslucháči môžu mať väčšiu zodpovednosť jeden za druhého a vzájomne si pomáhať; pomáha k formovaniu určitej zrelosti poslucháčov, ktorá sa má prejavovať v každodennom živote; kazateľ a laik počúvajú to isté Božie slovo a zároveň sa ním obdarúvajú; pomáha kazateľovi oslobodiť sa zo svojej neraz dominantnej pozície a umožňuje mu okamžite vidieť a počuť reakciu na slovo Božie zo strany poslucháčov; dialogická homília pomáha prekonávať rozličné kazateľské krízy; dáva odvahu k osožnej vnútrocirkevnej komunikácii. Napokon sa uvádzajú dôvody **psychologické**. Dialogická forma formuje identitu človeka: „hovorím, teda som“; pomáha lepšiemu odkrytiu pravdy a reality v relácii s inými ľuďmi; pomáha prechodu od komunikácie masovej k interpersonálnej, od jednosmernej komunikácie ku komunikácii dialogickej, od všeobecných problémov ku konkrétnym; znižuje sa napätie medzi tým, čo chce povedať kazateľ, a tým, čo chcú počuť poslucháči; podporuje psychologické pravidlo, že učenie dospelých sa uskutočňuje pomocou rozhovoru a nie cez inštrukcie; pomáha prekonávať bariéry v komunikácii; otvára ľuďom nové možnosti a pomáha vzájomnej akceptácii; človekovi rozmyšľajúcemu demokraticky sa ľahšie prijímajú pravdy viery v dialogickej forme ako vo forme autoritatívnej; zohľadňuje lepšie situáciu poslucháča, ktorú kazateľ nemusí poznať; poslucháč lepšie spoznáva seba a druhých; umožňuje kazateľovi korigovať rozličné nesprávne názory; má silnejší vplyv na zmenu života poslucháča. (Porov. CHAIM, W.: *Rozmowa w przekaze kaznodziejskim*, In: *Retoryka na ambone*, Kraków: Wydawnictwo „M”, 2003, s. 291 – 302). Problematike reálneho dialógu sa inšpiratívne venuje aj Stanček (Porov. STANČEK, Ľ.: *Malá metóda a najplnšia forma kázne*, Spišská Kapitula – Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtašáka, 1997, s. 164 – 175).

³¹⁹ Kazateľ by mal poznať inteligenčnú úroveň svojich poslucháčov, ich vzdelanie, kultúrne prostredie, v ktorom žijú. Aj keď v dnešnej dobe sa už nedá hovoriť v striktnom zmysle o vzdelaných alebo nevzdelaných poslucháčoch. Aj v najmenšej farnosti je mnoho vzdelancov a aj v najväčšom meste je mnoho nevzdelancov prítomných na bohoslužbách. A k tomu navyše všetci sú formovaní médiami. Kazateľ preto musí hľadať vyvážený pohľad na schopnosti svojich poslucháčov. Jazyková zrozumiteľnosť spočíva v tom, že kazateľ rozpráva takým jazykom, akým rozpráva aj poslucháč a ktorému rozumie. Príliš odborný jazyk, alebo umelecký, alebo teologicko – náboženský, môže robiť poslucháčom problémy. Kazateľ by mal hovoriť jazykom, ktorému ľudia rozumujú, keď čítajú noviny alebo knihy.

³²⁰ Kazateľ si môže predstaviť vzťah medzi lekárom a pacientom. Lekár sa s ním môže rozprávať odbornou terminológiou a pacient nemá z toho veľký osah. Má ho vtedy, keď lekárovi rozumie. Ďalším poučným príkladom sú televízne relácie s označením „LIVE“. V nich sa stretávame sa všetkým, čo je prítlačlivé pre divákov: schopnosť komunikácie, zrozumiteľnosť výpovedí, ľudské hovorenie, neraz aj s rozličnými gramatickými a štylistickými chybami, prirodzenosť a spontánnosť, prirodzená zmena tempa reči, atď.

miestom odtrhnutým od každodennej reality.³²¹ Účinok homílie totiž nezávisí natoľko od toho, čo hovoria ústa kazateľa, ale od toho, čo počujú uši poslucháčov. Nie je rozhodujúce, čo a ako myslí a hovorí kazateľ, ale ako to chápe a prijíma poslucháč. A on to vtedy správne pochopí a prijíme, keď mu je homília povedaná jazykom, ktorý on takisto používa.³²²

Ak kazateľ používa jazyk, ktorý používajú jeho poslucháči a ktorému rozumejú, to neznamena, že kazateľský jazyk by nemal mať určitú **poetiku**. Jazyk viery nesie v sebe znaky poetiky. O Bohu sa nedá rozprávať len jednoduchou každodennou rečou. Niekedy musia poslucháči cítiť, že aj reč o Bohu je akási iná, než akú bežne používajú. Homília má práve to dokázať, aby v sebe citlivo spojila jednotlivé štýly, ktoré prinesú ľuďom zážitok.³²³

Vlastnosťou komunikatívnej homílie by mala byť **vecnosť**. Tá spočíva v objektívnom informovaní o materii, ktorú kazateľ prezentuje. Vecnosť pomáha kazateľovi, aby jeho slová nepôsobili príliš emocionálne a nemali manipulačný rozmer. Pri zohľadnení všetkých rétorických a homiletických požiadaviek sa kazateľ pridržiava meritu veci. Nehovorí ani nadnesene, ale ani povrchno a ľahostajne. Podobá sa na Ježiša, ktorý hodnotil situáciu ľudí, s ktorými sa stretol, uvážene, pokojne, ale aj zásadne. Vo vecnom informovaní sa zvyrazňuje aj úcta k poslucháčom. Kazateľ rešpektuje ich pohľad na problém a podáva pravdu vo vzťahu k ich životu.³²⁴ Poslucháč potom môže pokojne analyzovať svoje konanie z pohľadu evanjelia a slobodne sa rozhodovať o ďalších postojoch.

Zrozumiteľná homília má pre poslucháčov aj **informatívnu hodnotu**. Tá spočíva v tom, že kazateľovi sa podarilo priniesť do homílie nové, hodnotné a zaujímavé informácie, ktorým poslucháč rozumie a ktoré ho môžu obohatiť. Poslucháčovi majú pomôcť riešiť jeho ťažkosti, otvárať nové možnosti, vstupovať do svedomia, povzbudzovať v kresťanskom živote, sprostredkovať aktuálne pohľady na ľudské realie a robiť tak homíliu aktuálnejšou a vplyvnejšou.³²⁵

3. 6. 3 Liečivý vplyv obrazu

Každý obraz, či už je to maľba alebo fotografia, symbolizuje nejakú skutočnosť a je s ňou spojený. Obraz patrí medzi znak, ktorý vytvoril človek, aby ním vyjadril, čo sa nachádza v reálnom svete. Obraz zastupuje realitu a odkazuje na ňu.³²⁶ Ukazuje skutočnosť so všetkými jej nuansami, najčastejšie to, čo prežívajú ľudia, a dopĺňa to, čo nedokáže vypovedať jazyk. Obrazy existujú aj na

³²¹ V súvislosti s kazateľským jazykom hovorí Zerfass o troch dôležitých rovinách, ktoré musí kazateľ rešpektovať: 1. Rovina syntaktická, ktorá spočíva v tom, že kazateľ používa také slová a vetné spojenia, že jeho homília je jasná a zrozumiteľná. Má sa vyhýbať abstraktným slovám.

2. Rovina sémantická sa prejavuje tak, že kazateľ používa jazyk, ktorý dokáže u poslucháčov formovať vzťah k Ježišovi. Je to jazyk, ktorému poslucháči rozumejú. Nesmie používať jazyk „zemi Kanaán“. Potom by na neho platili Ježišove slová: „Zatvárate nebeské kráľovstvo pred ľuďmi“ (Mt 23, 13). Sémantická rovina je úzko spätá s celkovou osobnosťou kazateľa.

3. Pri rovine pragmatickej by malo kazateľovi záležať na tom, aby jeho slová slúžili ohlasovaniu a všetkému, čo k tejto službe patrí, a nie nejakým vlastným intenciám a záujmom. Majú slúžiť evanjeliu a nie manipulácii (Porov. ZERFASS, R.: *Od aforyzmu do kazania*, s. 135 – 143).

³²² Porov. STANČEK, L.: *Malá metóda a najplnšia forma kázne*, s. 177.

³²³ Porov. HAJDUK, R.: *Leczyé rany serc zlamaných*, s. 132 – 138.

³²⁴ Vecnosť je požiadavkou tzv. kritickej rétoriky. Tá pokladá ľudskú reč za špeciálny prejav vzťahu človeka k druhým ľuďom a za formu vzájomného kontaktu. Tento typ rétoriky učí kazateľov, že viera je nevyhnutne spojená so slobodou. Opakom je tzv. inštrumentálna rétorika, ktorá hľadá najvhodnejšie prostriedky, aby získala súhlas poslucháča. Tento typ sa prejavuje v politike, v hospodárstve a v reklame. Má manipulačný charakter. (Porov. ZERFASS, R.: *Od aforyzmu do kazania*, s. 37 – 39).

³²⁵ Porov. CHAIM, W.: *Kaznodzieja jako terapeuta*, s. 171 – 173.

Kazateľ informačnú hodnotu homílie dosiahne vtedy, keď sleduje nové biblické, exegetické a hermeneutické poznatky, ktoré vnáša do homílie. To mu pomáha, aby o stále „starom“ biblickom texte kázal príťažlivo a aktuálne. K tomu musí pridať aj poznatky z iných teologických disciplín, Magistéria Cirkvi a spoločenských vied. Informatívna hodnota homílie nespočíva v tom, keď chce dať kazateľ pocítiť poslucháčom, že on je vzdelaný, sčítaný, scestovaný a oni žijú regresívne.

³²⁶ Porov. ZERFASS, R.: *Od aforyzmu do kazania*, s. 150.

rovine jazykovej. „Hovoriace“ obrazy dokážu aktivizovať ľudské srdce, rozum a vôľu. Môžu liečivo pôsobiť na toho, kto ich počúva a premýšľa o nich.³²⁷

Psychologicko – antropologické poznatky potvrdzujú, že v procese komunikácie je potrebné zasiahnuť všetky zmysly človeka. Poslucháč si totiž dokáže viac pamätať z bezprostredných kontaktov a skúseností, než z abstraktných poučiek. V prípade homílie tomu napomáha použitie obrazu alebo príkladu.³²⁸

Hlbinná psychológia a psychológia vývinu poukazujú na to, že racionálne poznanie ako forma aktivity intelektu nevyčerpáva všetko poznanie. Existuje aj iná poznávací forma, ktorou je poznávanie intuitívne a obrazové. Človek spoznáva svet vďaka zmyslom a intuícii cez pozorovanie skutočností. Predovšetkým zrak a sluch transportujú z okolitej reality, v ktorej človek žije, množstvo obrazov, ktoré aktivizujú rozum, aby ich analyzoval.³²⁹ Konkrétne pravú mozgovú hemisféru, ktorá je obrazová a umožňuje pracovať predstavivosti, fantázii, intuícii a kreativite.³³⁰ Psychológia hovorí aj o obrazovej vrstve duše, ktorú dokáže zasiahnuť práve obraz. Z tejto vrstvy duše potom vychádzajú povely k ľudským činom, a to prostredníctvom rozumu a vôle.³³¹

Z perspektívy teologickej má aj jazyk Písma Svätého obrazový charakter. Nielen Ježiš, ale celé Písmo (príbehy o patriarchoch, Žalmy, prorocké a múdroslovné knihy) rozpráva v obrazoch. Je to spojené s realitou, ktorú nám túži ukázať, menovite Boha, ktorý je Bohom zďaleka (porov. Jer 23, 23). A o tomto Bohu je možné hovoriť len v obrazoch, ak sa má zmocniť nielen ľudskej mysle, ale aj srdca.³³² Sám Boh sa nám zjavil v Kristovi, ktorého sv. Pavol nazýva „obrazom Boha“ (2 Kor 4, 4). A sám Ježiš to potvrdil, keď Filipovi povedal: „Kto vidí mňa, vidí Otca“ (Jn 14, 9).³³³ A celé svoje učenie predstavil Ježiš pomocou obrazov, ktoré zbral zo svojej doby a prostredia. Vo svojich podobenstvách hovorí o roľníkoch, pastieroch, rybároch, svadobčanoch. Pomocou obrazov vysvetľuje svoje poslanie a Božie pôsobenie vo svete. Zároveň predpokladá, že učeníci dokážu niektoré obrazy sami pochopiť a odkryť ich význam: „Blahoslavené sú vaše oči, že vidia, aj vaše uši, že počujú“ (Mt 13, 16).³³⁴ Ježišove príbehy boli jeho kázňami, ktoré pomáhali poslucháčom a robili ho pre nich blízkym.³³⁵

Aj dnešný kazateľ má hľadať inšpiráciu a vzor v Biblii a pomáhať si obrazmi. Homília bude vtedy verná Svätému Písmu a blízka poslucháčom, keď v nej bude prítomný vhodný a „liečivý“ obraz. Kompozícia homílie umožňuje, aby po noetickej, poučnej fáze, nasledovala fáza pragmatická, vhodná na uvedenie obrazu či príkladu. Kazateľ by mal používať predovšetkým také obrazy, ktoré pozitívne pôsobia na poslucháčov a vyvolávajú v nich nádej, utvrdzujú v konaní dobra a spôsobujú radosť.

³²⁷ Porov. HAJDUK, R.: *Leczyc rany serc zlamaných*, s. 138.

³²⁸ Porov. SIWEK, G.: *Przepowiadać skuteczniej*, s. 145.

³²⁹ Porov. ZERFASS, R.: *Od aforyzmu do kazania*, s. 152 – 153. Autor vychádza z bádania Z. Freuda o ľudskom vedomí a podvedomí a K. G. Junga o archetypickom význame rozličných obrazov, ktoré sú v našom podvedomí. Zároveň vníma dnešnú situáciu ako takú, v ktorej silne dominuje terapia pomocou obrazov (vysvetľovanie snov, terapeutické maľovanie, terapia tvorivosti). (Tamtiež, s. 154).

³³⁰ Porov. BRANDT, E.: *Rhetorik – wirkungsvoll und glaubwürdig reden*, Wuppertal und Kassel: Oncken Verlag, s. 21 – 23.

³³¹ Porov. VRABLEC, J.: *Homiletika*, s. 114 – 115.

³³² Porov. ZERFASS, R.: *Od aforyzmu do kazania*, s. 154 – 155. Autor však pripomína, že aj k biblickým obrazom musíme pristupovať kriticky. Nesmieme žiadnemu z nich pripisovať absolútny význam. Biblia vie, že skutočnosť Boha môžeme z jednej strany pochopiť jedine v obrazoch (teologicky: analogia entis), ale z druhej strany vie, že Boh je väčší ako akýkoľvek obraz a obrazy môžu len niečo o ňom povedať. Tak, ako to vyjadril sv. Pavol: „Teraz vidíme len nejasne, akoby v zrkadle; no potom z tváre do tváre. Teraz poznávam len čiastočne...“ (1 Kor 13, 12) (Tamtiež).

³³³ Porov. SIWEK, G.: *Przepowiadać skuteczniej*, s. 145. Vrablec dáva zaujímavé teologické odôvodnenie obrazu v homílii: „Sú niektoré pravdy na svete, ktoré nie sú natoľko významné, aby museli zasiahnuť celého človeka. Stačí, keď sa dostanú do poznania človeka. Sú však zasa iné pravdy, ktoré sú také dôležité pre život človeka, že sú hodné, aby zaujali celú jeho dušu, celú jeho bytosť. Takými sú pravdy Božieho posolstva. Kto im priznáva toľký význam a toľkú hodnosť, že majú nárok na celého človeka, eo ipso musí ich vkladať pomocou obrazu do hlbín ľudskej duše“ (VRABLEC, J.: *Homiletika*, s. 116).

³³⁴ Porov. SCHWARZ, A.: *Praxis der Predigt – erarbeitung*, s. 83.

³³⁵ Porov. WIEDENMANN, R.D.: *Der Rhetorik – Trainer*, Wuppertal: R. Brockhaus Verlag, 1999, s. 125 – 126.

Takéto obrazy sa dotýkajú vnútra poslucháčov a prebúdajú v nich pozitívne a kreatívne sily. Sú schopné liečivo pôsobiť na poslucháčov.

Liečivá sila obrazov sa ukazuje predovšetkým vtedy, keď ľudia prežívajú hraničné situácie, akými sú choroba, smrť alebo krízy iného typu. Práve vtedy sú disponovaní vnímať obraz v homílii, ktorý im môže pomôcť prijať danú situáciu, alebo sa ju pokúsiť zmeniť. Silné obrazy dokážu poslucháčov sprevádzať aj dlhší čas a sú pre nich oporou v postupnom zvládaní konfliktov. Hotové obrazy môžu pomôcť poslucháčom, aby oni sami si tvorili nové obrazy. Je to práve obraz, ktorý aktivizuje fantáziu, vynáša symboly, ktoré sú ukryté v ľudskom podvedomí a iniciuje v ľudskom srdci kreatívne procesy, ktoré prinášajú liečivé účinky.³³⁶

3. 6. 4 Liečivý vplyv rozprávania

Homília môže efektívnejším spôsobom využiť svoje liečivé sily vtedy, keď ju kazateľ podáva na spôsob rozprávania – naratívne. Naratívne rozprávanie je najprirodzenejší spôsob akým človek rozpráva o tom, čo zažil a čo chce odovzdať druhým. Spočíva v tom, že rozprávajúci vytvára jeden celok z toho, čo sa udialo v istom čase a na konkrétnom mieste.³³⁷

Biblia, keď hovorí o Bohu, používa naratívny spôsob. Rozpráva o Bohu, ktorý vyslobodzuje národ z otroctva, sprevádza ho na ťažkej ceste po púšti, chráni ho pred nepriateľmi a dáva mu novú vlasť. Boh je v Egypte, v horiacom kríku a na púšti. Rozprávania o spase a záchrane sú dôležitými textami biblického rozprávania.³³⁸ Starý zákon tak v skutočnosti predstavuje príbeh spasenia (dejiny spásy), ktorého pôsobivé rozprávanie sa stáva podstatou obsahu vyznania viery, liturgie a katechézy (porov. Ž 78, 3 – 4; Ex 12, 24 – 27; Dt 6, 20 – 25, 26, 5 – 11).³³⁹ Dokazuje to text z Deuteronomia, ktorý je akoby Krédom národa: „Povieš pred tvárou Pána, svojho Boha: „Môj otec bol blúdiaci Aramejčan, potom v malom počte zostúpil do Egypta a býval tam; a vzrástol na veľmi veľký, silný a početný národ. Ale Egypťania nás trápili, prenasledovali a kládli na nás ťažké bremená. My sme volali k Pánovi, Bohu našich otcov, ktorý nás vypočul a obrátil svoj zrak na naše poníženie, na náš trud a na našu úzkosť. Pán nás silnou rukou a vystretým ramenom za veľkého strachu, znamení a zázrakov vyviedol z Egypta a doviedol nás na toto miesto a dal nám krajinu oplývajúcu mliekom a medom“ (Dt 26, 5 – 9).

Elementárnou formou ohlasovania evanjelia v Novom zákone je takisto rozprávanie. Vidieť to zvlášť v Evanjeliách a v Skutkoch apoštolských, ale aj v dôležitých častiach Listov a Apokalypsy. Ježiš využíva naratívnu formu ohlasovania, a predovšetkým vo svojich podobenstvách sa snaží poslucháčov formovať, apelovať na ich nábožnosť a svedomie, ale zároveň rešpektuje ich slobodu. Podobenstvami chce priblížiť ľuďom svojho Otca a príchod jeho kráľovstva. Sú to rozvinuté metafory, ktoré hovoria o Božom kráľovstve ako o procese, ktorý začína a bude stále pokračovať (porov. Mt 13, 31 – 32; Mk 4, 30 – 32; Lk 13, 18 – 19; Mt 13, 33; Lk 13, 20 – 21). Sám svojou prítomnosťou dosvedčuje jeho existenciu a učí ľudí, že v jeho osobe je Božie kráľovstvo medzi nimi. Svedkovia mohli o Ježišovi napísať: „Hovoril im veľa v podobenstvách“ (Mt 13, 3; porov. Mk 4, 2; Lk 8, 4).³⁴⁰ Ježišove rozprávania a rozprávania o Ježišovi sa stali obsahom kresťanskej kerygmy, ktorá v sebe obsahuje postupné rozprávania príbehu o živote, smrti a zmŕtvychvstaní Ježiša Krista.³⁴¹ Ako príklad môže poslúžiť

³³⁶ Porov. HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, s. 140 – 141. Stanček cituje názor Schurra, že by nebolo dobré preceňovať rolu obrazov a názornosť v ohlasovaní. Totiž veľa symbolov, porovnaní, obrazov a príkladov sťažuje poslucháčom myslenie a môže viesť aj k omylom, keď jednoduchý poslucháč často chápe doslovne to, čo bolo povedané obrazne. Obrazy nemajú pôsobiť, aby sa poslucháči len „prizerali“ a nerozmýšľali (Porov. STANČEK, Ľ.: *Malá metóda a najplnšia forma kázne*, s. 181).

³³⁷ Porov. MÜLLER, K.: *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten*, s. 197.

³³⁸ Porov. SCHWARZ, A.: *Praxis der Predigt - erarbeitung*, s. 79 – 80.

³³⁹ Porov. PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA: *Interpretácia Biblie v Cirkvi*, Spišské Podhradie: Katolícke biblické dielo na Slovensku, 1995, s. 47.

³⁴⁰ Porov. HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, s. 155 – 156.

³⁴¹ Porov. PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA: *Interpretácia Biblie v Cirkvi*, s. 47.

Petrova reč zástupom na Turíce (porov. Sk 2, 14 – 36). Naratívnu formu má aj prvotné vyznanie viery v Listoch sv. Pavla (porov. 1 Kor 15, 3 – 8; Flp 2, 6 – 11).

Apoštolská tradícia rannej Cirkvi rozpráva o Ježišovi a do rozprávania vnáša bibliografické prvky. Je postavená na dvoch základných faktoch: na Ježišovom utrpení a zmŕtvychvstaní. Na nich sa opiera vierohodnosť celého rozprávania o Ježišovi. Oni nemohli byť vyjadrené iným spôsobom, ako pomocou rozprávania. Ľudské utrpenie sa nedá sformulovať, ani systematizovať a ani zritualizovať. O utrpení sa dá len rozprávať. A o tom, čo bude, sa dá rozprávať len pomocou toho, čo je obecné, pomocou prirovnaní, teda rozprávaním.³⁴²

Zmysel narácie v Biblii našlo teologickú reflexiu v požiadavke naratívnej teológie.³⁴³ Dôvodom jej vzniku nie je averzia voči racionalite a argumentácii v teológii, ale snaha priznať rozprávaniu adekvátny význam v samotnej teológii, ako aj konkrétne v ohlasovaní. Teológia v nej nachádza hlbšiu štruktúru a nemusí nič stratiť zo svojej racionality. Rozprávanie sa neprotiví argumentovaniu. Teológia si musí pomáhať aj jedným aj druhým. Ak by sa zriekla racionality, stratila by kritickú silu, a ak by rezignovala na rozprávanie, stratila by skúsenostnú bázu. Naratívna teológia nepodporuje nejaký naivný a detinský štýl reči, ktorý má byť plný príkladov a príbehov. Ide jej predovšetkým o určitý rozmer religiózneho jazyka, ktorý umožní odovzdávanie skúseností s vierou a ktorý sa tiahne celou náboženskou históriou. Veď Izraeliti svoju skúsenosť s Bohom vyjadrovali v rozličných príbehoch a Ježiš hovoril o Bohu v podobenstvách.³⁴⁴ Boh sa totiž nedá komplexne a absolútne definovať. O Bohu je možné len rozprávať. Čo sa o Bohu nedá povedať, o tom sa nedá rozprávať ani v teológii. Platí to aj o kazateľskej službe. Naratívna teológia chce dať kresťanským kazateľom odvahu, aby sa nebáli rozprávať. Homília musí mať nevyhnutne naratívny spôsob ohlasovania.³⁴⁵

Biblická história ukazuje Boha a človeka, ktorý sa spolu stretávajú v rozličných situáciách. To isté sa deje aj pri ohlasovaní homílie. Hovorí Boh, ktorý pozýva poslucháčov do spoločenstva s ním a pred Bohom hovoria aj poslucháči to, čo prežívajú. Je to v podobe prosieb, plačov, ďakovania a velebenia. Stretnutie Boha s každodenným životom poslucháčov sa môže uskutočniť len vtedy, keď kazateľ oslobodí homíliu z pút abstraktných pojmov a zložitých teologických vyjadrení. Len naratívna forma umožní priblížiť poslucháčom milujúceho Boha. Zážitok z blízkosti Boha pomôže poslucháčom získať pokoj srdca a dá im odvahu zvládnuť realitu, v ktorej žijú.³⁴⁶ Rozprávačská forma pôsobí na poslucháčov tak, že rešpektuje ich slobodu. Nie je násilnou, ale ponecháva im pokoj, prebúdza ich predstavivosť, povzbudzuje ich, aby našli tie najoptimálnejšie rozhodnutia pre svoje problémy.³⁴⁷

³⁴² Porov. MÜLLER, K.: *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten*, s. 198.

³⁴³ Jej vznik sa datuje do roku 1973 zásluhou Johana Baptistu Metza a literárneho vedca Haralda Weinricha.

³⁴⁴ Porov. SIWEK, G.: *Przepowiadanie skuteczniej*, s. 147 – 150.

³⁴⁵ Porov. ARENS, H.; RICHARDT, F.; SCULTE, J.: *Kreativität und Predigtarbeit*, München: Claudius Verlag, 1977, s. 129 – 130. Müller porovnáva z pohľadu rozprávania rozdielnú pozíciu judaizmu a kresťanstva. Uvádza tri základné rozdiely. V judaizme je pojem „zjavenie“ otvorený a Tóra sa nechápe ako posledné slovo Boha. Až ústna Tóra rozvíja praktické použitie prikázaní v každodennom živote, čo dokumentujú Mišna a Talmud. V kresťanskom chápaní je zjavenie posledným slovom Boha a kánonicky uzatvorené. Druhá rozdielnosť spočíva v tom, že judaizmus nepozná autoritu, ktorá by bdela a strážila naratívne procesy, ktoré sa odohrávajú v synagógach alebo v židovských školách. Oni pôsobia autonómne a môžu prinášať nové skúsenosti so zjavením, ktoré môžu obohatiť väčšinu. V kresťanstve verifikácia jednotlivých naratívnych procesov podlieha Učiteľskému úradu Cirkvi. Tretia rozdielnosť spočíva v slávení liturgie. Szabat a všetky sviatky, či už je to Pesach, Rosch – hasch – Schana, Jom Kippur a iné, podporujú rozvoj rozprávania predovšetkým o vzniku jednotlivých sviatkov. Kresťanské liturgické zhromaždenie nie je spoločenstvom rozprávania, ale skôr spoločenstvom, ktoré vyjadruje, „Kyriosa Christosa“ (Porov. MÜLLER, K.: *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten*, s. 198 – 200).

³⁴⁶ Porov. HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, s. 162 – 163.

³⁴⁷ Porov. SCHVARZ, A.: *Praxis der Predigt - erarbeitung*, s. 79 – 80. Przyczyna uvádza nasledujúce dôvody pre naratívnu formu ohlasovania:

1. Použitie naratívnej formy v homílii, ktorá je takisto prítomná v biblickom texte, spôsobuje, že text nebude kazateľom skresľovaný. Okrem zmyslu textu bude v homílii zachovaná aj forma textu.
2. Dáva homílii vnútornú dynamiku a a od počiatku drží poslucháčov v napätí.
3. Naratívna forma umožňuje kazateľovi ľahšie hovoriť aj o veciach ťažších a chúlостивých.
4. Naratívna forma angažuje celého človeka so všetkými jeho duchovnými schopnosťami.

Aby homília mala charakter rozprávania, má vzniknúť medzi kazateľom a poslucháčmi „spoločenstvo rozprávania“. Kazateľ má, na základe poznania určitých spoločných skúseností, vytvoriť atmosféru, v ktorej sa budú cítiť poslucháči akceptovaní, čo im umožní v rozprávaní nájsť seba samých. Dôležitá je pritom matéria, ktorú kazateľ použije na rozprávanie, a samotný spôsob, ako ju vyrozpráva.

Najhlavnejšou materiálou sú biblické udalosti. V nich sa zjavuje Boh, ktorý je prítomný vo svete a medzi ľuďmi. To, o čom hovorí Biblia, sa môže v rámci homílie ešte raz vyrozprávať tak, aby sa pre prítomného poslucháča stali bližšími a zrozumiteľnejšími všetky pojmy a okolnosti, ktoré sú v udalosti prítomné. V rozprávaní by malo byť prítomné všetko to, čo pomôže udalosť zasadiť do prítomnej chvíle. Poslucháč má prežívať, že sa nereprodukuje len história spásy, ale že v udalosti ide o neho a o jeho svet.³⁴⁸

Kazateľovi v jeho rozprávačskom poslaní pomáhajú aj mimobiblické historické udalosti, literárne diela alebo bibliografie. Tie môžu ešte efektívnejšie vysvetliť či aktualizovať biblickú perikopu.³⁴⁹ Hodnotné sú aj udalosti, ktoré prežil sám kazateľ a stali sa súčasťou jeho života. Oni vychádzajú z jeho pamäti a srdca a majú prirodzene v sebe naratívny rozmer. Kazateľ ich však musí podať prirodzene, bez zveličovania a preumelkovania, aby nestratili na vierohodnosti.³⁵⁰ Ak kazateľ hovorí priamo o Bohu, tak najvhodnejším spôsobom je vyrozprávať skúsenosti biblických osobností s Bohom (napr. Amos, Izaiáš, Jeremiáš, Zachariáš, sv. Pavol, atď).³⁵¹

Naratívna forma podania homílie je umením, ktorému sa musí kazateľ učiť. Má vedieť, že nejaký príbeh bude na poslucháčov vtedy liečivo pôsobiť, keď ho predstaví dynamickým spôsobom,

Podľa neho sa to má v homílii konkrétne realizovať piatimi spôsobmi:

- a) Zameranie na poslucháčov a na ich konkrétne problémy.
- b) Konkretizácia, ktorá je výsledkom stretnutia medzi biblickou udalosťou a kazateľom s celou jeho tvorivou činnosťou. Jednotlivé časti biblického príbehu sú v stave potencionalnosti a kazateľ ich musí aktivovať a aktualizovať, a tým dať príbehu nové konkrétne vlastnosti.
- c) Dramatizácia, ktorá umožňuje, aby dal kazateľ jednotlivým príbehom dynamiku. Pomáha mu tzv. *praesens historicum*, keď kazateľ v prítomnom čase rozpráva o udalosti z minulosti. Vytvorí dramatickú scénu, ktorej poslucháč sa stane svedkom.
- d) Identifikácia, ktorá má pôsobiť, aby v prvej fáze poslucháči v biblickej postave spoznali seba samých a v druhej fáze sa s ňou identifikovali. Kazateľ však musí vybrať vhodnú postavu na identifikáciu, ktorú mal na mysli aj inšpirovaný autor, ako vhodnú na identifikáciu.
- e) Uskutočnenie biblického rozprávania, ktoré sa završuje počas liturgie a je pokračovaním identifikácie v tom smere, že poslucháči sa stanú svedkami udalosti. Je to činnosť Ducha Svätého v ich srdciach (Porov. PRZYCZYNA, W.: *Kaznodziejski przekaz opowiadań biblijnych*, s. 141 – 160). Podľa Engemanna naratívna forma vedie poslucháčov *in medias res* a otvára pred nimi svet zážitkov a skúseností, ktorý má pre poslucháčov dôležitý význam a umožňuje im v rozprávaní „implicitnú“ účasť. Homília sa tak stáva vyrozprávaným príbehom. Zároveň apeluje predovšetkým na mladých kazateľov, aby premošli pokušenie používať naratívnu formu na prezentovanie vlastných pocitov. (Porov. ENGEMANN, W.: *Einführung in die Homiletik*, s. 44 – 46; 307 – 312). Naratívna forma pomáha využívať psychoterapeutický potenciál biblických príbehov, čo napomáha aj liečeniu rozličných psychických porúch. Odborníci ju nazývajú hagioterapeutickou metódou (Pozri: REMEŠ, P.: *Biblie a její psychoterapeutický potenciál*, In: Teologické texty 2, Praha: Vydáva Vyšehradská kapitula, 1999, s. 66 – 67).

³⁴⁸ Z pohľadu liečivých účinkov homílie je pre kazateľa prínosom, keď dokáže vyrozprávať a aplikovať pre poslucháčov udalosti, v ktorých Ježiš uzdravuje ľudí. Napr. Dermek, keď rozpráva o uzdraveniach slepcov (porov. Mk 8, 22 – 26; Mk 10, 46 – 52; Mt 20, 29 – 34; Lk 18, 35 – 34; Jn 9, 1 – 40), okrem opisu biblickej situácie kladie aj otázku, aké sú najčastejšie choroby našich očí. Krátkozrakí sú tí, ktorí nevidia do diaľky – do večnosti. Ďalekozrakí si nevšímajú najbližších bratov a sestry. Farboslepí nedokážu citlivo rozoznávať dobro a zlo. Zákal majú tí, ktorí majú poruchy v duši. Zaslepenosť sú vážne v ľudskom srdci. A zatvorené oči nechcú nikoho vidieť. Nič pre nich neexistuje (Porov. Dermek, A.: *Chorých uzdravoval*, s. 15 – 23).

³⁴⁹ Müller pripomína, aby veľké historické príbehy neboli kazateľmi „lacno“ využívané alebo zneužívané. Oni nemajú byť „ozdobou“ pre dosiahnutie nejakých homiletických cieľov. Od kazateľa sa vyžaduje taký stupeň historického poznania, aby sa vedel správne v udalosti zorientovať, čo mu pomôže vyhnúť sa nekritickému hodnoteniu či neprimeranému moralizovaniu a prezentovať poslucháčom užitočný historický extrakt (Porov. MÜLLER, R.: *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten*, s. 201 – 202).

³⁵⁰ HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, 164 – 165.

³⁵¹ Porov. ZERFASS, R.: *Od perykopy do homílii*, s. 189 – 190.

bude ho aktualizovať vhodnou rozprávačskou formou, ponúkne poslucháčom otázky a pomôže im v rozhodovaní.³⁵²

Homília pomáha poslucháčom k účasti na spásnych Božích skutkoch. Liturgický rozmer kultu, ktorého je homília súčasťou, privádza ľudí k Ježišovi, aby mali účasť na jeho liečivých skutkoch. Poslucháči sa môžu stretnúť s uzdravujúcou a oslobodzujúcou silou evanjelia.³⁵³ Stane sa tak vtedy, keď sa sami rozhodnú prijať evanjelium a žiť podľa neho. Sv. Augustínovi sa pripisuje termín „inverbacia“ – „vslovenie“ alebo „stane sa slovom“. Význam tohto termínu vysvetľuje známejšie analogické vyjadrenie: „inkarnácia“. V tomto zmysle je homília ako inverbácia pôsobenia Boha, ktoré v Ježišovi dosiahlo nedosiahnuteľný a neodvratný charakter. Homília sprítomňuje inkarnáciu a jej kontinuitu. Homília je teda v skutočnosti slovom Božím, v ktorom Boh je stále a nanovo udalosťou. To je aj najhlbší dôvod preto, aby homília mala terapeutické účinky.³⁵⁴

4. Služba kazateľa v terapeutickom procese

Na kazateľa ohlasujúceho blahozešť Boha môžeme pozeráť z rozličných hľadísk. On je predovšetkým človek, ktorý má konkrétne meno a priezvisko. Prešiel určitou životnou cestou, ktorá formovala jeho osobnosť. Plní určité spoločenské poslanie, ktoré je spojené s určitým očakávaním, tak zo strany Cirkvi ako inštitúcie, ako aj zo strany veriacich. Ale predovšetkým je povoláný Bohom, prostredníctvom Cirkvi, ohlasovať evanjelium ako službu spásy.

Služba kazateľa je dôležitým predpokladom, aby homília mala terapeutický rozmer. On je „nástrojom“, ktorý Božiemu slovu prepožičiava celú svoju bytosť, aby si ňou poslúžilo. Má poskytovať terapiu postavenú na Božom slove, ktorá vychádza z nezištnej ľudskej lásky a sily evanjelia.³⁵⁵ Ak by bol „nástroj“ zlý, tak by veľmi škodil liečivej sile Božieho slova. Každý kazateľ je zároveň jedinečný v spôsobe ohlasovania Božieho slova. Jedinečnosť spočíva v tom, že je originálnou bytosťou, obdarovanou prirodzenými a nadprirodzenými darmi. Ak ich dokáže využiť pre dobro spoločenstva, tak Boh dovolí, aby jeho homília pôsobila uzdravujúco.

³⁵² Porov. SCHWARZ, A.: *Praxis der Predigt – erarbeitung*, s. 80. Schwarz a Hajduk citujú kritériá Franza Kamphausa, ktorými sa má riadiť naratívna homília:

- dobrý narátor žije s príbehom a v príbehu, ktorý rozpráva, a on sa stáva akoby jeho vlastným – má radosť že bude rozprávať;
- rozprávanie v homílii neznamená rozprávať, čo kazateľ napadne v danej chvíli – jeho voľné rozprávanie musí byť pripravené;
- poslucháči nemajú skúsenosť s tým, o čom kazateľ rozpráva, a preto jeho reč má mať prvky virtuálnej diskusie;
- narátor musí byť verný faktom;
- kazateľ musí vedieť, čo chce nejakým príbehom alebo historickou udalosťou povedať – ako majú poslúžiť cieľu homílie;
- rozprávanie má byť také, aby pomohlo poslucháčom vytvoriť si určitý obraz o udalosti;
- v rozprávaní má byť zrejma perspektíva, z ktorej koná konkrétna osoba v príbehu;
- treba sa koncentrovať na hlavné osoby a udalosti a nevyjadrovať sa komplikovane o ich správaní;
- príbehy nesmú zatieniť evanjeliu blahozešť;
- rozprávanie nemá byť banálne, lakonické, zašifrované, ktorému poslucháči nerozumejú;
- rozprávanie má slúžiť motivácii, argumentácii a pomôcť pri riešení problémov;
- kvalitné rozprávanie má už samo v sebe morálny rozmer, a preto morálne apely plynúce z neho treba aplikovať s mierou;
- kazateľ má rozprávať tak, aby mu rozumeli aj jednoduchí ľudia;
- z gramatického pohľadu rozprávanie pomáhajú krátke vety, prítomný čas, priama reč a používanie viac slovies ako podstatných a prídavných mien (Tamtiež, s. 95 – 96; HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc zlamanych*, s. 168 – 170)

³⁵³ Porov. SCHWARZ, A.: *Praxis der Predigt – erarbeitung*, s. 37– 38.

³⁵⁴ Porov. MÜLLER, K.: *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten*, s. 249 – 250.

³⁵⁵ Porov. OPATRŇÝ, A.: *Pastorace v postmoderní společnosti*, Kostení Vydří: Karmelitánske nakladatelství, 2001, s. 84.

4. 1 Liečivý vplyv kazateľovej vernosti Bohu, Ježišovi a Cirkvi

Kazateľ predstupuje pred poslucháčov ako svedok toho, čo chce ohlasovať. Nemôže hovoriť o Bohu a byť neveriaci, ani nemôže hovoriť o nasledovaní Ježiša, aby ho sám nenasledoval, ani nemôže pravdivo vystupovať v mene Cirkvi, ku ktorej by nemal existenčný vzťah.

4. 1. 1 Kazateľova otvorenosť pre Boha a jeho slovo

Kazateľ by mal byť **otvorený pre Boha a zaujatý Bohom**. Kresťanským ohlasovaním možno nazvať len to, čo dovoľuje objaviť sa Bohu. K tejto revelácii pomáha personálne spojenie kazateľa s Bohom. Len ono môže dynamizovať a liečiť realitu, v ktorej sa nachádzajú poslucháči. Na kazateľa sa vzťahujú Ježišove slová z proroka Izaiáša, ktoré povedal v nazaretskej synagóge: „Duch Pána je nado mnou, lebo ma pomazal, aby som hlásal evanjelium chudobným. Poslal ma oznámiť zajatým, že budú prepustení a slepým, že budú vidieť; utláčaných prepustiť na slobodu a ohlásiť Pánov milostivý rok“ (Lk 4, 18 – 19; Iz 61, 1 – 2). Kazateľ otvorený pre Boha a ním zaujatý sa potom podľa sv. Pavla stáva pravým Božím spolupracovníkom (porov. 1 Kor 3, 9).³⁵⁶ Podobá sa na Mojžiša, ktorý stále vstupoval do posvätného Božieho stánku, kde sa rozprával s Bohom, aby potom, odchádzajúc od Boha, mohol byť k dispozícii svojmu ľudu.³⁵⁷

Kazateľ sa musí stále usilovať, aby jeho život patrilo Bohu a aby kráľovstvo Božie bolo vidieť najskôr na jeho živote. On má byť prvým, ktorý prijíma do svojho života Ježišovo evanjelium. Slovo Božie je realitou živou a nemôže ho ohlasovať niekto, koho sa nedotklo, koho „nepremohlo“, kto sa do neho osobne nezaangažoval a nežije podľa neho. Kazateľ, ktorý chce druhým ohlasovať posolstvo spásy, musí sa preň najprv sám otvoriť.³⁵⁸ Len to mu umožní pred poslucháčmi odhaliť silu Božej lásky a urobiť jeho slová presvedčivými.³⁵⁹ Poslucháči majú nárok na to, aby z úst kazateľa počuli slovo Boha živého.³⁶⁰

Otvorenie sa Bohu spočíva v tom, že kazateľ, skôr ako sa stane rečníkom, musí byť poslucháčom. Skôr, ako otvorí na ambóne ústa, musí Božie slovo vstúpiť do jeho uší. Musí sa stať „textom pre neho“.³⁶¹ Sám sa musí otvoriť pre Božie slovo, ktoré bude ohlasovať druhým. Má sa nechať uchopiť Božím slovom a miera uchopenia bude mierou pre pôsobenie Božieho slova u tých, ktorým ho bude ohlasovať. Budú počuť nielen to, čo sa o Božom slove dozvedel, ale predovšetkým to, čo osobne s ním prežil. Nesmie byť konflikt medzi Slovom a jeho životom. Ináč by sa podobal na židovských misionárov, ktorých kritizuje sv. Pavol: „Ty teda poučáš iného a sám sa neučíš?! Hlásaš, že sa nesmie kradnúť a kradneš?! Hovoriš, že neslobodno cudzoložiť, a cudzoložíš?! Ošklivíš si modly, a vylupuješ chrámy?! Chváliš sa zákonom, a prestupovaním zákona znevažuješ Boha?!“ (Rim 2, 21 – 23). Sám kazateľ má natoľko napodobňovať Krista, aby mohol ako sv. Pavol povedať: „Bratia, spoločne nás napodobňujte a všímajte si tých, čo žijú podľa vzoru, aký máte v nás“ (Flp 3, 17). Nemá byť len učiteľom, ale predovšetkým kňazom, ktorý evanjelium nielen ohlasuje, ale dokáže sa preň aj obetovať: „Tak sme vás milovali, že by sme vám najradšej boli odovzdali nielen Božie evanjelium, ale aj vlastný život“ (1 Sol 2, 8). Kazateľ, ktorý je takto naplnený Božím slovom, dokáže ho potom odovzdávať v maximálnej dôvere a viere (porov. 2 Kor 4, 13; 5, 6. 8) a naplnený Duchom Božím (Porov. 1 Kor 2, 13). Preto mohol Pavol povedať: „Robte to, čo ste sa naučili, prijali, počuli a videli na mne! A Boh pokoja bude s vami“ (Flp 4, 9). Za čo potom pochválil Solúnčanov: „A vy ste

³⁵⁶ Porov. ZERFASS, R.: *Od aforyzmu do kazania*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1995, s. 23 – 25.

³⁵⁷ Porov. BENEDIKT XVI.: Encyklika *Deus caritas est*, č. 7.

³⁵⁸ Porov. LEWANDOWSKI, T.: *Etos kaznodziei*, In: *Sługa Słowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1997, s. 217 – 218.

³⁵⁹ Porov. KONGREGÁCIA PRE KLÉRUS: *Direktórium o službe a živote kňazov*, č. 45.

³⁶⁰ Porov. DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu: Dekrét *Presbyterorum ordinis*, č. 4.

³⁶¹ Porov. HERBST, M.; SCHNEIDER, M.: ... *wir perdigen nich uns selbst*, s. 42.

napodobňovali nás i Pána, keď ste vo veľkom súžení s radosťou Ducha Svätého prijímali slovo“ (1 Sol 1, 6; porov 2 Tim 3, 10).³⁶²

Počúvanie nie je nejaká izolovaná chvíľa. Je to spôsob kazateľovej existencie. Spočíva v otvorenosti nielen na hlas Pána v Biblii, ale aj na udalosti každodenného života a skúsenosti jeho poslucháčov. Z dialógu medzi slovom Boha v Biblii a slovom Boha v živote ľudí sa začína rodiť slovo Boha v kazateľovom ohlasovaní.

Zodpovedné počúvanie Biblie a ľudí je svojou podstatou **forma modlitby**, ktorá sa stáva súčasťou kazateľovej duchovnosti. K Božiemu slovu musí kazateľ pristupovať s chápaním a modlitbou pripraveným srdcom, aby preniklo hlboko do jeho zmyšľania a čítania, a tak v ňom sformovalo „Kristovo zmyšľanie“ (1 Kor 2, 16). On musí uveriť Božiemu slovu s vedomím, že slová jeho služby nie sú jeho, ale toho, ktorý ho poslal. Nie je pánom toho Slova, ale služobníkom.³⁶³

Pre skutočné ohlasovanie nie je nič tak dôležité, ako modlitbové počúvanie, modlitba nad textom, ktorá hľadá svetlo a oheň Ducha Svätého, ktorého mocou má kazateľ zvestovať poslucháčom evanjelium. Dôverná modlitba spôsobuje v živote kazateľa otvorenosť a dispozíciu, aby počul, čo mu Duch Boží chce povedať a čo chce povedať spoločenstvu veriacich. Takáto modlitba nie je len pomocou pri príprave homílie, ale je jej centrom a srdcom prípravy. Ona rovnako musí sprevádzať kazateľa aj vtedy, keď „číta“ stránky ľudských osudov a udalostí vo svete.³⁶⁴

Zážitky, ktoré prežije kazateľ pri modlitbe a meditácii, môžu byť subjektívne a ovplyvnené jeho vlastnými zážitkami. Aby jeho ohlasovanie nebolo príliš subjektívne, musí Božie slovo analyzovať aj pomocou **exegézy**, podľa zásad biblickej hermeneutiky. Prehľbovanie sa v exegetických poznatkoch, aby lepšie poznal Sväté Písmo, patrí medzi jeho základné povinnosti.³⁶⁵ Okrem zharmonizovania subjektívneho prístupu mu exegéza pomôže vysvetliť, ako chápať Božie slovo vypovedané slovom ľudským v určitej konkrétnej dobe, v iných sociálnych a kultúrnych skutočnostiach, inej duchovnej atmosfére a iným poslucháčom. Jeho úsilie smeruje k tomu, aby poslucháčom ohlásil jadro a podstatu toho – ktorého biblického posolstva³⁶⁶ a podľa hermeneutických princípov aktualizoval a inkulturoval Božie slovo.³⁶⁷ Vrcholom aktualizácie je ohlasenie spásnej kerygmy Svätého Písma.³⁶⁸

³⁶² Porov. KLOSTERMANN, F.: *Die Träger der Verkündigung*. In: Handbuch der Verkündigung Band I, Freiburg in Breisgau: Verlag Herder, 1970, 404 – 405.

³⁶³ Porov. JÁN PAVOL II.: Exhortácia *Pastores dabo vobis*, č. 26.

³⁶⁴ Porov. SLAWINSKI, H.: „*Dziś spełnili się słowa Pisma...*“, s. 70 – 71. Kudasiewicz, ktorý očakáva od kazateľov, že budú prorokmi dnešných čias, sa pomerne kriticky vyjadruje na ich adresu. Neprítomnosť Boha v živote západnej sekularizovanej spoločnosti je spôsobená aj tým, že dnešní kazatelia – proroci – o Bohu mlčia. Ako príčinu uvádza, že kazatelia nemajú skúsenosť s Bohom, čo je predovšetkým spôsobené nedostatkom modlitby. Cituje myšlienku kard. Ratzingera, že rozprávanie o Bohu a rozprávanie s Bohom musia kráčať spolu (Porov. KUDASIEWICZ, J.: *Biblijne rady i przestrogi dla proroków słowa Bożego*, s. 49 – 50). Vrablec, ktorý venoval veľa úsilia charismatickej obnove, vníma kazateľa tiež ako proroka. Podľa neho musí kazateľ splniť tri podmienky, aby sa stal skutočným prorokom, alebo aby mal charizmu proroctva. Prvou podmienkou je obrátenie. Ono spočíva v definitívnom rozhodnutí pre život v Duchu Svätom. Druhou podmienkou je zviazanosť s Bohom, čo sa prejavuje v ochote podriať svoju ľudskú dynamiku dynamike Božej. Tretou podmienkou je samotná špeciálna príprava homílie, či už vzdialená alebo bezprostredná (Porov. VRABLEC, J.: *Tri žiarivé charizmy v našej službe*, Zvolen: Vydavateľstvo JAS, 1993, s. 66 – 82).

³⁶⁵ Porov. KONGREGÁCIA PRE KLÉRUS: *Direktórium o službe a živote kňazov*, č. 46.

³⁶⁶ Porov. KLOSTERMANN, F.: *Die Träger der Verkündigung*, s. 405.

³⁶⁷ Porov. PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA: *Interpretácia Biblie v Cirkvi*, s. 130 – 131. Dokument varuje, že kto nie je v tomto smere dostatočne pripravený, väčšinou sa vzdáva toho, aby biblické čítania pochopil hlbšie, a uspokojuje sa s moralizovaním, alebo hovorí iba o aktuálnych otázkach bez toho, aby ich konfrontoval s Božím slovom (Tamtiež).

³⁶⁸ Müller sa vo svojej práci zmieňuje, že okrem tradičných hermeneutických zásad sa dnes teší veľkej obľube psychologická interpretácia biblických textov, ktorá z pohľadu psychológie analyzuje jednotlivé biblické postavy. Spomína autorov, akými sú Eugen Drewermann (*Tiefenpsychologie und Exegese*), Anton A. Bucher (*Bibel – Psychologie. Psychologie Zugänge zu biblischen Texten*), Hartmut Raguse (*Psychoanalyse und biblische interpretation*). Vyjadruje sa k ním objektívne a kriticky a súhlasí s tým, že ku kritickej hermeneutike patrí aj hlboko siahajúci rozmer psychologický. Zároveň vyjadruje obavu, že tento rozmer je komplikovaný, lebo sa môže viazať s pocitmi samotného interpretátora. Psychologickým pojmom, s ktorými sa dnes pracuje, akými sú

Štúdium Svätého Písma a aktuálnej biblickej problematiky umožní kazateľovi urobiť Bibliu živou knihou spásy. Lebo ak má byť homília autentickým slovom Božím, ak má poslucháča priblížiť k Bohu, vo viere ho zjednotiť s Ježišom a ak má vieru zdôvodňovať a obohacovať, tak má kazateľ povinnosť každodennej lektúry samotného Svätého Písma a kvalitných biblických komentárov.³⁶⁹ Spolu so štúdiom otcov Cirkvi, koncilových dokumentov a dokumentov Magistéria bude proklamovať vieru Cirkvi a v tejto viere zjednocovať a posilňovať Boží ľud.³⁷⁰

Vzťah k Bohu a k Božiemu slovu sa u kazateľa prejavuje aj podľa toho, ako dokáže pracovať s bohatstvom **teologickej vedy**. Pomocou teologickej reflexie je povinný hľadať spôsob, ako zosúladiť mnohé teologické výpovede s evanjeliovou zvesťou. V jeho prejave sa má sklbiť teologická veda s osobnou duchovnosťou v kontexte celej viery Cirkvi. Má využiť teológiu na to, aby slúžila evanjeliu a celému ohlasovaniu. Škodilo by terapeutickému pôsobeniu homílie, keby sa kazateľ utápal v teologických detailoch, alebo keby stratil zásluhou teológie celkovú duchovnú orientáciu.³⁷¹

napr. „vedomie – podvedomie“, „telo – duša“, „vo vnútri – navonok“, „identita“, „osoba“, atď., dávajú sa také významy, ktoré sú produktom súčasného poznania, a preto ich treba v prípade psychologickkej interpretácie biblických postáv aplikovať veľmi opatrne. K tomu má napomôcť aj psychológia histórie, ktorá si kladie otázky: Či priestor duchovno – osobný označuje v Biblii to isté, ako označuje pre nás dnes? Či to, čo biblickí autori alebo biblické postavy opisujú ako zážitok, je identické s našim zážitkom pri tých istých vonkajších podmienkach? Existuje predpoklad, že tomu tak nie je. Psychológia histórie vychádza z tézy, že nemožno počítať s tým, že viac alebo menej existuje vo všetkých dobách rovnaká antropológia a psychológia. Podľa Müllera sa má psychologická interpretácia biblických textov predovšetkým zaoberať psychikou osoby, ktorá ich interpretuje, počúva, číta alebo ohlasuje. Z homiletického pohľadu je preto dôležité, aby sa kazateľ zaujímal o to, akým spôsobom si poslucháči vysvetľujú jednotlivé biblické udalosti. To mu umožní, aby sa dozvedel, aké psychologické podmienky sprevádzajú poslucháčov pri porozumení alebo neporozumení Božieho slova. Má vedieť, že na základe svojho psychického stavu a celkovej životnej stability dávajú poslucháči homílii význam podľa vlastných predstáv. Toto poznávanie mu zároveň umožní, aby sa aj sám dozvedel, na akej úrovni a s akým vplyvom interpretuje poslucháčom biblické texty (Porov. MÜLLER, K.: *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten*, s. 128 – 132). Anselm Grün, ktorý je čiastočne pod vplyvom Drewermannu, uvádza päť bodov, ktoré spájajú hlbinné psychologický a duchovný výklad:

1. Nemá význam skúmať, čo sa historicky udialo a čo je čisto symbolické vyprávanie. Biblia podáva správu o tom, čo sa stalo. Podáva nám ju tak, aby to malo pre nás uzdravujúci a oslobodzujúci význam.
2. Je zbytočné skúmať subjektívnu mienku autora. Výklad sa musí zaoberať vecou samou, ktorá je v texte vyjadrená. Vec sama sa nám prezentuje v archetypických obrazoch, čo umožňuje, že pridružíme k biblickým textom také obrazy, ktoré nás napádajú a pomáhajú nám vzťahovať text na seba samých.
3. Nie je potrebné mať hlboké psychologické znalosti. Stačí, ak v obrazoch myslíme a obrazy necháme prehovoriť. Obrazy môžeme obohacovať a dokresľovať a objavovať tak veľké bohatstvo biblických príbehov.
4. Obrazy však nie sú ľubovoľné a predstavujú vždy niečo konkrétne, určitý aspekt pravdy. Sú vždy otvorené voči celej pravde. Časť vidia vždy v súvislosti s celou pravdou.
5. Hlbinné psychologický výklad je jedna z mnohých metód. Je pomocným prostriedkom, ktorý má napomôcť intenzívnejšiemu stretnutiu s Bohom a s tajomstvom vlastného života

(Porov. GRÜN, A.: *Hlbinné psychologický výklad Písma*, Praha: Česká kresťanská akademie, 1994, s. 18 – 21).

³⁶⁹ Porov. SIMON, H.: *Kaznodzieja jako teolog*, s. 136 – 138.

³⁷⁰ Porov. SLAVIŇSKI, H.: „*Dziś spełniły się słowa Pisma....*“, s. 72. Autor vyjadruje názor, že exegetická príprava kazateľa nemusí byť na najvyššej profesionálnej úrovni. Stačí, keď mal vhodnú prípravu počas teologických štúdií a neskôr si vedomosti obnovuje štúdiom takej exegetickej literatúry, ktorá je priamo pomôckou pre kazateľov. Zároveň autor danú problematiku rozširuje aj na kazateľov záujem o realie, ktoré priamo nesúvisia s exegézou, ale majú takisto dôležitý význam pre tlmočenie Svätého Písma dnešným poslucháčom. Patrí medzi ne schopnosť viesť kritický dialóg s dnešnou kultúrou, aby vedel posúdiť, čo je v súlade s evanjeliom a čo nie. Ďalej kontakt so svetovými literárnymi dielami, maliarstvom, sochárstvom, filmovým umením a poznanie populárnych foriem dnešnej zábavnej kultúry. Kazateľ má časť energie využiť aj na to, aby sa učil orientovať v zložitých ekonomických a politických súvislostiach a vo všetkom, čo hýbe dnešným svetom. Je pre neho užitočné, keď môže komunikovať s odborníkmi z jednotlivých oblastí spoločenského života. Zaiste nie je možné, aby kazateľ vedel všetko, všetkému rozumel a všetko chcel študovať. Má však vedieť, že je vo svete mnoho prameňov, ktoré mu pomáhajú doplniť biblickú exegézu a osobný vzťah k Božiemu slovu (Tamtiež, s. 71 – 74).

³⁷¹ Porov. SCHWARZ, A.: *Praxis der Predigt - erarbeitung*, s. 102 – 104.

4. 1. 2 Kazateľova ochota kontemplovať a nasledovať Ježiša

Kazateľ musí žiť z osobného vzťahu ku Kristovi. Nesmie dávať na prvé miesto seba samého, alebo svoje názory, ale Ježiša Krista. On je protagonistom liturgickej činnosti.³⁷² Ak je jeho kazateľská služba poznačená Ježišom, jeho autoritou a inšpiráciou, tak postupne získava duchovnú kompetenciu, ktorá sa prejavuje v tom, že sa stal Ježišovi podobný vo všetkom: v spoločenstve života i kríža.³⁷³ Poslucháči budú cítiť, že kazateľ je človek, ktorý pozná Krista zvnútra, stretol sa s ním a naučil sa ho milovať.³⁷⁴

Predovšetkým modlitba pomáha kazateľovi, aby sa osobitne stretol s Ježišom Kristom a pripravuje ho na kontempláciu (meditáciu).³⁷⁵ Tá mu pomáha, aby neodbočil od svojho poslania a nestratil kontakt s vlastným srdcom, v ktorom je prítomný Boh. Kontemplatívna modlitba umožňuje kazateľovi stále zakorenenie v intímnom vzťahu k Ježišovi. V ňom spozná srdce Boha, ktoré sa v Ježišovi „stalo telom“.³⁷⁶ Podobá sa na Mojžiša, ktorý stále znovu vstupoval do posvätného Božieho stánku.

Kazateľ, ktorý medituje nad evanjeliom, sa často zastavuje nad obrazmi, v ktorých vidí Ježiša v akcii. Je však pre neho dôležité, aby kontemploval prvý obraz Ježiša, ktorým je **počúvanie**. Môže vidieť Ježiša pri Jordáne, ktorý v tichosti a v otvorenosti pre Ducha Božieho počúva hlas: „Ty si môj milovaný Syn, v tebe mám zaľúbenie“ (Mk 1, 11; porov. Mt 3, 17; Lk 3, 22). Je to Ježiš tichý, ktorého ešte nepoznajú zástupy, ale ktorý do hĺbky pozná seba samého a je si vedomý, kým (čím) je v očiach svojho Otca. Tento obraz má pomôcť kazateľovi, aby si aj on stále v tichosti uvedomoval, kým je v očiach Božích.

Ježišova cesta smeruje od Jordánu na púšť, na ktorej žije 40 dní. (pozri Mk 1, 12 – 13; Mt 4, 1 – 11; Lk 4, 1 – 13). Tento obraz učí kazateľa, že kontemplácia Ježiša sa odohráva na „púšti“. Púšť ho „očisťuje“ a privádza k Ježišovi. Stretnutie s Ježišom na „púšti“ pomáha kazateľovi v tom, že sa viac zaujíma o neho ako o svoje problémy, radšej pozerá na neho ako na seba, radšej rozmýšľa o ňom ako o sebe. Takáto kontemplácia je určitým spôsobom prebývaním s Ježišom.

Evanjelistu Lukáš o Ježišovom skrytom živote napísal dve informácie: „Chlapec rástol a mocnel, plný múdrosti a Božia milosť bola na ňom“ (2, 40) a „Ježiš sa vzdmáhal v múdrosti, veku a v obľube i u ľudí“ (2, 52). Kazateľ môže kontemplovať Ježiša, ktorý dlhé roky v skrytosti počúva slová svojho Otca a v nich poznáva seba. Ježiš sa vzdmáhal, lebo počúval. Kazateľova cesta k poslucháčom ide cez „púšť“ a počúvanie. Len to mu umožní, aby sa stal dôveryhodným.

V evanjeliách sa vedľa ikony Ježiša počúvajúceho objavuje aj druhá ikona – Ježiša, ktorý ohlasuje slovo. Kazateľ môže pri pohľade na ňu kontemplovať moc, múdrosť a hĺbku Hlasateľa. Môže Ježiša poznávať akoby zvonka a vidieť, čo pre neho znamenalo prebývanie s Božím slovom v skrytosti. Spôsob a sila, akou Ježiš ohlasuje evanjelium spásy, vyvoláva u poslucháčov obdiv: „Učil ich ako ten, čo má moc a nie ako zákonníci“ (Mk 1, 22). Poslucháči spoznávajú, že to, čo Ježiš učil, nie sú len

³⁷² Porov. BENEDIKT XVI.: Posynodálna apoštolská exhortácia *Sacramentum caritatis*, č. 23.

³⁷³ Porov. JARAB, J.: *Personálny činiteľ ako predpoklad účinného ohlasovania evanjelia*, Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, 1996, s. 19 – 20.

³⁷⁴ Porov. RATZINGER, J.: *Cirkev jako spoločenství*, s. 86.

³⁷⁵ Kontemplácia (contemplari) je základným slovom pre široké spektrum meditačných praktík, od rozmýšľania až po kontempláciu. Kontempláciou sa rozumie tichá prítomnosť pred Bohom, pri ktorej človek cíti jeho blízkosť a nerobí pritom žiadne rozumové analýzy. Boh pozerá na mňa a ja pozerám na Boha. Kontemplujúci musí v pasivite prijať aj to, že Boh môže mlčať a on prežíva „duchovnú noc“ (Porov. ZERFASS, R.: *Od Perykopy do homílii*, s. 124). Na Slovensku kazatelia pracujú skôr s termínom „meditácia“, ktorý dôkladne spracoval a spopularizoval Jozef Vrabec.

³⁷⁶ Porov. DAWLEWICZ, M.: *Duspasterz jako terapeuta duchowy w ujęciu Henriego J. M. Nouwena*, In: Boża terapia, Red. Ryszard Hajduk, Kraków: Wydawnictwo HOMO DEI, 2005, s. 218. Nouwen poznamenáva, že v počiatočnom slovo „teológia“ označovalo „zjednotenie s Bohom v modlitbe“. Dnes je teológia jednou z mnohých akademických disciplín a často sa stáva, že teológovia majú problém s modlitbou. Pre dušpastiera je základným poslaním, aby sa vrátil do mystického aspektu teológie, aby každé slovo, rada a spôsob konania vychádzali zo srdca hlboko zakoreneného v Bohu. Len tak sa ľudia môžu stretnúť nielen s objektívnou kresťanskou pravdou, ale so živou skúsenosťou prítomnosti Boha vo svete (Tamtiež, s. 219).

nejaké náboženské frázy. Jeho slová spôsobujú zázraky a premáhajú zlých duchov. Svedkovia sa preto musia pýtať: „Čo je to? Nové učenie s mocou!“ (Mk 1, 27).

Kazateľ sa musí pri kontemplácii Ježiša – Kazateľa pýtať, prečo v dnešných časoch evanjelium tak málo spôsobuje u poslucháčov obdiv. Ohlasovateľ evanjelia nemôže byť v očiach sveta jedným z množstva kazateľov. Nemôže byť jedným z veľa, pretože evanjelium nie je jedno z mnohých. Je jediným, je jediným slovom spásy a jedinou pravdou. Ak dnešných kazateľov nevnímajú poslucháči ako „jediných“, tak preto, že ich ešte nepremenilo evanjelium. Neprijali moc slova a nežijú v ňom. Svet sa sám zmeniť nemôže, ako sa nemohol zmeniť posadnutý, z ktorého Ježiš vyhnal zlého ducha (porov. Mk 1, 23 – 27; Lk 4, 31 – 37). Len Ježišovo slovo môže zmeniť svet, určite nie bez vôle sveta, ale predovšetkým nie bez horlivých ohlasovateľov slova.³⁷⁷

Kontemplácia pomáha kazateľovi, aby prekonal aj mnohé **prekážky**, ktoré sú súčasťou jeho služby. Kazateľ si často uvedomuje, že v dnešných časoch nie je ľahké ohlasovať Božie slovo. Vo svete, ktorý je presýtený rozličnými senzáciami, sa stala náročnou služba evanjeliu. Kazateľ sa môže neraz cítiť ako prorok Jeremiáš, ktorý sa búril proti úlohe proroka, ktorú mu určil Boh, a chcel sa jej zbaviť. Ona ho urobila človekom osamoteným a nenormálnym v očiach ľudí. Predsa však „zdvihol“ bremeno slova a splnil Božie prianie.³⁷⁸ Vnútorňý vzťah k Ježišovi pomáha kazateľovi, aby sa podobal na sv. Pavla, ktorý sa nedal znechutiť mnohými prekážkami a neúspechmi od ohlasovania evanjelia. Preto mohol Timotejovi napísať: „Ty však buď vo všetkom triezvy, znášaj útrapy, konaj dielo evanjelistu, plň svoju službu“ (2 Tim 4, 5).³⁷⁹ Pri kontemplácii Ježiš hovorí kazateľovi tie isté slová, čo povedal apoštolom: „Vo svete máte súženie, ale dúfajte, ja som premohol svet“ (Jn 16, 33).

Kontemplácia spôsobuje, že poslucháči ľahšie prijmu kazateľa ako **autoritu**. Autorita je úzko spätá s duchovnými praktikami kazateľa. Oni nedovoľujú, aby kazateľ vystupoval arogantne, manipulačne a povýšenecky. Autorita pramení z autenticity toho, kto ju nosí. On sa nemusí hanbiť ani za svoje rozličné slabosti, lebo zostáva sám sebou, pracuje na sebe, a tak to cítia aj poslucháči. Meditácia pomáha kazateľovi, aby akceptoval seba samého takého, aký je, v prítomnosti Boha a medzi svojimi poslucháčmi. Tým sa stáva poslucháčom nielen blízky, ale ho aj ľahšie môžu prijať ako autoritu, čo pre človeka dnešnej doby nie je samozrejmosťou.³⁸⁰ V kazateľovej osobe by sa mali poslucháči stretnúť s tým, čomu moderná psychológia hovorí **spirituálna inteligencia**, ktorá sa prejavuje súhrnom schopností k duchovnému prežívaniu a konaniu.³⁸¹

Kontemplatívny vzťah kazateľa s Ježišom je v súlade s inkarnáciou – dialogickým charakterom kazateľstva. Ono má za cieľ privádzať poslucháčov do osobného stretnutia s Ježišom a osobnej odpovede na jeho slovo. To umožňuje Ježiš, ktorý je „vtelený“ nielen vo svojom slove v

³⁷⁷ Porov. WONS, K.: *Potrzebujemy kontemplacji Jezusa*, In: PASTORES – Kwartalnik poświęcony formacji kapłańskiej, Warszawa: Wydawnictwo BERNARDINUM, 2004, s. 101 – 106.

³⁷⁸ Porov. RATZINGER, J.: *Moc Słowa*, In: MICHALIK, A.: *Duszpasterz wczoraj, dziś i jutro*, s. 156 – 157.

³⁷⁹ Porov. JARAB, J.: *Personálny činiteľ ako predpoklad účinného ohlasovania evanjelia*, s. 20. V súvislosti s prekážkami, ktoré kazateľ musí prekonávať, sa dnes častejšie spomína termín Henri Nouwena „ranený uzdravovateľ“. Podľa neho dušpastier môže len vtedy splniť terapeutickú službu, keď sa neskrýva pred vlastnými ranami. Kňaz si musí byť vedomý, že nie je len „lekárom“, ale aj „pacientom“. Jeho služba bude len vtedy autentická, keď bude prameniť zo srdca zraneného utrpením, lebo len v ňom môže dušpastier pravdivo prežívať bolesti sveta. Z akceptácie svojich zranení sa duchovnému terapeutovi ponúka šanca premeny, z ktorej sa rodí nový život pre neho a pre druhých. Nouwen vie, že takáto pozícia nie je pre dušpastiera ľahká vo svete, kde sa veľmi zdôrazňuje sila jedinca, ktorý by mal všetko dokonale zvládať (Porov. DAWLEWICZ, M.: *Duszpasterz jako terapeuta duchowy w ujęciu Henriego J. M. Nouwena*, s. 221 – 223; SARKA, R.: *Pastoračno – terapeutická dimenzia Kristovho kňazstva*, s. 27 – 29).

³⁸⁰ Porov. MÜLLER, K.: *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten*, s. 143 – 144.

³⁸¹ Porov. ŘÍČAN, P.: *Psychologie náboženství*, s. 157. Spirituálna inteligencia má päť zložiek:

1. schopnosť otvoriť sa transcencii;
2. schopnosť mystického prežívania;
3. zmysel pre posvätno;
4. schopnosť oprieť sa o spiritualitu pri riešení životných problémov;
5. schopnosť čnostne konať; (Tamtiež).

Eucharistii, ale aj v osobe kazateľa. Poslucháči by mali cítiť, že Ježiš je zvláštnym spôsobom prítomný v živote toho, kto sa im prihovára. To im môže umožniť ľahšie zjednotenie s ním.³⁸²

Je to teda práve kontemplácia, alebo meditácia, ktorá rozhoduje o liečivom vplyve homílie. Ak sa stane súčasťou kazateľovej prípravy, tak poslucháči spoznajú, že homília nie je len dielom kazateľovej profesijnej povinnosti, ktorá môže byť po obsahovej stránke dobre pripravená a rétoricky zvládnutá. Stretnú sa v nej s duchovnou silou, radosti zo slova, kazateľovým nadšením a jeho kreativitou.

4. 1. 3 Kazateľove zakorenenie v Cirkvi

Kazateľ je reprezentant Cirkvi, ktorý plní svoju misiu. Základom tejto misie sú sviatosti: krst, birmovanie a kňazstvo. Formálnym vyjadrením poslanca je špeciálny mandát – misio canonica, ktorý potvrdzuje, že hlásateľ Božieho slova bol cirkevnou autoritou fakticky povolaný do tejto služby. Tak, ako to vyjadril sv. Pavol: „A ako budú kázať, ak nie sú poslaní?“ (Rim. 10, 15). Deje sa tak pri ordinácii, keď dostáva poverenie ohlasovať evanjelium a má tak účasť na prorockej autorite Krista a Cirkvi. Aby mal celý život istotu, že odovzdáva evanjelium neporušené, a aby ju prenášal aj na veriacich, je povolaný rozvíjať osobitnú vnímavosť, lásku a otvorenosť voči živej tradícii Cirkvi a jej Učiteľskému úradu, ktoré pomáhajú Božiemu Slovu zachovávať jeho správnu interpretáciu a pravý zmysel.³⁸³

Preto má vnímať svoje poslanie ako **službu Cirkvi** a nie ako prácu v Cirkvi. Koncil to vyjadruje slovami: „Bohom ustanovenú cirkevnú službu konajú v rôznych stavoch tí, čo sa od pradávna nazývajú biskupmi, kňazmi a diakonmi. Kňazi „podľa stupňa svojej služby majú účasť na poslaní jediného prostredníka Krista (1 Tim 2, 5) a ohlasujú všetkým slovo Božie.“³⁸⁴ Kazateľ je poslaný Cirkvou. Poslanie je podstatným elementom v kazateľskej službe. Je mandátom pre kazateľa, že jeho činnosť nie je postavená na jeho moci, ale na moci Ježiša Krista a jeho Cirkvi.³⁸⁵ Tým, že Cirkev dostala poslanie a prijala zvesť evanjelia, sama môže posilať hlásateľov evanjelia. Vkladá im do úst slova spásy, vykladá im blahozvesť, ktorej je strážkyňou, odovzdáva im príkaz, ktorý sama dostala a neposiela ich kázať seba samých, svoje výmysly, lež evanjelium. Ani Cirkev, ani hlásatelia nie sú absolútnymi pánmi, aby mohli s ním narábať podľa ľubovôle, ale aby ho ako správcovia čo najvernejšie odovzdali druhým.³⁸⁶ Preto ohlasovanie musí byť autentické a v zhode s vierou Cirkvi, ktorá je strážkyňou pravdy o Bohu a človeku. V jej duchovnom priestore sa má prejaviť liečivá sila Ježišovho evanjelia.³⁸⁷

Exkluzivita ohlasovania v Cirkvi spočíva v tom, že kazateľ je akceptovaný ako vyslanec, ktorý má primerané predpoklady, a nie ako samozvanec, ktorý nemá žiadne „krytie“. Je lekár a nie „ľudový liečiteľ“. Tým, že kazateľ je poslaný, tak Cirkev sa zaň zaručuje. Zároveň cirkevné spoločenstvo je najistejším miestom pre pôsobenie všetkých milostí, ktoré môže spôsobovať ohlasovanie. Pritom neustále formuje kazateľa, aby nestratil rozmer služby. Ak by ho stratil, tak by každú nedeľu prichádzal k ambónu ako „rutinér“, ktorý si dobre urobí svoju prácu. Ako cirkevný úradník, ktorý káže, aby mohol dostávať plat. Nebol by v službe Božiemu majestátu, ale sebe a svojim záujmom. Sťažoval by tak terapeutickému pôsobeniu Božieho slova.³⁸⁸

³⁸² Porov. SIWEK, G.: *Kaznodzieja jako świadek*, In: *Sługa Słowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1997, s. 103.

³⁸³ Porov. JÁN PAVOL II.: Exhortácia *Pastores dabo vobis*, č. 26.

³⁸⁴ DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia *Lumen gentium*, 28.

³⁸⁵ Porov. SIMON, H.: *Kaznodzieja jako teolog*, s. 131.

³⁸⁶ Porov. PAVOL VI.: Posynodálna apoštolská exhortácia *Evangelií nuntiandi*, č. 15.

³⁸⁷ Porov. KONGREGÁCIA PRE KLÉRUS: *Direktórium o službe a živote kňazov*, č. 45.

³⁸⁸ Porov. BRINKMANN, F.T.: *Praktische Homiletik*, s. 31 – 32. Autor odporúča kazateľom, aby si položili nasledujúce otázky: Prichádzam každú nedeľu k ambónu preto, lebo to patrí medzi môj „job“? Nie je v mojej službe každú nedeľu cítiť akurát profesionalitu a rutinu? Alebo nechám prehovoriť svojej viere, ako svedok živého Boha, ktorý sa prihovára na stránkach Svätého Písma? Je pre mňa Cirkev zamestnávateľkou, alebo spoločenstvom Ježiša Krista, putujúceho božieho ľudu? Som nejakým plateným zamestnancom Pána, alebo

Terapeutickému pôsobeniu pomáha aj to, keď sa kazateľ naučí Cirkev **meditovať**. Takmer v každom biblickom texte môže hľadať symbolický vzťah medzi Ježišom a Cirkvou. Pri ich čítaní sa má kazateľ pýtať, či sa v nich vyskytuje Cirkev. Uvažovať nad tým, aký obraz Cirkvi je v konkrétnej scéne, podobenstve, alebo v napomenutí. To mu umožňuje, aby objavoval stále hlbší, krajší a perspektívnejší obraz Cirkvi, ktorej tajomstvo ma sprístupniť poslucháčom.³⁸⁹

4. 2. Liečivý vplyv kazateľovej osobnosti

Osobnosť kazateľa je integrálnou súčasťou v terapeutickom pôsobení homílie. Je médiom, prostredníctvom ktorého má Božie slovo liečivo pôsobiť. Jeho osobnosť sa prejavuje ako znamenie, ktoré môže veľmi užitočne, ale aj škodlivo pôsobiť na službu ohlasovania.³⁹⁰ Môže sa tak diať len vtedy, keď štruktúra kazateľovej osobnosti je na to disponovaná.

4. 2. 1 Dynamika osobnosti

Osobnosť každého človeka formuje mnoho síl. Niektoré sú intrapersonálne a majú vplyv a vzťah k vnútorným pochodom. Iné sú interpersonálne a určujú vzťahy k ľuďom. Tieto sily sú označované ako **dynamika osobnosti**. Vnútorný svet každej osoby je zložitou štruktúrou dynamiky fyziologických, psychologických a sociálnych potrieb, ktoré pôsobia ako motivačné činitele. Osobnostnej dynamike človek úplne nerozumie. Niektoré zložky, aj keď silne ovplyvňujú správanie, pôsobia mimo priameho uvedomovania. A aj keď sa osobnosť vníma ako jednotná a pevná, v skutočnosti je v neustálom pohybe. Podobá sa to skôr procesu ako pevnej štruktúre, skôr stavu, ktorý sa stále vyvíja. Proces prebieha tak, že zvonka prichádzajú stále nové impulzy a vyradujú staršie prvky, ktoré už nie sú pokladané za užitočné a dôležité.³⁹¹

Tento dynamický proces prebieha aj v osobnostnej štruktúre kazateľa. Začal predovšetkým v konkrétnej rodine, kde vyrastal, a v úzkom kruhu svojich príbuzných a známych. Dedičné vlastnosti, výchova doma a v školách, vplyv rozličných ľudí a názorov, náboženské formovanie a osobné životné rozhodnutia formovali jeho osobnosť. Nové impulzy prinieslo jeho rozhodnutie stať sa diakonom a kňazom. Teologické štúdiá a spirituálna formácia modelovali ďalej jeho osobnosť. Po vysviacke a misii prijal kazateľskú službu, v ktorej musí celý život prezentovať aj svoju osobnosť. Jeho osobnostná štruktúra bude stále základnou bázou, z ktorej budú vychádzať vzťahy k vonkajšiemu svetu, k ľuďom, k Bohu, ale napokon aj k sebe samému. Vyrovnáť sa s vlastnou osobou a prijať ju patrí medzi základné homiletické úlohy. V práci nad homíliou musí byť implicitne aj práca s vlastnou personalitou. V tomto zmysle možno hovoriť o určitej asimilácii alebo zjednotení medzi kazateľovou osobnosťou a homíliou. To umožňuje, aby sa kazateľ stal originálnym svedkom. Pokiaľ však jeho osobnostná štruktúra je zložitá a sú v nej prítomné aj negatívne sily, ktoré nie sú zvládnuté, nebude to pre homíliu prínosom. Kazateľ bude síce svedkom, ale nie v pozitívnom zmysle.³⁹²

Kazateľ, ktorý má legitímne ambície pôsobiť terapeuticky, musí dbať o **progresivitu** vo svojom živote. Je to stála túžba napredovať. Má mu záležať na fyzickom, duchovnom, psychickom

v službe jeho majestátu? Kázem pre peniaze a pochvalu, alebo očakávam predovšetkým odmenu od Boha? Vystupujem ako reprezentant Cirkvi, alebo ako jej zamestnanec (Tamtiež, s. 31).

³⁸⁹ Porov. KEHL, M.: *Kam kráči Cirkev?* s. 86 – 87. Ako príklad uvádza autor rozprávanie o svadbe v Káne Galilejskej (Jn 2, 1 – 11), ktoré na meditáciu o Cirkvi použil C. Martini: „Nemajú vína.“ Prečo nám dnes tak rýchlo chýba víno, teda „radosť z evanjelia“? Prečo Cirkev pôsobí skôr dojmom smútočného zhromaždenia ako svadobnej spoločnosti? Je to kvôli vypätiu z mnohých našich organizačných snáh? Alebo je veľa našich štruktúr už tak „skamenených“ ako prázdne nádoby na vodu v Káne? „Urobte všetko, čo vám povie!“ Iskra radosti z viery môže preskočiť a zasiahnuť veľký počet unavených a ľahostajných už asi len vtedy, keď sa pridriavame Ježiša, vtelenej sympatie Božej k jeho tvorom, keď úplne bezprostredne ukážeme svojím životom jeho svedectvo o Božom priateľstve k ľuďom (Tamtiež).

³⁹⁰ Porov. KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA: *Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, s. 27.

³⁹¹ Porov. DRAPELA, V. J.: *Přehled teorii osobnosti*, s. 13.

³⁹² Porov. ENGEMANN, W.: *Einführung in die Homiletik*, s. 191 – 195.

a emocionálnom rozvoji. To všetko musí sledovať a kultivovať. Zvlášť psychická a emocionálna labilita by radikálne zoslabovali intenzitu pôsobenia slova Božieho. Zrelá duchovnosť sa dosahuje pomocou všetkých prostriedkov, ktoré má kazateľ k dispozícii. Sviatosťný život. Spojenie s Bohom v modlitbe a v rozjímaní. Vzťah k spolubratom kňazom. Možnosť otvorených a dôverných diskusií s blízkym priateľom či duchovným vodcom. Prehlbovanie vlastnej viery. Uvedomenie si svojich talentov a možností. Zároveň aj pozície, ktorú má v Cirkvi a v spoločnosti.

Dopĺňa to permanentný **intelektuálny rozvoj**. Neustále teologické vzdelávanie. Oboznamovanie sa s výsledkami modernej antropológie, psychológie, psychoterapie a sociológie. Sledovanie nových prúdov, ktoré ponúka teória komunikácie, aby niečo z nich mohol implantovať do svojho prejavu. Záujem o všetko, čo súvisí a čo má vplyv na život jeho poslucháčov. Ak chce kazateľ Božím slovom liečiť, musí poznať „diagnózy“ poslucháčov.³⁹³

Progresivita pomôže kazateľovi, aby sa približoval k požiadavke dnešnej psychológie, podľa ktorej sa dá kvalita osobnosti poznať podľa jej **tvorivosti alebo kreativity**. Túto požiadavku na osobnosť kazateľa kladie aj dnešná homiletika. Kreatívnemu mysleniu a konaniu pomáhajú poznávacie a pamäťové schopnosti, divergentné a konvergentné myslenie. Divergentné myslenie hľadá v rozličných smeroch a javoch viaceré možnosti, ako ich analyzovať. Konvergentné myslenie ide jedným smerom a hľadá logické riešenie (matematika, logika). Kreatívna osobnosť sa prejavuje schopnosťou vidieť problémy, duchaplnosťou, sviežou myslou, originalnosťou, invenciou riešiť rozličné situácie novým spôsobom, schopnosťou nachádzať primerané riešenia, bádateľnosťou, analytickým a syntetickým myslením. Kazateľ by mal rozvíjať všetky tieto schopnosti. Bez vytrvalosti a intenzívneho hľadania ťažko vznikne dobrá homília. Má sa učiť konfrontovať seba s mnohými skutočnosťami, s ktorými sa denne stretáva v rozličných životných situáciách. Má objavovať v nich zmysel, rozdiely, ale hľadať aj jednotiaci pohľad. Kreatívny vzťah k životu mu pomôže vytvárať originálne myšlienky, pohľady, analýzy, ktoré budú obohatením nielen pre neho, ale aj pre jeho poslucháčov. Okrem psychologických predpokladov podstatnú úlohu v kazateľovej kreativite zohrávajú aj činitele teologické. Medzi ne patrí celá duchovnosť kazateľa.³⁹⁴

Kazateľ má vedieť, že jeho biografia, štruktúra jeho osobnosti, jeho pozitívne a negatívne vlastnosti, klady a zápory, zdravie a choroba, široké pohľady názorov a infantilnosť, to, čo je prirodzené, i to, čo je nadprirodzené, vedomé i nevedomé, známe i neznáme, to všetko sa prejaví v jeho ohlasovaní a bude vplývať na túto skutočnosť. Určité vlastnosti osobnosti kazateľa mu budú uľahčovať kazateľskú službu, iné sťažovať. Tak, ako každý človek, aj kazateľ je povinný rozvíjať tie vlastnosti, ktoré obohacujú štruktúru jeho osobnosti. To mu pomáha, aby ľahšie a užitočnejšie zvládol svoje životné poslanie. Patrí to medzi celoživotný namáhavý proces. Je to dôležité preto, lebo problém osobnosti kazateľa je prvým problémom súvisiacim s ambónou.³⁹⁵ A Boh, ktorý pozná hranice a slabosti kazateľa, sa chce prihovárať svetu práve prostredníctvom jeho biografie.³⁹⁶

³⁹³ Porov. WALLACE, J.: *Kwalifikacje kaznodzieji*, In: *Śługa Słowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1997, s. 211 – 213; CHAIM, W.: *Kazanie jako komunikat*, In: *Fenomen kazania*, Kraków: Poligrafia Inspektoratu Towarzystwa Salezjańskiego, 1994, s. 115 – 118; CHAIM, W.: *Kaznodzieja jako terapeuta*, s. 173 – 175.

³⁹⁴ Porov. TWARDY, J.: *Wychowanie kaznodzieji twórczego szczególnym zadaniem homiletyki*, In: *Didaktyka homiletyki – Sympozjum sekcji Homiletów Polskich*, Katowice: Sekcja Homiletów Polskich, 2001, s. 93 – 97. Kreatívneho kazateľa možno prirovnať k osvetľovačovi v divadle. Jeho úlohou je pomocou svetla dať účinkujúcim alebo veciam na javisku zvláštny profil alebo aspekt. Hra so svetlom umožňuje vytvárať nové perspektívy a divákovi spôsobuje zážitok. Bez osvetľovača by divadelné predstavenie nemalo emotívny, racionálny a estetický zážitok. Hra by bola nudnou. V podobnej situácii je aj kazateľ. „Osvetľovačom“ sa stane vtedy, keď dokáže prekvapivo „osvietiť“ matériu alebo ideu, o ktorej chce hovoriť. Lebo kazateľ musí celý život hovoriť stále o tom istom, Božie slovo sa nemení, ale vždy môže hovoriť o tom ináč. A k tomu „ináč“ napomáha jeho tvorivosť (Porov. ARENS, H.; RICHARDT, F.; SCHULTE, J.: *Kreativität und Predigtarbeit*, s. 15 – 16).

³⁹⁵ Porov. KLOSTERMANN, F.: *Die Träger der Verkündigung*, s. 406 – 407. V súvislosti s kazateľovou osobnosťou sa Schwarz zmiňuje aj o kazateľoch, ktorí majú v sebe rozličné skryté rany, frustrácie a osobné prehry. Môže to spôsobovať, že kazateľ okolo seba šíri depresívnu a melancholickú atmosféru. Môže sa to

4. 2. 2 Rovina vzťahu

Kultovým výrazom dnešnej psychológie a teórie komunikácie je slovo „vzťah“. Vzťah sa vníma ako základný predpoklad, aby mohol človek človeku pomôcť. Schopnosť vytvárať zdravé vzťahy, v ktorých je prítomná aj liečivá komunikácia, je tiež pre kazateľa otázkou zmysluplnosti jeho bytia.

Medziľudská komunikácia funguje podľa určitých pravidiel. Vo všeobecnosti sú v nej prítomné štyri aspekty: to, čo niekto niekomu povie, teda obsah alebo matéria; ten, kto rozpráva, zároveň dáva informáciu sám o sebe; s kým komunikuje začne vytvárať určitý vzťah a napokon v rozhovore je prítomný aj konkrétny apel. Štyri aspekty v rozhovore vytvárajú dve hlavné roviny: rovinu obsahu a rovinu vzťahu. Jedna bez druhej by nemohli existovať. Rovina vzťahu je nevyhnutná ako „koľajnica“, ktoré transportujú konkrétny obsah.³⁹⁷

Podobne to funguje aj v relácii medzi kazateľom a poslucháčmi. Tiež sú tam prítomné obidve roviny: obsah a vzťah. Kazateľ prezentuje poslucháčom konkrétnu homíliu a zároveň to robí charakteristickým komunikačným spôsobom spojeným s jeho osobnosťou. To vytvára tak vzťah medzi ním a poslucháčmi, ako aj vzťah poslucháčov k matérii, ktorú povedal. Od konkrétnej komunikačnej atmosféry potom záleží, ako sú tieto dva vzťahy realizované, či už s pozitívnymi alebo negatívnymi tendenciami.³⁹⁸

Od kazateľa sa prirodzene požaduje, aby mal k poslucháčom pozitívny vzťah. On má byť vyjadrením jeho celoživotnej duchovnej formácie, ktorá nemôže byť odtrhnutá od človeka. Vždy tam, kde sa kazateľ v evanjeliách stretne s Ježišom, stretáva sa aj s jeho konkrétnymi vzťahmi k ľuďom. Oni môžu byť pre neho zdrojom poučenia a nasledovania. Predovšetkým však v jednej zásadnej veci: Ježiš svedčil o Božej láske. A to je aj najhlbší dôvod, pre ktorý si má kazateľ vytvárať k poslucháčom pozitívny vzťah: sprostredkovať Božiu lásku.³⁹⁹ Dôležitou inšpiráciou pre kazateľa sú aj bádania z oblasti psychológie a teórie komunikácie. Tieto oblasti ponúkajú mnoho poznatkov a téz, ktoré sa zaoberajú prístupom zameraným na človeka.

Vo vzťahovej rovine je veľmi dôležité, aby účastník komunikačnej výmeny zostal **sám sebou**, čo potom môže vytvárať plnohodnotne vzťah Ja a Ty. Okrem opravdivosti je v dialógu s druhým človekom potrebná otvorenosť, uvoľnenosť, akceptácia, autenticita, záujem, empatia a ochota počúvať. Kto chce druhým pomocou rozhovoru pomáhať, má mať dobrý obraz sám o sebe, byť presvedčený, že ľudská povaha je v zásade konštruktívna, spoločenská, založená na sebaúcte a motivovaná ochranou seba samého, rastom a hľadaním pravdy. V poslednom období veľkú dôležitosť zohráva v medziľudskej komunikácii aj ochota oceňovať druhého človeka.⁴⁰⁰

prejavovať aj nezdravou nekompromisnosťou, pedantnosťou, mechanickou projekciou a nezdravými názormi (Porov. SCHWARZ, A.: *Praxis der Predigt – erarbeitung*, s. 101 – 102).

³⁹⁶ Porov. MÜLLER, K.: *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten*, s. 152.

³⁹⁷ Porov. HAJDUK, R.: *Leczy rany serc złamanych*, s. 57 – 59; ZERFASS, R.: *Od aforyzmu do kazania*, s. 40; ŠURÁB, M.: *Aby nás radi počúvali*, s. 14.

³⁹⁸ Porov. ENGEMANN, W.: *Einführung in die Homiletik*, s. 427.

³⁹⁹ Porov. MÜLLER, W.: *Heilende Seelsorge*, s. 55.

⁴⁰⁰ Porov. VYBÍRAL, Z.: *Psychologie lidské komunikace*, s. 185 – 187. Autor prezentuje poznatky jedného z najznámejších psychológov 20. storočia, Carla R. Rogersa (1902 – 1978). Ten vytvoril dnes už rozšírený psychoterapeutický a poradenský smer prístupu zameraného na človeka. Opísaný je v práci „Counseling und Psychotherapie“. Po Freudovom (1856 – 1939) hnacom sexuálnom púde, Adlerovej (1870 – 1937) túžbe po prevahe nad druhými a Franklovej (1905) potrebe zmyslu života je to ďalší z kľúčových konceptov pre veľkú časť psychológie, ktorý najlepšie zodpovedá bežným životným situáciám dnešnej doby. Podľa Rogersa je človek k svojmu konaniu „poháňaný“ dopredu potrebou sebarealizácie alebo sebaaktualizácie svojich možností a rezerv. Neustále aktualizovanie „seba“, svojich potencialít, ale aj „obrazu o sebe“, predstavuje nepretržitý proces zmien. K tomuto procesu patrí:

1. Vzrastajúca otvorenosť prežívania – prijímať a spracovávať všetky zážitky, ktoré prinesie život.
2. Vzrastajúca existenciálna kvalita života – pomáhať jej skúsenosti.
3. Vzrastajúca dôvera v organizmus – naučiť sa nechať sa viesť vlastným organizmom, aj keď on nie je neomylný, dokáže však napravovať chyby.
4. Plnšie fungovanie – ako dôsledok realizácie predchádzajúcich bodov, ktoré sa prejavuje v otvorenosti voči poznatkom zo všetkých možných prameňov a v dynamickom prežívaní každého okamihu života. Na poli

Tieto prvky užitočnej komunikácie, zameranej na vzájomný vzťah partnerov, majú miesto aj v liturgickej komunikácii medzi kazateľom a poslucháčmi prostredníctvom homílie. Pomáhajú vytvárať liečivú liturgickú atmosféru.⁴⁰¹

4. 2. 2. 1 Empatia

Empatia má v sebe hlbokú náboženskú dimenziu. Vychádza zo správania Boha, ktorého vcítenie vo vzťahu k ľuďom sa personifikuje v postave Ježiša Krista. On sa stáva Emanuelom, Bohom s nami, ktorý naplno prežíva ľudskú samotu a ktorý žije intenzívne v solidarite s ľuďmi. Stáva sa sluhom, ktorý obmýva naše nohy a lieči naše rany. Synonymom Ježišovej empatie je „trpieť s“. V Liste Hebrejom je napísané: „Veď nemáme veľkňaza, ktorý by nemohol cítiť s našimi slabosťami; veď bol podobne skúšaný vo všetkom okrem hriechu“ (4, 15). Nestačí byť len dobrým a milým, ale deliť sa s ľuďmi s ich údelmi, akými sú utrpenie, strach a mnohé životné útrapy. Sv. Pavol to vyjadril slovami: „Neste si vzájomne bremená, tak naplníte Kristov zákon“ (Gal 6, 2).⁴⁰²

Empatia, ako zdravé a skutočné umenie vcíťovať sa, je veľmi výstižne vyjadrená aj v slovách sv. Augustína: „Cor ad cor loquitur“ – „Srdce hovorí k srdcu“. Aj keď mal Augustín pôvodne na mysli vzťah medzi človekom a Bohom, dajú sa tieto slová použiť aj na človeka, ktorý je naplnený Bohom a prihovára sa k človeku, ktorého miluje Boh. Chcú nám zároveň aj povedať, že slovo vychádza zvnútra a hľadá vnútro druhého človeka. Toto patrí medzi kľúč a tajomstvá komunikácie.⁴⁰³

Poslucháči očakávajú od kazateľa, ktorý by mal byť naplnený Duchom Božím, že sa vcíti do ich problémov, bolesti, otázok a bude spolu s nimi hľadať možnosti, čo robiť, aby Ježišove slovo mohlo terapeuticky pôsobiť. Poslucháči, ktorí dlhšie poznajú kazateľa a jeho homílie, by mali mať istotu, že on ich problémy vníma tak vážne, ako vnímal problémy svojich súčasníkov Ježiš. Kazateľ by nemal vidieť v poslucháčoch abstraktnú a nedefinovateľnú masu, ale konkrétnych ľudí, ktorí majú svoje meno a vlastné životné príbehy. Okrem toho, že tieto príbehy môže aj osobne poznať, pomáha mu, keď sa vie zorientovať v realite, v ktorej žijú jeho poslucháči. Cesta do srdc poslucháčov vedie cez jeho vlastné srdce, v ktorom sú oni prítomní.⁴⁰⁴

Empatia sa v homílii konkrétne prejavuje **pozitívnym vzťahom** kazateľa k poslucháčom. Následne aj poslucháči prežívajú, že homília má ducha empatie, povzbudzovania, posilňovania, potešovania a pochopenia. Ak bude mať kazateľ na poslucháčov len požiadavky, ak bude len kriticky hodnotiť ich postoje, ak budú pre neho poslucháči len objektom jeho predstáv o živote, tak homília môže pôsobiť depresívne a poslucháči sa nebudú radovať z toho, že kazateľ je pri nich a s nimi.⁴⁰⁵ Lebo kázať znamená hovoriť pred Bohom a Ježišom poslucháčom o ich živote, o ich skúsenostiach a názoroch, o nádejach a sklamaníach, o úspechoch a prehrách, o radoostiach a bolestiach, o ich zodpovednosti za seba a za prostredie, v ktorom žijú, o možnostiach, ktoré majú ako ľudia a kresťania. Hovoriť im, že Boh je na ich strane a chce im pomôcť.⁴⁰⁶ A práve vzťah sú „koľajnice“, ktorými kazateľ prichádza k poslucháčom a prináša im evanjeliové posolstvo.

Kazateľ, ktorý má poznatky zo psychológie, vie, že terapeutická empatia „osciluje“ medzi stotožnením sa s druhým (na krátky čas) a vzdialením sa od druhého (uchovanie si vlastnej integrity,

skúmania medziľudskej komunikácie sa Rogersov prístup zameraný na človeka zoberá prevažne terapeutickým vzťahom (Tamtiež; Porov. DRAPELA, V.J.: *Přehled teorií osobnosti*, s. 123 – 131; HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, s. 60 – 63).

⁴⁰¹ Porov. MÜLLER, W.: *Heilende Seelsorge*, s. 48.

⁴⁰² Porov. DAWLEWICZ, M.: *Duspasterz jako terapeuta duchowy w ujęciu Henriego J. M. Nouwena*, s. 207.

⁴⁰³ Porov. MARTINI, C. M.: *Studijní texty z pastorální teologie II. Žijeme, co hlásame?*, s. 58 – 59.

⁴⁰⁴ Porov. HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, s. 64 – 65.

⁴⁰⁵ Porov. HERBST, M., SCHNEIDER M.: ... *wir predigen nich uns selbst*, s. 104.

⁴⁰⁶ Porov. BRINKMANN, F.T.: *Praktische homiletik*, s. 47.

Terapeutický vplyv nebude mať homília vtedy, keď si ju kazateľ zamení za odbornú akademickú, teologickú, biblickú, morálno – etickú prednášku. Nebude ho mať ani homília, v ktorej kazateľ bude filozoficky hovoriť Bohu, o Ježišovi, o Cirkvi, o svetových náboženstvách, o živote v spoločnosti, o politických otázkach. Takéto homílie neliečia a nepozývajú k obráteniu a k zmene života (Tamtiež, s. 42 – 43).

nesplynutie s druhým). Táto schopnosť „oscilovať“ medzi umením predstaviť si seba samého na mieste druhého človeka a pritom si zachovať čistú hlavu, robí z vciťujúceho sa človeka toho, kto môže skutočne druhému pomôcť. Táto požiadavka môže pomôcť aj kazateľovi. Empatický vzťah k poslucháčom nemá zoslabovať jeho osobnostnú integritu. Nebolo by vhodné, aby všetko s poslucháčmi prežíval tak, že to naruší jeho psychickú stabilitu a aj dôveru v Boha a vo vlastné sily. Empatia neznamená, že kazateľ „nepustí“ poslucháčov z ruky. On im musí nechať slobodu, aby sa sami rozhodli, aj keď s kazateľovou pomocou, zvládnuť svoj život. Tak to robieval aj Ježiš.⁴⁰⁷ Kazateľ musí prijať aj fakt, že aj keď jeho empatické vzťahy reálne ľuďom pomáhajú, predsa nedokážu vyriešiť všetky problémy. Empatia je liekom, ale nie „všeliekom“.⁴⁰⁸ On nemôže „predpisovať“ poslucháčom lieky na všetko. Asi najúčinnnejšie je, keď im „predpíše“ to, čo aj jemu samotnému pomohlo. Preto by mala k empatickej „výbave“ kazateľa patriť aj **trpezlivosť**. Ona nie je prejavom slabosti, ale poznania, že ľudské problémy sú neraz tak zložité a ťažké, že na ich riešenie je potrebný dlhší čas.⁴⁰⁹

4. 2. 2 Autenticita

Kazateľa by mala charakterizovať **autenticita**. Je to súlad medzi vonkajším prejavom a vnútorným životom. Medzi tým, čo vnútorne človeka pohýna, o čom človek vie, a tým, čo sa navonok predstavuje druhým. Čím je osobnosť kazateľa integrovanejšia, o to lepšie jeho slová pôsobia na poslucháčov. Oni to vnímajú ako harmóniu medzi slovom a činom kazateľa. Autenticita je najúčinnnejším príkladom, ktorý dáva kazateľ poslucháčom. Na jeho vlastnom živote môžu vidieť liečivú silu evanjelia. Len vtedy je Ježišovo slovo v homílii účinné, keď je zodpovedne prežívané kazateľom. Je to spolunažívanie kazateľa s Kristom. Sv. Pavol to povedal: „Už nežijem ja, ale vo mne žije Kristus“ (Gal 2, 20). A aj preto bol aj vynikajúcim kazateľom. Pápež Pavol VI. napísal: „Že dnešný človek počúva radšej svedkov než učiteľov, a tých počúva len vtedy, ak sú zároveň svedkami.“⁴¹⁰ Podobne píše aj Ján Pavol II.: „Človek našej prítomnosti verí viac svedkom než učiteľom, viac skúsenosti než náuke, viac životu a skutkom než teóriám.“⁴¹¹ Svojou autenticitou sa kazateľ stáva médiom zážitku s Bohom, Ježišom a evanjeliom. Boh sa stáva vnútorným elementom jeho existencie.⁴¹² Autenticita dáva poslucháčom odpoveď na jednu z ich vážnych otázok smerom ku kazateľovi: prečo káže?⁴¹³

Ak chce kazateľ „vstúpiť“ s evanjeliom do srdca poslucháčov, nemôže sa skryť pod plášť náuky Cirkvi a náboženských formúl, aby ho ľudia nepoznali. On musí hovoriť v svojom mene. Poslucháči neprišli do kostola preto, aby si vypočuli teologickú prednášku, ale aby sa stretli s Bohom, bratmi a sestrami a s kazateľom. On má pred nich predstúpiť ako osoba otvorená a slobodná, ako človek, ktorý pozná pravdu o sebe a akceptuje seba takého, aký je. V takejto pozícii sa chcú stretnúť so svedkom, ktorý sa môže stať pre nich príkladom, ako evanjelium účinkuje v živote konkrétneho človeka. To im môže pomôcť, aby dokázali nadviazať aj liečivú reláciu s Bohom a sami so sebou.⁴¹⁴

Opakom autenticity je pretváрка, fasádovosť, imponovanie, herectvo a „showmanstvo“. Tie pôsobia deštruktívne. Poslucháči majú ten povestný „šiesty zmysel“, ktorým vycítia, že pred nimi nestojí svedok evanjelia. Oni skôr akceptujú kazateľa s jeho slabosťami, ako nejakého „supermana“, ktorých produkuje dnešné kultúrne – marketingové prostredie.⁴¹⁵ Bezmyšlienkovité štylizovanie sa do

⁴⁰⁷ Porov. VYBÍRAL, Z.: *Psychologie lidské komunikace*, s. 187.

⁴⁰⁸ Porov. ENGEMANN, W.: *Einführung in die Homiletik*, s. 396. Kazateľ sa musí chrániť pred určitým typom akejsi „milosrdnej agresivity“. Nesmi si namýšľať, že všetci čakajú na jeho slová a on musí stále niekomu pomáhať. Má si pestovať cit pre ľudí a situácie.

⁴⁰⁹ Porov. DAWLEWICZ, M.: *Duspasterz jako terapeuta duchowy w ujęciu Henriego J. M. Nouwena*, s. 225 – 227.

⁴¹⁰ PAVOL VI., Posynodálna apoštolská exhortácia *Evangelii nuntiandi*, č. 41.

⁴¹¹ JÁN PAVOL II.: Encyklika *Redemptoris missio*, č. 42.

⁴¹² Porov. MÜLLER, K.: *Homiletika: ein Handbuch für kritische Zeiten*, s. 166 – 167.

⁴¹³ Porov. BRINKMANN, T. F.: *Praktische Homiletik*, s. 30.

⁴¹⁴ Porov. HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, s. 65 – 64.

⁴¹⁵ Porov. VYBÍRAL, Z.: *Psychologie lidské komunikace*, s. 188.

nejakej profesionálnej pozície uberá ohlasovaniu charakter osobného svedectva. Akákoľvek pozícia môže byť pravdivá a presvedčivá len vtedy, keď je priezračná a ukazuje osobnosť kazateľa a jeho individualitu.⁴¹⁶

S autenticitou je spojená aj určitá **diskrétnosť** kazateľa voči vlastnej osobe. Kazateľova pravdivosť sa neposilní, keď bude z ambóny hovoriť o svojich hriechoch a nedbalostiach. Nepotrebuje robiť „duchovný striptíz“. On je takisto ten, kto hľadá, pýta sa a potrebuje posilnenie. Jeho pravá tvár sa prezentuje celkovou pozíciou k životu a k problémom ľudí a nie sú na to potrebné negatívne konkrétnosti z jeho života.⁴¹⁷ To však neznamená, že kazateľ sa za každú cenu usiluje potláčať svoje ohraničenia. Jeho homília má mať ducha, v ktorom cítiť, že aj on má, ako každý iný človek, svoje slabosti a nedokonalosti. Aj on je súčasťou virtuálneho dialógu, ktorý vedie s poslucháčmi a hľadá odpovede na problémy vlastného života. Bude poslucháčom omnoho bližšie, keď spoznajú, že aj on chce dosiahnuť „metanoiu“ a potrebuje terapiu Božieho slova. Ak ho jeho ohraničenia priblížia k Bohu a k poslucháčom, tak ich vhodne využil vo svojej kazateľskej službe.⁴¹⁸

4. 2. 2. 3 Akceptácia

Akceptácia sa prejavuje v pozitívnom vzťahu k druhým ľuďom. Je to prejav úcty a lásky, že prijímame človeka takého, aký je, s celou jeho personalitou, s dobrými aj zlými vlastnosťami. Dnes veľa ľudí trpí práve z toho dôvodu, že ich druhí neakceptujú, žijú v svojom anonymnom svete a túžia po pochopení a spoločenstve.⁴¹⁹

Akceptácia je v kresťanskom zmysle láska k blížnemu. Pre kazateľa je vzorom Ježiš. On bez výhrady a podmienok akceptoval každého človeka. Dovolil, aby všetci prichádzali k nemu a dokonca dával prednosť tým, ktorých druhí neakceptovali. Vyhlásil, že pred Bohom sú si všetci rovní, lebo „on dáva slnku vychádzať nad zlých i dobrých a posieľa dážď na spravodlivých i nespravodlivých“ (Mt 5, 45).

Kazateľ musí prijať poslucháča ako jedinečnú osobu, ktorá má vlastnú cenu a hodnotu. Poslucháč nemá byť pre kazateľa „problémom“. On ho nemôže redukovať na biedneho hriešnika, ale vnímať ho ako seba: jedinečného a nenahraditeľného. Poslucháč sa nemôže stať pre kazateľa akýmsi „objektom“ násilia, na ktorom robí kazateľ terapeutické pokusy.⁴²⁰

Akceptovať poslucháčov neznamená, že kazateľ bude zoslabovať výzvy k pokániu a k zmene života. Nemôže kázať tak, aby sa náhodou niekoho nedotkol. On nemá ľudí len chváliť, ale predovšetkým im pomáhať. Akceptácia poslucháčov by nemala veľký význam, keby sa premenila na bezbrehú toleranciu. Kazateľ má pomôcť poslucháčom, a v tom je hlboký zmysel akceptácie, že nie je to predovšetkým on, ktorý ich miluje a chce im pomôcť, ale je to milosrdný Boh. Stať na strane poslucháčov znamená pre kazateľa ukazovať im možnosti, ktoré do ich srdca umiestnil Boh. Má sa stať „hovorcom“ ľudských možností, ktoré môže každý poslucháč v sebe nájsť a rozvíjať.⁴²¹

⁴¹⁶ Porov. SCHWARZ, A.: *Praxis der Predigt – erarbeitung*, s. 99 – 100. Autor sa vyjadruje aj k dvom námietkam, ktoré tvrdia, že osobnosť kazateľa sa príliš exponuje. Prvá hovorí, že Boh môže dovoliť, aby aj prostredníctvom zlej homílie pôsobil v poslucháčoch jeho Duch. Druhá hovorí, že homília je čosi viac, ako len osobné angažovanie sa kazateľa, a nie je v nej najdôležitejšie osobné svedectvo kazateľa. Schwarz hovorí, že tieto výhrady majú zmysel vtedy, keď majú rozmer kritický, ale nie programový. Žiadna homília nemôže byť odtrhnutá od osobnosti kazateľa. Zároveň však pripomína, že prílišný subjektivismus môže zoslabovať evanjeliové poslanstvo. Dôležité je, aby kazateľ vybalansoval svoju osobnú angažovanosť s autentickým odovzďávaním posolstva spásy (Tamtiež).

⁴¹⁷ Porov. MÜLLER, K.: *Homiletika: ein Handbuch für kritische Zeiten*, s. 155 – 156.

⁴¹⁸ Porov. ŚLAWIŃSKI, H.: „Dziś spełniły się słowa Pisma...“, s. 75.

⁴¹⁹ Porov. DAWLEWICZ, M.: *Duspasterz jako terapeuta duchowy w ujęciu Henriego J. M. Nouwena*, s. 214 – 215.

⁴²⁰ Porov. ENGEMANN, W.: *Einführung in die Homiletik*, s. 396.

⁴²¹ Porov. HAJDUK, R.: *Leczyć rany serc złamanych*, s. 67 – 69. Autor sa vyjadruje aj o kazateľoch, ktorí svojím prejavom vytvárajú nezdravú atmosféru. Dáva im špeciálne mená:

1. Kazateľ – terorista. Je to typ, ktorý sa snaží svoje ciele dosiahnuť tak, že zastrašuje poslucháčov spravodlivým Bohom, ktorý trestá ľudí za ich hriechy.

Vzťah má terapeutické účinky. Nesie v sebe lásku, starostlivosť, teplo, záujem, nezištnú pomoc, rešpektovanie druhej osoby, povzbudzovanie a odpustenie. Vzťah sa vytvára ešte pred kazateľskou akciou. Ak má kazateľ dobré vzťahy s mužmi a ženami, s deťmi a mladými ľuďmi, so zdravými a chorými, so všetkými sociálnymi skupinami, tak vstupuje na ambónu so silnou devízou. V liturgickom priestore je to už len „oslava“ vzťahov medzi kazateľom a poslucháčmi.

Táto pozícia však nemusí byť vždy ideálna a ľahká. Aj kazateľ si nesie svoje kríže. Aj on potrebuje akceptáciu a empatiu. Aj on čaká späť od prostredia pozitívny vzťah. To nemusí vždy dostať. Vtedy sa ukazuje sila jeho osobnosti. Nedáva do popredia svoje bolesti, ale otvára sa pre druhých. Jeho vnútorné utrpenie sa transformuje na vonkajšie skutky lásky. Ak by to nedokázal, tak prostredie spozná, že je zničený a sám potrebuje pomoc. To môžu signalizovať už prvé slová, mimika a gestá. A poslucháčom sa ich vlastná bolesť bude ešte zväčšovať.⁴²²

4. 2. 3 Rovina telesná – nonverbálna

Podstata človeka spočíva v tom, že je vteleným duchom, alebo duchom v tele. Preto všetko, čo človek prežíva vo svojej duši, poznačuje aj jeho telesný rozmer, jeho emócie a pocity. Kazateľovi má záležať na tom, aby svoj vnútorný život prejavil vhodným spôsobom aj prostredníctvom telesného rozmeru.⁴²³

Kazateľ vytvára vzťah s poslucháčmi aj prostredníctvom nonverbálnej komunikácie, alebo „rečou tela“. Ak verbálna komunikácia je viac spojená s rozumom, neverbálna je spojená s emóciami. Emócie zásadne rozhodujú o liečivom pôsobení homílie, a preto kazateľ môže využiť aj túto možnosť, aby prostredníctvom svojich telesných prejavov zvýšil účinnosť liečivosti homílie.

Vzorom je pre neho Ježiš, ktorého liečivý vzťah k ľuďom sprevádzala aj nonverbálna komunikácia. Ježiš ukázal, že v telesnosti sa uskutočňuje a vyjadruje vnútro človeka. Napríklad Peter pocítil jeho oči, keď ho zaprel: „Vtedy sa Pán obrátil a pozrel na Petra“ (Lk 22, 61). Pocítil ich bohatý mladík: „Ježiš naňho pozrel s láskou...“ (Mk 10, 21). Ježiš často používal aj ruky, keď ľudí žehnal, stoloval s nimi, keď ich uzdravoval z chorôb. O sile gesta rúk Ježiš hovorí aj v Podobenstve o márnotrattnom synovi: „Pribehol k nemu, hodil sa mu okolo krku a vybozkával ho“ (Lk 15, 20). Na Ježišovej tvári sa objavuje aj hnev, keď hovorí: „Beda vám, zákonníci a farizeji, pokrytci, lebo zatvárate nebeské kráľovstvo pred ľuďmi“ (Mt 23, 15). Plače nad Jeruzalemom a jeho slzy sú prejavom vnútornej bolesti (porov. Lk 19, 41 – 44).

Telo je prostriedkom ľudského sebazjavovania a sebadarovania. To si ako prvé všimnú aj poslucháči, keď pred nich predstúpi kazateľ. Skôr, ako kazateľ prehovorí, ľudia si všimnú jeho telesné pohyby, tvár, mimiku, oči, účes, oblečenie, pokľaknutie a prežehnanie. Ak je kazateľ duchovne harmonická osobnosť, tak dokáže dať do služby homílie aj vlastnú „reč tela“. Svojím živým výrazom tváre prejavuje kazateľ radosť z toho, že môže v mene Cirkvi ohlasovať posolstvo spásy. Ak by bola jeho tvár studená a nehybná, signalizovala by skôr nezaujímavosť kazateľa o vec. Takisto aj jeho jemný úsmev môže byť prejavom radosti, spokojnosti a šťastia. Ak by bol kazateľ stále smutný, tak by

2. Kazateľ – prokurátor. Pred poslucháčmi vystupuje ako žalobca, ktorý im, bez toho, že by zohľadnil okolnosti ich života, vyčíta chyby a ľahostajnosť.

3. Kazateľ – demaskátor. Pred poslucháčmi vystupuje ak ten, ktorý pozná „celú pravdu“ o skutočnosti. Podľa neho svet je plný tajomných a nepriateľských síl, ktoré bojujú proti Bohu a Cirkvi. Oni sú zodpovedné za všetky bolesti a nešťastia. Kazateľ vždy vie, kto je za čo vinný.

(Porov. HAJDUK, R.: *O slowach, ktoré uzdravujú*, In: HOMO DEI – prezgląd teologiczny – duszpasterski NR 2 (251), Kraków, 1999, s. 128 – 129).

⁴²² Kazateľ je človek ako každý iný. Keďže jeho poslanie má verejný rozmer, je celý život pod silným tlakom, aby „nezlyhal“. On však môže takisto prežívať rozličné pocity rezignácie, depresie a iných ťažkostí. Medzi ne patria aj rozličné sklamanie s ľuďmi či iné citové problémy. Neraz komunikuje s ľuďmi preto, že on ich viac potrebuje, ako oni jeho. Alebo nekomunikuje, lebo je z nich unavený. Preto aj on potrebuje okrem nadprirodzených prostriedkov aj prirodzené, ktoré mu môžu pomôcť. Patrí medzi ne zdravý životný štýl, príjemné bývanie, pravidelné stravovanie, relaxácia, šport, návšteva kultúrnych podujatí a dobrí priatelia.

⁴²³ Porov. GAVENDOVÁ, O.: *Filozofia náboženstva*, Bratislava: Vydala Univerzita Komenského v Bratislave, 2006, s. 89 – 90.

poslucháči nevstupovali do atmosféry Božieho slova, ale by rozmýšľali, čo je s kazateľom, čo ho trápi, ako mu pomôcť. Veľkým darom pre poslucháčov sú aj kazateľove oči. Lebo práve oni najviac verifikujú alebo neverifikujú slová. Oni sú „oknami“ kazateľovej duše a môžu pôsobiť veľmi terapeuticky. Prejav kazateľa dokresľujú aj jeho ruky a gestá. Aj oni vyjadrujú to, čo sa odohráva v kazateľovej duši. Všetky kazateľove nonverbálne prejavy môžu progresívne pôsobiť v liečivom homiletickom procese.⁴²⁴

Osobnosť kazateľa má nezastupiteľný význam v homileticko – terapeutickom procese. Jeho vážnym a aktuálnym poslaním je ohlasovať ľuďom liečivú silu evanjelia. Musí vedieť teologicky analyzovať súčasnú realitu, vidieť hroziace nebezpečenstvá a hovoriť o nich ako prorok. Predovšetkým však má byť vyslancom radostnej zvesti. Má ukazovať na Ježiša, ktorý je jedinou nádejou a záchranou pre trpiaceho človeka. Zvestovať dnešným ľuďom nádej, je najdôležitejším poslaním evanjelia. Dnešné hraničné situácie, v ktorých žijú poslucháči, sú tie *loci theologici*, kde sa spolu stretávajú Boh a človek. Osobnosť kazateľa má k tomuto stretnutiu prispieť z dôvodu, že to patrí k integrite jeho služby.⁴²⁵

Záver

Minulé storočie vkladalo veľké nádeje do medicíny a očakávalo, že odstráni mnoho telesných a duševných chorôb. Po počiatočných nadšeniach dochádza dnes k vytriezveniu. Aj keď medicína urobila veľký pokrok po každej stránke, predsa civilizácia volá, že je chorá a potrebuje sa liečiť. A do tohto výkriku musí vstúpiť aj náboženstvo s uzdravujúcou silou viery a Ježišovho slova. Jedinečným spôsobom môže k tomu prispieť aj homília.

Poslucháči homílií nie sú len hriešnici, ale často ľudia chorí, ktorí majú problémy sami so sebou a s vlastným angažovaním sa v živote. Schopnosť kazateľa zorientovať sa v problémoch poslucháčov a ich pastoračno – terapeutické diagnostikovanie sú prvým predpokladom v príprave homílie s terapeutickým vplyvom.

Kazateľstvo a služba zdraviu človeka sa javí ako jednota. Preto sa kazateľ, ale aj cirkevné spoločenstvo musia pýtať, čo robiť, aby človek mohol vstúpiť do liečivého kontaktu s Bohom. Vytvorenie liečivej atmosféry v konkrétnom spoločenstve, ktoré má záujem o človeka, ktoré s človekom komunikuje, ktoré chce svojmu bratovi a sestre pomôcť, je prvým predpokladom a prípravou k uzdravujúcemu pôsobeniu homílie. Sú to všetko skutky lásky, ktoré sa prejavujú konkrétnymi činmi a pripravujú človeka na stretnutie s Kristom. Liečivé ohlasovanie nezačína vtedy, keď sa začne hovoriť o Bohu, ale vtedy, keď sa chorý stretne s kresťanskou láskou svojich blížnych. Z tohto pohľadu je potrebná formácia aj kazateľov, ale aj poslucháčov homílií a členov konkrétneho

⁴²⁴ Porov. WENZ, H.: *Körpersprache im Gottesdienst*, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt GmbH, 1998, s. 27 – 40; ŠURÁB, M.: *Aby nás radi počúvali*, s. 122 – 138.

Kinesika nielen kazateľovi pomáha, ale môže mu aj škodiť. Je to vtedy, keď jeho telesné prejavy nie sú koordinované, ovládané a sú nekontrolovateľné. Napr. z úsmevu sa dá vycítiť radosť a pohoda, ale aj psychická labilita. Podobne je to aj s inými prejavmi.

S nonverbálnou komunikáciou súvisí aj kazateľov záujem o fyzickú kondíciu a telesný vzhľad. Každý človek má genetické predispozície, ktoré nemôže vymazať. Môže sa však usilovať pozitívne ovplyvňovať to, čo sa dá kultivovať. Kňazský život aj v minulosti ponúkal určitý životný štýl, ktorý niektorí obdivovali a iní kritizovali. Záležalo vždy na samotnom kňazovi, ako dokázal skĺbiť eleganciu s určitým asketizmom. Dnes sú ľudia vystavení silným tlakom, aby prezentovali určitý štýl života, a v ňom hrá dôležitú úlohu aspekt, ako človek vyzerá navonok. Vplyv sveta módy, kozmetiky, správnej výživy, prípadne športu, ponúka mnoho inšpiratívnych podnetov, nad ktorými môže aj kazateľ uvažovať a v primeranej miere ich prijať. Jeho poslaním nie je, aby na ambóne vyzeral dokonala a perfektne, ale aby vyzeral tak, že to nebude škodiť jeho kazateľskej službe. Mnoho poslucháčov je na veľa vecí alergických. Napr., keď v blízkosti kazateľa cítiť cigaretovú vôňu alebo iné nepríjemné zápachy. Kazateľ nemôže zostať zanedbaným „samorastom“, v ktorého blízkosti sa budú ľudia zle cítiť.

⁴²⁵ Porov. SIMON, H.: *Kaznodzieja jako teolog*, s. 150.

farského spoločenstva. V ňom by mali byť aj odborne pripravení jedinci, či už z oblasti medicíny alebo psychológie, ktorí navzájom spolupracujú s duchovným pastierom.

Terapeutická atmosféra v cirkevnom spoločenstve sa môže dnes pokladať za veľkú službu ľuďom. V dobe, keď sa veda snaží vytvoriť akéhosi nového človeka bez bolesti, je nevyhnutné zdôrazňovať hodnotu človeka v celej jeho bytostnej a existenciálnej dimenzii. Dnešný človek by mal pri všetkých svojich bolestiach a zraneniach nájsť svoje pravé miesto v Božom pláne. Každá vedecká a náboženská aktivita, ktorá pomáha človeku objavovať jeho zameranie na Boha, je prínosom a požehnaním. Každá opačná aktivita, ktorá ničí toto zameranie, je veľkým nebezpečenstvom. Aby sa tak stávalo čím najmenej, k tomu môže prispievať aj dnešné kresťanské ohlasovanie a konkrétne homília.

Práca ukázala, že to nie je jednoduchý problém a vyžaduje si mnoho úsilia, tak zo strany poslucháčov, ako aj kazateľa. Predovšetkým od kazateľa sa požaduje mnoho kompetencií, aby bol kvalifikovaným ohlasovateľom. Je preto dôležité, aby okrem teologickej formácie mal znalosti z oblasti psychológie, psychoanalýzy, pastorálnej psychológie, sociológie, politológie a teórie komunikácie. Autor práce pokladá za dôležité, aby kazatelia poznali sociálne učenie Cirkvi. Ono im pomáha, aby sa ešte viac priblížili k poslucháčom a poznali prostredie, v ktorom žijú. Rozhodujúci je však duchovný rozmer kazateľa ako svedka viery v Ježiša Krista. Tieto požiadavky sa musia realizovať už v kňazských seminároch a na teologických fakultách. Preto sú študenti teológie a budúci kazatelia prvými adresátmi tejto práce.

Dotazník, ktorý vyplňali respondenti, má povzbudiť kazateľov, aby mali odvahu komunikovať s poslucháčmi, tak pri príprave homílie, ako aj po jej vyhlásení. Aj keď kazateľ je dostatočne kompetentný, aby si vedel pripraviť homíliu a sám si ju aj zhodnotil, predsa postrehy tých, ktorí ho počúvajú, majú pre neho nenahraditeľnú hodnotu.

Úmyslom autora bolo témy jednotlivých kapitol spracovať vo vyváženej miere, čo sa týka kvantity, ale aj hĺbky problematiky. Témy jednotlivých kapitol však ponúkajú ešte hlbšie spracovanie a každá sama osebe by mohla byť samostatnou odbornou prácou.

Zoznam použitej literatúry

1. Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Konštitúcia *Gaudium et spes*, Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1968.

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Konštitúcia *Sacrosanctum concilium*, Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1968.

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Konštitúcia *Dei Verbum*, Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1968.

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dekrét *Apostolicam actuositatem*, Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1970.

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Dekrét *Presbyterorum ordinis*, Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1970.

2. Encykliky

BENEDIKT XVI.: Encyklika *Deus caritas est*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2006.

JÁN PAVOL II.: Encyklika: *Dives in misericordia*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1993.

JÁN PAVOL II.: Encyklika *Redemptor hominis*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1997.

JÁN PAVOL II.: Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, In: Sociálne encykliky, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1997.

JÁN PAVOL II.: Encyklika *Centesimus annus*, In: Sociálne encykliky, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1997.

JÁN PAVOL II.: Encyklika *Laborem exercens*, In: Sociálne encykliky, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1997.

JÁN PAVOL II.: Encyklika *Cirkev žije z Eucharistie*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2003.

JÁN XIII.: Encyklika *Paceam terris*, In: Sociálne encykliky, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1997.

LEV XIII.: Encyklika *Rerum novarum*, In: Sociálne encykliky, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1997.

PIUS XI.: Encyklika *Quadragesimo anno*, In: Sociálne encykliky, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1997.

3. Exhortácie a apoštolské listy

BENEDIKT XVI.: Posynodálny apoštolský list *Sacramentum caritatis*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2007.

JÁN PAVOL II.: Posynodálny apoštolský list *Christifideles laici*, Bratislava: Lúč, 1990.

JÁN PAVOL II.: Apoštolská exhortácia *Reconciliatio et paenitentia*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1993.

JÁN PAVOL II.: Apoštolská exhortácia *Pastores dabo vobis*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1994.

JÁN PAVOL.: Apoštolský list *Mane nobiscum Domine*, Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM, 2004.

JÁN PAVOL II.: Apoštolský list *Novo millennio ineunte*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2001.

JÁN PAVOL II.: Apoštolský list *O eucharistickom tajomstve a kulte*, Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1980.

JÁN PAVOL II.: Apoštolský list o svätení nedele *Deñ Pána*, Bratislava: Vydavateľstvo DON BOSCO, 1998.

PAVOL VI.: Apoštolská exhortácia *Evangelii nuntiandi*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1999.

PAVOL VI.: Apoštolská exhortácia *Catechesi tradendae*, Bratislava: Saleziánske katechetické stredisko, 1993.

4. Iné dokumenty

BISKUPSKÁ SYNODA: *Ježiš Kristus, ktorý žije vo svojej Cirkvi, prameň nádeje pre Európu*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1999.

JÁN PAVOL II.: *Nebojme sa pravdy*, Praha: Zvon, 1997.

KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1998.

KÓDEX KÁNONICKÉHO PRÁVA, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1996.

KONGREGÁCIA PRE KLÉRUS: *Direktórium o službe a živote kňazov*, Trnava: Vydal Arcibiskupský úrad, 1994.

KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA: *Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, Tarnów: Wydawnictwo Biblos, 1999.

PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA: *Interpretácia Biblie v Cirkvi*, Spišské Podhradie: Katolícke biblické dielo na Slovensku, 1995.

POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA OBRADOV: *Inštrukcia Inter oecumenici*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2001.

RÍMSKY MISÁL: *Všeobecné smernice rímskeho misála*, Vatican: Typis Polyglottis Vaticanis, 1981.

LEKCIONÁR : *Všeobecné smernice lekcionára*

5. Knihy, zborníky a časopisy

AMBROS, Pavel: *Církev – kultura – společnost – misie*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2002.

AMBROS, Pavel: *Křesťan a život vo svete*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta, 1998.

ARENS, Heribert; RICHARDT, Franz; SCHULTE, Josef: *Die Predigt vom menschenfreundlichen Gott: Gebote und Leid als Prüfsteine der Verkündigung*, München: Claudius – Verlag, 1980.

ARENS, Heribert; RICHARDT, Franz; SCHULTE, Josef.: *Kreativität und Predigtarbeit*, München: Claudius Verlag, 1977.

ARGALÁŠ, Dušan: *Ježiš Kristus, stredobod vesmíru a dejín*, Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2003.

ATLAS KATOLÍCKEJ CIRKVI NA SLOVENSKU, Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta UK v Bratislave, 2005.

AUGÉ, Matias: *Liturgická spiritualita*, Trnava: Dobrá kniha, 2001.

BAHOUNEK, Tomáš, J.: *Sociologický systém sociální nauky Církve*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992.

BAHOUNEK, Tomáš, J.: *Sociologie politiky*, Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 1992.

BALÁŽ, Rudolf: *Kresťanská spoločnosť a kresťanské mravy*, In: Katolícke Slovensko 2000, Trnava: Vydal Spolok svätého Vojtecha, 2001.

BLANK, Josef: *Die Seligpreisungen*, In: Provokation Bergpredikt, Stuttgart: Kreuz Verlag, 1982.

BIELIŃSKI, Krzysztof: *Zbawiciel czy Uzdrawiciel? Kilka uwag o terapeutycznej działalności Jezusa*, In: Boża terapia, Red. Ryszard Hajduk, Kraków: HOMO DEI, 2005.

BLINZLER, Josef: *Jesusverkündigung im Markusevangelium*, In: Jesus in den Evangelien – Stuttgarte Bibelstudien 45, Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 1970.

BRANDT, Edwin: *Rhetorik – Wirkungsvoll und glaubwürdig reden*, Wuppertal und Kasel: Oncken Verlag, 2001.

BRICHČÍN, Slavoj: *Sex, manželství a rodičovství z hlediska duševně hygienického*, Bratislava: Edícia Špirála, 1994.

BRINKMANN, Frank Thomas: *Praktische Homiletik*, Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2000.

CANTALAMESSA, Raniero: *Różne rodzaje religijnej mentalności*, In: Duspasterz wczoraj, dziś i jutro, Część II, Tarnów: Wydawnictwo Biblos, 1997.

DAWLEWICZ, Mirosław: *Duspasterz jako terapeuta duchowy w ujęciu Henrieo J. M. Nouwena*, In: Boża terapia, Red. Ryszard Hajduk, Kraków: Wydawnictwo HOMO DEI, 2005.

DERMEK, Andrej: *Chorých uzdravoval*, Bratislava: Vydavateľstvo DON BOSCO, 2004.

DE VITO, Joseph A.: *Základy mezilidské komunikace*, Praha: Grada Publishing, 2001.

DIE BESSERE GERECHTIGKEIT: *Mathäusevangelium*, Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 1987.

DOLISTA, Josef: *O podstatě kněžské služby*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.

DRAPELA, Victor, J.: *Přehled teorií osobnosti*, Praha: Portál, 1997.

DRAGULA, Andrzej: *Teológia a formy ohlasovania slova Božieho*, skriptum pre študentov KU Ružomberok.

DYK, Stanisław: *Homília jako integralna część liturgii eucharystycznej*, In: Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 48 (2005), nr. 3 (191), Lublin: Wydawnictwo KUL, 2005.

ELIADE, Mircea: *Posvátné a profánní*, Praha: Oikúmené, 1994.

ENGEMANN, Wilfried: *Einführung in die Homiletik*, Tübingen: A. Francke Verlag Tübingen und Basel, 2002.

ERNST, Josef: *Das Evangelium nach Lukas*, Leipzig: St. Benno Verlag, 1984.

ERNST, Josef: *Matthäus – Ein theologisches Portrait*, Düsseldorf: Patmos Verlag, 1989.

FABIAN, Anton: *Teológia ohlasovania*, Košice: Kňazský seminár sv. Karola Boromejského, 1999.

FARKAŠ, Pavol: *Ježišova reč na vrchu*, Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2001.

FIALA, Peter: *Katolicizmus a politika*, Brno: centrum pre studium demokracie a kultury, 1955.

FIETTA, Pietro: *Cirkev, diakonia spásy – Základné rysy ekleziológie*, Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001.

FRANKL, Viktor E.: *Psychoterapie pro laiky*, Brno: Cesta, 1998.

FRANKL, Viktor E.: *Neuvedomený Boh – Psychoterapia a náboženstvo*, Bratislava: Lúč, 2005.

GAVENDOVÁ, Oľga: *Filozofia náboženstva*, Bratislava: Vydala Univerzita Komenského v Bratislave, 2006.

GEIST, Heinz: *Jesusverkündigung im Matthäusevangelium*, In: *Jesus in den Evangelien – Stuttgarter Bibelstudien 45*, Stuttgart: Verlag Katholischches Bibelwerk, 1970.

GIDDENS, Anthony: *Sociologie*, Praha: Argo, 1999.

GOCKO, Jerzy: *Ekonomia a moralność*, Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1966.

GOODING, David: *Lukášovo evangelium*, Praha: Návrat domů, 1994.

GOGOLA, Jerzy, Wiesław: *Teológia spoločenstva s Bohom*, Košice: Seminár sv. Karola Boromejského, 2004.

GRANAT, Wincenty: *K člověku a Bohu v Kristu zv. 1*, Řím: Velehrad – křesťanská akademie, 1981.

GRANAT, Wincenty: *K člověku a Bohu v Kristu zv. 2*, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1981.

GROEN, Bert: *Einige Aspekte heutigen „tätigen Teilnahme“*, In: *Heiliger Dienst 4/2004*, Salzburg: Österreichisches Liturgisches Institut, 2004.

GRÜN, Anselm: *Hlubinně psychologický výklad Písma*, Praha: Česká křesťanská akademie, 1994.

HAJDUK, Ryszard: *Leczyć rany serc złamanych*, Kraków: Wydawnictwo D'EL Art, 1996.

HAJDUK, Ryszard: *O słowach, które uzdrawiają, cz. I.*, In: *HOMO DEI – przegląd teologiczno – duszpasterski*, NR 1(250), Kraków, 1999.

HAJDUK, R.: *O słowach, które uzdrawiają, cz. II.*, In: *HOMO DEI – przegląd teologiczno – duszpasterski*, NR 2 (251), Kraków, 1999.

HAJDUK, Ryszard: *O słowach, które uzdrawiają, cz. III.*, In: *HOMO DEI – przegląd teologiczno – duszpasterski*, NR 3 (252), Kraków, 1999.

HAJDUK, Ryszard: *O słowach, które uzdrawiają, cz. IV.*, In: *HOMO DEI – przegląd teologiczno – duszpasterski*, NR 4 (253), Kraków, 1999.

HAJDUK, Ryszard: *Jezus i kaznodziejstwo terapeutyczne*, In: *Boża terapia*, Red. Ryszard Hajduk, Kraków: HOMO DEI, 2005.

HAJDUK, Ryzsard: *Liturgia – anamneza Božej terapie*, In: Boža terapia, Red. Ryzsard Hajduk, Kraków: Wydawnictwo HOMO DEI, 2005.

HAJDUK, Ryzsard: *Žycie w obfitości*, In: Boža terapia, Red. Ryzsard Hajduk, Kraków: Wydawnictwo HOMO DEI, 2005.

HÁJEK, Miloslav: *Evangelium podle Matouše – Část I.*, Praha: Kalich, 1995.

HANDBUCH DER VERKÜNDIGUNG BAND I., Herausgeben von Bruno Dreher, Norbert Greinacher, Ferdinand Klostermann, Freiburg - Basel - Wien: Herder, 1970.

HANDBUCH DER VERKÜNDIGUNG BAND II., Herausgabe von Bruno Dreher, Norbert Greinacher, Ferdinand Klostermann, Freiburg – Basel - Wien: Herder, 1970.

HANUS, Ladislav: *Rozprava o kultúrnosti*, Spišské Podhradie: Spišský kňazský seminár, 1991.

HANUS, Ladislav: *Človek a kultúra*, Bratislava: Lúč, 1997.

HARRINGTON, Daniel J.: *Sacra Pagina – Evangelium podle Matouše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.

HÄRING, Bernard: *Svedomie*, In: *Svectvo viery 2*, Ľudská a kresťanská mravnosť, Cambridge, Trnava: Dobrá kniha, 1992.

HELLER, Jan: *Tři svědkové Mojžíš – Izaiáš – žalmista*, Praha: OIKUMENÉ, 1995.

HEIM, Edgar: *Krankheit als Krise und chance*, Stuttgart, Berlin: Kreuz – Verlag, 1980.

HERBST, Michael, SCHNEIDER, Matthias: *... wir predigen nicht uns selbst*, Neukirchen – Vluyn: Neukirchener Verlag, 2001.

HOLM, Nils, G.: *Úvod do psychologie náboženství*, Praha: Portál, 1998.

HOLTZ, Traugot: *Ježíš z Nazareta*, Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1991.

CHAIM, Władysław: *Rozmowa w przekazie kaznodziejskim*, In: *Retoryka na ambonie*, Kraków: Wydawnictwo „M”, 2003.

CHAIM, Władisław: *Kaznodzieja jako terapeuta*, In: *Sługa Słowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1997.

CHAIM, Władisław: *Psychoanalityczne ujęcie charakterologicznych uwarunkowań słuchania słowa Bożego*, In: *Słuchacz Słowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1998.

JARAB, Jozef: *Personálny činiteľ ako predpoklad účinného ohlasovania evanjelia*, Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, 1996.

JAROSIEWICZ, Henryk: *Klasyczne ujęcie charakterologicznych uwarunkowań słuchania słowa Bożego*, In: *Słuchacz Słowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1998.

JURKO, Jozef: *Cirkev na Slovensku v pluralistickej spoločnosti*, In: Evanjelizácia a pastorácia na Slovensku. Zborník rekolekčných prednášok, Spišské Podhradie: Studia Theologica Scepusiensia, 2002.

KAMIŇSKI, Ryszard: *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, In: Teologia pastoralna Tom 1, Lublin: Wydawnictwo ATLA 2, 2000.

KAPELLARI, Egon: *Heilige Zeichen in Liturgie und Alltag*, Graz, Wien, Köln: Verlag Styria, 2001.

KEHL, Medard: *Kam kráčí Cirkev?*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000.

KELLER, Jan: *Úvod do sociologie*, Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2002.

KREMER, Jacob: *Lukasevangelium*, Würzburg: Echter Verlag, 1992.

KLOSTERMANN, Ferdinand: *Die Träger der Verkündigung*, In: Handbuch der Verkündigung, Band I., Freiburg im Breisgau: Verlag Herder, 1970.

KOŁODZIEJCZYK, Józef: *Charakterystyka religijności słuchaczy kazań*, In: Słuchacz Słowa, Kraków: Wydawnictwo PoligrafiaSalezjańska, 1998.

KOŁODZIEJCZYK, Józef: *Religiność słuchaczy a ich oczekiwania wobec kazań*, In: Słuchacz Słowa, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1998.

KOREC, Ján, Chryzostom: *Spomínam, premýšľam, vyznávam*, Bratislava: Lúč, 1999.

KUCZKOWSKI, Stanisław: *Psychologia religii*, Kraków: Wydawnictwo WAM, 1993.

KUDASIEWICZ, Józef: *Biblijne rady i preostrogi dla proroków słowa Bożego*, In: PASTORES – Kwartalnik poświęcony formacji kapłańskiej, n. 23, Warszawa: Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej BERNARDIUM, 2004.

KÜGLER, Georg: *Ježíš terapeut*, In: Teologické texty 2 – 3, Vyšehrad: Vydáva Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla, 2002.

KÚTNY, I: *Vybrané kapitoly k štúdiu sociálnej náuky Cirkvi*, Nitra – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave – Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta, 2003.

LIEBERSBACH, Jarosław: *Psychoterapia i duszpasterstwo – w jaki sposób mogą sobie pomóc?* In: Boża terapia, Red. Ryszard Hajduk, Kraków: Wydawnictwo HOMO DEI, 2005.

LIMBECK, Meinrad: *Evangelium sv. Matouše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.

LOBKOWICZ, Mikuláš: *Duše Evropy*, Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2001.

LEWANDOWSKI, Tadeusz: *Etos Kaznodziei*, In: Sługa Słowa, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1997.

LURKER, Manfred: *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, Poznań: Pallottinum, 1989.

MARTINEK, Cyril: *Cesta k solidaritě*, České Budějovice: Trinitas, 1998.

MARTINI, Carlo M.: *Studijní texty z pastorální teologie II. Žijeme, co hlásame?*, Velehrad: Refugium Velehrad - Roma s. r. o., 2002.

MÄRZ, Claus – Peter: *Das Wort Gottes bei Lukas*, Leipzig: St. Benno Verlag, 1974.

MERELL, Jan: *Setkání s Ježíšem na Hoře, v podobstvích, u Jazera a s učedníky*, Praha: Česká katolická charita, 1987.

MICHALIK, Andrzej: *Duspasterz wczoraj, dziś i jutro - Część II.*, Tarnów: Wydawnictwo Biblos, 1997.

MIELCZAREK, Krzysztof: *Biblia v ohlasovaní*, Materiál z prednášok na KU v Ružomberku.

MINA, Claudio: *Porady psychologa*, Kraków: Wydawnictwo OO. Franciszkanów „Bratni Zew“, 2002.

MINA, Claudio: *Życie jest miłością*, Kraków: Wydawnictwo OO. Franciszkanów „Bratni Zew“, 2001.

MISIUREK, Jerzy: *Zarys historii duchowości chrześcijańskiej*, Lublin: Drukarnia Diecezjalna w Radomiu, 1992.

MÜLLER, Josef: *Pastoral – Theologie*, Graz - Wien - Köln: Verlag Styria, 1993.

MÜLLER, Klaus: *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten*, Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 1994.

MÜLLER, Klaus; STUBENRAUCH, Bertram: *Geglaubt, bedacht, verkündet*, Regensburg: Pustet, 1997.

MÜLLER, Paul – Gerhard: *Evangelium sv. Lukáše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.

MÜLLER, Wunibald: *Heilende Seelsorge*, Mainz: Matthias – Grünwald – Verlag, 2000.

NEUGEBAUER, Jaromír: *Farnost dnes a zítra*, Svitavy: Trinitas, 2000.

OCKENFELS, Wolfgang: *Malá katolícka sociálna náuka*, Bratislava: Lúč, 1995.

OPATRŇÝ, Aleš: *Pastorace v postmoderní společnosti*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

PISMO ŚWIĘTE STAREGO I NOWEGO TESTAMENTU – KSIĘGA IZAJASZA, Lublin: Redakcja wydawnictwa KUL, 1991.

PESCHKE, Karl Heinz: *Kresťanský pohľad na hospodárstvo*, Bratislava: Lúč, 1993.

PESCHKE, Karl Heinz: *Křesťanská etika*, Praha: Vyšehrad, 1999.

PIPER, John: *Božia zvrchovanosť v kázaní*, Bratislava: Návrat domov, 2000.

PÖGGELER, Franz: *Konkrete Verkündigung*, Freiburg: Seelsorge Verlag, 1970.

POENSGEN, H.: *Neue Erfahrungen mit der politischen Predigt*, In: Der Prediger und Katechet, n. 5., München, 1993.

PROKOP, Remeš: *Biblie a její psychoterapeutický potenciál*, In: Teologické texty 2, Praha: Vydáva Vyšehradská kapitula, 1999.

PROKOP, R.: *Na příjemce zaměřená hermeneutika a psychoterapie*, In: Teologické texty 2 – 3, Praha: Vydáva Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, 2002.

PRZYBYŚ, Władisław: *Dzisiaj usłyszysz Boga*, Kraków: Wydawnictwo „Unum”, 1996.

PRZYCZYNA, Wiesław: *Kaznodziejski przekaz opowiadań biblijnych*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 2000.

PRZYCZYNA, Wiesław: *Kaznodzieja jako herold*, In: Sługa Słowa, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1997.

PRZYCZYNA, Wiesław: *Teologia ewangelizacji*, Kraków: Wydawnictwo „HOMO DEI”, 1992.

PRZYCZYNA, Wiesław: *Funkcje kaznodziei i ich odzwierciedlenie językowe*, In: Sługa Słowa, Kraków: Poligrafia Salezjańska, 1997.

RACKIEWICZ, Marek: *Terapeutyczna funkcja Kościoła w myśli starożytnych pisarzy chrześcijańskich*, In: Boża terapia, Red. Ryszard Hajduk, Kraków: Wydawnictwo HOMO DEI, 2005.

RAHNER, Karl: *Základy křesťanské víry*, Svitavy: Trinitas, 2002.

RATZINGER, Josef: *Úvod do křesťanství*, Brno: Nakladatelství PETROV, 1991.

RATZINGER, Joseph: *Boh a svet, Rozhovor s Petrom Seewaldom*, Trnava: Vydal Spolok svätého Vojtecha, 2005.

RATZINGER, J.: *Ježíš Kristus dnes*, In: Medzinárodní katolícka revue COMMUNIO č. 4., Ronov n/D: Triality, spol s. r. o., 1997.

RICHTER, Klemens: *Liturgie a život*, Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1996.

ŘÍČAN, Pavel: *Psychologie náboženství*, Praha: Portál, 2002.

ROTTER, Hans: *Osoba a etika*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997.

SARKA, Róbert: *Pastoračno – terapeutická dimenzia Kristovho kňazstva*, In: Duchovný Pastier 1, Trnava: Spolok Svätého Vojtecha, 2005.

SCHILLEBEECKX, Edward: *Jesus*, Basel, Wien: Verlag Herder, 1975.

SCHNEIDER, Gerhard: *Das Evangelium nach Lukas*, Würzburg: Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, Echter Verlag, 1992.

SCHÖTTLER, Heinz – Günter: *Predigt als Schriftauslegung*, In: Theologische Quartalschrift 4, Ostfildern: Schwabenverlag, 2006.

SCHWARZ, Alois: *Praxis der Predigt – erarbeitung*, Graz - Wien - Köln: Verlag Styria, 1986.

SIMON, Herbert: *Kaznodzieja jako teolog*, In: *Sługa Słowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1997.

SIROVIČ, František: *Mravnosť a kresťanstvo*, In: *Svedectvo viery 2*, Ľudská a kresťanská mravnosť, Cambridge, Trnava: Dobrá kniha, 1992.

SIWEK, Gerard: *Przepowiadać skuteczniej*, Kraków: Wydawnictwo „HOMO DEI”, 1992.

SIWEK, Gerard: *Kaznodzieja jako świadek*, In: *Sługa Słowa*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1997.

SŁAWIŃSKI, Henryk: *„Dziś spełniły się słowa Pisma...” Homilia w niedzielnym zgromadzeniu wiernych*, Włocławek: ANCILLA VERBI, 2002.

SŁAWIŃSKI, Henryk: *Ostatnie słowa Jezusa*, In: *Przez krzyż do chwały*, Kielce: Współczesna Ambona, 2000.

SLOVENSKÉ KREŠŤANSKÉ ODBORY DNES: *Zborník informačných materiálov*, Bratislava: Lúč, 1997.

SOLČIANSKY, Anton: *Proroci a Úvod do prorockých spisov*, Bratislava: KSCM, 2000.

SORRENTINO, Antonio: *Sztuka przewodniczenia celebracjom liturgicznym*, Kraków: Wydawnictwo „M”, 2001.

SPIAZZI, Raimondo: *Sociálny kódex Cirkvi*, Trnava: Dobrá kniha, 2000.

SRCH, Vincent: *Mať alebo byť*, In: *Denník SME*, 11. 8. 2005, s. 12.

STANČEK, Ľubomír: *Malá metóda a najplnšia forma kázne*, Spišská Kapitula – Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojašáka, 1997.

STANČEK, Ľubomír: *Homiletika Jozefa Vrabľeca*, Spišská Kapitula - Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojašáka, 1997.

STANČEK, Ľubomír: *Kňaz*, Spišská Kapitula – Spišské Podhradie: Vydal Kňazský seminár biskupa Jána Vojašáka, 2004.

STÔGER, Alois: *Das Evangelium nach Lukas*, Düsseldorf: Parnos Verlag, 1967.

STRÍŽENEC, Michal: *Náboženstvo ako rozmer človeka*, In: *Rámce a roviny pastorálnej psychológie*, Stanislav Hvozdič a kolektív, Košice: Seminár. Sv. Karola Boromejského v Košiciach, 2003.

SUTOR, Bernhard: *Politická etika*, Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 1999.

SZENTMÁRTONI, Mihali: *Úvod do pastorálnej teológie*, Trnava: Dobrá kniha, 1999.

ŠATURA, Vladimír: *Koncept pastorálnej psychológie*, In: *Psychológia a pastorácia*, Bratislava: Hnutie kresťanských rodín – odborná komisia pre otázky rodiny, 1991.

ŠPIDLÍK, Tomáš.: *Znáš Ducha Svatého ?*, Velehrad: Refugium Velehrad - Roma, 1998.

ŠULÍK, Ivan: *Morálne myslenie Alexandra Spesza (1889 – 1967)*, Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2005.

ŠURÁB, Marian: *Aby nás radi počúvali*, Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2004.

ŠURÁB, M.: *Sociálne učenie Cirkvi v službe homílie na začiatku nového tisícročia*, In: Duchovný pastier 7/2001, Bratislava: SSV Trnava, 2001.

ŠWIERZAWSKI, Waclaw: *Kaznodzieja jako mystagog*, In: Sługa Słowa, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1997.

TACKE, Helmut: *Glaubenshilfe als Lebenshilfe*, Neukirchen – Vluyn: Neukirchener Verlag, 1975.

TOMKO, Jozef: *Kresťan a svet*, Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1994.

TRILLING, Wolfgang.: *Evanjelium podľa Matúša- I.*, Trnava: Dobrá kniha, 1993.

TWARDY, Jan.: *Modlitba kaznodziei*, In: Sługa Słowa, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1977.

TWARDY, Jan: *Wychowanie kaznodziei twórczego szczególnym zadaniem homilety*, In: Dydaktyka homiletyki – Sympozjum sekcji Homiletów Polskich, Katowice: Sekcja Homiletów Polskich, 2001.

VITO, Joseph, A.: *Základy mezilidské komunikace*, Praha: Grada Publishing, 2001.

VNUK, František: *Príručný slovník kresťanstva*, Bratislava: Vydavateľstvo SMARAGD, 2003.

VOJTEK, Štefan: *Spravodlivosť, základný pilier pre rozvoj ľudskej spoločnosti*, Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2004.

VOSS, Gerhard: *Jesusverkündigung im Lukasevangelium*, In: Jesus in den Evangelien - Stuttgarter Bibelstudien 45, Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 1970.

VRABLEC, Jozef: *Apoštolát laikov vo sviatostnej pastorácii*, Bratislava: Cyrilometodská bohoslovecká fakulta UK v Bratislave, 1993.

VRABLEC, Jozef: *Homiletika*, Bratislava: Spolok sv. Vojtecha, 1987.

VRABLEC, Jozef; FABIAN, Anton: *Homiletika I. – II. základná a materiálna*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2001.

VRABLEC, Jozef: *Tri žiarivé charizmy v našej službe*, Zvolen: Vydavateľstvo JAS, 1993.

VRAGAŠ, Štefan: *Základné otázky sociálneho učenia*, Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, 1996.

VYBÍRAL, Zbyněk: *Psychologie lidské komunikace*, Praha: Portál, 2000.

WALLACE, James: *Kwalifikacje kaznodziei*, In: Sługa Słowa, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1997.

WALDENFELS, Hans: *Kontextová fundamentální teologie*, Praha: Vyšehrad, 2000.

WALLNER, Alfred: *Werkbuch Predig: Im Dialog mit Gemeinde*, Graz - Wien - Köln: Verlag Styria, 1989.

WEBER, Max: *Sociologie náboženství*, Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1998.

WEBER, Max: *Základné sociologické pojmy*, Bratislava: Vydavateľstvo SOFA, 1999.

WĘCŁAWSKI, Tomasz: *Jak dzisiaj głosić Zbawiciela?*, In: PASTORES – Kwartalnik poświęcony formacji kapłańskiej 6 (1) 2000, Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 2000.

WENZ, Helmut: *Körpersprache im Gottesdienst*, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt GmbH, 1998.

WIEDENMANN, Rolf – Dietrich: *Der Rhetorik – Trainer*, Wuppertal: R. Brockhaus Verlag, 1999.

WONS, Krzysztof: *Potrzebujemy kontemplacji Jezusa*, In: PASTORES – Kwartalnik poświęcony formacji kapłańskiej, Warszawa: Wydawnictwo BERNARDINUM, 2004.

ZASĘPA, Tadeusz: *Médiá v čase globalizácie*, Bratislava: Lúč, 2002.

ZERFASS, Rolf: *Od aforyzmu do kazania*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1995.

ZERFASS, Rolf: *Od perikopy do homilii*, Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1995.

ZBORNÍK: *Kresťanstvo a kultúra I*. Bratislava: Vydala Slovenská národná galéria, 1999.

ZBORNÍK: *Oživenie farského spoločenstva*, Košice: Vienala, 1999.

ZBORNÍK: *Farnost na přelomu století. Teologická reflexe*, Hradec Králove: Trinitas, 2000.

„Kázne a homílie na Slovensku“

Chodte do celého sveta a hlásajte evanjelium všetkému stvoreniu.“(Mk16,15).

Kázanie- ohlasovanie ustanovil sám Ježiš Kristus. Korene ohlasovania evanjelia nachádzame v novozákonnej gréčtine, kde slovo evanjelium „euangelion“ má dva významy. Koreň slova je angelo a znamená povedať niekomu nejakú zvesť. Aj kerysso znamená ohlasovať, kázať niečo. Ide o druh ohlasovania, ktorý poslucháča zaväzuje. Z týchto dvoch slov angelo a kerysso je odvodené slovo evanjelium- ohlasovanie radostnej zvesti. Slovo homília znamená u gréckych spisovateľov dôverný styk alebo dôverný rozhovor, priateľské oslovenie.

Homília je nevyhnutná na zveľadenie kresťanského života. Je výkladom nejakej časti Svätého písma, ktoré sa číta. Homíliu prednáša celebrant. Je to liturgický úkon , ktorý má osobitnú povahu. Homília v pravom zmysle slova je oživenie a zúrodnenie predtým prečítaných slov písma. Homília patrí k najpôvodnejším zložkám liturgie slova. V starom zákone po sobotnom čítaní bibliie-pentateuchu v synagóge nasledoval podľa zvyku príhovor, ktorý vysvetlil kňaz. Vysvetlil prečítanú stať a aktualizoval ju. Aj v najstarších kresťanských dobách sa s čítaním Svätého písma spájala homília. Biskup , ktorý konal bohoslužbu, po čítaniach vždy prehovoril k zhromaždenému ľudu. Homília pripravuje a prechádza na eucharistickú liturgiu. Má ohlasovať podivné Božie diela v dejinách spásy. Homília má viesť spoločenstvo veriacich k aktívnemu sláveniu eucharistie. Ohlasovanie Božieho slova je v prvom rade poslaním biskupa. V minulosti na určitých miestach a v určitých časoch mohli kázať aj laici. No v dnešnej dobe sa liturgická kázeň alebo homília rezervuje vysväteným služobníkom.

Misijné ohlasovanie je prvé ohlasovanie kresťanského posolstva aby vzbudilo v poslucháčoch vieru. Toto ohlasovanie je adresované neveriacim kvôli obráteniu. Dôležité sú dve veci: Oznámenie spásnej udalosti a apelácia na obrátenie. Výsledkom môže byť vydanie svedectva a vzbudenie záujmu o Božiu pravdu.

1. Knižné vydania kázní a homílií na Slovensku

Predovšetkým spolok Sv. Vojtecha už od začiatku svojej činnosti jeho zakladatelia a postupom času aj ostatní pracovníci vydávali buď knižne alebo v časopisoch svoje kázne a homílie.

Najvýznamnejším bol Andrej Radlinský. Bol to kňaz, spisovateľ , jazykovedec, redaktor, vydavateľ. Patril k najzaslúžitejším osobnostiam Slovenského národného náboženského a kultúrneho života 19. stor. V Banskej Štiavnici začal vydávať zbierku kázní „Poklady kazateľského rečníctva“ Je to 30-zväzkový výber zo Slovenskej a inonárodnej homiletickej spisby vydaných v rokoch (1848- 1849). Vlastné kázne vydal aj v ruskom preklade a doplnil ich o samostatne vydaný rusko-nemecko-latinský slovník v roku 1953. Tak isto svoje kázne a homílie publikoval v časopise „Kazateľ“. V tomto časopise ešte vyšlo mnoho kázní a homílií od iných kňazov ako bol Pavol Blaho, ktorý je zakladateľom tohto časopisu, Jozef Buday, Ján Klepma, Anton Kompánek, ktorý publikoval kázne a preklady z češtiny. Andrej Kubina prispieval do časopisov Kazateľ a Kazateľňa. Medzi ďalšími prispievateľmi boli Karol Michal Nečesálek, Pavol Príhoda a iní. Keďže však žili na prelome 19.a 20 .stor. zaujímali sa predovšetkým a publikovali diela odborné o ovocinárstve, pestovaní, hospodárení a včelínárstve. K ďalším výraznejším osobnostiam 19 . storočia patrí František Richard Osvald. Katolícky kňaz, ktorý sa tiež venoval publicistike. Najmä dejinám a popularizácii kazateľskej literatúry. Roku 1874- 80 bol hlavným spolupracovníkom časopisu Kazateľ , v rokoch 1881 – 1908 vydával a redigoval časopis Kazateľňa.

V roku 1945 knihu „Slovo Božie“ od Dr. Vojtecha Hromníka vydala Dominikánska edícia Verbum Dei v Trenčíne. Je to zbierka kázní na sviatky cirkevného roku. Túto knihu venuje jeho Excelencii najdôstojnejšiemu pánovi Dr. Eduardovi Necseymu, nitrianskemu biskupovi. Dr. Vojtech Hromník píše, že žijeme v čase slova. Ľudské slovo letí rečou a písmom po celom svete. Má pomôcť ľudstvu v sociálnom zmätku. Pomôže však iba slovo Božie. Ono je svetlo, potecha, posila, rozpaľujúci oheň, oživujúci prúd. Nech vtelené Slovo Božie hojne požehná jeho dielo „Slovo Božie“, obsahujúce

kázne a sviatky cirkevného roku. Nech tento skromný prínos pod ochranou požehnania Božieho prispeje k tomu, aby kazatelia horlivo kázali slovo Božie, aby sa veriaci horlivo schádzali okolo oltára a žili ako živé údy Krista, aby tak nastal lepší čas.

V roku 1925 Stanislav Kianička z češtiny prepracoval kázne Jána Rychlovského, pražského kanonika, svätiakeho biskupa. Vytlačil kníhtlačiarsky uč. Spolok v Turčianskom sv. Martine v roku 1925, v pôvodnom názve „Kázne Jána Rychlovského“. Kniha má dve časti. Sú to sviatočné a príležitostné kázne.

V súčasnosti je mnoho vydavateľstiev, ktoré vydávajú spracované kázne a homílie. Tak ako v minulosti tak aj dnes sa mnohí kňazi venujú problematike homiletiky. Svoje dielo a prínos tak isto vydávajú knižne v rôznych vydavateľstvách. Ich diela a knihy sú prístupné v knižniciach a na internete.

V roku 2008 CMBF vydala knihu „Dekalóg ako predmet kresťanskej kázne“, ktorú napísal Juraj Bandy.

V roku 2010 vydala Bratislavská akadémia Christiánia knihu „Fai Aeropagita- Slová večného života“ od Peresa Imricha. Sú to kázne reformovaných duchovných. Tieto kázne prinášajú veľký ošoh pre kňazov a kazateľov.

Vydavateľstvo Verbum v roku 2010 vydalo od kňaza Františka Dluhoša knihu: „Homílie na deň všedný a sviatočný“. Sú to príležitostné kázne, ktoré sa používajú v rôznych dňoch nie len cez férie ale aj v nedele a sviatky. Mariánské kázne v 4-zväzkoch. Autor sa v týchto kázaniach zaoberá Mariánskou tematikou, Mariánskou úctou v dnešných časoch.

Katolícky kňaz a kazateľ Alexandrej Mačaj napísal kázne, ktoré vydal v knižnej zbierke „Kázne-zbierka kázni“

Ďalej je dostupná kniha od neznámeho autora „Homílie z celého Slovenska“ sú to kázne a homílie na Nedele, sobáš, pohreby, ferialne dni, sviatočné dni a príležitostné kázne.

Anton Ziorkovský vydal knihu „Homílie“

Teologické fórum vydalo knihu „Nedelné a sviatočné homílie“ členov TF je to významné dielo kňazov Karola Moravčíka, Petra Ciburu a Stanislava Sabola.

Ďalší, ktorí vydali svoje kázne a homílie knižne boli: Vojtech Kodet, Pavol Grách SDB.

V knižnici sú ďalej prístupné knihy o kázňach a homíliach- „Homílie sv. Otca“, ďalej „Homílie v našej farnosti“, „Homílie UPC“.

Juraj Kamaj vydal kázne a homílie s názvom „Lámanie slova“, ktoré vydalo vydavateľstvo Trnava SSV v roku 1992. V týchto kázňach rozjímam o Božom slove, ktoré sa pre nás stalo telom, obetovalo sa a vykúpilo nás. Ďalej Juraj Kamaj napísal homílie „Úloha ohlasovania“, ktoré vydalo vydavateľstvo Vienala v Košiciach roku 2010. V týchto homíliách rozoberá podstatu ohlasovania Božieho slova a jeho prínos v dnešnej dobe celej cirkvi.

Jozef Vrabec je katolícky kňaz známy svojimi publikáciami z oblasti kazateľstva. Napísal vyše 53 prác, ktoré vyšli v Ríme v Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda a niektoré na Slovensku. „Chlieb na nedeľný stôl“ sú to homílie na rok A, B, C, ktoré sú vydané v Ríme roku 1985. Je to zbierka kázni na nedele vo všetkých troch obdobiach. Ďalej sú to: „Homílie na rok A“, ktoré boli vydané v Bratislave. Vydalo ich CMBF v roku 1987. „V službe slova“ homílie na rok A,B,C, ktoré boli vydané v Ríme roku 1991. Kázne „Nemusím sa ja báť“ vyšli v Ríme v SÚSCM roku 1996. V roku 2000 vydavateľstvo Michala Važka vydalo knihu „Hlásaj slovo“ homílie na rok A,B,C. Jozef Vrabec vo svojich kázňach povzbudzoval nie len veriacich ale aj kňazov aby pri evanielizácii odhaľovali hodnotu a krásu Ježišovho posolstva.

Šurab M. napísal „Homílie A,B,C“ ktoré vydal Kňazský seminár v Nitre roku 1998.

Špidlik T. napísal „V službe slova“, ktorú vydala Matice cyrilometodějska roku 1992 v Olomouci. Ďalej vydal knihu „Živé slovo“. V týchto svojich príhovoroch rozjímam nad zmyslom hriechu v úvahách súčasnej teologie.

J. Suchán vydal kázne a homílie v niekoľkých zbierkach: „Ži a nechaj žiť“ Je to výber nedeľných príhovorov, ktoré odznali v rádiu Twist v roku 1998 a takisto „Prihováram sa vám“.

Knižná zbierka a dielo katolíckeho kňaza Ľubomíra Stančka je veľmi rozsiahla. Väčšinu jeho diel vydal Kňazský seminár v Spišskom Podhradí. Jeho diela sú : „Neumlčané slovo“, „Návrat

k otcovi“ , „Nedeľa s Božím slovom- Sviatosti“ , „Nedeľa s Božím slovom- Desatoro“ , „Nedeľa s Božím slovom A,B,C“ , „ Nad Božím slovom o svätých I., II., III. diel“ , „Boh žije vo svojom slove“ , „Všetné dni s Božím slovom I.,II., III. diel“ .

Veľmi známa je kniha, ktorú napísal Š. Senčík „Rozhlasujte zo striech“, ktorú vydal v Ríme SÚSCM roku 1988.

J. Fándly napísal „Kázne príhodné a svätočné“ , ktorú vydali v Trnave roku 1796.

Gazda V. napísal „Fructus maturi t.j. zrelé ovocie Slova Božieho z domáceho sadu skrze duchovného hospodára zbrané“ vydané v Trnave v roku 1796 a potom v roku 1940 . Je to zbierka katolíckych kázni, ktoré boli povzbudením pre veriacich nie len pred 300 rokmi ale aj v dnešnej dobe.

M. Rešetka napísal „Kázne príhodné od rozličných nekdy kazateľov, v jazyku slovenském povedané.“ Vyšli v Trnave roku 1835.

J.Rybár napísal „Náboženstvo a krásna spoločnosť“. Vydané v Bratislave roku 1993.

Nakladateľstvo Vyšehrad v roku 1970 vydalo knihu od De Chardina „Chuť žit“.

Anton Fabián je veľmi známy katolícky kňaz, ktorý sa venoval mnohostrannej činnosti spolu z Juliusom Chalupom je autorom homiletických pomôcok. Tvoril hudobné a umelecké programy na MG kazetách. Takisto sa venoval aj homiletike. Je autorom odborných článkov a kníh. V roku 1997 vyšla kniha s názvom „Hodnota vzťahu“ vo vydavateľstve Verbum. Ďalej roku 1999 vo vydavateľstve v Košiciach vyšla jeho kniha s názvom „Oživanie farského spoločenstva“. Je to zborník príspevkov. Spolu s Júliusom Chalupom v rokoch 1986 – 1988 v samizdatovom vydaní vydali knižku „Služba v slove“. „Teológia ohlasovania“ a „Utrpenie má iný rozmer“ vyšli v roku 1999. Jeho dielo je nadčasové a dáva veľké obohatenie a prínos katolíckej cirkvi v dnešnej dobe.

Porubčan J. svoje úvahy z rekolekcií zhrnul do knihy „Meditácia na rekolekciách považskobystrického dekanátu“ vo februári 1975, ktoré vyšli v Nitre.

Súčasný pápež Benedikt XVI. Jozef Rácinger napísal ako kardinál aj dve knihy, ktoré vyšli v Bratislave roku 1972-1973 s názvom „Hovory o viere“, „Viera ako služba“ .

Tilmann K. napísal zbierky kázni a homílii „ Jak mluvit o Bohu“, „Náboženská výchova dříve a nyní“ a „Opravdu je Buh?“ Tieto knihy vydala česká katolícka charita v rokoch 1961 -1971.

J.E.Urban napísal „Duchovní slovo pro dnes a zítra“. Je to príloha k obežníku z roku 1969 v ktorej povzbudzuje kňazov v ich pastorácií.

Albanese G. napísal „Nový kvas“, ktorý vydali v Ríme SÚSCM roku 1970 a tak isto aj knihu „Slovo a život“ je to samizdatový preklad. Sú to zbierky kázni o láske Boha k človeku.

Bajan S. napísal „Hovor, Pane, tvoj sluha počúva“. Tieto homílie vyšli v Trnave SSV roku 1996.

Kišiday F. V roku 1976 vyšla kniha z názvom „Homílie“. Sú to všeobecné homílie, ktoré sa dajú použiť vo feriálnom období. Sú to zamyslenia na deň sviatočný i všedný.

Jurko J. katolícky kňaz, ktorý ma veľmi rozsiahle dielo, ktoré vydalo vydavateľstvo Bens v Bardejove. Svojimi dielami, ktorými sú kázne a homílie sa prihovára k veriacim i kňazom a povzbudzuje ich vo viere a živote. Jeho diela sú: „ Sláva Otcu i Synu i Duchu Svätému“ sú to homílie na rok B. Ďalej „Verím, že môj Vykupiteľ žije“ je to pomôcka k pohrebným príhovorom. „Aby boli jedno srdce a jedna duša“ tieto myšlienky k sobášnym príhovorom sú povzbudením pre snúbencov do ich ďalšieho spoločného života. V ich radoostiach i trápeniach. „Chvála Ti Otče naveky“ , „Príd Duchu lásky a pokoja“.

A.Hlinka, salezián, je veľmi známym a populárnym kňazom, ktorého tvorba je taktiež veľmi bohatá. Jeho knihy vyšli v mnohých vydavateľstvách ako v Ríme tak aj na Slovensku. Z homílií je známa zbierka „Ozvena slova I.-VI.“ Ozvena slova je súbor rozsiahlych rozhlasových kázni aj počas totality aj od jeho návratu do vlasti. Je to jeho príspevok k duchovnej obnove Slovenska.

J.Chalupa ďalší známy a populárny kňaz v našej diecéze, ktorý spolupracoval s A.Fabiánom a ostatnými. Jeho život a činnosť je veľmi pestrý a obohacujúci a tak isto ako aj jeho dielo. Napísal „Homílie A,B,C“ a „Posila v slove A,B,C“ vydavateľstvo Efekt Bratislava v roku 1993. Tieto kázne a homílie majú veľmi hlboké myšlienky.

J. Hrbata napísal kázne a homílie s názvom „ Perly a chlieb“ a „Cestou domu“, ktoré vyšli v Ríme a v Českom Těšine.

V.Judák napísal kázne a homílie „Myšlienky z éteru“. Vyšli v Nitre roku 1993.

E. Bindáč napísal kázne „Nedeľa, deň sviatočný“, ktoré vyšli v Nitre SVD roku 1992. Tieto kázne poukazujú na nedeľu, jej význam, zneužívanie v dnešnej dobe, deň ktorý je dňom Pána, ktorý máme zasvätiť.

Luciani A. napísal homílie: „Otče náš“. Sú to myšlienky k modlitbe Pána, v homíliách hovorí ako sa máme modliť, prečo sa máme modliť a začo sa máme modliť. Ďalej napísal: „Verím“ a „Ave Maria“ vydané v Nitre v Kňazskom seminári v rokoch 1996-1999.

Leonhard P.M.-Pustet F. vydal „Kázne pre deti“ v Prešove roku 1995 vo vydavateľstve Michala Vaška.

Kardinál Korec J.Ch. napísal podnety na meditácie „Rok nad evanjeliom“. Vydané v Bratislave roku 1991 vo vydavateľstve Lúč. Autor jednoduchým spôsobom vysvetľuje a rozjíma nad životom a činnosťou Ježiša Krista nášho Spasiteľa.

Máši M. napísal „Homílie“, ktoré vydalo v Prahe roku 1996 vydavateľstvo Sít.

Krapka E. napísal kázne „Káž Božie slovo“ vydané v Trnave roku 1996 vydavateľstvo Dobrá kniha.

2. Kázne a homílie na internete.

<http://www.evangelizacia.eu/?name=homilie&page=5>

<http://www.evangelizacia.eu/?name=homilie&page=11>

V súčasnej dobe je dostupné veľké množstvo materiálu v oblasti kázni a homílií na internete. Dost veľký výber kázni a homílií je taktiež v knižniciach a archívoch. Preto uvádzam len malý súhrn z tejto širokej oblasti, ktorá sa nachádza na internete.

Anton Paduánsky, Vydavateľstvo Serafín dátum vydania: 1.1 1900. Kázne chápeme zo zreteľom na kultúru 13.stor. Majú alegorický a mravoučný výklad. Anton Paduánsky používa výrazové prostriedky a myšlienkové pochody.

Bernardín Šmid OFM – Kázne

Milan Bubák kázne – „Dve vína“ Kniha kázni rímskokatolíckeho kňaza. 33 kázni jednoducho a priamo pomenúva veci náboženské a svetské.

Audio kázne Miroslava Hlasa 2007 až 2011.

Kázne Štefan Kiss

Kresťania kázne- zvukové záznamy zo série „Kam siaha Božia láska“

Elavmt skupinové kázne- Bratia a sestry – Tu sa môžu stiahnuť a vypočuť si kázne, ktoré ste zmeškali.

Kázne v MP3 rok 2011

Štúdium biblie-kázne

Kázne Ľ.Stančka CM Misiiná spoločnosť sv. Vincenta

Kázne farára z Arsu, Varšava 2003 vydavateľstvo Viator

Kázne Marián Kuffa, kázne určené mladým- MP3

Pôstne kázne, tématické kázne o hlavných hriechoch Pater Jozef

Kázne.sk a facebook- cieľ edície je zachovať kázne v pôvodnom stave- jedinečné texty kazateľov

Kresťania.sk- kázne a iné dokumenty

Pastirčákové kázne 26.Január 2011

Rodinne centrum Beniamin- Bystrá

Kazne fara Adamovské Kochanovce

Kázne a príhovory Stanislav Illeš

Kázne- misie o misiách cez rok advent, Vianoce, pôst, sviatky, nedele a tematické

Kazne. Krestan.sk

Boziemilosrenstvo.sk kazne Jána Mária Vianneyho

Tématické kazne Jezuitov v pôstnom období

Kázne J. Bicák
Kazeň týždňa
Katolícke kázne
Časopis pre katolíckych duchovných rečníkov
Pôstne kázne našej farnosti- 76kázni

V súčasnej dobe má kázeň a homília ešte väčší význam na život človeka. Tak ako v minulosti tak dnes ešte viac má prispieť k prehĺbeniu kresťanského života. Okrem intelektuálneho poučenia treba človeka uvádzať do prežívania a spoluuskutočňovania tajomstiev. Reč kázne a homílie je Božie slovo v ľudskej podobe. Je sprítomnenie Božieho slova a musí byť povedaná rečou prítomnosti. V dnešnej dobe je veľmi dôležité a priam si to vyžaduje, že kazateľ musí poslucháčov vyhľadať, prísť si po nich tam, kde žijú a ohlasovať Božie slovo. Ale len to nestačí, máme byť nie len ohlasovateľmi evanjelia ale aj jeho svedkami uskutočňovaním v praktickom živote.

41. Zásady aktualizácie kerygmatického biblického obsahu.

Čo je kerygma?

Slovo pochádza z gréčtiny a znamená: posolstvo, zvesť, kázeň.

V biblickom jazyku znamená posolstvo, ktoré Ježiš Kristus priniesol a zjavil ľuďom. Inými slovami kerygma je slovo Ježišovo o Bohu. Toto slovo ohlasovali ústne Ježišovi učeníci, neskôr bolo napísané vo forme Evanjelií.

Kerygmatický prvok (element) sa ukazuje v predstavení Evanjelia nie ako systém, ale ako uskutočňujúca sa udalosť. Hlavnou udalosťou – obsahom kerygmy je: **Boh posiela na svet svojho Syna a on privádza ľudí k Bohu**. Táto evanjeliová udalosť má byť ukázaná nielen v perspektíve historickej, ale **ako aktualizujúca skutočnosť „tu“ a „teraz“ v prítomnej chvíli**, ako skutočnosť živá. Je to slávnostná prorocká proklamácia, že dielo spásy sa vlastne **teraz** naplňuje.

Cieľom kerygmy je **privedenie poslucháča do „krízy“, ktorá vyvoláva nevyhnutnosť okamžitého rozhodnutia a vyjadrenia sa za alebo proti**. Také kázanie je provokácia, ktorá vedie k výberu rozhodnutia, zasahuje do „zaťatého srdca“, ak je kázaním slova spásy, nikdy nemôže byť ľahostajný. Z pohľadu poslucháča taký spôsob ohlasovania spôsobí, že ono sa stane udalosťou, dotýkom a stretnutím sa s Kristom, kde sa Evanjelium javí ako zaujímavá hodnota pre život.

Kerygma v presnom slova zmysle je proklamácia spásneho činu Boha v Kristovi. V širšom zmysle je to každé, ponajprv oficiálne zvestovanie Božieho slova prostriedkami vlastnými Cirkvi. **Slúži k oslave Boha a návratu ľudí k viere, nádeji a láske**. V oboch aspektoch kerygma je reč, ktorá sa dožaduje čohosi dôležitého, v ktorej sa Boh v Kristovi obracia k ľudskej existencii.

Forma ohlasovania kerygmy má byť jednoduchá a prístupná, ako to robil Ježiš.

Kerygma sa líši od dogmy. Prvých 250 rokov bola v Cirkvi len kerygma. Dogmatika sa začala rozvíjať ako odpoveď na rozličné prúdy, ktoré zraňovali kerygmu. **Dogma** je každé každá kresťanská pravda predstavená predmetovo, smerujúca k rozumu a má za cieľ poučiť, pričom sa dožaduje uznania za pravdu. Dogma má katechetický prvok (element). Keď porovnávame obidva pojmy, prichádzame k záveru, že:

dogma je skutočnosť predmetová, statická a intelektuálna;

kerygma je skutočnosť podmetová, dynamická a osobná.

Len tak môže byť kerygma predmetom kázania, ktorý je schopný vzbudiť vieru poslucháčov.

Ak je predmetom kázania kerygma, stáva sa kázanie príhovorom Boha, ktorý vystupuje v ľudskom slove ako podmet. **Kristus ústami kazateľa aktualizuje svoje už dvetisíc rokov vyslovené slovo spásy. Tým buduje život a dynamizuje vieru**, čo je viac ako najprepracovanejší systém.

42. Súčasná biblická kerygmatica a ohlasovanie.

I. Biblia v ohlasovaní nášho storočia

Sú tri privilegované miesta, kde sa veriaci stretávajú so slovom Božím: **liturgia, kázeň, katechéza**. Tak to bolo na začiatku Cirkvi a tak je to aj dnes pre mnohých kresťanov. Nedeľná kázeň je pre mnohých jedinou formou stáleho kontaktu s Bibliou. To ukladá kazateľom povinnosť tak kázať, aby to bolo skutočné otváranie biblického slova veriacim (LG 22).

Ako Cirkev plní túto úlohu od začiatku?

Zásadným cieľom II. vatikánskeho koncilu bola starosť o obnovu a prispôsobenie Cirkvi súčasnosti, aby súčasne mohla naďalej účinne plniť svoju spásnu misiu. S touto obnovou je tiež nerozlučne spojená obnova katolíckeho ohlasovania. Poukazujú na to koncilové dokumenty, ktoré uznali hlásanie slova Božieho za jednu zo zásadných funkcií jeho spásneho posolania (SC 24; 35.2; 52; LG 21; 24; 25). Keď máme na mysli tieto dokumenty, tak sa zdá, že dominantou náuky Koncilu je starosť o rozvoj viery, ktorá sa rodí z počúvania slova Božieho (Rim 10, 17). To vedie k záveru, že otázky spojené s ohlasovaním Božieho slova sa ocitnú v centre koncilovej problematiky. Kazatelia, keď čerpajú z pokladnice Svätého písma, ktoré je základom každého učenia a ohlasovania, musia vzbudzovať a posilňovať vieru. Majú slúžiť viere a sviatosti, majú uskutočňovať Cirkev v každom čase a v každej situácii. **Ohlasovanie je teda pokračovaním misie Krista, ktorej hlavným cieľom bolo zapojiť človeka do života Božieho** (Jn 14, 23). Aj napriek tejto významnej úlohe, akú plní kázanie v uskutočňovaní sa Cirkvi, táto služba stále hľadá najsprávnejšiu cestu svojho pôsobenia v Cirkvi. Znameníť je to, že v posledných rokoch sa veľa píše, z jednej strany o kríze kazateľstva, a z druhej o jeho obnove a obrode. Tento paradoxný fakt vysvetľujeme tým, že v živote dnešnej Cirkvi možno samozrejme pozorovať mnoho nedostatkov, ktoré vyplývajú z odlišnosti medzi jej misiou a životom i myslením súčasného človeka.

Teoretici ohlasovania, keď skúmajú príčiny krízy v službe slova, poukazujú čoraz častejšie na potrebu obnovy obsahu. Vo svetle *Konštitúcie o Božom Zjavení* niet pochyb, že Biblia sa musí stať znovu oživujúcou silou cirkevného ohlasovania.

Dokumenty Cirkvi poukazujú jednoznačne na to, že kazateľská činnosť musí čerpať z pokladnice Písma Svätého a tým musí byť predĺžením spásneho posolstva v každej situácii. Biblia však nebola vždy prameňom ohlasovania, a jej spásny obsah sa nedostával k slovu ešte na začiatku XX. storočia.

1. Pomocná úloha Písma Svätého v kazateľskej činnosti

Po víťazstve novoscholastiky v polovici XIX. st. nad kerygmatickou teológiou, o ktoré sa pričínili hlavne J. Kleutgen (1811-1883) a J. Deharbe (1800-1871), v **kazateľstve dominuje dogmaticko-morálna tematika**, a nie kerygmaticko-biblická, ako to chceli J.M. Sailer a J.B. Hirscher. V ohlasovaní sa venuje menej pozornosti obsahu a viac formálnej stránke kázne, čiže: ako podať poslucháčovi určitú pravdu skrze scholastickú teológiu. Dôležitejšie je vtedy „ako“ hlásať, od „čo“ hlásať. Takmer k perfektnosti priviedli formálno-metodickú stránku kazateľstva jezuiti:

N. Schleinigier (1817-1884) a J. Jungmann (1830-1885). Toto rétorické hnutie obnovy kazateľstva formuje takmer všetky príručky homiletiky až do prvej svetovej vojny, ktoré boli v zásade súčasným prepracovaním príručiek Schleiningera a Jungmana. **Písmo Sväté je predovšetkým vzorom „ako hovoriť“, je prameňom techniky podania.** Nie je divné, že ohlasovanie, čo sa týka svojho biblického obsahu, je veľmi mierne. **Prvé miesto zauímajú kázne doktrínálne a moralistické.** Hlása sa predovšetkým dogma – pravda, ktorá je v nej obsiahnutá spolu s morálnym použitím, ktoré z tej pravdy vyplýva. Biblia má iba potvrdiť hlásané pravdy. Na prvé miesto sa dostávajú tematické kázne, pričom tému kázni vyznačuje katechizmus. G. Longhaye sa dožadoval, aby obsahom kázni bola dogma a morálne zásady. Aj kázne Tihamera Totha majú, podobne, ako väčšina vtedajších kázni, apologeticko-morálny charakter.

Niektorí kazatelia chápali Bibliu výlučne ako prameň morálnych poučení. Takýto postoj reprezentuje Johannes Engel. Písmo Sväté mu slúži iba ako východiskový bod ku kázni s moralizátorským charakterom.

Skúmania Brunona Drehera, ktoré sa týkajú veľkonočných kázní, priviedli k tvrdeniu, že väčšina kázní, ako sa ukázalo v Nemecku, tak pred ako i po prvej svetovej vojne, malo charakter apologeticko-budujúcich kázní. Biblia bola najčastejšie iba východiskovým bodom, tvorila motto kázne, ale jej kerygmatický obsah sa nedostal k slovu. Ohlasovanie novoscholastického prúdu v začiatkoch XX. st. má tri zásadné rysy:

- a) nesie znamenie doktríny, hlásajú sa predovšetkým katechizmové pravdy;
- b) má moralizátorský charakter. Neusiluje sa o zaštiepenie poslucháča do „nového spôsobu života s Kristom“, robí z Biblie iba závery, ktoré sa týkajú kresťanského konania;
- c) je poznačené históriou. Uspokojilo sa podaním biblického obsahu a udalostí Krista, ako čohosi, čo sa pominulo.

Biblia bola zatlačená do morálneho poučenia, ktoré vyzýva k zmene konania. Tieto omyly, ktoré sa ešte aj dnes vyskytujú, majú svoj prameň v tom, že sa nedostalo k slovu poslanie Biblie, ktorá plní v tomto kazateľskom prúde pomocnú a služobnú úlohu, ako prameň argumentácie, budujúcich príkladov, a čo je najdôležitejšie – tematiky kázní.

2. Pokus o obnovu biblického kazateľstva

Paralelne s dogmaticko-morálnymi kázňami sa rozvíjali vlastne už do konca XIX. st. tendencie, ktoré smerovali k obnove biblického kazateľstva. Vzrastá záujem o homíliu, ktorá dosahuje v medzivojnovom období svoj vrchol. Štúdium Karola Gastgebera o kazateľstve XX. st. dovolilo tvrdiť, že „mnohí kazatelia zo samého protestu voči racionalizmu Osvietenstva sa obrátili k biblickému kazateľstvu“. K prvým zvestovateľom novej orientácie v kazateľstve, ktorí čerpali interpretáciu z Biblie, a nie zo scholastickej teológie, patria: E. Veith (1787-1876), M. Eberhard (1815-1876), biskup v Trier, ktorý vynikal v starozákonných kázniach, biskup Kolína H.J. Schmitz. O Rottmanner z Mníchova, ako aj F. Zippel, ktorý sa dožadoval vo svojom diele *Warum nicht mehr Predigten in Form der Homilie?* návrat k Písmu Svätému cez obnovu v homílii. Avšak opravdivým propagátorom homílií tak v teórii, ako i v praxi bol biskup Rottenburgu P.W. Keppler (1852-1926). Vo svojich mnohých publikáciách propagoval biblické kázne, založené na tzv. homiletickej exegéze, ktorá – ako to ukázal R. Kliem – bola nielen začlenením vtedajšej vedeckej exegézy do ohlasovania, ale bola osobnou úvahou nad textom, za účelom získania hlavnej myšlienky perikopy. Th. Soiron, jeden z tvorcov teológie ohlasovania a prívrženec obnovy biblického kázania vo forme homílií, sa vyjadril o názoroch Kepplera nasledujúco: „Homiletická činnosť Kepplera zohrala v dvojakom aspekte misiu prozreteľnosti:

1) priviedla kázeň znovu k jej pôvodnému prameňu, k Písmu Svätému [...] **Kázeň sa znovu stala tým, čím má byť vo svojej podstate – ohlasovaním Slova Božieho**, nadprirodzenou funkciou pri vzbudzovaní a žiadaní viery i živote milosti;

2) Keppler vytvoril tiež klasickú teóriu homílie s postulátom jednoty a súčasne „určitého cieľa“. To, že sa Keppler obrátil na Bibliu, je – podľa P.X. Arnolda – pokračovaním myšlienok Sailera a Hirschera.

Ideu Kepplera všestranne predstavil J. Reis. Z jeho opisu vyplýva, že v celom „keplerovskom hnutí“ išlo o obnovu homílie, v ktorej „sa dostalo k slovu Sväté Písmo a kazateľ vysvetľuje a komentuje jeho slovo“.

Názory Kepplera prijaté a realizované v praxi niektorými kazateľmi nášho storočia, boli svojím návratom k Biblii bez pochyb čímsi veľmi pozitívnym. Zdá sa, že tvrdenie Kliema, ktorý považuje tento smer za začiatky súčasného biblického kázania, má svoje odôvodnenie.

V trende obnovy biblického kazateľstva si zvláštnu pozornosť zasluhuje F. Tillmann, ktorý hoci vyrástol z keplerovského hnutia, chápал Písmo Sväté viac kerygmaticky, a jeho kázne majú hlbší teologický zmysel ako u iných, súčasných kazateľov.

3. Kerygmatická obnova a aktuálne smery v kazateľstve

V medzivojnovom období prichádza k diskusii, ktorá sa koncentrovala okolo otázky nového profilu teológie. Spor inicioval J.A. Jungmann rozpravou *Die Frohbotschaft und unsere Glaubensverkündigung*, keď v nej presadzoval takú teológiu, ktorá by slúžila kresťanskému životu. Táto diskusia vyrástla na čisto praktickom podklade. Rozvíjajúci sa priemysel a s ním spojená premena spoločenských štruktúr, viedli k masovému odpadu od Cirkvi. Išlo teda o prekonanie rozdielov medzi dovtedajším učením, ktoré sa zakladalo na špekulatívnej teológii a novým spôsobom života. Mnohí sa dožadovali novej, praktickej, životnej teológie, ktorá by ukázala kresťanstvo nielen ako pravdu, ale predovšetkým ako hodnotu, ktorá súčasne vedie k osobnejšiemu stretnutiu s Kristom. Táto diskusia priniesla cenné myšlienky aj pre ohlasovanie. Priviedla predovšetkým k prehĺbeniu pohľadu na samotné Slovo Božie, na ohlasovanie, ktoré dostáva svoj teologický podklad, a trochu neskôr na prax ohlasovania.

Idei J.A. Jungmanna sa stali základom nového smeru v teológii, nazývaného kerygmatickou. Ona siahala po podstatných pravdách Písma Svätého. Biblia bola chápaná ako živé, spásne slovo Boha, ktoré je výzvou pre človeka. Táto obnova mala svoj prameň v teológii, ktorú vypracovali Sailer a Hirscher. O jej oživenie a prehĺbenie sa pričínili medzivojnové mládežnícke hnutie, a zvlášť liturgická obnova Pia Parscha. V tých časoch tiež oživa, zvlášť v krajinách nemeckého jazyka, biblické hnutie, ktoré priviedlo k väčšiemu záujmu o Sväté Písmo, napr. cez biblické hodiny, biblické kurzy a sympóziá. Táto obnova smerovala nielen k zväčšeniu úsilia exegétov za účelom lepšieho chápania biblického obsahu, ale mala aj svoju praktickú ozvenu: smerovala k popularizácii a čítaniu Biblie. Väčší kontakt ľudí s Bibliou si vyžadoval nový a hlbší pohľad na kazateľstvo. Kázeň už nemohla byť iba zopakovaním perikopy vlastnými slovami. Nemohla tiež byť jej svojvoľným výkladom. Vzájomné pôsobenie biblickej a liturgickej obnovy priviedli k novej forme ohlasovania – k mystagogickej kázni. Vysvetľovali v nej zmysel sviatostného znaku v spojení so slovom Božím, pričom slovo Biblie bolo nielen poučením o znaku, ale slovom, ktoré aktualizovalo obsah znaku; spásnym slovom, ktoré vedie k stretnutiu s Kristom v liturgickom znaku. Biblia v kázniach tohto obdobia, hoci čítaná takmer výlučne vo svetle liturgie, nie je chápaná historizujúco, ale kerygmaticky. Jej obsah, skrze ohlavovanie, aktualizuje spásu, ktorú ona obsahuje. Mystagogickým chápaním sa vyznačovali kázne R. Guardiniho, R. Grabera, O. Casela, ako aj P. Parscha. Kazateľstvo tohto obdobia, čo je jeho charakteristickým rysom, siahalo po centrálnych pravdách kresťanstva, zvlášť po veľkonočnom tajomstve.

Zástancom takéhoto chápania, zvlášť v teórii ohlasovania, je F.X. Arnold, ktorý na základe Božsko-ľudskej zásady pastorálnej teológie ukázal na správnu obnovu ohlasovania. On chápe ohlasovanie ako slovo Božie i ľudské súčasne, skrze ktoré sa uskutočňuje spásne prostredníctvom Cirkvi. Kázeň má vo svojej podstate vzbudzovať a posilňovať vieru. Ona je vždy „službou viery“. Keď sa Arnold dotýka problematiky účinnosti slova Božieho, poukazuje na to, že ohlasované slovo nemôže byť chápané tak, ako slovo „o“ spáse, ale ako slovo, ktoré udeľuje spásu. Tým samým dal Arnold spolu s Th. Soironom a K. Rahnerom impulz k spracovaniu katolíckej teológie slova Božieho, ktorá vtedy ešte nejestvovala.

Prelomový význam pre vývoj materiálno-kerygmatickej obnovy kazateľstva malo dielo V. Schurra *Wie heute predigen?*. V tomto diele vykonal Schurr „pokús predstaviť problém obsahu a formy kázne z pohľadu jej spojenia s dnešnou situáciou a ľudskou kultúrou. Pod ohlasovaním Schurr chápe službu spásy vo vzťahu k súčasnému svetu. Biblia je pre neho prameňom ohlasovania, ale aby sa mohol aktualizovať jej spásny obsah, musí sa zohľadniť súčasná skutočnosť sveta i ľudí. Až vtedy bude kázanie „darovaním sa Boha v Kristovi cieľom začlenenia poslucháča do spoločenstva s Ním“.

Kerygmatické hnutie vyzdvihlo pravdu, že ohlasovanie je aktualizáciou spásy, ktorá sa zakladá na Písme Svätom, v rámci aktuálnej skutočnosti. Za prvý pokús vypracovania teologických základov kazateľstva sa považuje práca Tadeáša Soirona *Die Verkündigung des Wortes Gottes. Homiletische Theologie*. Ako poznamenáva autor v úvode, táto práca je „pokusom vybudovať homiletiku s teologickým charakterom: homiletiku, ktorá hovorí o základoch, funkciách, zásadách, úlohách a praxi kazateľstva, ako aj takej homiletiky, ktorá vzbudzuje a odôvodňuje presvedčenie, že ide v nej

nielen o formálnu stránku ohlasovania, ale hlavne o jej spásnu funkciu. Otázkou teológie ohlasovania sa trochu širšej roviny zaoberali teológovia, ako: H. Schlier, K.H. Schelkle, K. Rahner, G. Wingren, L. Scheffcik, a zvlášť O. Semmelrot, keď tvorili základ pre teológiu Slova Božieho. Pod vplyvom myšlienok, ktoré vyjadril i Sailer a Hirscher, ako aj súčasnej exegézy, títo teológovia venovali väčšiu pozornosť spásnej sile slova Božieho.

Tieto viac teoretické, ako praktické výsledky materiálnej i formálnej a kritickej obnovy spracoval na úžitok ohlasovania A. Güntör vo svojej práci *Die Predigt*. Táto predstavená koncepcia kazateľstva sa úplne zakladá na Biblii, ktorá je prameňom ohlasovania. Podmetom i predmetom ohlasovania je sám Kristus.

Kerygmatická obnova sa rozhodne pričiniť o obsahovú obnovu kazateľstva tým, že sa dožadovala ohlasovania podstatného, spásneho obsahu, pričom navrhovala v akte ohlasovania aktualizovanie spásneho posolstva. Nevypracovala však zásady, ktoré by správnym spôsobom dovolili čítať biblickú kerygmu, ktorá má byť ohlasovaná.

Pod vplyvom vedeckej exegézy sa stalo čoraz viac jasné, že autentický biblický obsah môže byť ohlasovaný iba vtedy, keď bude chápaný na základe zásad historicko-kritickej exegézy, ktorá zaručuje vernosť Božiemu slovu, obsiahnutému v Biblii. Protestantskí kazatelia mali už v tomto ohľade bohaté skúsenosti a pozitívne výsledky. Používanie zásad biblickej hermeneutiky v ohlasovaní, ktoré preferovali protestanti, malo bez pochyb vplyv na katolícke kazateľstvo. Podstatný a rozhodujúci význam mala však encyklika Pia XII. *Divino afflante Spiritu* (1943), ktorá potvrdila výsledky historicko-kritickej exegézy, pričom poukázala, že pri výklade textov Starého Zákona treba zohľadniť predovšetkým literárne druhy. Bez ich zohľadnenia správne chápanie a využitie týchto textov by bolo nemožné. V spojení s tým sa objavujú početné články nemeckých exegetov, ktorí, keď uvažovali o spojení exegézy s ohlasovaním, dožadovali sa kázni spracovaných na základe najnovších výdobytkov biblickej hermeneutiky.

Pokus spracovať hermeneutické zásady pre potreby kazateľstva vykonali kazatelia, ako: B. Dreher; F. Kamphaus; A. Höfer, M. Seitz, aby sme spomenuli tých dôležitejších. Ich spracovania, ktoré sa týkali kazateľstva, podobne ako kazateľské pomôcky, poukazujú na jedno: dnes už nestačí čítať biblický obsah, pritom sa opierať o liturgický kontext, alebo na tzv. zmysel. Biblia ako homiletický materiál je veľmi dôležitým prameňom, aby sme jej obsah čítali povrchné a interpretovali ho subjektívne.

Viac-menej do šesťdesiatych rokov dominoval v kazateľstve trend „z exegézy do kázne“. Bol záväzným kánonom v ohlasovaní. Ohlasovanie sústredilo celú svoju pozornosť na podanie biblického obsahu, ktorý rozhoduje o tom, že kázeň je Slovom Božím, slovom spásy a milosti. Podstatným obsahom homiletického podania musí byť spásne posolstvo, čiže kerygma. Toto stanovisko bolo a je správne, totiž vďaka autentickému biblickému slovu kázeň je aktualizáciou spásneho obsahu Biblie – je slovom spásy. Táto požiadavka je stále aktuálna. Kazateľstvo nesmie nikdy opustiť túto zásadu. Ale kázeň je súčasne výzvou Boha adresovanou človeku. Človek musí na toto zjavené slovo dať odpoveď úkonom viery. Teda, nemožno sa dnes uspokojiť podaním samotnej kerygmy Písma. Sedemdesiate roky prinášajú zásadný zvrät v biblickom kazateľstve. Kazatelia vidia, že v dovtedajšom kázaní sa príliš silno zdôrazňovala cesta od Biblie k človeku. Východiskovým bodom bola biblická perikopa. Človek so svojimi problémami stál skôr v tieni. Na dovtedajšiu koncepciu ohlasovania nemali mal veľký vplyv Karl Barth so svojou teológiou „spásy zhora“, čo pre kazateľstvo znamenalo, že o spásnej účinnosti kázne rozhoduje sám Boh. Vo svojej spásnej činnosti On je suverénny. Človek v tomto dialógu, ktorý sa uskutočňuje skrze biblické slovo, je iba príjemcom; musí počúvať a prijať to slovo s vierou a poddajnosťou. Hoci nepodľahneme takejto koncepcii ohlasovania, treba však potvrdiť, že je neúplná. Príliš málo je v nej miesta na spoluprácu človeka v spásnom dialógu s Bohom. Partnermi tohto dialógu sú vždy Boh a človek. Nemožno teda obísť ani jeden, ani druhý element. Kázeň musí byť verná Bohu i človeku, musí mať svoj rozmer biblický i antropologický. V akte ohlasovania element doktrínálny i existenčný musia byť spojené do jedného celku. Preto sa tiež dnes hovorí o kázaní korelácie – biblický text a život navzájom sa implikujú. Slovo Božie potvrdené v Biblii a život sú v stálom dialektickom vzťahu, sú spolu závislé.

II. Kázeň verná Bohu

1. Primát Biblie v živote Cirkvi

Vo svetle dokumentov II. Vatikánskeho koncilu niet pochybností, že Biblia, ktorá obsahuje posolstvo spásy, adresované človeku, má v živote Cirkvi privilegované miesto. Je knihou viery Cirkvi, miestom stretnutia človeka s Bohom, ktorý sa mu zjavuje, a tiež knihou pozvania. Žiada od človeka odpoveď, ktorou je viera. Táto svätá kniha vyrástla z viery Cirkvi a k viere, chápanej ako osobné stretnutie s Pánom, chce viesť (pozri DV 2; 5). Viera, chápaná ako úplné zverenie sa Bohu, ako poddajnosť rozumu a vôle, je najdôležitejším spôsobom osobného stretnutia medzi Bohom a človekom. Skrze vieru totiž Kristus, plnosť Božieho Zjavenia, prebýva v ľudských srdciach (Ef 3, 5). Prebývanie Boha v človeku, „byť“ s Bohom a v Ňom, je vrcholom a plnosťou stretnutia.

Prameňom spásnej viery, ako poznamenáva sv. Pavol, je slovo Boha potvrdené v Písme Svätom. Totiž viera „sa rodí z toho, čo počujeme, a to, čo počujeme, je Kristovo slovo“ (Rim 10, 17). Z tejto výpovede, a nielen z nej, vyplýva, že slovo Božie, potvrdené v Biblii a zvestované Cirkvou, plní základnú úlohu v spásnom poslaní Cirkvi – vedie k osobnému stretnutiu s Kristom skrze vieru. Preto II. Vatikánsky koncil s dôrazom potvrdzuje: „Cirkev vždy mala v úcte Písmo sväté priam ako samo Telo Pánovo, pretože - najmä v posvätnnej liturgii - neprestáva prijímať chlieb života zo stola tak slova Božieho, ako aj Tela Kristovho a podáva ho aj veriacim. Cirkev vždy mala a má sväté Písmo spolu s posvätným podaním za najvyššie pravidlo viery. Keďže ono, ako Bohom vnuknuté, raz navždy napísané, nemeniteľne podáva slovo samého Boha a v slovách prorokov a apoštolov dáva zaznievať hlasu Ducha Svätého. Preto všetka kazateľská činnosť Cirkvi, ako aj samo kresťanské náboženstvo, má sa živiť a dať sa viesť svätým Písmom. Ved' v posvätných knihách ide s veľkou láskavosťou v ústrety svojim dieťkam Otec, ktorý je na nebesiach, a prihovára sa im. A v slove Božom je toľká sila a účinnosť, že ono je oporou a životnou silou pre Cirkev a pre jej dieťky posilou vo viere, pokrmom pre dušu a čistým, nikdy nevysychajúcim prameňom duchovného života“ (DV 21).

Toto koncilové tvrdenie má svoju hlbokú teologickú výrečnosť. Zdôrazňuje totiž, že v liturgii, ktorá je vrcholom života Cirkvi, podáva sa veriacim „chlieb života“ tak zo stola slova Božieho, ako i Tela Kristovho. Toto porovnanie hovorí o nutnom spojení medzi slovom a sviatosťou, ako aj o spásnej prítomnosti Pána tak v slove, ako i vo svätom znaku. Je to skutočná prítomnosť v slove i v sviatosti, hoci je to prítomnosť iná, čo sa týka intenzity a účinnosti. Táto výpoveď zdôrazňuje nutnosť korelácie medzi slovom a znakom. Sviatosť je znakom viery. Vďaka slovu dostáva svoj spásny rozmer. Slovo Božie tvorí základ spásneho chápania znaku, preto sa hovorí o primáte slova Božieho v spásnej službe Cirkvi. Bez slova Božieho nemožno správne chápať sväté znaky. Preto W. Kasper hovorí o ich perichoréze, vzájomnom prenikaní. Sviatosťný znak je najvyššou formou intenzity slova. **Slovo Božie – ako poznamenáva K. Rahner – je konštitutívnym elementom sviatosti. Sviatosť je slovom Božím s najvyššou účinnosťou.** Tento význam biblického slova až do šesťdesiatych rokov bol takmer nedocenený v katolíckej teológii. Preto tvrdenie, že Kristus „je prítomný vo svojom slove vždy, keď sa v Cirkvi číta Písmo Sväté, vtedy On sám hovorí“ (SC 7), je čímsi podstatným pre ohlasovanie. Tento dokument jasne tvrdí, že Kristus je prítomný a koná spásne nielen vo samotnej sviatosti, ale aj v slovom Božom hlásanom v Cirkvi a Cirkvou.

Slovo Božie tak vo svojom biblickom rozmere, ako i v ekleziálnom rozmere, t.j. zvestované dnes Cirkvou, je miestom Spásneho stretnutia s Pánom. Podobne, ako v ekonómii spásy Vtelenie je na jej začiatku, a smrť a oslávenie Pána je jej vrcholom, tak analogicky je verejné hlásanie biblického slova vo vzťahu k sviatosti. Slovo je začiatkom, sviatosť zasa záverom spásneho procesu. Spásou je totiž sám Ježiš Kristus, ktorý sa dáva človekovi skrze slovo a sviatosť.

Vo svetle *Dogmatickej konštitúcie o Božom zjavení* a *Konštitúcie o svätej liturgii* možno vidieť nové „objavenie Biblie“, jej primát v spásnom poslaní Cirkvi. „Posvätná teológia sa opiera o písané slovo Božie a zároveň o posvätné podanie ako o trvalý základ. Skúmajúc vo svetle viery všetku pravdu skrytú v tajomstve Kristovom, neobvyčajne sa ním posilňuje a jednotajne obnovuje. Keďže však sväté Písmo obsahuje slovo Božie, ba ono je naozaj slovom Božím, keďže je inšpirované, štúdium Biblie nech je stá duša posvätnnej teológie. Priam tak vysluhovanie slova, t.j. pastorálna kazateľská činnosť, katechéza a vôbec každé kresťanské poučovanie - a tu má mať význačné miesto liturgická homília -

nachádza zdravú stravu a svätú sviežosť v tom istom slove Písma“ (DV 24). Táto náuka Cirkvi nezostala bez vplyvu na službu slova. Primát v ohlasovaní získava biblické kazateľstvo. Homília sa stáva privilegovanou formou zvestovania Slova Božieho. Zdôrazňuje to výrazne Konštitúcia o posvätnnej liturgii, v ktorej čítame: „Sväté Písmo má pri slávení liturgie ten najväčší význam. Z neho sa totiž čítajú state, ktoré sa potom vysvetľujú v homílii, z neho sa spievajú žalmy, ono dalo vnuknutie a popud k liturgickým modlitbám, oráciám a spevom a z neho čerpajú úkony a znaky svoj zmysel. Aby sa teda docielila obnova, rozvoj a adaptácia posvätnnej liturgie, treba roznečovať tú lahodnú a živú záľubu v Písmo sväté, o ktorej svedčí ctihodná tradícia východných a západných obradov“ (SC 24). Okrem toho tento dokument pripomína: „A kazateľská služba nech sa plní veľmi svedomite a náležite. Pritom nech sa čerpá v prvom rade zo zdrojov svätého Písma a liturgie“ (SC 35, 2). Podobné myšlienky vyjadruje Pavol VI. v exhortácii *Evangelii nuntiandi* z r. 1975: „Obnovený poriadok svätej liturgie pripisuje „liturgii slova“ veľkú autoritu, ale mýlil by sa ten, kto by v spojení s tým neuznal homíliu ako dôležitú a správny nástroj pri vykonávaní evanjelizácie. Treba poznať a uvádzať do života požiadavky kladené homílii a jej možnosti, aby mohla dosiahnuť plnú dušpastiersku účinnosť. Ale predovšetkým sa treba o nej presvedčiť a venovať sa jej celým srdcom. Toto ohlasovanie, zvláštnym spôsobom začlenené do Eucharistickej celebrácie, ktorú priamo pripravuje a odkiaľ čerpá svoju osobnú silu a moc, plní bez pochybností prvoradú evanjelizačnú úlohu“ (č. 43).

Homília je vrcholnou formou ohlasovania, lebo sa uskutočňuje v rámci liturgie a je sprítomnením a aktualizáciou biblických slov v každej situácii Cirkvi. „Ako časť samotnej liturgie sa veľmi odporúča homília, v ktorej sa má počas liturgického roku vysvetľovať na základe svätých textov tajomstvo viery a zásady kresťanského života“ (SC 52). Návrat k homílii, to je aj návrat k Biblii, k slovám potvrdeným v Písme Svätom, ktoré sú slovami milosti a spásy. Z týchto výpovedí vyplýva, že katechizmové kázne, ktoré pred koncilovou obnovou dominovali, sú v rámci liturgie nedostačujúce, sú príliš vzdialené od biblických čítaní. Z druhej strany homília obsahuje aj plnosť depozitu viery, líši sa však metódou, pretože je inšpirovaná Písmom Svätým, liturgiou a slávenými tajomstvami. Kázeň, čo sa týka substance, je slovom Božím vysloveným v ľudskom slove. Biblické slovo rozhoduje o jej spásnom rozmere. Kristus totiž žije a spásne koná v biblickom slove (SC 7). Nie ľudským slovám, ale Písmu Svätému zaručuje Duch Svätý spásnu prítomnosť Krista. On tiež spôsobuje, že biblické slovo nielen informuje, oznamuje, ale uskutočňuje to, čo oznamuje (pozri Iz 55, 10-11). Ohlasovanie nie je predovšetkým podaním nauky Ježiša Krista, ale je proklamáciou udalosti: „Kristus uprostred nás – je nádejou slávy“ (Kol 1, 27). Toto biblické slovo má vnútornú moc, aby uskutočňovalo spásne poslanie, ktoré je v Písme Svätom podané pomocou takých pojmov, ako: milosť, život, zmierenie, vykúpenie.

Túto spásnu moc Božieho Slova si uvedomoval sv. Pavol, keď tvrdí: „Lebo ja sa za Evanjelium nehanbím; veď ono je Božou mocou na spásu každému, kto verí“ (Rim 1, 16). Vďaka zvestovanému Evanjeliu človek dosahuje zmierenie s Bohom: „Veď v Kristovi Boh zmieril svet so sebou a nepočítal ľuďom ich hriechy. A nám odovzdal slovo zmierenia“ (2 Kor 5, 19). Mnoho ráz sa biblické slovo nazýva aj slovom milosti (Sk 20, 32). Teda v slove je človeku udelený dar nového vzťahu k Bohu (Sk 20, 24.32). Vďaka slovu Božiemu sa rodí viera, ktorá rozhoduje o spojení človeka s Bohom. Z vyššie uvedených dôvodov slovo Božie, potvrdené v Biblii, je a musí zostať základom cirkevného ohlasovania. Ono rozhoduje o tom, že kázeň je kázňou, čiže slovom Božím, ktoré je adresované ústami Cirkvi človeku, aby ho spasilo. Túto vernosť Písmu Svätému pripomína v spomínanej exhortácii pápež Pavol VI.: „Cirkev, ktorá je poslaná a evanjelizovaná, sama naďalej posielala hlásateľov Evanjelia. Akosi vkladá do ich úst slovo spásy; vysvetľuje im novinu, ktorú má vo svojom depozite; dáva im taký istý príkaz, aký sama dostala, a posielala ich ohlasovať nie seba samých, svoje výmysly, ale Evanjelium; ani oni, ani Cirkev nie sú jeho absolútnymi pánmi a nemajú moc voľne ho užívať, ale sú iba sluhami, ktorí ho majú šíriť so zachovaním najvyššej vernosti“ (č. 15). Teda kazatelia, keďže sú sluhami Slova, sú zaviazaní v ohlasovaní Evanjelia, aby mu boli úplne verní. Rodí sa otázka: Čo je zárukou tejto vernosti?

2. Biblická hermeneutika v službe ohlasovania

(Hermeneutika = náuka o pravidlách a prostriedkoch výkladu textov starých písomných pamiatok)

Biblia je spoločným dielom Boha i človeka. V nej sú obsiahnuté Božie slová i skutky adresované človeku, ale súčasne obsahuje odpoveď ľudí na túto spásnu výzvu. Je to kniha, ktorá obsahuje „príbeh Boha s človekom“; ako taká bola determinovaná rôznymi okolnosťami. V dušpastierskej konštitúcii o Cirkvi čítame: „Medzi posolstvom spásy a kultúrou jestvujú mnohoraké zväzky. Lebo Boh, zjavujúc sa svojmu ľudu, hovoril rečou civilizácie jednotlivých historických období, kým sa plne neukázal vo svojom vtelenom Synovi“ (GS 58). Z toho vyplýva záver, že biblické texty nemôžu byť v kázni rozmnožované, opakované vo svojom historickom znení, ak majú byť spásnym posolstvom adresovaným súčasnému človeku. Nejde totiž o to „ako“ isté spásne fakty podal inšpirovaný autor, ale dôležitejšie pre ohlasovanie je to, „čo“ chcel Boh cez inšpirovaného autora podať ľuďom. Keď teda biblický autor podával Božiu výzvu, vyjadril ju tak, aby bola zrozumiteľná súčasným ľuďom jeho doby. Spásny obsah Biblie bol determinovaný rôznymi historicko-kultúrnymi podmienkami. K nim treba zaradiť: jazyk, štýl, spôsob vyjadrovania myšlienok, prostredie, v ktorom vzniklo Písmo Sväté. Dnes sa tieto podmienky zmenili dosť zásadne, preto biblické perikopy treba ohlasovať nie ich vlastnými slovami, ale treba podávať to, „o čo“ išlo Jánovi, Markovi, Lukášovi, Matúšovi, Pavlovi a iným inšpirovaným autorom. Ide teda o ohlasovanie kerygmy, čiže autentického poslania textu, bez slovného odevu, v ktorom bol vyjadrený. W. Massa, súčasný nemecký kazateľ si myslí, že má byť ohlasovaný samotný problém, poslanie textu (*Die Sache*) a nie jeho biblické zachytenie. Dotýkame sa tu podstaty biblického kazateľstva. Totiž mnohí kazatelia si myslia, že čím viac je v kázni biblických citátov, tým viac je biblická. V tom vlastne spočíva omyl. Totiž často biblické vety títo kazatelia užívajú ako argument, ako potvrdenie vopred prijatej dogmaticko-morálnej tézy.

Biblický obsah je vtedy najčastejšie vytrhnutý zo svojho spásno-dejinného kontextu, a ich použitie niekedy mení ich zmysel. Iným nebezpečenstvom je výklad svätého textu podľa vlastného zmyslu. Subjektívne chápanie a vysvetľovanie biblického textu môže zaviesť kazateľa do slepej uličky. Na základe perikopy hlása vlastné výmysly, ktoré sú cudzie súčasne Bohu, hlavnému autorovi, ako aj svätopiscovi, ktorého Boh použil. Vtedy je ťažké takúto kázeň nazvať slovom Božím – slovom spásy a milosti. Katolícky kazateľ je povinný, aby bol verný Písmu Svätému. Vernosť Slovu Božiemu je vernosťou samému Bohu. On je totiž hlavným autorom Písma Svätého. Zárukou tejto vernosti je zapojenie biblistikou vypracovaných hermeneutických zásad do ohlasovania, ako aj chápania poslania textu vo svetle liturgie Cirkvi. Tieto dve zásady musí mať kazateľ vždy pred očami.

Nutnosť spojiť ohlasovanie s exegézou ukazujú tak cirkevné dokumenty, ako i názory súčasných teoreticko-kazateľstva.

Prvým dokumentom, ktorý si zasluhuje zvláštnu pozornosť, je encyklika Pia XII. **Divino afflante Spiritu** (r. 1943), nazývaná „veľkou chartou“ katolíckej biblistiky a biblického dušpastierstva. Obsahuje celý pozitívny výsledok práce obnovy biblického hnutia, a kvôli jej veľkému prínosu má v biblickej hermeneutike zvláštne miesto. V doktrínálnej časti encykliky pápež vystríha kazateľov pre nesprávnym vysvetľovaním Písma Svätého. V ohlasovaní treba podávať autentické slovo Božie, a nie vlastné názory, aj keby kazateľ používal biblické slová. Aby sme pochopili opravdivý zmysel Písma, ktorý chcel vyjadriť svätopisec, Pius XII. odporúča nasledujúce zásady:

- a) znalosť biblických jazykov ako aj zohľadnenie kontextu a paralelných miest (EB 50);
- b) využitie pomocných vied, menovite dejín, archeológie a entológie (EB 558);
- c) zvláštnu pozornosť treba venovať literárnym druhom pri interpretácii Biblie. A toto je *novum* encykliky. Ak chceme pochopiť, čo Boh učí, treba pochopiť to, čo Bohom inšpirovaný človek hovoril, čo myslel, ako konkrétny človek v určitom prostredí a v určitom momente dejín. Úlohou exegetu je teda určiť, aké boli schopnosti ako aj životné podmienky biblického spisovateľa, v akom čase žil, aké písané pramene či tradície používal, aké používal literárne druhy (EB 558);
- d) pretože Písmo Sväté inšpirované samým Bohom je zverené Cirkvi, aby ho strážila a vysvetľovala, preto pri interpretácii treba rátať s výpoveďami Učiteľského úradu Cirkvi a Cirkevných Otcov. Treba tiež zohľadniť aj analógiu viery (EB 551).

V dušpastierskej časti encykliky pápež potvrdzuje, aby sa Biblia stala prameňom kresťanského života tak pre veriacich, ako aj pre kňazov. Preto povzbudzuje k štúdiu Biblie, aby mohla pomáhať v budúcej dušpastierskej práci (EB 566). Celá táto časť je výzvou, aby Sväté Písmo zaujalo v živote veriacich miesto, ktoré mu patrí. Prejavom toho sú slová, adresované klerikom, pre ktorých Sväté Písmo musí byť prameňom „duchovného života, a pre kazateľov – pokrmom a silou“ (EB 567).

Druhým dokumentom, ktorý si zasluhuje analýzu, je inštrukcia Biblickej komisie v otázke historickosti Evanjelií z r. 1964. V tejto inštrukcii boli rozšírené hermeneutické zásady encykliky *Divino afflante Spiritu* aj na Nový Zákon. V úvahách tým, ktorí prednášajú Písmo Sväté a pre kazateľov, tento dokument stavia nasledujúce požiadavky: „Nech vysvetľujú Písmo Sväté, pričom nech zohľadňujú predovšetkým jeho teologickú stránku, aby sa sväté knihy stali pre budúcich kňazov čistým a stálym prameňom vnútorného života, a pre ich budúcu kazateľskú prácu oživujúcou silou. A keď sa prednášajúci budú zaoberať literárnou kritikou, nech ju neprednášajú pre samotnú kritiku, ale za tým účelom, aby v jej svetle dôkladne videli, aký zmysel vložil autor do svojich slov z Božej vôle“. Od kazateľov zasa žiada veľkú rozvážnosť. Majú byť zdržanliví v hlásaní neistých novostí. Pri ohlasovaní biblických dejín nesmú podávať vymyslené veci.

Dogmatická konštitúcia **Dei Verbum** tvorí syntézu náuky Cirkvi o Zjavení. Pretože táto konštitúcia v zásade nasleduje encykliku Pia XII. *Divino afflante Spiritu*, preto stačí potvrdiť, že zásady a metódy súčasnej hermeneutiky, také ako: literárne druhy, metóda dejín foriem, tradície a redakcie sú konštitúciou akceptované. Za základnú zásadu interpretácie celej Biblie konštitúcia prijíma „literárne druhy“. „Keďže však vo svätom Písme Boh prehovoril prostredníctvom ľudí a ľudským spôsobom, aby vysvetľovateľ svätého Písma dobre pochopil, čo nám chcel Boh povedať, musí pozorne skúmať, čo vlastne mali svätopisci v úmysle vyjadriť a čo Boh uznal za dobré prejaviť ich slovami.

III. Kázeň verná človeku

1. Teologické základy. Zjavenie nie je podaním akejsi určitej doktríny, ale je predovšetkým zjavením sa Boha človeku a výzvou človeka, aby sa s Ním spojil. Výrazne na to poukazuje *Dogmatická konštitúcia o Božom zjavení*: „Páčilo sa Bohu vo svojej добрote a múdrosti zjaviť seba samého a dať poznať tajomstvo svojej vôle (porov. Ef 1,9) [...] Týmto zjavením sa teda neviditeľný Boh [...] vo svojej veľkej láske prihovára ľuďom ako priateľom, aby ich pozval a prijal do svojho spoločenstva“ (DV 2)

Boh sa zjavuje človeku v konkrétnych životných podmienkach. Božie zjavenie je adresované človeku, a ten vždy žije v kontexte svojej doby, svojho času. Preto ohlasovanie Cirkvi, ktoré je aktualizáciou zjavenia, musí tiež zohľadniť dve skutočnosti: svätý text a existenčnú situáciu poslucháča. Teda obsahom ohlasovania nie je iba biblický text, ale aj ľudská skúsenosť.

Aby mohlo dôjsť k osobnému stretnutiu človeka s Bohom skrze službu slova, treba teda viac ako doteraz zohľadniť v ohlasovaní ľudskú existenciu a prostredie, v ktorom človek žije. Túto požiadavku kladie kazateľovi Dušpastierska Konštitúcia o Cirkvi „*Gaudium et spes*“, ktorá obsahuje syntézu náuky Cirkvi na túto tému. Tento dokument v celku ukazuje nutnosť, aby Cirkev vyšla v ústrety svetu. Požaduje, aby sme videli dôležité problémy súčasnosti, a aby sme ich mohli riešiť vo svetle Evanjelia. „Všetok ľud Boží, obzvlášť duchovní pastieri a bohoslovci majú s pomocou Ducha Svätého pozorne počúvať, rozoznávať a vysvetľovať rozličné spôsoby vyjadrovania našej doby a vedieť ich posúdiť vo svetle slova Božieho, aby sa tak zjavená pravda mohla čoraz dôkladnejšie poznávať, lepšie rozumieť a vhodnejšie predkladať“ (GS 44). Aj napriek širokému okruhu otázok hlavným predmetom záujmu tohto dokumentu je človek zamotaný do rôznych problémov sveta, ktorý hľadá zmysel svojho života (pozri GS 2-22). Poznanie tejto problematiky je povinnosťou kazateľa. Poukazuje na to aj pápež Pavol VI. vo svojej exhortácii *Evangelii nuntiandi* z r. 1975. Čítame v nej: „Avšak evanjelizácia nebude úplná, ak nevezmeme do úvahy vzájomné vzťahy, ktoré neustále jestvujú medzi Evanjeliom a konkrétnym, osobným i spoločenským životom človeka. Preto evanjelizácia prináša so sebou potrebu ohlasovania, ktoré je jasne prispôsobené rôznym podmienkam života, zákonom i povinnostiam každej ľudskej osoby, rodinnému životu, bez ktorého niet rozvoja jednotlivcov, spoločnému životu v spoločenstve, medzinárodnému životu, pokoju,

spravodlivosti a pokroku; nakoniec ohlasovanie vyslobodenia, čo je v našich časoch zvlášť dôležité a naliehavé“. Tieto myšlienky pápeža sú rozvinutím pokynov, ktoré sa nachádzajú v Dekréte o službe a živote kňazov: „Kňazská kazateľská činnosť, v súčasných pomeroch neraz veľmi ťažká, nesmie vysvetľovať slovo Božie iba vo všeobecnosti a abstraktne, ale aby lepšie zaúčinkovala na mysle poslucháčov, má aplikovať večné pravdy Evanjelia na konkrétne životné okolnosti“ (PO 4).

Keď sa Cirkev riadi týmito pokynmi, tak v sedemdesiatych rokoch vyslovila toto tvrdenie: súčasná kázeň musí mať rozmer biblický a antropologický. Dnes absolútne nemožno oddeliť službu slova od potrieb človeka a potrieb sveta. Kázeň musí viac, ako doteraz zohľadňovať človeka s jeho existenčnými otázkami a problémami. Zvestované slovo Božie má byť „miestom“ spásneho stretnutia človeka s Bohom. Človek sa natoľko otvára Bohu, ktorý prichádza vo svojom slove, nakoľko je skutočne Bohom „pre nás“, Bohom, ktorý nás v Kristovi zachraňuje v beznádejných situáciách, v krajných situáciách. Z nich sa totiž človek bude usilovať vyslobodiť tak, že bude hľadať Toho, ktorý má moc vytrhnúť z nich človeka. Samotné vtelenie je odôvodnením tejto dialogickej štruktúry spásy. Vtelenie sa Logosu malo predsa jeden cieľ – vstup Boha do ľudského života, do ľudského osudu, aby ho zmenil a vyviedol na cestu nádeje. Ježiš Kristus sa stáva nádejou pre človeka, pretože v Jeho smrti a zmŕtvychvstaní bola odvrátená situácia zatratenia človeka. Smrť ako radikálna hraničná situácia bola v ňom porazená. Tento spásny fakt silno zdôrazňujú vo svojom ohlasovaní Peter i Pavol. Sv. Peter zvestuje nádej, ktorou je pre človeka Kristus. On bol zabitý rukami bezbožných a vzkriesený Bohom pre našu spásu (Sk 2, 14-40). Sv. Pavol ďalej vo svojom ohlasovaní silno zdôrazňuje soteriologický rozmer zmŕtvychvstania Pánovho. Zdôrazňuje, že zmŕtvychvstaním Ježiša Krista sa uskutočnilo naše oslobodenie od hriechu, ktorý je zvláštnym momentom zatratenia človeka (pozri 1 Kor 15, 12-17).

Keď analyzujeme kerygmu prvej Cirkvi, vidíme, že Kristus je v nej ukázaný človeku ako jediná nádej. On je ten, ktorý oslobodzuje človeka od beznádeje, ktorý dáva zmysel ľudskej existencii a ako taký je ľuďmi prijatý. Je Radostnou Novinou spásy. Väčšina biblických textov, ako ukázala súčasná exegéza, to sú kázne alebo katechézy adresované ľuďom, ktorí žijú v konkrétnych životných podmienkach. Cieľom tohto ohlasovania bolo začlenenie poslucháčov do spoločenstva s Kristom, pričom boli zohľadňované ich životné potreby a problémy. Z toho vyplýva tá rôznorodosť teologického chápania tej istej spásnej pravdy. Z tohto teologického pluralizmu, potvrdeného v Biblii vyplýva, že spásne posolstvo malo a musí mať dialogický charakter. Boh je iniciátorom tohto dialógu. On vychádza v ústrety človeku. Teda Boh, keď chce nadviazať s človekom spásny dialóg, vychádza v Kristovi človeku v ústrety. Toto vychádzanie v ústrety, ako o tom svedčí vtelenie, musí byť vždy vychádzaním v ústrety určitej konkrétnosti ľudského života. Keď prichádza k človeku ako vysloboditeľ z beznádejných situácií, je úkonom viery prijatý ako Vykupiteľ. Teda pedagogiku viery vidíme zvlášť v Evanjeliu sv. Jána. Kristus najprv mení ľudský osud, aby potom položil otázku: „Veríš s Syna Človeka?“ (Jn 9, 35). Kázeň, ktorá je zvestovaním spásy, musí byť verná tejto pedagogike. Písmo Sväté je nielen hlavným prameňom ohlasovania, ale aj vzorom spôsobu podania spásnej pravdy. Z toho dôvodu sa kázeň nemôže obmedzovať jedine na podanie biblického textu, v ňom obsiahnutej kerygme, ale musí stále znovu vysvetľovať a prispôbovať tento nadčasový obsah Zjavenia konkrétnym potrebám človeka. Správne podotýka Thomas Lorenzmeier, že „Centrálnym obsahom kázne je osoba Ježiša Krista. Kazateľ preto nemá podávať biblický text v jeho historický podmienenom slovnom chápaní, ale Ježiša Krista, Slovo, ktoré sa pre nás stalo telom. Z druhej strany však, ide v kázni o podanie toho, čo je historické, ale z druhej strany, nejde len o samotné zopakovanie posolstva v jeho historickom znení, ale v oveľa väčšom stupni ide o jeho aktualizáciu vo vzťahu k poslucháčovi slova Božieho. Kázeň preto nie je akýmsi dodatkom k biblickému slovu, ale zvláštnym postojom tohto slova. Je jeho aktualizáciou.

2. Ohlasovanie interpretáciou ľudských skúsenosti

Ak má na biblické slová vysvetľované v Cirkvi poslucháč odpovedať vierou, vtedy musí postrehnúť, že v kázni ide o neho: o jeho existenčnú situáciu, jeho potreby, otázky a problémy. Až vtedy sa otvorí pre Krista, ktorý k nemu prichádza v Božom slove. Preto kazateľ musí v úkone

ohlasovania priviesť k tomu, aby sa stretla biblická kerygma s problémami súčasného človeka. Pretože chýbal tento vzťah, bola to príčina krízy kazateľstva. Dovtedajšie kázne sa príliš málo dotýkali existencie človeka, najčastejšie boli „hovorením ponad hlavy“, podaním teologických právd, náboženského systému, skôr indoktrináciou (prevýchovou), ako aktualizáciou spásy. Zakusujeme to sami, a výsledky ankiet potvrdzujú, že kázeň sa predlžuje, keď v nej nenachádzame seba, našu činnosť, naše problémy. Naproti tomu počúvame s údivom a pozorne, keď objavujeme, že v nej ide o naše záležitosti, biblický obsah, ktorý je v nej aktualizovaný, je odpoveďou na naše otázky a problémy. Viac-menej od roku 1960 sa stáva čoraz viac pochopiteľné, že v ohlasovaní nejde o podanie objektívnej kerygmy, ale ide v podstate o také ohlasovanie, ktoré by bolo vysvetlením ľudskej existencie vo svetle viery. Nemôžeme dnes podávať akúsi abstraktnú pravdu bez vzťahu k poslucháčovi, ale máme ohlasovať posolstvo Biblie, ktoré dáva odpoveď na aktuálne otázky človeka. Skutočnosť človeka je pre biblickú kázeň dôležitým kontextom. On spôsobuje, že kázeň „je slovom spásy a slovom nádeje pre človeka“. Súčasná homiletika nevidí inú možnosť pre ohlasovanie okrem tejto; z jednej strany kazateľ sa otvára na autentické slovo Božie, ktoré je *norma normans* katolíckeho ohlasovania, pri súčasnom otvorení sa na aktuálne ľudské potreby. Kázeň si až vtedy zasluhuje toto meno, ak vyrastá z tohto napätia medzi vierou a skutočnosťou, biblickou kerygmou a životom. „Evanjelium preto žije v Cirkvi, lebo ona je v stálom dialektickom vzťahu k životu“. Tieto dve skutočnosti: Biblia a existenčná situácia človeka, to, čo je autenticky Božie, a to, čo je opravdivo ľudské, musí byť v procese ohlasovania spojené v jedno. V opačnom prípade upadáme alebo biblicizmu, alebo antropocentrizmu; a jedno i druhé je príčinou neúčinnosti ohlasovania.

„O závislosti, aká jestvuje medzi kresťanským posolstvom a ľudským životom, podávajú biblické knihy svedectvo od prvej po poslednú stranu: Boh kresťanskej viery je tu pre ľudí a ľudia sú vo svojich hľadániach odkázaní na Boha a na svedectvo ľudí Biblie, ktorí zakúsili Boha“. Už dejiny izraelského národa, ako ich predstavuje Starý Zákon, ukazuje, že Jahve je Bohom pre ľudí. Toto posolstvo podáva aj Nový Zákon, keď Očakávanému bolo dané meno Emanuel, čo znamená «Boh s nami». Týmto spôsobom sa stalo jasnou vecou, že Boh, ktorý sa zjavil v biblicko-kresťanských dejinách viery, nie je Bohom, ktorý by nemal žiadny vzťah k človeku. Tento Boh tak ďaleko preniká do ľudských dejín, že Ján mohol povedať: «slovo sa telom stalo a prebývalo medzi nami» (Jn 1, 14). Táto spoločná závislosť sa prejavuje aj v samotnom vzniku slovnej a písomnej redakcie biblického posolstva; ono jednoducho nespadlo z neba. Bolo nám podané ľuďmi v dlhom období dejín. V ľudskom slove, v slove veriacich bolo zjavené, aké sú plány Boha s ľuďmi. Preto, keď chceme hovoriť o Bohu, „treba tiež hovoriť o človeku, a aj opačne: kto chce povedať o človeku čosi podstatné, musí hovoriť o Bohu a jeho veľkých dielach. Kázanie korelácie je teda nevyhnutné v prítomnej chvíli, je totiž zárukou dialógu medzi Bohom a človekom skrze slovo.

3. Pramene poznania ľudských skúseností

V kazateľskej praxi máme najviac ťažkostí so získaním antropologického materiálu. Tu totiž nejde o abstraktné teórie, ktoré sa týkajú človeka. Ide predsa o konkrétny ľudský život, o priblíženie textu životu. V tejto otázke sú navrhované rôzne riešenia. Dnes je dosť všeobecne presadzované kolektívne spracovanie farskej či mládežníckej kázne. Zdá sa, že tým sa zmenšuje nesúladsť medzi textom a životom. Ak biblická perikopa bude vysvetľovaná a aktualizovaná iba kazateľom, môže sa ukázať, že v akte ohlasovania nedôjde k dialógu medzi ohlasujúcim a poslucháčom, a v dôsledku medzi – slovom Biblie a očakávaniami ľudí. Biblická kerygma je totiž v kázni interpretovaná kazateľom. Slovo Božie je akosi „prepúšťané“ cez filter skúseností ohlasujúceho. Preto problematika, ktorou sa zaoberá kazateľ na ambóne, môže byť poslucháčom úplne ľahostajná, odtrhnutá od života. Namiesto dialógu – je to nudný monológ. Biblické slovo vtedy nebude slovom spásy, lebo nevyrástlo z toho napätia medzi aktuálnymi potrebami spoločenstva a autentickou kerygmou Písma Svätého.

Kazateľ, keď chce byť verný Bohu i človeku v zvestovanom Slove Božom, nesmie nikdy zabudnúť, že osobné, opravdivou pastierskou starostlivosťou poznačené kontakty s farníkmi sú nevyhnutnou potrebou a nutnosťou. Laik, aj napriek kríze autority presbytera, ktorú pozorujeme vo vnútorných záležitostiach a bolestiach života, rád sa otvára pre ním. To dovoľuje tým, ktorí ohlasujú

Slovo Božie, aby vnikali do problémov a ťažkostí našich laických bratova a pomôže im ľahšie preklenúť mosty medzi nimi a Slovom Písma. Netreba hľadať mimoriadne kontakty, stačí využiť dobré stretnutia spojené s pastierskou službou.

Iným, dôležitým prameňom poznania ľudskej existencie je súčasná literatúra a poézia. Keďže sa zaoberá vo svojej podstate existenčnými problémami človeka, tvorí akoby predpolie korelatívnej kázne. Na potrebu zohľadniť literatúru v službe Cirkvi poukázal vo svojich dokumentoch II. Vatikánsky koncil: „Svojim spôsobom aj literatúra a umenie majú veľký význam pre život Cirkvi. Usilujú sa totiž študovať vlastnú povahu človeka, jeho problémy a jeho skúsenosti, čo sa týka snáh poznať a zdokonaľovať seba samého i svet“ (GS 62).

IV. Tvorba biblickej kázne

1. Príprava kázne. Príprava kázne je procesom, ktorý obsahuje mnoho činností. Má svoje tvorivé fázy. Táto príprava je však veľmi rozdielna. Nesie individuálne znaky kazateľov. Avšak v homiletickej literatúre sa poukazuje na isté etapy, ktoré nesmú chýbať v príprave kázne. Sú to: a) osobná meditácia kazateľa nad biblickým textom;

- b) exegetická analýza perikopy;
 - c) homiletická meditácia;
 - d) usporiadanie náčrtu alebo napísanie kázne v celku;
 - e) osvojenie si a overenie textu kázne.
- Pozrime sa teraz na prvé štyri etapy.

Biblia je knihou Božej prítomnosti. Je to kniha života. Cirkevní Otcovia robili citlivých kazateľov na to, že – ak chcú hlásať spásne diela Božie zapísané v tejto knihe – treba nielen čítať tieto slová, ale treba vnikáť do ich hĺbky, do ich ducha. Slovo a Duch v Písme Svätom sa navzájom prenikajú a potvrdzujú: „Slová, ktoré som vám povedal, sú Duch a život“ (Jn 6, 63).

Modlitbe k Duchu Svätému, ako nevyhnutnej podmienke kazateľskej prípravy, sa venuje pomerne málo pozornosti. Homiletikov zaujímajú viac rétorické záležitosti ohlasovania: kázeň ako akt medziľudskej komunikácie, organizácia kazateľskej práce, štruktúra homílie, reč kázne. Sú to záležitosti veľmi dôležité. Kázeň je aj dielom človeka, je aktom dorozumievania sa človeka s človekom, je podaním istého obsahu. Riadia ju zákony medziľudskej komunikácie, ale tým, čo ju *de facto* odlišuje od inej ľudskej reči, je fakt, že v nej chce hovoriť k človeku Boh.

Exegetická práca nad textom, to je druhá veľmi dôležitá etapa prípravy kázne. V osobnej meditácii mohol kazateľ dosť subjektívne pristupovať k textu. Mohol byť v istom zmysle „násilný“ k objektívnemu poslaniu perikopy, keď ju chápal iba vo svetle vlastných skúseností. Okrem týchto išlo v osobnej modlitbe a meditácii i o osobné stretnutie s Pánom, o to, aby sa kazateľ dostal cez literu k duchu textu. V exegetickej analýze nejde o subjektívne, ale o objektívne pochopenie obsahu perikopy, ktorá sa zakladá na súčasných výsledkoch biblistiky. Biblická hermeneutika vypracovala totiž mnoho zásad, ktoré dovoľujú dostať sa ku kerygme textu, čiže k tomu, čo chcel Boh cez svätopisca odovzdať ľuďom, ktorí vtedy žili, pre ich spásu. Kazateľ sa musí dostať k podstatnému poslaniu textu, pričom sa riadi zásadami biblickej hermeneutiky. Bez poznania týchto zásad kazateľ najčastejšie bude text interpretovať subjektívne, pomocou toho, čo počul na túto tému kedysi v kázniach, alebo bude zohľadňovať samotný liturgický kontext. Tento posledný kontext je dôležitý, ale nie je dostatočný. Kazateľ v práci s textom musí zohľadniť literárne a teologické zásady.

Homiletická meditácia má za cieľ objaviť zhodné body medzi kerygmou a životom, medzi posolstvom textu a ľudskými problémami. Kazatelia, keď chcú „preložiť“ reč Biblie do reči svojich poslucháčov, musia poznať ich problémy, otázky a očakávania, aké živia vo vzťahu ku konkrétnej perikope. Musia v homiletickej meditácii objaviť, čo môže ten text povedať dnešnému adresátovi. Kazatelia sa na tom mieste musia zamyslieť nad životom: nad problémami, otázkami, bolesťami, očakávaniami i nádejami dnešného človeka. Majú pochopiť, čo súčasný človek očakáva od

slova Božieho? Čo je slovom nádeje v tejto perikope? Čo sa od kresťana vyžaduje? Požiadavky textu totiž nemôžu kazateľa obísť. Slovo Božie musí občerstviť, musí vlievať nádej, ale nikdy nemôže zamlčať Kristovu požiadavku.

Nasledujúcim metodickým krokom je zberanie a usporiadanie antropologického materiálu. Vlastné skúsenosti, hlasy tých, ktorí sa zúčastnili práce na texte, aktuálne udalosti, literatúra, film, divadlo – to všetko tvorí cenný materiál. Treba ho však usporiadať v aspekte témy a cieľa kázne. Využívame iba to, čo sa spája s vybranou tematikou. Antropologický materiál musí byť spojený do jedného celku s biblickou kerygmou. To je už nasledujúca etapa – etapa budovania a napísania kázne, ak nie v celku, tak prinajmenšom v podobe podrobnej škie. Kázeň sa musí vyznačovať logickou stavbou. Každá homiletická jednotka musí mať zodpovednú stavbu, ak berieme do úvahy emocionálnu stránku. V kazateľskom podaní nejde totiž iba o informáciu, podanie určitého obsahu, poučenie, ale aj o interpretáciu toho obsahu a naklonenie poslucháča k zaujatiu zodpovedných postojov a zodpovedných činností. Preto kázeň musí pôsobiť na vôľu poslucháča.

3. Štruktúra homiletickej jednotky

Kázeň, v závislosti od prijatého modelu, môže mať rôznu stavbu. Jedno pravidlo je však dôležité: musí mať dialogickú štruktúru, aby mohla vyrastať z toho dialektického napätia medzi biblickou kerygmou a životom. V aktuálnych príručkách z didaktiky kazateľstva je preferovaný model, ktorý sa zakladá na psychológii tvorivej práce (*Kreativitätspsychologie*). V tomto modeli ide o spojenie existenčného elementu s doktrínalným, pričom východiskovým bodom je životná skúsenosť, ktorá kladie otázku biblickému textu, ktorá je výzvou pre Bibliu. Písmo Sväté dáva odpoveď na ľudské otázky a problémy, pričom osvetľuje ľudskú existenciu tak, aby sa človek mohol rozhodnúť pre činnosť, ktorá je v súlade so slovom Božím.

Štruktúra kázne podľa psychológie tvorivej práce sa zakladá na piatich formálnych stupňoch.

Prvý stupeň – m o t i v á c i a p o č ú v a n i a (*Motivation*). Kázeň začíname skúsenosťou, zážitkom, očakávaním alebo otázkou poslucháčov. V tomto stupni má kazateľ urobiť poslucháčov citlivými na ich problémy. To, čo ich denne znepokojuje, má byť kazateľom vyslovené a predstavené ako otázka, na ktorú hľadá odpoveď. Motivácia musí byť tak zachytená, aby disponovala adresáta k počúvaniu, aby ho otvárala na slovo Božie, ktoré mu je hlásané. Preto na úvod musí kazateľ vyjsť z ľudskej skúsenosti, aby poslucháč od samého začiatku vedel, že ide o neho, o jeho problémy. Cieľom tohto prvého stupňa je teda vzbudenie záujmu o problematiku. Záujem otvára poslucháča na podanie mu obsahu. Keď nasleduje myšlienku kazateľa, súčasne s ním hľadá riešenie. Musí tu nastať taká dôležitá pre vznik aktu komunikácie identifikácia poslucháča s problematikou, ktorá je východiskovým bodom kázne. V tejto časti kázne teda dominuje antropologický moment.

V druhom stupni kázne, ide o u p r e s n e n i e p r o b l é m u, o vytýčenie oblasti existenčnej problematiky (*Problemabrenzung*). V prvom stupni táto oblasť bola dosť široká, menej označená. Za účelom hľadania poslucháča musel kazateľ zachytiť dosť širokú problematiku. Teraz zasa musí vykonať istú redukciu problému. Rôznorodé skúsenosti a problémy naznačené v úvode musia byť obmedzené na problém, ktorý je svojho druhu kondenzáciou všetkých otázok položených v úvode (*Kernfragen*). Má to posilniť pozornosť poslucháča a má ho povzbudiť k tomu, aby sprevádzal kazateľa v hľadaní riešenia.

Tretí stupeň dialógu – c e s t a p o k u s o v i o m y l o v (*Versuch und Irrtum*). V tomto stupni vnútorného dialógu musí kazateľ ukázať poslucháčovi rôzne možnosti riešenia, ktoré sú však polovičaté, zdanlivé, neúplné. Má to svoje plus. Nesprávne alebo neúplné riešenia provokujú poslucháča, aktivizujú ho k ďalšiemu počúvaniu a hľadaniu. Nasleduje tzv. intenzifikáciu príjmu. Okrem toho ukázaním neúplných alebo celkom nesprávnych riešení kazateľ tým samým vystríha pred falošnými voľbami do budúcnosti. Okrem toho ide aj o to, aby dal na vedomie poslucháčom, kráčanie po tejto ceste nevedie nikam.

Štvrtý stupeň – návrh na riešenie (Lösungsangebot). Pre ohlasovanie je to najpodstatnejší stupeň. Tu Boh, ktorý hovorí k človeku skrze biblické slovo, má dať odpoveď na problémy, ktoré znepokojujú človeka. V tomto stupni kázne má prehovoriť k človeku jediné Slovo a jediná Pravda – Ježiš Kristus. On má byť Dobrou Novinou spásy – Nádejou človeka. V tejto etape vnútorného kazateľského dialógu musí homiletik:

- po prvé – ohlásiť, zvestovať kerygmu textu;
- po druhé – vysvetliť a prehliť zvestovanú spásnu pravdu;
- po tretie – ukázať na jej hodnotu pre náš život;
- po štvrté – dať poslucháčovi na vedomie požiadavku kerygmy.

Človek, obdarovaný pravdou a nádejou, musí vykonať rozhodnutie pre spoluprácu s Bohom. V tomto stupni poslucháč, ktorý spoznal Božiu pravdu, ako hodnotu, má ju prijať ako vlastnú, aby ju realizoval v živote. Je to teda získanie poslucháča pre Krista a Jeho Evanjelium. V tomto stupni ide o to, aby kazateľ vyviedol poslucháča zo stavu neistoty, strachu, beznádeje, čo je také charakteristické pre hľadajúcich, aby ich priviedol k istote, ktorú dáva Kristus vo svojom slove.

Piaty stupeň – posilnenie rozhodnutia a realizácia (Lösungsverstärkung). V poslednej fáze kázne prechádza kazateľ znovu k životu. Poslucháč, osvietený slovom Božím, ktorému bola ponúknutá spásna pravda ako šanca riešenia jeho problémov, musí v tomto stupni nájsť povzbudenie, aby zotrval pri Božom slove. Preto v tejto etape musí kazateľ viac pôsobiť na vôľu človeka a to tým, že siahne po konkrétnosti života (príklady), ktoré by posilnili toto puto s Kristom a v budúcnosti by povzbudzovali k hľadaniu riešenia svojich problémov vo Svätom Písme. Pretože spásna pravda je nielen informáciou, ale ukázaním nových ciest, preto kazateľ musí ukázať citlivosť poslucháča na rôzne možnosti realizácie tejto pravdy v živote. Slovo Božie musí byť prekuté v čin. Život má ukázať, že prijatá pravda je vierohodná. Realizácia toho sa musí začínať už v Eucharistii pri budovaní spoločenstva s Kristom a bratmi. Základnou podmienkou vzniku homiletického dialógu je vnútorné spojenie medzi úvodom, indukciou a slovom Božím. Existenčná problematika a slovo Božie sa musia medzi sebou vnútorne spojiť. Problém a cieľ sú spojovníkom a zásadou jednoty celej kázne.

43. Ježiš Kristus ako prvé a posledné Slovo Božie.

Ježiš Kristus je prvé Božie slovo, prvé Slovo, ktoré Boh vypovedal. K tomuto poznaniu nám chce pomôcť sv. apoštol a evanjelista Ján v prológu svojho Evanjelia: „*Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a to Slovo bolo Boh. Ono bolo na počiatku u Boha*“ (Jn 1, 1-2). Teda Ježiš, ako Slovo, od začiatku existoval v Bohu a On sám bol Bohom. On bol tým tvorivým Slovom, v ktorom všetko vzniklo.

Napokon, na konci časov (v plnosti času), toto Slovo vstúpilo otvorene do dejín tým, že sa stalo telom. „*A Slovo sa telom stalo a prebývalo medzi nami*“ (Jn 1, 14). V liste Hebrejom čítame: „*Mnoho ráz a rozličným spôsobom hovoril kedysi Boh otcom skrze prorokov. V týchto posledných dňoch prehovoril k nám v Synovi, ktorého ustanovil za dediča všetkého a skrze ktorého stvoril aj svet*“ (Hebr 1, 1-2).

Skrze Ježiša Krista, vtelené Božie Slovo, Boh Otec zjavil seba ľuďom, aby im daroval seba a pozval ich k osobnému stretnutiu a dialógu so sebou. Od toho času všetky osobné stretnutia s Bohom Otcom sa uskutočňujú prostredníctvom večného Božieho Slova – Ježiša Krista, ktorý je jediným prostredníkom medzi Bohom a ľuďmi.

Vtelené Slovo – Ježiš Kristus je posledné Slovo, vypovedané ľudstvu Bohom Otcom. V tomto slove Boh Otec povedal a dal ľuďom všetko. Boh všetkými slovami Svätého písma hovorí iba jedno Slovo, svoje jediné Slovo, v ktorom vyslovuje celého seba. Celé Božie písmo je iba jedna kniha a tou knihou je Kristus, lebo celé Božie písmo hovorí o Kristovi a celé Božie písmo sa spíňa

v Kristovi. Jednota Starého a Nového zákona vyplýva z jednoty Božieho plánu a Božieho zjavenia. **Starý zákon pripravuje Nový a ten je splnením Starého**; obidva sa navzájom vysvetľujú; obidva sú pravým Božím slovom. **Ježiš Kristus je prvé a posledné Božie slovo**.

Toto slovo je neodvolateľným pozvaním a výzvou, ktorá sa dožaduje u ľudí odpovede vo viere a láske. Večnému Slovu je teda treba najprv uveriť. Viera však nespočíva iba v prijatí určitých právd, ale má privádzať k osobnému odovzdaniu seba Bohu v bezhraničnej láske a poslušnosti. Ak má byť vtelené Slovo prijaté všetkými ľuďmi, musí byť všetkým ohlasované. Z toho vyplýva povinnosť ohlasovať Krista slovom a životom. Od tejto povinnosti nemožno nikoho dišpenzovať.

Prameňom spásnej viery je Božie slovo obsiahnuté vo Svätom písme. „Teda viera je z ohlasovania a hlásanie skrze Kristovo slovo“ (Rim 10, 17). Z toho vidieť, že Božie slovo obsiahnuté v Biblii a zvestované Cirkvou, plní fundamentálnu úlohu v spásnom poslaní Cirkvi – uvádza do osobného stretnutia s Kristom skrze vieru. Preto II. vatikánsky koncil s dôrazom potvrdzuje: „Cirkev mala vždy v úcte Božie písmo ako samo Pánovo Telo, veď – predovšetkým v posvätnnej liturgii – neprestáva brať a podávať veriacim chlieb života tak zo stola Božieho slova ako aj Kristovho Tela. Vždy mala a má Písmo spolu s posvätnou tradíciou za najvyššie pravidlo svojej viery, lebo Písmo sväté, Bohom vnuknuté a raz navždy zaznamenané, nemeniteľne podáva slovo samého Boha a v slovách prorokov a apoštolov dáva zaznieť hlasu Ducha Svätého. Je potrebné, aby sa každé cirkevné prikázanie a kresťanská zbožnosť živili a riadili Svätým písmom“ (Dei Verbum 21).

Ježiš hovorí: „Ja som Alfa a Omega, Prvý a Posledný, Počiatok a Koniec (Žjv 22, 13).

Na rozdiel od všetkých ostatných posolstiev, kresťanské posolstvo sa identifikuje s osobou posla, s osobou Krista. Kresťanské posolstvo je Kristus sám, vraví Romano Guardini. Kristus je cesta spásy. Keď zvíťazil nad hriechom a nad smrťou, pripája nás k sebe a stáva sa pre nás zmyslom života. „Podďte ku mne všetci, ktorí sa namáhate a ste preťažení, a ja vás posilním. Vezmite na seba moje jarmo a učte sa odo mňa, lebo som tichý a pokorný srdcom; a nájdete odpočinok pre svoju dušu“ (Mt 11, 28-29). „Ak je niekto smädný a verí vo mňa, nech príde ku mne a nech pije“ (Jn 7, 37). „Ja som svetlo sveta. Kto mňa nasleduje, nebude chodiť vo tmách, ale bude mať svetlo života“ (Jn 8, 12). „Ja som cesta, pravda a život“ (Jn 14, 6). Vidíme, že Ježiš sa neodlišuje od svojho posolstva. On sám je cesta, pravda a večný život. Aby sme svojmu životu dali plný zmysel a zachránili sa, treba prijať Krista do našej existencie a zjednotiť sa s ním. Teda pri ohlasovaní kerygmy sa podáva a ponúka osoba. Srdcom kerygmy bol a je Ježiš Kristus. Jeho osoba impregnuje celý obsah apoštolského ohlasovania. Preto sa kerygma apoštolov ohlasuje ako „zvestovanie Ježiša“ (Sk 8, 35), „zvestovanie Krista“ (Sk 8, 5), „zvestovanie Ježiša Krista“ (Sk 5, 42). Ježiš je cieľom priesvitne začiatkom i stredom kerygmy. Evanjelium je Ježiš (por. Mk 1, 1). Kresťanské ohlasovanie je hlásaním Krista a Jeho spásneho diela.

Kázanie, čo do svojej podstaty je Božím slovom, ktoré je vypovedané v slove ľudskom. Božie slovo obsiahnuté v Biblii, je a musí zostať základom cirkevného ohlasovania. Ono rozhoduje o tom, že kázanie je slovom Boha, ktoré je ústami Cirkvi adresované človeku na jeho spásu.

Kázanie nie je nejakým dodatkom k biblickému slovu, ale je jeho aktualizáciou. Boh hovorí v kázni k ľuďom.

Sv. Pavol píše: „Preto aj my neprestajne vzdávame vďaka Bohu za to, že keď ste od nás prijali Božie slovo, ktoré sme hlásali, neprijali ste ho ako ľudské slovo, ale – aké naozaj je – ako slovo Božie; a ono pôsobí vo vás veriacich“ (1 Sol 2, 13).

V Liste Hebrejom čítame: „Dajte si pozor, aby ste neodmietli toho, ktorý hovorí. Lebo ak neunikli tamtí, čo odmietli toho, ktorý hovoril na zemi, o čo menej my, keď sa odvrátime od toho, ktorý hovorí z neba“ (Hebr 12, 25).

Sám Ježiš hovorí: „Kto vás počúva, mňa počúva, a kto vami pohŕda, mnou pohŕda. Kto však pohŕda mnou, pohŕda tým, ktorý ma poslal“ (Lk 10, 16).

Božie slovo v kázni nielen informuje, ale aj uskutočňuje to, čo oznamuje.

Najvyššou formou ohlasovania je homília, pretože sa uskutočňuje v rámci liturgie a sprítomňuje a aktualizuje Božie slovo v konkrétnej situácii Cirkvi a človeka.

44. Ekleziologický charakter Slova Božieho.

Boh hovorí rôznymi formami k človeku. To všetko, čo sa uskutočňuje medzi človekom a Bohom, nazývame **spásny proces**. Je to zjednotenie sa človeka s Bohom cez vieru a lásku. Boh nehovorí k človeku priamo. Spásne prostredníctvom je činnosť Cirkvi s cieľom spásy človeka. Toto spásne prostredníctvom sa realizuje v Cirkvi tromi spôsobmi:

1. **kňazská služba** – ňou sa zjednocuje človek a ľudstvo s Bohom – **liturgia**,

2. **kráľovská služba** – je to služba blížnemu, pastier,

3. **prorocká služba** – ohlasovanie Božieho slova, Božej vôle – ohlasovanie.

Božím slovom sa zaoberá teológia Božieho slova. Slovo Božie je predmetom záujmu teológie v dvoch aspektoch. V statickom s dynamickým:

Dogma:

Teológia Božieho slova sa zaoberá slovom Božím v statickom chápaní. Chápe sa ako element a nástroj odovzdávania sa Boha človeku. Zaoberá sa Božím slovom, ktoré Cirkev prijala.

Kerygma:

Teológia ohlasovania, čiže homiletika sa zaoberá Božím slovom zo strany dynamickej. Teológia ohlasovania prijíma slovo Božie ako slovo, ktoré je ohlasované cez Cirkev a v Cirkvi.

K základným témam teológie ohlasovania patria: prirodzenosť Božieho slova, podmet ohlasovania Božieho slova, vzťah ohlasovania slova Božieho s evanjelizáciou, vzťah medzi slovom a sviatosťami, význam ohlasovania v spásnom ohlasovaní Cirkvi.

Funkciu ohlasovania môžeme vyjadriť viacerými gréckymi termínmi:

Keryssein (ohlasovať) – ohlasovanie je nielen spomienkou na dávne spásne udalosti, ale oni sprítomňujú „hic et nunc“, čiže tu a teraz.

Euvangelidzesthai (hlásať radostnú zvesť) ide tu o entuziastické ohlasovanie Božieho slova, ktoré je podporené znakmi, ktoré sa majú stať pre človeka radostnou zvesťou.

Didaskein (poučať) – spásne udalosti sa majú nie iba vysvetľovať ako iné prírodné vedy, ale interpretujeme ich s tým úmyslom, aby človek aj žil týmito zásadami viery.

Martyrein (dávanie svedectva) – ohlasovanie Evanjelia nie je iba ústne hlásanie, ale aj vydávanie svedectva pravde.

Paraklein (napomínať) – ohlasovanie to nie je iba nejaká abstrakcia, ale skutočnosť, ktorá sa dotýka konkrétneho života.

Heriber Simon ponúka takúto definíciu ohlasovania Božieho slova: **„Ohlasovanie je spásna služba Cirkvi, ktorej podstatou je slovo Božie vypovedané v ľudskom slove cez ústa Cirkvi“**. Cirkev je tu chápaná v dvojakom zmysle, ako miesto ohlasovania a ako podmet ohlasovania. Ohlasovaním možno nazvať akt hlásania Božieho slova, ktorý sa uskutočňuje v jednote, v spojení s Cirkvou.

M. Brzozowski píše, že homiletika sa zaoberá slovom ohlasovaným predovšetkým v rámci liturgie, ale aj mimo nej. Všeobecne termín „Ohlasovanie Božieho slova“ je chápaný v úzkom zmysle ako ohlasovanie slávnostné, verejné, úradné, autoritatívne (por. Evangelii nuntiandi 68), ktoré **sa uskutočňuje počas liturgie**. V širšom zmysle ohlasovanie slova Božieho nazývame každé hlásanie Božieho slova, ktoré sa uskutočňuje kdekoľvek v spojení s Cirkvou.

Prvoradý predmet ohlasovania – je Boh v troch osobách (Boh v Kristovi cez Ducha Svätého). Ohlasovanie slova Božieho je slovom, rečou samého Boha. Teda nie je to len ľudským rozprávaním o Bohu, ale reč samého Boha, ktoré sa rozlieha v Cirkvi a cez Cirkev prostredníctvom kázania a ľudského slova. Je to reč Božia, ktorá má božsko-ľudskú prirodzenosť.

Základ tohto podmetu ohlasovania je konštitúcia o posvätnej liturgii Sacrosanctum concilium, články 7, 24, 33 (odporúčam pozrieť).

Druhoradý predmet ohlasovania – je Cirkev, ktorá má charakter slova, lebo sa zrodila cez Slovo. Ježiš cez Slovo rodí Cirkev. Cirkev putujúce slovo v čase, Cirkev zrodená cez Slovo, je vlastníctvom slova. Iba Cirkev má právo Božie slovo **komentovať, ohlasovať**. Poslanie treba vidieť v tomto aspekte: Boh posielal svojho Syna Ježiša Krista, Kristus posielal svoju Cirkev, a Cirkev posielala ohlasovateľa! (por. LG č. 28). Ohlasovateľ je poslaný cez Krista, cez Cirkev. Je účastný na realizovaní prorockej spásnej funkcie Krista aj Cirkvi. Kazateľ (ohlasovateľ) je teda druhoradým, individuálnym podmetom ohlasovania.

Úloha ohlasovania Božieho slova v poslaní Cirkvi – v poslaní Cirkvi hlavné miesto zaujíma – ohlasovanie. Teológia sa zaoberá Božím slovom v dvoch aspektoch:

- Božie slovo, ktoré Cirkev „získava“ od Boha,
- Božie slovo, ktoré Cirkev ohlasuje, odovzdáva ľuďom.

Božie slovo sa stáva skutočným slovom ak je ohlasované v Cirkvi. Sväté písmo je prameňom, ono sa stáva ohlasovaním, keď je prežívané v Cirkvi. Božie slovo ohlasované v Cirkvi je Božie slovo v ľudskej reči. Tu si treba prečítať Evangelii nuntiandi, články 13-16, 22, 28, 42, 60. Lumen gentium č. 11, 25, Sacrosanctum concilium č. 9, Redemptoris missio, č. 20, 44.

Etapy procesu evanjelizácie – evanjelizácia je procesom dynamický, rozdelený na jednotlivé etapy.

1. etapa: prvá evanjelizácia (misijná) – prečítať Evangelii nuntiandi čl. 51, 52.

druh: prvá misijná,

forma ohlasovania: misijná kázeň (Ad gentes č. 6).

adresát: a) národy, skupiny, ktoré v Krista ešte neveria, tým ktorí sú vzdialení Kristovi, u ktorých sa Cirkev ešte nezakorenila a ich kultúra nie je doposiaľ preniknutá evanjelizáciou,

b) národy, spoločenstvá, sociálno-kultúrne organizácie, u ktorých Kristus a jeho Evanjelium sú neznáme, alebo im chýba dostatočne zrelé kresťanské spoločenstvo, ktoré by dokázali vo svojom okolí rozširovať a zakoreniť vieru a hlásať radostnú zvesť ostatným skupinám ľudí,

c) tým, ktorí v skutočnosti patria do Cirkvi, ale vo svojom živote neprijali ešte Krista ako svojho Pána a Spasiteľa a zasluhujú si pomenovanie „pohania“.

cieľ: jedným z elementov prvej evanjelizácie je prvé ohlasovanie Evanjelia, alebo misionárske kázanie s cieľom vzbudiť vieru.

2. etapa: pastorálna evanjelizácia – prečítať si Evang. Nunt. č. 15, 54, Ad gentes 5, 11, 12.

druh: pastorálna (dušpastierska),

forma ohlasovania: dušpastierska činnosť Cirkvi, kazateľstvo (základná forma – homília) a katechizácia (spojená so sviatosťami, zasväcovaná – úvodná, stála – permanentná),

adresát: kresťanské spoločenstvá, ktoré majú primerané a solídne kresťanské štruktúry, sú horlivé vo viere a svojím životom vydávajú svedectvo evanjelia, vyžarujú ho do svojho okolia a cítia zodpovednosť za svetové misie (Redemptoris missio 33).

cieľ: zdokonaľovať, prehĺbovať, oživovať vieru.

3. etapa: nová evanjelizácia – reevanjelizácia – je nutné prečítať si Redempt. missio 33, 34.

druh: reevanjelizácia,

forma ohlasovania: misijná, evanjelizujúca,

adresát: celé skupiny pokrstených, ktoré stratili živý zmysel viery, alebo sa dokonca už vôbec necítia ako členovia Cirkvi, prípadne svojím spôsobom života sa vzdialili od Krista a od Evanjelia. Nová evanjelizácia sa začína vtedy, keď vieru začína odumierať,

cieľ: vzbudenie viery, či dokonca nové narodenie, obrátenie, navrátenie, obnova.

Ciele ohlasovania

1. VIERA – je odpoveďou na Božie zjavenie. Zjavenie sa tu rozumie ako osobné pôsobenie Boha, ktorého centrom je Kristus, ktorý zjavuje sám seba cez účinky a slová, ktoré medzi sebou vnútorne súvisia. Takéto zjavenie je podstatou ohlasovania.

Cieľom ohlasovania je:

- a) viera biblická – opiera sa o Boha a dáva odpoveď na Jeho predchádzajúcu iniciatívu cez poslušnosť Bohu a Jeho slovu. Iniciátorom takejto viery je vždy Boh.
- b) viera osobná – osobné prijatie Boha.
- c) viera zrelá – v tejto viere sú spomenuté 3 faktory:
 - faktor intelektuálny – úlohou rozumu je poznať Zjavenie. Počúvať, hľadať pravdu.
 - faktor vôľový – vôľa, ktorá si vyberá Boha. Vôľa má nakláňať rozum, aby odpovedal Zjaveniu „áno“ alebo „nie“.
Je to najdôležitejší element, hlavne v tme a pochybnostiach viery.
 - faktor emocionálny – nebezpečný. Zohráva úlohu pomocníka. Môže vieru prehľbovať, ale i oslabovať. Ovplyvňuje druhé elementy.
Nesmie mať prvoradú úlohu!

2. OBRÁTENIE – vnútorné obrátenie je radikálne preorientovanie celého života, návrat, obrátenie sa k Bohu celým srdcom, zanechanie hriechu, odvrátenie sa od zla s odporom k zlým skutkom, ktorých sme sa dopustili. Zároveň zahŕňa v sebe túžbu a rozhodnutie zmeniť život s nádejou na Božie milosrdenstvo a s dôverou v pomoc Božej milosti.

Druhé obrátenie, ku ktorému je vyzvaný kresťan – človek už pokrstený, je snaha skrušného srdca, ktoré túži oddať Bohu celý svoj život. Jeho sviatostným znakom je sviatosť zmierenia. Treba pamätať na to, že proces stáleho obrátenia trvá celý život.

Kazateľstvo a katechéza

Poznáme 4 formy ohlasovania slova Božieho:

1. počúvanie slova Božieho počas liturgie – kázanie,
2. mimoliturgické – katechézy,
3. pomocou masmédií,
4. ohlasovanie od osoby k osobe – individuálne ohlasovanie.

Kazateľstvom nazývame ohlasovanie Božieho slova spôsobom slávnostným, úradným, publicistickým a v zásade však počas liturgie. Tu rozoznávame dva základné druhy homílie a kázeň.

Homília – môže byť a) **biblická** (vzhľadom na základný prameň),

b) **liturgická** (vzhľadom na jej liturgický kontext – svätá omša, vysluhovanie sviatostí a svätenín, liturgia hodín).

V homílii rozlišujeme 4 prvky:

1. kerygmatický – sa prejavuje v predstavení Evanjelia ako udalosti a nie ako systému. Je to najprv jednoduché ohlasovanie radostnej zvesti. Kerygma v užšom slova zmysle znamená verejné ohlásenie spasiteľného skutku Boha uskutočneného v Kristovi. V širšom zmysle slova zasa je to každé, predovšetkým oficiálne odovzdávanie Božieho slova prostriedkami, akými disponuje Cirkev.

2. katechetický – dogma obsahom katechetického prvku, objasňuje, vyučuje. Jej úlohou je objasniť vo svetle učenia Cirkvi to, čo objavila kerygma. Tento prvok je objasňujúci, poučný, vysvetľujúci.

3. existenčný – cieľ existenčného vloženia do homílie je ukázať na spojenie ohlasovanej zvesti so životom poslucháča.

4. morálny.

Katechetická homília – je prienikom homílie a kázne. Takáto homília vychádza z jednej vety alebo slova vybraného z omšových čítaní, z ktorého sa odvíja katechetická náuka. Vybrané slovo sa preloží najprv z biblického jazyka, potom z katechetického.

Homília môže byť:

1. monologická – podáva ju celebrant,
2. dialogická – výpovede účastníkov liturgického zhromaždenia,
3. polylogická – rozhovor viacerých vybraných osôb.

45. Evanjelizačné ohlasovanie.

Evanjelizácia – (z gréckeho slova eu-angelizo) znamená ohlasovať, zvestovať dobrú novinu. V kresťanskom zmysle znamená ohlasovať Kristovo Evanjelium.

Evanjelizačné ohlasovanie je služba, ktorá predstavuje Božie slovo ako mocné slovo, ktoré prináša spásu, vzbudzuje vieru a osobný súhlas lokálnym a slobodným spôsobom. Ohlasuje Evanjelium Ježiša Krista ako kerygmu, t.j. ako dobrú zvesť s cieľom založiť kresťanskú komunitu prostredníctvom obrátenia, ktoré vedie ku krstu.

Evanjelizácia má prvé miesto v poslaní Cirkvi, keď si uvedomuje Spasiteľove slová: „Musím zvestovať kráľovstvo Božie“ (Lk 4, 43). Svoj pôvod odvodzuje z evanjelizácie Ježiša Krista a 12 apoštolov: „Idte do celého sveta a učte všetky národy“ (Mt 28, 19). Cirkev poslušná príkazu Ježiša Krista, pohnutá láskou a milosťou Ducha Svätého, stáva sa znakom novej prítomnosti Ježiša, aby trvalo uskutočňovala jeho poslanie a dielo hlásania Evanjelia tým:

- ktorí ho ešte nepoznajú,
- alebo ako kázanie,
- katechéza, udeľovanie krstu a iných sviatostí (DM 5, por. EN 17).

V dokumentoch II. vatikánskeho koncilu termín „evanjelizácia“ prechádza od úzkeho významu ako ohlasovanie evanjelia neveriacim z hľadiska **obrátenia** až po ten **najširší význam** cirkevnej aktivity. Teda termín „evanjelizácia“ v koncilových dokumentoch nám umožňuje **rozlišovať trojaký význam**:

- ako misionárske kázanie (AG 6, 26),
- alebo každé ministerium slova (LG 35, 18),
- alebo každú misionársku aktivitu Cirkvi (AG 23, 6, 15, 27).

V tomto poslednom zmysle evanjelizuje každý, kto podporuje, organizuje alebo zúčastňuje sa na činnosti Cirkvi pri šírení Evanjelia medzi národmi, ktoré ho ešte nepoznajú.

V najširšom význame môžeme evanjelizáciu definovať ako hlásanie Evanjelia Cirkvou a jej svedectvo o ňom všetkým tým, čo ona hovorí, robí a čím je.

Nijaká čiastočná a neúplná definícia však nemôže vystihnúť takú bohatú, zložitú a dynamickú skutočnosť akou je evanjelizácia bez toho, žeby sa nevystavovala nebezpečenstvu, že pojem evanjelizácie ochudobní alebo skomolí.

V apoštolskej exhortácii Pavla VI. **Evangelií nuntiandi** z 8.12.1975 sa potvrdil široký význam termínu „evanjelizácie“, ktorú môžeme definovať ako:

- hlásanie Krista tým, ktorí ho ešte nepoznajú,
- alebo ako kázanie, katechéza, udeľovanie sviatostí, alebo – prinášať radostnú zvesť celému ľudstvu, ľudí vnútorne pretvárať a vytvárať z nich nové ľudstvo: „Hľa, všetko robím nové“ (Sk 21, 5), (EN 17-24).

Evanjelizácia sa podobá životu Najsvätejšej Trojice, ma trinitárny charakter (por. DM 2-4). Boh Otec posla Ježiša Krista, svojho Syna, „aby priniesol radostnú zvesť všetkým (EN 6). Duch Svätý je poslaný cez Otca i Syna, aby uskutočnil dielo vykúpenia. Toto „posielanie“, ktoré sa uskutočňuje v Najsvätejšej Trojici, je opravdivým vzorom misie Cirkvi (por. En 59-60).

V exhortácii **Christifideles laici** Ján Pavol II. zdôrazňuje služobný charakter evanjelizácie. Služba vyplýva z faktu, tvrdí pápež, že Syn Boží svojim vtelením sa zjednotil s každým človekom (por. ChL 36).

Ohlasovanie a svedectvo

Prvým prostriedkom evanjelizácie je svedectvo kresťanského spôsobu života – píše Pavol VI. v **Evangelií nuntiandi** (EN 41; por. EN 21, 76) – súčasný človek počúva učiteľov iba vtedy, ak sú svedkami pravdy, ktorú ohlasujú (EN 41). Ján Pavol II. dodáva, že pre súčasného človeka má väčší význam svedectvo ako doktrína, život a fakty, ako teória (RMis 42). Ohlasovateľ tu stále žije pred otázkami, ktoré mu dáva svet: Či žijete to, čo hlásate?

Dobre to vystihol sv. Peter, že tí, čo nechcú prijať vieru, budú získaní bez slov (správaním a životom). Pápež Pavol VI. v exhortácii **Evangelií nuntiandi** nadväzuje na slová sv. Pavla, že „viera sa rodí...“ (Rim 10, 14-17).

Etapy procesu evanjelizácie

Evanjelizácia je procesom dynamickým, rozdelená na jednotlivé etapy:

1. prvá evanjelizácia (misijná),
2. pastoraálna evanjelizácia,
3. nová evanjelizácia – reevanjelizácia.

Prvá evanjelizácia - misijná

Jeden z významných pojmov „evanjelizácia“, ktorý nachádzame u Pavla VI., rozumieme ako „hlásanie Krista tým, ktorí ho ešte nepoznajú“ – misijná (EN 17).

Predevanjelizácia – je to mnohostranná činnosť – rozhovor, zastavenie sa nad životom... (EN 51, 52).

Cieľom prvej evanjelizácie je ohlasovanie Evanjelia tým, „čo Krista nepoznajú“, tam kde Cirkev ešte nezapustila svoje korene (AG 6). Podľa *Redemptoris missio* (33, 34), takáto činnosť Cirkvi je misia – **ad gentes**. Ide tu o vzbudenie viery a obrátenie.

Sú to národy a skupiny, kde sa ešte nezakorenila kultúra u ktorých Kristus a Evanjelium sú neznáme, alebo chýbajú im dostatočne zrelé spoločenstvá, ktoré by dokázali vo svojom okolí rozsievať a zakoreniť vieru a hlásať radostnú zvesť (RM 33).

Patria tu aj tí, ktorí v skutočnosti sú členmi Cirkvi, ale vo svojom živote neprijali ešte Krista ako svojho Pána a Spasiteľa. Títo podľa D. Grassa – zasluhujú si pomenovanie „pohania“.

Misijná evanjelizácia **končí** vtedy, keď z týchto skupín sa vytvoria zrelé kresťanské spoločenstvá. Ten, kto prijal Evanjelium, kto získal od Ježiša Krista poznanie plného zmyslu svojho bytia, kto jeho zásluhou dosiahol stretnutie s Bohom, ten ďalej evanjelizuje iných, dáva im nový základ pohľadu na život (EN 14). Patrí tu: **kázanie, katechéza, udeľovanie krstu a iných sviatostí**.

II. vatikánsky koncil hovorí, že toto poslanie Cirkvi je na základe príkazu: „Idte do celého sveta..., ale tu zaznievajú aj Pavlove slová: „Beda mi, keď nebudem hlásať Evanjelium!“.

Jedným z elementov prvej evanjelizácie je tzv. „prvé ohlasovanie Evanjelia, alebo misionárske kázanie s cieľom **vzbudiť vieru**“ (KKC 6, por. RM 44) – **prvé obrátenie**.

Pastoraálna evanjelizácia

Druhou etapou evanjelizácie je „evanjelizácia pastoraálna“ – farská. Jej cieľom je **prehlbiť vieru** u tých, ktorí sa pokladajú za veriacich, aby ich viera ustavične dozrievala, snažiť sa ju

zdokonaľovať, prehľbovať a oživovať, aby sa stali ešte opravdivejšími veriacimi (EN 54). Túto činnosť môžeme nazvať **autoevanjelizácia** Cirkvi alebo evanjelizácia samého seba (EN 15; AG 5, 11, 12). Cirkev musí byť stále evanjelizovaná, aby mohla ďalej evanjelizovať (EN 15). **Cieľom** tejto činnosti je „nepretržitá konverzia a obnova“, aby takto mohla vierohodnejšie evanjelizovať celý svet (EN 15).

Ján Pavol II. nazýva **adresátov** – kresťanské spoločenstvá, ktoré majú primerané a solídne kresťanské štruktúry, sú horliví vo viere a svojim životom vydávajú svetovú misiu“ (RM 33). Praktickým prejavom pastoračnej evanjelizácie je „dušpastierska činnosť Cirkvi“, ktorá je realizovaním evanjelizácie **hic et nunc** (RM 33).

Pastorácia sa uskutočňuje realizovaním týchto funkcií:

- ohlasovanie Božieho slova
- službou sviatostí,
- charitatívnou činnosťou,
- administratívne disciplinárnou činnosťou Cirkvi.

Ohlasovanie Slova Božieho sa bude realizovať cez:

- **kazateľstvo** – základnou formou je homília, ktorej cieľom je ustavičné prebúdzanie viery. Zatiaľ čo misijná kázeň obracia človeka k Bohu a k Otcovi, kázeň pastorálne, zjednocuje človeka s Bohom a Cirkvou,
- **katechizáciu** – spojená so sviatosťami.

Nová evanjelizácia - reevanjelizácia

Nová evanjelizácia sa začína vtedy, keď viera začína odumierať. Cieľom nemôže byť iba „oživovanie viery“ ako pastorálnej evanjelizácie, ale musí to byť **vzbudzovanie** či dokonca **nové rodenie**. Preto môžeme povedať, že „povolanie k novej evanjelizácii je predovšetkým **povolanie k obráteniu, návratu** – Matrikovi katolíci.

Z eklezionálno-genetického hľadiska, špecifickým cieľom tejto evanjelizácie je **Christifideles laici**, „obnoviť kresťanskú podstatu ľudskej spoločnosti“ najprv kresťanských spoločenstiev, aby ich viera nadobudla prvotný význam, odovzdanie sa osobe Ježiša Krista, jeho Evanjeliu, životu lásky a služby (34).

Integrálnym elementom novej evanjelizácie bude tzv. „**druhé hlásanie**“, „**druhá kerygma**“, alebo „**druhé**“, „**nové**“ ohlasovanie Božieho slova, ktorého cieľom bolo by „**druhé vzbudzovanie viery – stále obracanie – druhé obrátenie**“.

Ján Pavol II. nás vyzýva otvoriť široko dvere Kristovi, prijať ho do priestoru vlastnej ľudskosti. Slovo „nová evanjelizácia“ prvýkrát vyslovil Ján Pavol II. 9.3.1979 v Port-au-Prince na Haiti v príhovore k biskupom Latinskej Ameriky.

Nová evanjelizácia musí hľadať nové cesty, aby Evanjelium, ktoré je nemeniteľné, došlo ku všetkým ľuďom, konkrétne zasa k tým, čo vo viere ochabli, má viesť k ozajstnému obráteniu. Musí ukázať človeku, že ho Boh miluje. Ukázanie tohto vzťahu lásky Boha k človeku je hlavnou úlohou novej evanjelizácie.

Cieľ ohlasovania slova Božieho

Koncil ohlasovanie slova Božieho vysunul na čelo povinností biskupov a kňazov. „Nik nemôže byť spasený, ak prv neuveril“ (PO 4), viera sa rodí a rozvíja vďaka hlásaniu Božieho slova (DK 4). D. Grasso hovorí: „viera je odpoveďou človeka na spásenosné dielo, ktoré mu prináša evanjelizácia“. Podobnú myšlienku nájdeme v Konštitúcii *Sacrosanctum concilium*: Cirkev hlása posolstvo spásy tým, čo neveria, aby všetci ľudia poznali jediného pravého Boha a toho, ktorého poslal, Ježiša Krista, aby sa odvrátili od svojich ciest a konali pokánie.

Cirkev je povinná veriacim neprestajne ohlasovať vieru a pokánie (SC 9). Takto chápe Koncil ohlasovanie Božieho slova ako prostriedok **vzbudzovania a rozvoja viery**, ktorá sa spája s návratom – obrátením (pokáním).

Viera závisí od hlásania a hlásanie je zasa skrze slovo Kristovo. „Akože budú vzývať Toho, v ktorého ešte neuverili? A ako uveria v Toho, o ktorom ešte nepočuli? A ako počujú bez kazateľa? A ako budú kázať, ak nie sú poslaní? (Rim 10, 14-15).

Viera ako cieľ ohlasovania

Viera je odpoveďou na Božie Zjavenie.

„Zapáčilo sa Bohu vo svojej добрote a múdrosti zjaviť seba samého a dať poznať tajomstvo svojej vôle“ (Dei Verbum 2).

Zjavenie sa tu chápe ako **pojem osobný – personálny**, ako osobná činnosť Boha, ktorého centrom je Kristus, ktorý zjavuje seba skrze skutky a slová. Také zjavenie je podstatou ohlasovania.

Viera, to je prijatie, intelektuálne akceptovanie vôle Božej.

Pri ohlasovaní rozlišujeme tri druhy viery:

1. viera biblická,
2. viera osobná,
3. viera zrelá.

1. Viera biblická: zakladá sa na Bohu a dáva odpoveď na Jeho predchádzajúcu iniciatívu cez poslušnosť Bohu a Jeho Slovu, pričom sa zbavuje vlastnej vôle a povedanie Bohu „amen“. V biblickom zmysle veriť v Boha neznamená len prijať za pravdivé to, čo nám Boh zjavil, ale prijať samého Boha. V Písme sa ako viera vyžaduje nasledovať Krista, ísť za Ním a k Nemu sa obrátiť, k Nemu prísť, Jemu sa podvoliť, Jeho prijať, Jeho jesť ako Chlieb.

Takúto vieru nemožno pochopiť len ako ľudský a psychický aspekt. Jej iniciátorom je vždy Boh.

„Aby táto viera bola možná, musí ju predchádzať a sprevádzať svojou pomocou milosť Božia. Je potrebná aj vnútorná pomoc Ducha Svätého, aby pohl srdce a obrátil ho k Bohu... (DV 5).

2. Viera osobná – personálna: Koncil ju chápe ako „poslušnosť viery, ktorou sa celý človek slobodne oddáva Bohu, pričom mu podriadi svoj rozum a vôľu a dobrovoľne prijíma Jeho zjavenie (DV 5). Nie je len intelektuálnym prijatím (akceptovaním) zbierky informácií zjavených o Bohu, ale je to celkové zverenie sa Bohu, je osobným prijatím osobného Boha a zverenie mu svojho bytia.

Vyžaduje to stále zaangažovanie, aby myslel ako On a žil ako On. Viera má dvojaký vzťah: **k osobe a k pravde.**

Dôležité je – Verím Bohu (dôverujem), verím v Ježiša – verím Ježišovi, verím Evanjeliu – verím Evanjeliu (Ježišova výzva).

Vo viere sú prítomné 3 faktory:

1. Intelektuálny – úlohou rozumu je poznať Zjavenie. Počúvať, hľadať pravdu. Poznanie Boha (DV 5).

2. Vôľový – vôľa, ktorá si vyberá Boha. Vôľa má nakláňať rozum, aby odpovedal na Zjavenie „áno“ alebo „nie“. Je to najdôležitejší element, hlavne v tme a pochybnostiach viery (nerozumiem, nepočujem, necítim Ho, ale ja Ho chcem).

3. Emocionálny – je nebezpečný. Zohráva úlohu pomocníka. Môže vieru prehlbovať ale i oslabovať. Oplyvňuje druhé elementy. Nesmie mať prvoradú úlohu.

Takto pochopená viera je zrelá viera.

Obrátenie ako cieľ ohlasovania

Viera vyžaduje zmenu života „metanoiou“, je to radikálne preorientovanie celého života, návrat, obrátenie sa k Bohu celým srdcom, zanechanie hriechu, odvrátenie sa od zla. Zároveň zahŕňa v sebe túžbu a rozhodnutie zmeniť život s nádejou na Božie milosrdenstvo a s dôverou v pomoc Božiu.

Ježiš vyzýva k obráteniu. Táto výzva je podstatnou zložkou ohlasovania Kráľovstva Božieho. „Kajajte sa a verte evanjeliu“ (Mk 1, 15). V kázani Cirkvi sa táto výzva obracia predovšetkým k tým, ktorí **ešte nepoznajú** Krista a jeho Evanjelium (KKC 1427). Preto krst je hlavným miestom prvého a základného obrátenia.

Kristova výzva na obrátenie je tiež nasmerované ku kresťanovi – človek už pokrstený (KKC 1428). Toto druhé obrátenie je nepretržitou úlohou celej Cirkvi „zahŕňa vo svojom lone hriešnikov“. Jeho sviatostným znakom je sviatosť zmierenia.

Úsilie o obrátenie nie je len ľudským dielom. Je to snaha „skrúšeného srdca“, ktoré milosť priťahuje a pohýna, aby odpovedalo na milosrdnú lásku Boha, ktorý nás prv miloval. Treba pamätať na to, že proces stáleho obrátenia trvá celý život.

Cieľom ohlasovania Božieho slova je kresťanské obrátenie, t.j. plná a úprimná príslušnosť ku Kristovi a jeho Evanjeliu prostredníctvom viery (RM 46).

Súhrn: základným cieľom ohlasovania je **viera a obrátenie**,
posledným cieľom **oslava Boha a posvätenie (spása) človeka**.

Individuálne ohlasovanie – od osoby k osobe

Táto forma sa nazýva aj individuálnou evanjelizáciou (EN 46). Ten, kto chce ohlasovať Evanjelium v každodennom živote, musí sa vyznačovať pevnou vierou a musí si byť vedomý svojho povolania. Má sa vyznačovať takými vlastnosťami ako sú: milovať ľudí a vedieť viesť dialóg.

Evanjelizácia je dynamický proces, skladá sa z dvoch etáp: ľudia povolaní na evanjelizáciu s vierou prijímajú vykupiteľskú misiu – neskôr viera sa šíri a vzrastá v srdciach iných ľudí.

Pevnosť, istota viery je najprv dielom ľudského akceptovania Božieho zjavenia – celý človek sa slobodne oddáva Bohu. Potom musí mať ekleziálny rozmer, ktorý sa prejavuje zjednotením sa s celým spoločenstvom Cirkvi, osobitne s Učiteľským úradom Cirkvi. Živé spojenie evanjelizujúceho s autentickou, zdravou náukou Cirkvi, zaručuje ohlasovanie pravdivého Evanjelia Ježiš Krista.

Podstata viery nadobúda nový rozmer v čase, keď sa evanjelizácia dáva na cestu dialógu. Sú tri oblasti dialógu:

- dialóg ekumenický, medzi kresťanmi,
- dialóg s členmi nekresťanských cirkví,
- dialóg so všetkými ľuďmi dobrej vôle, tiež s neveriacimi a ateistami.

Ak sa vydáme na cestu dialógu, nutný je postoj otvorenosti a pohotovosť počúvať a porozumieť iným, vieru má sprevádzať vedomie Božej túžby, aby boli spasení všetci. Boh chce spásu a spoznanie pravdy pre všetkých ľudí.

Nemôžeme žiť spokojne, keď myslíme na milióny bratov a sestier, ktorí hoci vykúpení Kristovou krvou, predsa žijú bez poznania Božej lásky – hovorí Ján Pavol II.

Motorom tejto apoštolskej horlivosti je radosť z prisľúbeného vykúpenia, ktorú si nemáme ponechať pre seba, ale sa podeliť s inými. Povinnosť a zodpovednosť v misionárskej úlohe Cirkvi, nie je len otázkou apoštolskej činnosti, ale je povinnosťou a právom, ktoré sa zakladá na krste.

V evanjelizačnej činnosti a aj v ohlasovaní sa nemôže zabúdať na úctu v dialógu s neveriacimi. Prejavom toho je najprv akceptovanie pravdy o slobode človeka. Ohlasovanie nemôže byť príkazom, iba návrhom, ktorú človek dobrovoľne prijíma alebo neprijíma.

Vzťah ja – Dobrá zvesť, netreba požadovať, ale umožniť. Treba si byť vedomý, že táto pravda môže byť odhodená. Preto v kontakte s neveriacimi sa treba chrániť ako ohňa obracania, lebo človek v dnešnej dobe to nemá rád. My môžeme iba ponúknuť tému na rozmyslenie.

Veľmi dôležitý je jazyk dialógu. Nemôže to byť jazyk polemizujúci, ktorý najprv začína so „zlým“ svet je skomunizovaný, teraz zliberalizovaný. Nemôže byť jazyk morlizovania, potupovania alebo manipulácie.

Cieľom činnosti Cirkvi nie je len vyučovanie, ale aj presvedčania o pravdivosti toho, čo učí. Prvok presvedčania v učení Cirkvi je prítomný, viditeľný. Táto viditeľnosť nám ukazuje, že toto učenie nie je manipuláciou.

Masovokomunikačné prostriedky v službe evanjelizácie

Pojem masovokomunikačných prostriedkov:

V *Katolíckej encyklopédii* čítame, že službu slova plnia: kazatelia, katechéti, učitelia, redaktori v rozhlas a televízii. Podobne čítame u P. Gheddo: „ohlasovateľom Slova Božieho“ je misionár, kazateľ, katechét, duchovný vodca, novinár, publicista.

Definícia masmédií pochádza z prelomu XIX. a XX. storočia v čase silného rozvoja novodobých komunikačných prostriedkov. II. vatikánsky koncil ich nazýva spoločenskými komunikačnými prostriedkami.

Masmédiá rozlišujeme podľa dvoch kritérií:

1. kritérium akosti, tu patria:

- a) „**masmédiá**“ – rádio, televízia, film a tlač,
- b) „**minimédiá**“ – diapozitívy, krátkometrážne filmy, platne, audio a videokazety.

2. kritérium rozsahu pôsobenia, tu patria:

- a) „**masmédiá**“
- b) „**skupinové médiá**“ – sú také pracovné prostriedky, ktoré zo svojej podstaty a spôsobu použitia umožňujú vzájomnú komunikáciu. Tu môžu byť použité – masmédiá a minmédiá.

Hoci tzv. „malé médiá“ majú väčšie predpoklady na využitie v skupinovej práci, takisto sa aj „väčšie médiá“ za určených okolností môžu stať médiami skupinovými (napr. fragment filmu alebo počúvanie rádiovej stanice ako východiskový bod pre prácu v skupine). Takisto aj malé médiá môžu pôsobiť masovo, ak sú správne využité.

Iné rozdelenie – podľa spôsobu vnímania obsahu:

- a) audiálne – prijímané sluchom,
- b) vizuálne – prijímané zrakom,
- c) audiovizuálne – prijímané zrakom i sluchom.

Schéma ohlasovania podľa Laswella, platná aj pre ohlasovanie cez masmédiá:

- Kto hovorí	podmet, odosielateľ	Boh – Cirkev – človek
- Čo hovorí	predmet, obsah	Božie slovo
- Komu hovorí	adresát	Cirkev sama je aj poslucháčom
- Akým kanálom	prostriedok, metóda	ľudské slovo, obraz, zvuk
- S akým výsledkom	cieľ	obrátenie, vzrast vier.

Slovo Božie neohlasujeme len informatívne, lebo cieľom ohlasovania je, aby človek uveril a samotná informácia nemôže vzbudiť vieru.

V tradičnom, priamom hlásaní Božieho slova môžeme hovoriť o aktívnej účasti odosielateľa a adresáta. Ohlasovateľ môže pozorovať priamu reakciu poslucháča, spája ich spoločné miesto a čas.

V masmediálnom odkaze je obsah odosielaný len jedným smerom. Prípadná zmyslová reakcia adresáta prichádza až po ukončení odkazu. Dialóg ohlasovateľ – príjemca je často nemožný.

Spájajúcim prvkom je aktualizácia Božieho slova. Musí osvetľovať konkrétne situácie v živote človeka, nadviazať na aktuálne situácie v živote poslucháča. Vypovedaná udalosť (príhoda) sa musí zakaždým neopakovateľným spôsobom dotknúť neopakovateľnej situácie. Iba vtedy je človeku blízke a spoľahlivé.

Ohlasovanie cez masmédiá je určené širokým vrstvám, ktoré sú pre ohlasovateľa anonymné. Nie je to konkrétny človek alebo konkrétna spoločnosť s konkrétnymi potrebami, ale ako sa hovorí „masa“. Z toho vyplýva potreba ohlasovať tak, aby sa obsah univerzálne dotýkal všetkých.

Skutočným cieľom každej komunikácie je zjednotenie, budovanie spoločenstva. ohlasované slovo musí zhromažďovať okolo seba ľudí, musí mať moc tvoriť Cirkev.

Adresátom ohlasovania v masmédiách je jednotlivец, samotný, izolovaný. Horizontálny znak ohlasovania – budovanie spoločenstva tu nie je viditeľné.

Ohlasovanie písaným slovom – cez tlač

V dnešnej dobe môžeme ľahko pochopiť, že tlač je prvým prostriedkom spoločenskej komunikácie, ktorá sa charakterizuje na základe týchto vlastností: **aktuálnosť, všestrannosť, periodickosť, verejný charakter a vierohodnosť**. Tieto vlastnosti sa vzťahujú aj na katolícku tlač, vzhľadom na jej evanjelizačné poslanie.

Využitie tlače pri ohlasovaní Božieho slova sa vo veľkej miere chápe ako „predĺženie ambóny alebo katechetickej sály“. To, čo je v hovorenom slove prchavé, v písanom slove predlžuje životnosť, trvá oveľa dlhšie, čo umožňuje častejšie stretnutie sa so slovom Božím. Zdá sa, že tlač je dobrým miestom na rozprávanie o rôznych prejavoch života Cirkvi a pohyboch v Cirkvi, o ľuďoch, u ktorých je viditeľné svedectvo viery. Takto môže tlač plniť *evanjelizačný cieľ*, ktorým je vzbudiť vedomie spolupatričnosti, príslušnosti k danému miestu spoločenstva veriacich a Cirkvi. Takto sformulovaná úloha tlače nevyčerpáva všetky jej možnosti. Cez písané slovo sa treba prihovoriť nielen k veriacim praktizujúcim katolíkom, ale predovšetkým k tým, ktorí stoja na okraji Cirkvi, k pochybujúcim a aj neveriacim.

Zdá sa, že túto úlohu môže plniť náboženská publicistika, ktorá si zasluhuje zvláštnu pozornosť a zvlášť tá, ktorá je umiestnená v nenáboženskej, či v nekonfesijnej tlači. Úlohou náboženskej publicistiky je predovšetkým vzbudiť povedomie samostatného myslenia, hľadanie odôvodnenia vlastnej viery všade tam, kde je to možné a potrebné. Publicistika sa nemusí zaoberať textami výsostne kresťanskými. Môžu to byť texty, ktoré hovoria o hodnotách, ktoré nie sú v rozpore s kresťanskými ako sú: zachovanie ľudskej dôstojnosti, spravodlivosti, ochrana slabých, ochrana životného prostredia a pod.

Treba tu viac používať zvláštny typ ohlasovania, akým je apologetické ohlasovanie, propedeutika evanjelizácie, ktorého cieľom bude osvetlenie „*predpoľa viery*“.

Zdá sa, že v písanej evanjelizácii nemožno celkom vynechať hovorenie o Bohu. Jestvuje totiž nebezpečenstvo obmedzenia sa na tzv. „náboženské“ správy, v ktorých sa hovorí o otázkach cirkevnej disciplíny, o dušpastierskych problémoch, o skutočných či vymyslených problémoch a ťažkostiach pri praktizovaní morálnych noriem. V tomto prúde slov, v tej pseudonáboženskej terminológii sa stráca podstata náboženskej pravdy. Boh, človek, vzťah Boha a človeka – to všetko všeobecne chýba v náboženských rozhovoroch – hovorí Navarro Valls – a nazýva to skrytým agnosticizmom. V každom ohlasovaní je potrebné začínať najvážnejšími pravdami ako sú jestvovanie Boha, zmysel života, atď. Ohlasovanie nie je možné nahradiť servisom náboženských informácií.

Ohlasovanie obrazom (audiovizuálne)

K týmto prostriedkom patria: rádio, film, televízia, internet.

Rádio:

Objavením elektromagnetických vĺn v roku 1887 H. Hertzom a zvlášť vynálezom rádia G. Marconim, nastáva nový krok v komunikácii prostredníctvom reči na veľkú vzdialenosť.

Pápež Pius XI. už 12.II.1931 prvýkrát použil Marconiho vynález a predniesol cez rádio posolstvo „Ubi arcano“ všetkým národom a celému svetu.

Pius XII. v encyklike ***Miranda prorsus*** hovorí, že rádio je médiom, ktoré je nezávislé od miesta a času, ktoré sú prekážkou a sťažujú činnosť všetkým iným prostriedkom, ktoré používajú ľudia ako prostriedky vzájomného dorozumievania. Veľkou rýchlosťou prekročí všetky hranice a odovzdá správy, ktoré sú mu zverené, prináša evanjelizáciu tam, aj tam, kde Cirkev fyzicky nemôže. Ďalším

dokumentom je encyklika **Vigilanti cura**, adresoval ju predovšetkým americkým biskupom, kde prudko napredoval rozvoj rádia, divadla a kinematografie. Pápež poukazuje na to, že Cirkev víta a používa tieto výdobytky, avšak zároveň upozorňuje na nebezpečenstvá, ktoré sa môžu vyskytnúť, keď sa tieto veci dostanú do rúk nezodpovedných ľudí.

Film:

Koncom XIX. storočia ako z ďalších prostriedkov spoločnej komunikácie sa objavil film. Cirkev v dokumente **Communio et progressio** rovnako docenila narastajúcu popularitu kina, ako prostriedku komunikácie, ktorý je možné využiť v dušpastierskej činnosti. Potvrďuje, že existuje veľa dobrých filmov, s odvážnou náboženskou tematikou (CP 144).

Televízia:

Katalyzátorom všetkých masovokomunikačných prostriedkov je televízia. Televízia obohatila rádiový svet hlasu obrazom, čo spôsobilo jej popularitu a fascinuje deti, mládež i dospelých. Toto postrehla aj Cirkev v roku 1957. Pius XII. vydáva encykliku **Miranda prorsus**, ktorá je celá venovaná filmu, rádiu a televízii. Ďalšími cirkevnými dokumentmi sú: **Inter mirifica**, **Aetatis novae**.

Preto ohlasovanie cez rádio, televíziu alebo internete musí niesť znaky evanjelizácie, kde naďalej zostáva potreba ohlasovať Krista, svedčiť o jeho smrti a zmŕtvychvstaní a o jeho spásnej prítomnosti v našom živote.

Cirkev by sa cítila vinnou pred Bohom, keby nevyužila tieto veľmi účinné prostriedky spoločného dorozumievania, ktoré už mnohokrátmi spôsobmi prispievajú k duchovnému obohateniu (EN 45), nie na šírenie nenávisťi ku Kristovi a Jeho posolstvu.

Adresátom ohlasovania cez rádio a televíziu (aj internet, ktorý dopĺňa slovný odkaz obrazom a zvukom), môžu byť aj neveriaci, náhodní poslucháči, alebo takí veriaci, ktorí sa dištancujú od náboženstva alebo Cirkvi.

Preto predmetom ohlasovania nemôžu byť kázne alebo katechéza, ale skôr príhovory, v ktorých sa v prvom rade prihliada na každodenné skúsenosti zo života ľudí. Poslucháč má získať impulzy, aby v svojich každodenných skúsenostiach postrehol hlbší, náboženský rozmer svojho života. V tejto forme ohlasovania nemôžeme preberať jazyk a argumentáciu typickú pre kazateľov v kostole. Ak ostane jazyk taký zbožný, že prestane byť komunikatívny, môže vyprovokovať obvinenie z náboženského bľabotania, namiesto toho, aby vzbudzoval odozvu, ohromoval a stimuloval zmenu postojov.

Moderný človek je už presýtený rečením, dokonca je imúnny voči slovám. psychológovia a sociológovia tvrdia, že moderný človek už prekonal civilizáciu slova a teraz žije v civilizácii obrazu a zrkových vnemov. Tieto fakty nás majú priviesť k tomu, aby sme hlásali evanjeliové posolstvo aj modernými prostriedkami (EN 42). Inštrukcia **Aetatis novae** hovorí, že máme dočinenia s „pokolením masmédií“ a so „spoločnosťou epochy informácií“ (AN 2). Človek sa dorozumieva čoraz viac nielen pomocou jazyka slov, ale aj jazykom obrazu, častejšie sa hovorí ako o človeku audiovizuálnom.

Znakom tohto jazyka je zložka **emocionálna a vizuálna (ikonická)**. Musíme najprv zachytiť stránku emocionálnu, potom rozumovú a intelektuálnu. Emócie predchádzajú intelekt.

Aby sme dosiahli cieľ ohlasovania, musíme použiť jazyk živý, taký dokáže zmeniť srdce.

Ďalším komponentom mediálneho jazyka je **ikonickosť**. Skutočnosť komunikácie závisí viac od toho ako dokážeme obsah ohlasovanej pravdy ukázať pomocou obrazu. Musíme vedieť hovoriť aj jazykom ikonickým, ktorý je pozbavený abstraktných pojmov. Obsah musí byť odovzdaný pomocou symbolov, obrazov, príkladov. Môže tu byť aj nebezpečenstvo, lebo obraz nemôže celkom nahradiť objektívny výklad viery a kresťanských zásad.

Preto poslucháč nemôže ostať iba na úrovni poznania obrazu, symbolov, ale musí pochopiť pravdu odovzdávanú pomocou obrazu. Účinnosť Božieho slova nemôže byť závislá výlučne len na obrazotvornosti, ale je to tiež pomocný prostriedok, ktorý nemožno zanedbať.

46. Zásady kerygmatickej analýzy literárneho obsahu.

Časový úsek, počas ktorého vznikol Starý zákon, obsahuje viac ako 1000 rokov (od 1200 – 200 pred Kristom). Za toto obdobie sa pri písaní biblických kníh vystriedalo veľa literárnych druhov. K najznámejším literárnym druhom Písma svätého patria: apokalypsa, bájka, legenda, podobenstvo, požehnanie, vízia, výrok, žalm, atď.

Literárna kritika a **textová kritika** slúžia na to, aby sme dospeli v bádani Svätého písma k pôvodnému, teda originálnemu zmyslu textu. Sväté písmo treba čítať so zreteľom na teologickú výpoveď jednotlivých literárnych foriem.

Starý zákon

V Starom zákone proces vzniku zbierok prebiehal postupne a dlhodobo. Dnes platí teória štyroch prameňov:

- a) jahvistický (J),
- b) elohistický (E),
- c) deuteronomistický (D),
- d) kňazský (P).

Pentateuch sa formoval od Mojžiša až po babylonské zajatie v 6. storočí pred Kristom.

Historické knihy: ich hodnota nie je v množstve kníh, ale v spôsobe hľadania identity Izraela.

Múdroslovné knihy: Sväté písmo a tradícia pripisuje väčšinu ich autorstva Šalamúnovi.

Kniha **Pieseň piesní** je alegorická literatúra.

Žalmy sú modlitby ľudu Starého zákona a väčšinou ich zložil Dávid.

Prorocké knihy: Fenomén izraelského profetizmu je čímisi výnimočným v ľudských výtvoroch. Nie je obvyklým darom jasnoviectva, ale povolaním osôb samým Bohom, aby sa stali svedomím národa. Literárna analýza prorockých kníh odhaľuje, že oni vznikli z menších zbierok. Viditeľné je to najmä u Izaiáša a u 12 malých prorokov, ktoré v konečnej forme boli hotové až po určitom procese.

Zásady:

- 1) dodržiavanie chronológie – na čo ukazuje fakt, že mnoho kníh prorokom začína rozpravou o povolaní proroka,
- 2) zásada spájania – podobnosť obsahu, ako to vidieť špeciálne u Iz 1.

Nový zákon:

Evanjeliá sa stali hlavným prameňom viery v Ježiša Krista. Zakladali sa na apoštolskej tradícii, ktorá rekonštruovala historické skutky Ježiša s uvedením mnohých podrobností.

Skutky apoštolské sa podobajú Evanjeliám, čo sa týka obsahu a literárnej formy.

Listy apoštolské sú prostriedkami predurčenými na nadviazanie kontaktu s neprítomnými pomocou písma. Spôsob redigovania Listov je podľa rôznych potrieb lokálnych cirkví, v ktorých boli známe základné pravdy viery o Ježišovi, alebo vznikla potreba ich hlbšieho vyjadrenia.

Apokalypsa je napísaná na spôsob vlastný celej apokalyptike s prispôbením jej literárnej konvencie, komplikovanej, plnej obsahu, symboliky, obrazov, atmosféry napätia, hrôzy, kozmického katastrofizmu. Je to špecifický literárny druh.

Nový zákon je viac, ako teologická úvaha o živote Ježiša Krista vo svetle jeho zmŕtvychvstania, ako aj spásna interpretácia veľkonočných udalostí s cieľom prispôsobenia kerygmy Ježiša i o Ježišovi konkrétnym potrebám.

Literárne druhy:

Poézia – je to staršia forma literatúry ako próza. Staroveký svet spájal so slovom magickú moc.

Piesne – vznikli pri rozličných príležitostiach (svadobné, pohrebné, vojnové, kultúrne, posmievačské). Rozdeľovali ich na svetské a náboženské a tie boli spojené s kultom - bohoslužbou.

Výroky – tvorili ich príslovia, výroky múdrosti, blahoslavenstvá, prorocké veštby, právnické výpovede.

Apokalyptika – literárny druh, ktorý odhaľuje tajomné skutočnosti pre očakávanie v budúcnosti.

Próza – tu patrí právna kazuistika.

Mýtus – príbeh spojený so svetom bohov.

Sága – je ľudový príbeh skombinovaný z poetických a historických premeňov.

47. Zásady ohlasovania morálneho obsahu (omyl moralizovania), dogmatického obsahu (omyl doktrinalizmu), ekleziálneho obsahu (omyl historicizmu a individualizmu).

1. Teológia ohlasovania slova Božieho

Teológia ohlasovania slova Božieho je časťou homiletiky. Homiletika sa zamýšľa, ako sa v Cirkvi a skrze Cirkev uskutočňuje spásne dielo skrze službu Slova. Slovo Božie je predmetom záujmu teológie v dvoch aspektoch:

- a) statickom
- b) dynamickom.

Statické chápanie – slovo Božie sa chápe ako nástroj odovzdávania sa Boha človeku. Zamýšľa sa nad slovom Boha, ktoré dostala Cirkev od Boha.

Dynamické chápanie – teológia ohlasovania, čiže homiletika, sa zaoberá slovom Božím, ktoré je ohlasované cez Cirkev a v Cirkvi.

1.1. Definícia ohlasovania slova Božieho. Funkciu ohlasovania môžeme označiť nasledujúcimi termínmi:

- *keryssein* (hlásať) – ohlasovanie je nielen spomienkou na dávne spásne udalosti, ale ich sprítomnením „hinc et nunc“,
- *euangelidzesthai* (hlásať radostnú novinu) – entuziastické ohlasovanie Slova Božieho podporené znameniami a zázrakmi, ktoré sa má stať pre človeka radostnou novinou,
- *didaskein* (poučovať) – proklamácia spásnych udalostí, ale vysvetľovanie právd viery, interpretácia za tým účelom, aby človek žil podľa zásad viery,
- *martyrein* (vydávanie svedectva) – nielen ústne hlásanie, ale aj svedectvo o pravde, základom k vydávaniu svedectva je náboženská skúsenosť, kto zakúsil, môže vydávať svedectvo,
- *parakalein* (napomínať) – ohlasovanie to nie je akási abstrakcia, ale skutočnosť, ktorá sa týka konkrétneho života.

Definícia:

Stručnú definíciu ohlasovania podáva Herbert Simon: „**ohlasovanie je spásna služba Cirkvi, ktorej substanciou je slovo Božie vyslovené v ľudskom slove ústami Cirkvi**“. Ako vidno, to, čo kvalifikuje akékoľvek hovorenie o Bohu ako spásnu službu Cirkvi či ohlasovanie, je Cirkev chápaná dvojako: ako **miesto** hlásania a ako **podmet** hlásania. Ohlasovaním možno nazvať iba ten akt hlásania slova Božieho, ktorý sa uskutočňuje v jednote s Cirkvou.

I. Biblia v ohlasovaní nášho storočia

Sú tri privilegované miesta, kde sa veriaci stretávajú so slovom Božím: **liturgia, kázeň, katechéza**. Tak to bolo na začiatku Cirkvi a tak je to aj dnes pre mnohých kresťanov. Nedelňa kázeň je pre mnohých jedinou formou stáleho kontaktu s Bibliou. To ukladá kazateľom povinnosť tak kázať, aby to bolo skutočné otváranie biblického slova veriacim (LG 22).

Ako Cirkev plní túto úlohu od začiatku?

Zásadným cieľom II. Vatikánskeho koncilu bola starosť o obnovu a prispôsobenie Cirkvi súčasnosti, aby súčasne mohla naďalej účinne plniť svoju spásnu misiu. S touto obnovou je tiež nerozlučne spojená obnova katolíckeho ohlasovania. Poukazujú na to koncilové dokumenty, ktoré uznali hlásanie slova Božieho za jednu zo zásadných funkcií jeho spásneho posolania (SC 24; 35.2; 52; LG 21; 24; 25). Keď máme na mysli tieto dokumenty, tak sa zdá, že dominantou náuky Koncilu je starosť o rozvoj viery, ktorá sa rodí z počúvania slova Božieho (Rim 10, 17).

Teoretici ohlasovania, keď skúmajú príčiny krízy v službe slova, poukazujú čoraz častejšie na potrebu obnovy obsahu. Vo svetle *Konštitúcie o Božom Zjavení* niet pochyb, že Biblia sa musí stať znovu oživujúcou silou cirkevného ohlasovania.

Dokumenty Cirkvi poukazujú jednoznačne na to, že kazateľská činnosť musí čerpať z pokladnice Písma Svätého a tým musí byť predĺžením spásneho posolstva v každej situácii. Biblia však nebola vždy prameňom ohlasovania, a jej spásny obsah sa nedostával k slovu ešte na začiatku XX. storočia.

1. Pomocná úloha Písma Svätého v kazateľskej činnosti

Po víťazstve novoscholastiky v polovici XIX. st. nad kerygmatickou teológiou, o ktoré sa pričínili hlavne J. Kleutgen (1811-1883) a J. Deharbe (1800-1871), v kazateľstve dominuje dogmaticko-morálna tematika, a nie kerygmaticko-biblická, ako to chceli J.M. Sailer a J.B. Hirscher. V ohlasovaní sa venuje menej pozornosti obsahu a viac formálnej stránke kázne, čiže: ako podať poslucháčovi určitú pravdu skrz scholastickú teológiu. Dôležitejšie je vtedy „ako“ hlásať, od „čo“ hlásať. Takmer k perfektnosti priviedli formálno-metodickú stránku kazateľstva jezuiti: N. Schleinger (1817-1884) a J. Jungmann (1830-1885). Toto rétorické hnutie obnovy kazateľstva formuje takmer všetky príručky homiletiky až do prvej svetovej vojny, ktoré boli v zásade súčasným prepracovaním príručiek Schleiningera a Jungmana. Písmo Sväté je predovšetkým vzorom „ako hovoriť“, je prameňom techniky podania. Nie je divné, že ohlasovanie, čo sa týka svojho biblického obsahu, je veľmi mierne. Prvé miesto zaujímajú kázne doktrínálne a moralizátorské. Hlása sa predovšetkým dogma – pravda, ktorá je v nej obsiahnutá spolu s morálnym použitím, ktoré z tej pravdy vyplýva. Biblia má iba potvrdiť hlásané pravdy. Na prvé miesto sa dostávajú tematické kázne, pričom tému kázni vyznačuje katechizmus. G. Longhaye sa dožadoval, aby obsahom kázní bola dogma a morálne zásady. Aj kázne Tihamera Totha majú, podobne, ako väčšina vtedajších kázní, apologeticko-morálny charakter.

Niektorí kazatelia chápali Bibliu výlučne ako prameň morálnych poučení. Takýto postoj reprezentuje Johannes Engel. Písmo Sväté mu slúži iba ako východiskový bod ku kázní s moralizátorským charakterom.

Skúmania Brunona Drehera, ktoré sa týkajú veľkonočných kázní, priviedli k tvrdeniu, že väčšina kázní, ako sa ukázalo v Nemecku, tak pred ako i po prvej svetovej vojne, malo charakter apologeticko-budujúcich kázní. Biblia bola najčastejšie iba východiskovým bodom, tvorila motto kázne, ale jej

kerygmatický obsah sa nedostal k slovu. Ohlasovanie novoscholastického prúdu v začiatkoch XX. st. má tri zásadné rysy:

- a) nesie znamenie doktríny, hlásajú sa predovšetkým katechizmové pravdy;
- b) má moralizátorský charakter. Neusiluje sa o zaštiepenie poslucháča do „nového spôsobu života s Kristom“, robí z Biblie iba závery, ktoré sa týkajú kresťanského konania;
- c) je poznačené históriou. Uspokojilo sa podaním biblického obsahu a udalostí Krista, ako čohosi, čo sa pominulo.

Biblia bola zatlačená do morálneho poučenia, ktoré vyzýva k zmene konania. Tieto omyly, ktoré sa ešte aj dnes vyskytujú, majú svoj prameň v tom, že sa nedostalo k slovu poslanie Biblie, ktorá plní v tomto kazateľskom prúde pomocnú a služobnú úlohu, ako prameň argumentácie, budujúcich príkladov, a čo je najdôležitejšie – tematiky kázni.

2. Pokus o obnovu biblického kázateľstva

Paralelne s dogmaticko-morálnymi kázňami sa rozvíjali vlastne už do konca XIX. st. tendencie, ktoré smerovali k obnove biblického kazateľstva. Vzrastá záujem o homíliu, ktorá dosahuje v medzivojnovom období svoj vrchol. Štúdium Karola Gastgebera o kazateľstve XX. st. dovolilo tvrdiť, že „mnohí kazatelia zo samého protestu voči racionalizmu Osvietenstva sa obrátili k biblickému kazateľstvu“. K prvým zvestovateľom novej orientácie v kazateľstve, ktorí čerpali interpretáciu z Biblie, a nie zo scholastickej teológie, patria: E. Veith (1787-1876), M. Eberhard (1815-1876), biskup v Trier, ktorý vynikal v starozákonných kázňach, biskup Kolína H.J. Schmitz. O Rottmanner z Mníchova, ako aj F. Zippel, ktorý sa dožadoval vo svojom diele *Warum nicht mehr Predigten in Form der Homilie?* návrat k Písmu Svätému cez obnovu v homílii. Avšak opravdivým propagátorom homílií tak v teórii, ako i v praxi bol biskup Rottenburgu P.W. Keppler (1852-1926). Vo svojich mnohých publikáciách propagoval biblické kázne, založené na tzv. homiletickej exegéze, ktorá – ako to ukázal R. Kliem – bola nielen začlenením vtedajšej vedeckej exegézy do ohlasovania, ale bola osobnou úvahou nad textom, za účelom získania hlavnej myšlienky perikopy. Th. Soiron, jeden z tvorcov teológie ohlasovania a prívrženec obnovy biblického kázania vo forme homílií, sa vyjadril o názoroch Kepplera nasledujúco: „Homiletická činnosť Kepplera zohrala v dvojakom aspekte misiu prozreteľnosti:

- 1) priviedla kázeň znovu k jej pôvodnému prameňu, k Písmu Svätému [...] Kázeň sa znovu stala tým, čím má byť vo svojej podstate – ohlasovaním Slova Božieho, nadprirodzenou funkciou pri vzbudzovaní a žiadaní viery i živote milosti;

- 2) Keppler vytvoril tiež klasickú teóriu homílie s postulátom jednoty a súčasne určitého cieľa“. To, že sa Keppler obrátil na Bibliu, je – podľa P.X. Arnolda – pokračovaním myšlienok Sailera a Hirschera.

Ideu Kepplera všestranne predstavil J. Reis. Z jeho opisu vyplýva, že v celom „kepplerovskom hnutí“ išlo o obnovu homílie, v ktorej „sa dostalo k slovu Sväté Písmo a kazateľ vysvetľuje a komentuje jeho slovo“.

Názory Kepplera prijaté a realizované v praxi niektorými kazateľmi nášho storočia, boli svojím návratom k Biblii bez pochyb čímsi veľmi pozitívnym. Zdá sa, že tvrdenie Kliema, ktorý považuje tento smer za začiatky súčasného biblického kázania, má svoje odôvodnenie.

V trende obnovy biblického kazateľstva si zvláštnu pozornosť zasluhuje F. Tillmann, ktorý hoci vyrástol z kepplerovského hnutia, chápal Písmo Sväté viac kerygmaticky, a jeho kázne majú hlbší teologický zmysel ako u iných, súčasných kazateľov.

3. Kerygmatická obnova a aktuálne smery v kazateľstve

V medzivojnovom období prichádza k diskusii, ktorá sa koncentrovala okolo otázky nového profilu teológie. Spor inicioval J.A. Jungmann rozpravou *Die Frohbotschaft und unsere Glaubensverkündigung*, keď v nej presadzoval takú teológiu, ktorá by slúžila kresťanskému životu.

Táto diskusia vyrástla na čisto praktickom podklade. Rozvíjajúci sa priemysel a s ním spojená premena spoločenských štruktúr, viedli k masovému odpadu od Cirkvi. Išlo teda o prekonanie rozdielov medzi dovtedajším učením, ktoré sa zakladalo na špekulatívnej teológii a novým spôsobom života. Mnohí sa dožadovali novej, praktickej, životnej teológie, ktorá by ukázala kresťanstvo nielen ako pravdu, ale predovšetkým ako hodnotu, ktorá súčasne vedie k osobnejšiemu stretnutiu s Kristom. Táto diskusia priniesla cenné myšlienky aj pre ohlasovanie. Priviedla predovšetkým k prehĺbeniu pohľadu na samotné Slovo Božie, na ohlasovanie, ktoré dostáva svoj teologický podklad, a trochu neskôr na prax ohlasovania.

Idei J.A. Jungmanna sa stali základom nového smeru v teológii, nazývaného kerygmatickou. Ona siahala po podstatných pravdách Písma Svätého. Biblia bola chápaná ako živé, spásne slovo Boha, ktoré je výzvou pre človeka. Táto obnova mala svoj prameň v teológii, ktorú vypracovali Sailer a Hirscher. O jej oživenie a prehĺbenie sa pričínili medzivojnové mládežnícke hnutie, a zvlášť liturgická obnova Pia Parscha. V tých časoch tiež ožíva, zvlášť v krajinách nemeckého jazyka, biblické hnutie, ktoré priviedlo k väčšiemu záujmu o Sväté Písmo, napr. cez biblické hodiny, biblické kurzy a sympóziá. Táto obnova smerovala nielen k zväčšeniu úsilia exegetov za účelom lepšieho chápania biblického obsahu, ale mala aj svoju praktickú ozvenu: smerovala k popularizácii a čítaniu Biblie. Väčší kontakt ľudí s Bibliou si vyžadoval nový a hlbší pohľad na kazateľstvo. Kázeň už nemohla byť iba zopakovaním perikopy vlastnými slovami. Nemohla tiež byť jej svojvoľným výkladom. Vzájomné pôsobenie biblickej a liturgickej obnovy priviedli k novej forme ohlasovania – k mystagogickej kázni. Vysvetľovali v nej zmysel sviatostného znaku v spojení so slovom Božím, pričom slovo Biblie bolo nielen poučením o znaku, ale slovom, ktoré aktualizovalo obsah znaku; spásnym slovom, ktoré vedie k stretnutiu s Kristom v liturgickom znaku. Biblia v kázniach tohto obdobia, hoci čítaná takmer výlučne vo svetle liturgie, nie je chápaná historizujúco, ale kerygmaticky. Jej obsah, skrze ohlavovanie, aktualizuje spásu, ktorú ona obsahuje. Mystagogickým chápaním sa vyznačovali kázne R. Guardiniho, R. Grabera, O. Casela, ako aj P. Parscha. Kazateľstvo tohto obdobia, čo je jeho charakteristickým rysom, siahalo po centrálnych pravdách kresťanstva, zvlášť po veľkonočnom tajomstve.

Kerygmatické hnutie vyzdvihlo pravdu, že ohlasovanie je aktualizáciou spásy, ktorá sa zakladá na Písme Svätom, v rámci aktuálnej skutočnosti.

Tieto viac teoretické, ako praktické výsledky materiálnej i formálnej a kritickej obnovy spracoval na úžitok ohlasovania A. Güntör vo svojej práci *Die Predigt*. Táto predstavená koncepcia kazateľstva sa úplne zakladá na Biblii, ktorá je prameňom ohlasovania. Podmetom i predmetom ohlasovania je sám Kristus.

Kerygmatická obnova sa rozhodne pričínila o obsahovú obnovu kazateľstva tým, že sa dožadovala ohlasovania podstatného, spásneho obsahu, pričom navrhovala v akte ohlasovania aktualizovanie spásneho posolstva. Nevypracovala však zásady, ktoré by správnym spôsobom dovolili čítať biblickú kerygmu, ktorá má byť ohlasovaná.

Pod vplyvom vedeckej exegezy sa stalo čoraz viac jasné, že autentický biblický obsah môže byť ohlasovaný iba vtedy, keď bude chápaný na základe zásad historicko-kritickej exegezy, ktorá zaručuje vernosť Božiemu slovu, obsiahnutému v Biblii. Protestantskí kazatelia mali už v tomto ohľade bohaté skúsenosti a pozitívne výsledky. Používanie zásad biblickej hermeneutiky v ohlasovaní, ktoré preferovali protestanti, malo bez pochyb vplyv na katolícke kazateľstvo. Podstatný a rozhodujúci význam mala však encyklika Pia XII. *Divino afflante Spiritu* (1943), ktorá potvrdila výsledky historicko-kritickej exegezy, pričom poukázala, že pri výklade textov Starého Zákona treba zohľadniť predovšetkým literárne druhy. Bez ich zohľadnenia správne chápanie a využitie týchto textov by bolo nemožné. V spojení s tým sa objavujú početné články nemeckých exegetov, ktorí, keď uvažovali o spojení exegezy s ohlasovaním, dožadovali sa kázni spracovaných na základe najnovších výdobytkov biblickej hermeneutiky.

II. Kázeň verná Bohu

1. Primát Biblie v živote Cirkvi

Vo svetle dokumentov II. Vatikánskeho koncilu niet pochybností, že Biblia, ktorá obsahuje posolstvo spásy, adresované človeku, má v živote Cirkvi privilegované miesto. Je knihou viery Cirkvi, miestom stretnutia človeka s Bohom, ktorý sa mu zjavuje, a tiež knihou pozvania. Žiada od človeka odpoveď, ktorou je viera. Táto svätá kniha vyrástla z viery Cirkvi a k viere, chápanej ako osobné stretnutie s Pánom, chce viesť (pozri DV 2; 5). Viera, chápaná ako úplné zverenie sa Bohu, ako poddajnosť rozumu a vôle, je najdôležitejším spôsobom osobného stretnutia medzi Bohom a človekom. Skrže vieru totiž Kristus, plnosť Božieho Zjavenia, prebýva v ľudských srdciach (Ef 3, 5). Prebývanie Boha v človeku, „byť“ s Bohom a v Ňom, je vrcholom a plnosťou stretnutia.

Prameňom spásnej viery, ako poznamenáva sv. Pavol, je slovo Boha potvrdené v Písme Svätom. Totiž viera „sa rodí z toho, čo počujeme, a to, čo počujeme, je Kristovo slovo“ (Rim 10, 17). Z tejto výpovede, a nielen z nej, vyplýva, že slovo Božie, potvrdené v Biblii a zvestované Cirkvou, plní základnú úlohu v spásnom poslaní Cirkvi – vedie k osobnému stretnutiu s Kristom skrže vieru. Preto II. Vatikánsky koncil s dôrazom potvrdzuje: „Cirkev vždy mala v úcte Písmo sväté priam ako samo Telo Pánovo, pretože - najmä v posvätnnej liturgii - neprestáva prijímať chlieb života zo stola tak slova Božieho, ako aj Tela Kristovho a podáva ho aj veriacim. Cirkev vždy mala a má sväté Písmo spolu s posvätným podaním za najvyššie pravidlo viery. Keďže ono, ako Bohom vnuknuté, raz navždy napísané, nemeniteľne podáva slovo samého Boha a v slovách prorokov a apoštolov dáva zaznievať hlasu Ducha Svätého. Preto všetka kazateľská činnosť Cirkvi, ako aj samo kresťanské náboženstvo, má sa živiť a dať sa viesť svätým Písmom. Ved' v posvätných knihách ide s veľkou láskavosťou v ústrety svojim dieťkam Otec, ktorý je na nebesiach, a prihovára sa im. A v slove Božom je toľká sila a účinnosť, že ono je oporou a životnou silou pre Cirkev a pre jej dieťky posilou vo viere, pokrmom pre dušu a čistým, nikdy nevysychajúcim prameňom duchovného života“ (DV 21).

Slovo Božie tak vo svojom biblickom rozmere, ako i v ekleziálnom rozmere, t.j. zvestované dnes Cirkvou, je miestom Spásneho stretnutia s Pánom. Podobne, ako v ekonómii spásy Vtelenie je na jej začiatku, a smrť a oslávenie Pána je jej vrcholom, tak analogicky je verejné hlásanie biblického slova vo vzťahu k sviatosti. Slovo je začiatkom, sviatosť zasa záverom spásneho procesu. Spásou je totiž sám Ježiš Kristus, ktorý sa dáva človekovi skrže slovo a sviatosť.

Vo svetle *Dogmatickej konštitúcie o Božom zjavení a Konštitúcie o svätej liturgii* možno vidieť nové „objavenie Biblie“, jej primát v spásnom poslaní Cirkvi. „Posvätná teológia sa opiera o písané slovo Božie a zároveň o posvätné podanie ako o trvalý základ. Skúmajúc vo svetle viery všetku pravdu skrytú v tajomstve Kristovom, neobvyčajne sa ním posilňuje a jednostajne obnovuje. Keďže však sväté Písmo obsahuje slovo Božie, ba ono je naozaj slovom Božím, keďže je inšpirované, štúdium Biblie nech je stá duša posvätnnej teológie. Priam tak vysluhovanie slova, t.j. pastorálna kazateľská činnosť, katechéza a vôbec každé kresťanské poučovanie - a tu má mať význačné miesto liturgická homília - nachádza zdravú stravu a svätú sviežosť v tom istom slove Písma“ (DV 24). Táto náuka Cirkvi nezostala bez vplyvu na službu slova. Primát v ohlasovaní získava biblické kazateľstvo. Homília sa stáva privilegovanou formou zvestovania Slova Božieho.

Zdôrazňuje to výrazne Konštitúcia o posvätnnej liturgii, v ktorej čítame: „Sväté Písmo má pri slávení liturgie ten najväčší význam. Z neho sa totiž čítajú state, ktoré sa potom vysvetľujú v homílii, z neho sa spievajú žalmy, ono dalo vnuknutie a popud k liturgickým modlitbám, oráciám a spevom a z neho čerpajú úkony a znaky svoj zmysel. Aby sa teda docielila obnova, rozvoj a adaptácia posvätnnej liturgie, treba roznečovať tú lahodnú a živú záľubu v Písmo sväté, o ktorej svedčí ctihodná tradícia východných a západných obradov“ (SC 24). Okrem toho tento dokument pripomína: „A kazateľská služba nech sa plní veľmi svedomite a náležite. Pritom nech sa čerpá v prvom rade zo zdrojov svätého Písma a liturgie“ (SC 35, 2). Podobné myšlienky vyjadruje Pavol VI. v exhortácii *Evangelii nuntiandi* z r. 1975: „Obnovený poriadok svätej liturgie pripisuje „liturgii slova“ veľkú autoritu, ale mýlil by sa

ten, kto by v spojení s tým neuznal homíliu ako dôležitý a správny nástroj pri vykonávaní evanjelizácie. Treba poznať a uvádzať do života požiadavky kladené homílii a jej možnosti, aby mohla dosiahnuť plnú dušpastiersku účinnosť. Ale predovšetkým sa treba o nej presvedčiť a venovať sa jej celým srdcom. Toto ohlasovanie, zvláštnym spôsobom začlenené do Eucharistickej celebrácie, ktorú priamo pripravuje a odkiaľ čerpá svoju osobnú silu a moc, plní bez pochybností prvoradú evanjelizačnú úlohu“ (č. 43). Homília je vrcholnou formou ohlasovania, lebo sa uskutočňuje v rámci liturgie a je sprítomnením a aktualizáciou biblických slov v každej situácii Cirkvi. „Ako časť samotnej liturgie sa veľmi odporúča homília, v ktorej sa má počas liturgického roku vysvetľovať na základe svätých textov tajomstvo viery a zásady kresťanského života“ (SC 52). Návrat k homílii, to je aj návrat k Biblii, k slovám potvrdeným v Písme Svätom, ktoré sú slovami milosti a spásy. Z týchto výpovedí vyplýva, že katechizmové kázne, ktoré pred koncilovou obnovou dominovali, sú v rámci liturgie nedostačujúce, sú príliš vzdialené od biblických čítaní. Z druhej strany homília obsahuje aj plnosť depozitu viery, líši sa však metódou, pretože je inšpirovaná Písmom Svätým, liturgiou a slávenými tajomstvami.

2. Biblická hermeneutika v službe ohlasovania

Biblia je spoločným dielom Boha i človeka. V nej sú obsiahnuté Božie slová i skutky adresované človeku, ale súčasne obsahuje odpoveď ľudí na túto spásnu výzvu. Je to kniha, ktorá obsahuje „príbeh Boha s človekom“; ako taká bola determinovaná rôznymi okolnosťami. V dušpastierskej konštitúcii o Cirkvi čítame: „Medzi posolstvom spásy a kultúrou jestvujú mnohoraké zväzky. Lebo Boh, zjavujúc sa svojmu ľudu, hovoril rečou civilizácie jednotlivých historických období, kým sa plne neukázal vo svojom vtelenom Synovi“ (GS 58).

Nutnosť spojiť ohlasovanie s exegézou ukazujú tak cirkevné dokumenty, ako i názory súčasných teoreticko kazateľstva.

Prvým dokumentom, ktorý si zasluhuje zvláštnu pozornosť, je encyklika Pia XII. **Divino afflante Spiritu** (r. 1943), nazývaná „veľkou chartou“ katolíckej biblistiky a biblického dušpastierstva. Obsahuje celý pozitívny výsledok práce obnovy biblického hnutia, a kvôli jej veľkému prínosu má v biblickej hermeneutike zvláštne miesto. V doktrínálnej časti encykliky pápež vystríha kazateľov pre nesprávnym vysvetľovaním Písma Svätého. V ohlasovaní treba podávať autentické slovo Božie, a nie vlastné názory, aj keby kazateľ používal biblické slová. Aby sme pochopili opravdivý zmysel Písma, ktorý chcel vyjadriť svätopisec, Pius XII. odporúča nasledujúce zásady:

- a) znalosť biblických jazykov ako aj zohľadnenie kontextu a paralelných miest (EB 50);
- b) využitie pomocných vied, menovite dejín, archeológie a entológie (EB 558);
- c) zvláštnu pozornosť treba venovať literárnym druhom pri interpretácii Biblie. A toto je *novum* encykliky. Ak chceme pochopiť, čo Boh učí, treba pochopiť to, čo Bohom inšpirovaný človek hovoril, čo myslel, ako konkrétny človek v určitom prostredí a v určitom momente dejín. Úlohou exegéty je teda určiť, aké boli schopnosti ako aj životné podmienky biblického spisovateľa, v akom čase žil, aké písané pramene či tradície používal, aké používal literárne druhy (EB 558);
- d) pretože Písmo Sväté inšpirované samým Bohom je zverené Cirkvi, aby ho strážila a vysvetľovala, preto pri interpretácii treba rátať s výpoveďami Učiteľského úradu Cirkvi a Cirkevných Otcov. Treba tiež zohľadniť aj analógiu viery (EB 551).

V dušpastierskej časti encykliky pápež potvrdzuje, aby sa Biblia stala prameňom kresťanského života tak pre veriacich, ako aj pre kňazov. Preto povzbudzuje k štúdiu Biblie, aby mohla pomáhať v budúcej dušpastierskej práci (EB 566). Celá táto časť je výzvou, aby Sväté Písmo zaujalo v živote veriacich miesto, ktoré mu patrí. Prejavom toho sú slová, adresované klerikom, pre ktorých Sväté Písmo musí byť prameňom „duchovného života, a pre kazateľov – pokrmom a silou“ (EB 567).

Dogmatická konštitúcia **Dei Verbum** tvorí syntézu náuky Cirkvi o Zjavení. Pretože táto konštitúcia v zásade nasleduje encykliku Pia XII. *Divino afflante Spiritu*, preto stačí potvrdiť, že zásady a metódy súčasnej hermeneutiky, také ako: literárne druhy, metóda dejín foriem, tradície a redakcie sú konštitúciou akceptované. Za základnú zásadu interpretácie celej Biblie konštitúcia prijíma „literárne druhy“. „Keďže však vo svätom Písme Boh prehovoril prostredníctvom ľudí a ľudským

spôsobom, aby vysvetľovateľ svätého Písma dobre pochopil, čo nám chcel Boh povedať, musí pozorne skúmať, čo vlastne mali svätopisci v úmysle vyjadriť a čo Boh uznal za dobré prejaviť ich slovami.

Aby sme zistili úmysel svätopisca, treba si okrem iného všímať aj *literárne druhy*. Lebo iným spôsobom sa pravda podáva a vyjadruje v rozmanitých historických textoch a ináč v textoch prorockých alebo básnických, alebo v iných formách vyjadrovania. Ďalej je potrebné, aby vysvetľovateľ hľadal zmysel, ktorý svätopisec chcel v daných okolnostiach vyjadriť a skutočne vyjadril pomocou vtedy používaných literárnych druhov, podľa podmienok svojej doby a kultúry“ (DV 12).

Keď máme na mysli tieto pokyny, mnoho kazateľov, zvlášť z územia nemeckého jazyka, usilovali sa vyjsť v ústrety výzve Cirkvi. Začali chápať, že obsahová obnova kazateľstva nie je mysliteľná bez zapojenia výsledkom biblistiky do kazateľstva. J. B l a n k vo svojom významnom článku *Vom Text zur Predigt* vyjadruje mienku, že v požívaní biblickej heremenutiky spočíva šanca prekonať krízu kazateľstva. Potvrdzuje, že nemožno túto cestu opustiť. Biblistika nevypracovala hermeneutické zásady preto, aby pestovala umenie „pre umenie“, ale aby slúžila ohlasovaniu. V príprave homílií musí kazateľ zohľadniť tieto hermeneutické zásady, zvlášť zásadu literárnych druhov.

Spracovanie hermeneutických zásad pre potreby kazateľstva vykonali: B. Dreher, F. Kamphaus, A. Höfer, M. Seitz, G. Hierzenberger, H. Arens, R.L. Bailey, J.P. Gabus. Ich práce tvoria základ nového smeru: „z exegézy do kázne“. „V súčasnom ohlasovaní sme prinútení prejsť od doterajšieho dogmatického myslenia k biblickému mysleniu. Na tento prechod slúži historicko-kritická exegéza. Prehlbovanie zjaveného obsahu na základe jej zásad vôbec nevnaša nepokoj a zmätok vo viere, ako si niektorí myslia, ale skôr naopak, túto vieru strážia a prehlbujú“.

Okrem toho kazateľ musí zohľadniť redakciu. Svätopisec, inšpirovaný teológiou určitého prostredia viery, písal predsa s myšlienkou na konkrétnych adresátov a ich životné problémy. Preto redigoval svätý text, pričom zohľadňoval špecifiká života a potreby konkrétnej veriacej obce. Nemenil nič z podstaty Dobrej Noviny o Ježišovi Kristovi, ale pod vedením Ducha Svätého rozširoval jej chápanie. Dával pôvodnej kerygme nový, existenčný rozmer, ktorý zasiahol danú obec. Biblickým autorom vždy išlo o jedno – Ježiš Kristus, ktorý pre nás zomrel a vstal z mŕtvych, je v každom čase a pre všetkých ľudí spásou. Tento predpoklad im prikazoval chápať pravdu o spáse dynamicky. Písmo Sväté teda vyrástlo z konkrétnych centier viery prvej Cirkvi, ale jeho slovné zachytenie je výsledkom napätia medzi kerygmou o Ježišovi Kristovi, Vykupiteľovi človeka, a životom i potrebami adresátov. Keď poznáme teologické predpoklady, potreby adresátov a cieľ napísania biblického textu, môžeme vniknúť do hĺbky a vlastného poslania textu. Z toho vyplýva pre kazateľov dôležitá úloha: ohlasovanie kerygmy o Ježišovi Kristovi musí byť vždy novým spôsobom chápané a podávané. Kázeň nič nemení, ani nezmažáva zo substance Božieho Zjavenia, musí však triať do jadra ľudskej existencie, aby bola spásou „na dnes“.

Kazateľ i katechét musia dnes dať veľa zo seba, dokonca veľmi veľa, keď ide o ohlasovanie. Od ich práce závisí spása ľudí a budúcnosť Cirkvi. v spásnej službe Cirkvi dokumenty posledných pápežov zdôrazňujú váhu a potrebu ohlasovania. Ono aj v dnešnom svete plní dôležitú úlohu – stavia sa proti sekularizmu, otvára človeka na Boha. V tomto diele námaha spojená s ohlasovaním je kňazskou povinnosťou. Často dnes počujeme volanie po hotových kázniach, po takých pomôckach, ktoré možno priamo použiť na ambóne či v katechetickej miestnosti. Hotové kázne alebo škie kázní sú potrebné ako pomôcka a musia dnes byť k dispozícii dušpastiera, ale nie preto, aby bezmyšlienkovito, bez osobného ich premyslenia a „strávenia“ opakoval cudzie myšlienky. Nekritické používanie týchto pomôcok vedie k minimalizmu, a čo je horšie – k nedostatku osobného zaangažovania sa do slova Božieho. Plagiát nikdy nebude mať ten osobný rys. Takéto kázne budú bledé, nepresvedčivé, málo tvorivé, prednesené bez hlbšieho zaangažovania, čo sťažuje kazateľskú komunikáciu. Exegetická práca uľahčuje vstup do obsahovej dynamiky textu a zaangažovania sa kazateľa do veci, ktorú ohlasuje. Svedectvo je nutnou požiadavkou ohlasovania. D. Bonhoeffer vo svojich praktických radách pre kazateľov ide tak ďaleko, že priamo zakazuje čítať hotové kázne skôr, ako si najskôr kazateľ vytvorí konspekt homílie. Vieme totiž, že on je záverečným efektom dlhého tvorivého procesu.

2. Ohlasovanie interpretáciou ľudských skúsenosti

Ak má na biblické slová vysvetľované v Cirkvi poslucháč odpovedať vierou, vtedy musí postrehnúť, že v kázni ide o neho: o jeho existenčnú situáciu, jeho potreby, otázky a problémy. Až vtedy sa otvorí pre Krista, ktorý k nemu prichádza v Božom slove. Preto kazateľ musí v úkone ohlasovania priviesť k tomu, aby sa stretla biblická kerygma s problémami súčasného človeka. Pretože chýbal tento vzťah, bola to príčina krízy kazateľstva. Dovtedajšie kázne sa príliš málo dotýkali existencie človeka, najčastejšie boli „hovorením ponad hlavu“, podaním teologických právd, náboženského systému, skôr indoktrináciou (prevýchovou), ako aktualizáciou spásy. Zakusujeme to sami, a výsledky ankiet potvrdzujú, že kázeň sa predlžuje, keď v nej nenachádzame seba, našu činnosť, naše problémy. Naproti tomu počúvame s údivom a pozorne, keď objavujeme, že v nej ide o naše záležitosti, biblický obsah, ktorý je v nej aktualizovaný, je odpoveďou na naše otázky a problémy.

„O závislosti, aká jestvuje medzi kresťanským posolstvom a ľudským životom, podávajú biblické knihy svedectvo od prvej po poslednú stranu: Boh kresťanskej viery je tu pre ľudí a ľudia sú vo svojich hľadániach odkázaní na Boha a na svedectvo ľudí Biblie, ktorí zakúsili Boha“. Už dejiny izraelského národa, ako ich predstavuje Starý Zákon, ukazuje, že Jahve je Bohom pre ľudí. Toto posolstvo podáva aj Nový Zákon, keď Očakávanému bolo dané meno Emanuel, čo znamená «Boh s nami». Týmto spôsobom sa stalo jasnou vecou, že Boh, ktorý sa zjavil v biblicko-kresťanských dejinách viery, nie je Bohom, ktorý by nemal žiadny vzťah k človeku. Tento Boh tak ďaleko preniká do ľudských dejín, že Ján mohol povedať: «slovo sa telom stalo a prebývalo medzi nami» (Jn 1, 14). Táto spoločná závislosť sa prejavuje aj v samotnom vzniku slovnej a písomnej redakcie biblického posolstva; ono jednoducho nespadlo z neba. Bolo nám podané ľuďmi v dlhom období dejín. V ľudskom slove, v slove veriacich bolo zjavené, aké sú plány Boha s ľuďmi. Preto, keď chceme hovoriť o Bohu, „treba tiež hovoriť o človeku, a aj opačne: kto chce povedať o človeku čosi podstatné, musí hovoriť o Bohu a jeho veľkých dielach. Kázanie korelácie je teda nevyhnutné v prítomnej chvíli, je totiž zárukou dialógu medzi Bohom a človekom skrze slovo.

3. Pramene poznania ľudských skúseností

V súčasnej príprave kázne vidíme šancu pre obnovu hlásania. V prípravných alebo diskusných kruhoch môže kazateľ lepšie poznať problémy, ktoré znepokojujú človeka. Môže poznať, v spojení s konkrétnym biblickým textom, aké otázky tento text vzbudzuje u poslucháčov. To niekedy pomôže kazateľovi vyjsť z príliš teologickej a teoretickej schémy myslenia, ktorá je často príliš vzdialená od života. Vtedy mu ľahšie bude zachytiť to existenčné „ťažisko“ biblického textu. Úlohou týchto kruhov by bola teda pomoc laikov v zachytení existenčného rozmeru textu, tým samým by to bola pomoc v určení témy kázne. Samozrejme, že takáto spoločná príprava kázne v skupine nebude praxou, ktorá predchádza každú nedeľnú kázeň. Stačilo by to raz za mesiac. Nemožno však tento spôsob prípravy kázní nedoceniť a zanedbávať. Tí, ktorí vyučuje kazateľstvo, vyslovujú zásadu, že kňaz dnes už nemôže ísť sám na ambónu. Farská kázeň, ak má zasiahnuť poslucháčov, musí byť spolu vytvorená s adresátmi. Takéto skupinové spracovanie kázne má, okrem spomínaného existenčného aspektu i také plus, že vzbudzuje medzi laikmi zodpovednosť za slovo Božie. Oni si vtedy uvedomujú fakt, že ohlasovanie nie je výlučnou záležitosťou kňaza, ale všetkých pokrstených, že oni tiež sú zodpovední za zvestovanie Evanjelia nielen svedectvom svojho života, ale i za slovné podanie v Cirkvi, a predovšetkým v rodine i mimo nej. Spoločné spracovanie kázní okrem toho otvára poslucháčov – prinajmenšom tých, ktorí boli aktívni v príprave homílii – na slovo Božie, s ktorým sa vtedy viac identifikujú. Nachádzajú totiž seba i svoje problémy. K spoločnému spracovaniu homílií možno u nás, v našich podmienkach, využiť oázovú skupinu vyššieho stupňa, staršiu mládež, ako aj mladé, nábožensky aktívne manželstvá, ktoré nechýbajú v žiadnej farnosti. Dušpastier sa musí postarať, aby v rámci farnosti vytvoril malé skupiny viac uvedených a zaangažovaných kresťanov. V tomto ohľade jestvuje vo farnostiach veľký, ale nie patrične využitý potenciál. Vlastne tieto skupiny plnia priamo neoceniteľnú úlohu v diele evanjelizácie. Oni sú, ako píše Pavol VI. vo svojej exhortácii,

budúcnosťou Cirkvi. začiatkom týchto skupín môže byť systematicky a dobre vedená biblická hodina. Náboženská obnova, či skôr prehĺbenie kresťanského vedomia, sa môže uskutočniť návratom k Biblii. Tu tkvejú korene našej viery a jej bohatstvo. Už sv. Hieronym spozoroval, že neznalosť Písma Svätého je neznalosťou Krista. Biblické dušpastierstvo je dnes šancou a nutnosťou, zvlášť na našom katolíckom teréne, kde Písmo Sväté vždy dávalo miesto sviatosti v spásnej službe Cirkvi. Takáto vzpruha – biblická hodina alebo biblický krúžok a ohlasovanie v rámci liturgie – určite by sa pričínilo o obnovu ohlasovania i náboženského života farnosti.

Kazateľ, keď chce byť verný Bohu i človeku v zvestovanom Slove Božom, nesmie nikdy zabudnúť, že osobné, opravdivou pastierskou starostlivosťou poznačené kontakty s farníkmi sú nevyhnutnou potrebou a nutnosťou. Laik, aj napriek kríze autority presbytera, ktorú pozorujeme vo vnútorných záležitostiach a bolestiach života, rád sa otvára pre ním. To dovoľuje tým, ktorí ohlasujú Slovo Božie, aby vnikli do problémov a ťažkostí našich laických bratova a pomôže im ľahšie preklenúť mosty medzi nimi a Slovom Písma. Netreba hľadať mimoriadne kontakty, stačí využiť dobré stretnutia spojené s pastierskou službou.

Príprava kázne

Definícia homílie:

Po II. vatikánskom koncile základnou formou služby slova je homília, nazývaná tiež biblickou homíliou (vzhľadom na základný prameň obsahu), alebo liturgickou (vzhľadom na jej liturgický kontext – sv. omša, vysluhovanie sviatostí a svätenín, liturgia hodín).

Podľa konštitúcie *Sacrosanctum concilium* je homília súčasťou samej liturgie, v ktorej sa cez liturgický rok vysvetľujú z posvätného textu tajomstvá viery a zásady kresťanského života. Je vhodným a účinným prostriedkom evanjelizácie. Aby mohla splniť túto úlohu, musí byť jednoduchá, jasná, primeraná, hlboko zakorenená v evanjeliovej náuke a verná tomu, čo učí Učiteľský úrad Cirkvi.

Má byť oduševnená, preniknutá apoštolským zápalom, ktorý je pre ňu čímisi prirodzeným, presýtená nádejou, z ktorej sa rodí pokoj a jednota (EN 43).

Príprava biblickej kázne má svoje fázy:

- osobná meditácia nad biblickým textom,
- exegetická meditácia nad textom,
- homiletická meditácia, príprava konceptu alebo napísanie celej kázne,
- osvojenie si textu kázne.

Otcovia Cirkvi upozorňujú kazateľov na to, že Biblia je knihou Božej prítomnosti. Aby mohli správne ohlasovať dielo spásy, je potrebné vniknúť to jej hĺbky. Slovo a Duch sa v Písme vzájomne prenikajú. „Slovo – podľa R. Bohrena – je spôsobom objavenia Ducha Božieho, ktorý je Životom, Svetlom a Pravdou. V kázni predsa nejde o slovo ako nástroj, ale o udelenie Ducha Svätého cez zvestované slovo, ktoré vedie k stretnutiu s Kristom.

Toto stretnutie nie je možné bez modlitby kazateľa. Tak ako je svätý text základom kázania, tak modlitba musí sprevádzať kazateľa pri tvorení kázne.

V homílii rozlišujeme 4 obsahové prvky:

1. Kerygmatický prvok – (ako búchanie na dvere), prejavuje sa v predstavení Evanjelia nie ako systému, ale ako udalosti nielen historickej ale skutočnej – odohrávajúcej sa v tejto chvíli, ako živá udalosť. Je to zvesť, dielo vykúpenia a oslobodenia, ktoré sa uskutočňuje teraz. Cieľom kerygmy je uviesť poslucháča do krízy, keď sa musí rozhodnúť a vyjadriť buď za alebo proti.

Kerygma (poslaný od Boha – prichádza posol a ohlasuje). Je to slovo Boha o sebe samom. Je zahrnutý v Písme Svätom a Tradícii.

2. Katechetický prvok – poučenie, výklad, v čom spočíva aktuálnosť spásy. Vychádza z ohlásenej kerygmy (Boh, kazateľ, človek). Prišiel posol a doniesol správu – čiže ohlasuje. Boh je láska, miluje ťa. Ježiš prišiel, aby ťa oslobodil. Prijmi Ducha Svätého. Vojdi do spoločenstva Cirkvi.

3. Existenčný prvok – ukazuje spojenie ohlásených právd s ich uplatnením v každodennom živote. Slovo homílie preniká do života veriacich, povzbudzuje ich k nasledovaniu, provokuje k odpovedi. Ježiš Kristus prijal podobu človeka, aby pochopil a prežil to, čo človek, aby človeka porozumel.

4. Morálny prvok – má viesť veriacich ľudí od moralizovania k viere. Uveril som v Boha, viem v akého, viem ako mám žiť. Morálny prvok „metanoia“ – zmeňte zmýšľanie. Súčasný poslucháč Božieho slova síce rešpektuje prikázania, ale nemá zrelú vieru. Tu treba nie moralizovať, ale poučovať. Indikatív spásy a vykúpenia musí zaujať v ohlasovanom slove prvoradé miesto.

Je potrebné ukázať na spojenie ohlasovanej zvesti so životom poslucháča, to znamená zachytiť ho v jeho ľudskej podobe a pripraviť ho na stretnutie s Bohom.

Zhrnutie:

Zásady ohlasovania morálneho, dogmatického a ekleziálneho, sa opierajú o prvotný princíp, a to o Písmo sväté Starého i Nového zákona, ale predovšetkým o Evanjeliá. Najvýraznejšie sa to odzrkadľuje v poslaní Ježiša Krista po jeho zmŕtvychvstaní a nanebovstúpení (Mt 28, 18-20). „Choďte teda a učte všetky národy...“ V tomto ohlasovaní sú zahrnuté morálne zásady. Dekalóg, láska k Bohu a blížnemu, 8 blahoslavenstiev a mnohé iné zásady vyjadrené v podobenstvách Evanjelií. Čo má robiť Cirkev s Božím slovom? Toto slovo sa má dotýkať človeka, jeho existencie (viem ako žiješ – rozhovor so Samaritánkou, Mária Magdaléna, Márnotratný syn). Kazateľ má zísť k človeku – poď so mnou pred Boha. V Evanjeliu sú všetky odpovede, ktoré sa týkajú tvojho života.

Zásady dogmatické. Otázka vteleného Slova. Ježiš Kristus prišiel, aby ťa oslobodil. Prijal podobu človeka, aby pochopil a prežil to, čo človek. Boh je tu. Prijmi Ducha Svätého. Vojdi do spoločenstva Cirkvi – vyjadrené vo vyznaní viery – Verím... Ohlasovateľ sa vracia späť, ale už nie sám, zachytil poslucháča.

Veľmi dôležité je vlastné životné svedectvo, realizácia toho čo ohlasuje – počutie potrieb človeka. Kazateľ má počúvať Boha i človeka, kázanie má byť verné Bohu i človeku.

Ekleziálne zásady: sú to zásady vyslovené Kristom, kde je jasné, že Kristus ustanovil Cirkev ako spoločenstvo, ktorého On je viditeľnou hlavou a my sme jeho údmi (Rim 11, 4-5; Mt 16-18; Jn 10, 16). Sv. Pavol označuje Cirkev ako „Boží dom, stĺp a opora pravdy“ (1 Tim 3, 15). Tieto zásady sa v priebehu dejín za prítomnosti Magistéria, čiže Učiteľského úradu Cirkvi formovali, upresňovali jednotlivé morálne, dogmatické a ekleziálne pravdy a to na konciloch (završením je II. vat. Koncil), učením Cirkevných Otcov, učiteľov a teológov (*Dei verbum, Sacrosanctum concilium, Evangelii nuntiandi, Redemptoris missio*). Zvlášť treba spomenúť encykliku Pia XII. *Divino afflante Spiritu*, kde pápež varuje pred vlastným výkladom Písma.

Chyby moralizovania – element morálny

Chyby moralizmu – moralizovanie, spočíva na subjektívnom hlásaní právd, príkazov, bez výzvy k osobnej vnútornej premene. Na prvé miesto sa kladie imperatív etický, až potom indikatív vykupiteľský. Na prvé miesto treba dávať Boha – Ja som Boh tvoj... až potom „nesmieš“. Treba tak aj žiť, nielen o tom učiť. Priviesť ľudí od moralizovania k viere.

Chyby doktrinalizmu – sú to náuky a názory jednotlivcov, ktorí v rozpore s učením Cirkvi a tradície s odvolávaním sa na vývoj v duchovnej oblasti, hlásajú vlastné názory na niektoré články viery a mravnosti.

Chyby historicizmu – preceňovanie alebo podceňovanie minulosti, pravda nemá objektívnu platnosť, ale je podmienená historicky. Ide o zrelativizovanie pravdy, predsa o zjavených pravdách to neplatí.

Chyby individualizmu – sa prejavujú interpretovaním vlastných názorov a postojov, podávaním vlastného výkladu Písma.

Kázeň je Ježišovo posolstvo. On sám je cestou spásy, keď zvíťazil nad hriechom a smrťou. Preto je dôležité pri kázaní vyvarovať sa príliš vlastných a subjektívnych mienok, zrieknuť sa osobnej samolúbosti pod pokryvkou slova Božieho. Ten, kto káže, zabúda na seba, aby dal miesto Kristovi, lebo Boh hovorí k ľuďom ústami svojich vyslancov.

Chyby, ktoré sa robia aj dnes, pochádzajú z toho, že Biblia je odsunutá na vedľajšie miesto.

48. Formy ohlasovania.

Poznáme 4 formy ohlasovania Božieho slova:

1. počúvanie slova Božieho počas liturgie – kázanie,
2. mimoliturgické – katechézy,
3. pomocou masovokomunikačných prostriedkov,
4. individuálne ohlasovanie – od osoby k osobe.

K ohlasovaniu započítavame aj teológiu, ktorá je systematickou náukou o pravdách viery.

Kazateľstvom nazývame ohlasovanie Božieho slova spôsobom slávnostným, úradným, publicistickým a v zásade však počas liturgie.

V kazateľskej službe slova rozoznávame v zásade dva základné druhy: homíliu a kázeň.

Homília je prvá a privilegovaná forma cirkevnej služby slova, voláme ju aj biblická homília (vzhľadom na základný prameň), alebo aj liturgická (vzhľadom na jej liturgický kontext – sv. omša, vysluhovanie sviatostí a svätenín, liturgia hodín).

Katechéza – je po homílii druhým prostriedkom komunikácie slova, ktorej cieľom je, aby sa pomocou vhodnej náuky viera stala životu, rozvinutou a čínorodou.

Podľa *Catechesi tradendae* je katechéza výchovou detí, mladých i dospelých vo viere, ktorá v sebe zahŕňa vyučovanie kresťanskej náuky, všeobecne podávané organickým a systematickým spôsobom, aby sa uviedli do plného kresťanského života. Z toho dôvodu sa rozčleňuje na:

a) prvé ohlasovanie Evanjelia alebo misionárske vyučovanie pomocou kerygmy na vzbudenie viery;

b) apologetiku alebo hľadanie dôkazov viery;

c) skúsenosť kresťanského života;

d) slávenie sviatostí;

e) začleňovanie sa do cirkevného spoločenstva;

f) apoštolské a misionárske svedectvo.

To, čím sa líši katechéza od kazateľského ohlasovania je náplň a cieľ. Kazateľstvom nazývame ohlasovanie počas liturgie, kde podstatnú úlohu má homília. Vo všeobecnom význame je to hlásanie Božieho slova mimo liturgie. Existujú však aj formy kazateľsko-katechetické, kde môžeme zaradiť napr. konferencie vyhlásené počas rekolekcií, ktoré sú v zásade ohlasované v rámci liturgii, ale majú katechetický cieľ. V katechéze prevláda didaktický prvok nad kerygmatickým. Katechéza musí mať misijný, evanjelizačný rozmer, musí vyprovokovať vieru v osobného Boha.

Definícia homílie.

Po II. vatikánskom koncile základnou formou služby slova je **homília**, nazývaná aj biblickou homíliou (vzhľadom na základný prameň obsahu) alebo liturgickú (vzhľadom na jej liturgický kontext – sv. omša, vysluhovanie sviatostí a svätenín, liturgia hodín). Podľa konštitúcie *Sacrosanctum concilium* je homília súčasťou samej liturgie, v ktorej sa cez liturgický rok vysvetľujú z posvätného textu tajomstvá viery a zásady kresťanského života. Je účinným a vhodným prostriedkom

k evanjelizácii. Aby mohla splniť túto úlohu, musí byť prostá, jasná, primeraná, hlboko zakorenená v evanjeliovej náuke a verne podávať to, čo hovorí Učiteľský úrad Cirkvi. Má byť oduševnená, preniknutá apoštolským zápalom, ktorý je pre ňu čímisi prirodzeným, je presýtená nádejou, z ktorej sa rodí pokoj a jednota (EN 43).

Cieľ vloženia existenčného prvku do homílie (ohlasovania) je ukázať na spojenie ohlasovanej zvesti so životom poslucháča. Je treba viac sa vcítiť, chápať a zachytiť situáciu existujúceho poslucháča, čo znamená zachytiť ho v jeho ľudskej podobe a pripraviť ho na stretnutie s Bohom. Budeme vychádzať nie z doktríny, ale z reality sveta, nie z dogmy, právd viery, Evanjelia, Boha, ale z človeka a jeho existenčných problémov, spoločenskej situácie alebo udalostí vo svete.

Realizácia existenčného prvku predpokladá realizáciu nasledujúcich krokov: najprv treba vyčítať a analyzovať otázky, ktoré kladie človek, potom ich interpretovať vo svetle Božieho slova a nakoniec ich zodpovedať. Takáto odpoveď poskytne vždy evanjeliové rozuzlenie ľudských problémov, ktoré vedie k pozvaniu na prijatie spásy v Kristovi, čiže vedie k zjednoteniu s Bohom.

Táto metóda, vďaka genetickému východisku od človeka, zväčšuje šancu zaistenia dialógu medzi človekom a Bohom, a z psychologického hľadiska zaručuje väčšiu účinnosť.

Prvým slovom nie je slovo o Bohu či ohlasované slovo Boha, ale skôr samostatná skúsenosť, s ktorou je človek konfrontovaný, a ktorá ho núti vidieť v nej osobitný znak Boha, výzvu k odpovedi – k hlbšiemu stretnutiu sa s Ním.

Homília monologická, dialogická a polylogická

Základnou formou homílie je **homília monologická**, ktorú podáva celebrant, alebo iný kňaz. Môžeme ju nazvať aj monologicko-hierarchická.

Druhou formou je **homília dialogická**, nazývaná aj kolektívna alebo dialogicko-laická. Zakladá sa na zapojení výpovedí účastníkov liturgického zhromaždenia. Má charakter rozhovoru, slobodnej výmeny myšlienok, názorov a nachádza uplatnenie pri stretnutí rôznorodých, homogénnych skupín napr. pri rekolekciách, oázach, katechumenálnych, biblicko-liturgických skupinách. Uplatňuje sa v homíliách pre mládež, v detských svätých omšiach. Francúzsky homiletik Deiss poukazuje na určité podmienky potrebné na zrealizovanie dialogickej homílie. Predovšetkým je možná len v skutočnom spoločenstve – spoločenstve otvorenom, dynamickom a živom, podobnom rodinnému spoločenstvu, kde sú navzájom voči sebe otvorení.

Druhá podmienka je technického rázu: klasická architektúra kostolov a kaplniek vyjadrujúca a zodpovedajúca vtedajším predstavám o Cirkvi (s rozdelením na Cirkev duchovnú – učiacu a Cirkev vyučovateľskú – laickú) nie je priaznivo naklonená k uplatneniu voľného dialógu, často je to nemožné.

Ďalej treba rozlišovať dve situácie – malé homogénne, rovnorodé spoločenstvo a veľké zhromaždenie. V malých skupinách sa dá realizovať forma dialógu. Vo veľkých zhromaždeniach, napr. pri nedeľných svätých omšiach je to komplikovanejšie. Nie je možné pripustiť, aby sa každý spontánne vyjadroval. Dialogická homília musí byť či pre liturgické zhromaždenia, či pre špeciálne skupiny dobre pripravená, aby sa homília – dialóg nezmenila na homíliu – debatu.

49. Duchovné cvičenia a farské misie vo svetle aktuálnych zásad a potrieb.

Duchovná obnova je ďalšia náboženská činnosť, ktorá sa dnes veľmi šíri aj medzi laikmi. Koná sa mesačne, celý deň, alebo poldeň v tichu. Vtedy rozjímame o nejakej večnej pravde, kontrolujeme svoj pokrok v duchovnom živote a určíme si program na budúci mesiac.

Podstatné body dobrej duchovnej obnovy:

1. Uzobranosť a rozjímanie o základnej myšlienke, ktorú sme počuli v prednáške, alebo si sami prečítali.
2. Dôkladné spytovanie svedomia za minulý mesiac.
3. Dobrá svätá spoveď.
4. Energické rozhodnutie dôsledne uvádzať do života predsavzatia z posledných duchovných cvičení.

Bolo by ideálne...

1. konať duchovnú obnovu na vhodnom mieste, kde sa dá zachovať ticho a sústredenosť,
2. určiť čas a priebeh obnovy, aby sme sa mohli trochu pripraviť. Ak si ju konáme sami, pripravíme si večer knihy a predmet obnovy. Ak bude spoločná a za účasti kazateľa, pripravíme sa modlitbou a uzobranosťou,
3. urobiť svojmu duchovnému vodcovi mesačné vyúčtovanie z vykonanej práce a z plánov do budúceho mesiaca,
4. meditovať trochu o posledných veciach človeka. Otvára nám to panorámu večných hodnôt života a disponuje nás na všetko, čo príde,
5. ukončiť obnovu myšlienkou na vlastnú smrť a vykonať si krátku modlitbu ako prípravu.

Farské misie vo svetle súčasných potrieb

Evanjelizácia je poslaním každého člena Cirkvi. Toto členstvo prežíva vo farnosti. Posilňovaný Božím slovom a sviatosťným životom sústredeným na Eucharistiu je obdarený Božou mocou, aby vytrval vo viere a „neohrozene ju vyznáva“ (Ef 6, 20).

Farnosť je zdrojom posilnenia a miestom viditeľnej viery. Kňaz sa so svojimi farníkmi modlí, pracuje, namáha a spoločne rastú vo svätosti. Už celé storočia sa katolíci zhromažďovali vo svojich farských kostoloch a katedrálach alebo obývali misijné chatrče. Ale ak by sme urobili prieskum verejnej mienky, domnievam sa, že len málo katolíkov by označilo svoje farnosti za misijné alebo evanjelizačné.

Naliehavým pripomínaním evanjelizácie ako poslania Cirkvi nás pápež Ján Pavol II. vyzýva, aby sme sa snažili urobiť z našich farností evanjelizačné spoločenstvá. Nemôžeme si dovoliť luxus byť len pasívnymi divákmi na náboženských obradoch.

Príslušnosť k farnosti nesie so sebou vážny záväzok aktívne a obetavo venovať svoje duchovné schopnosti evanjelizácii. Preto v „Evangelií Nuntiandi“ pápež Pavol VI. poukazuje na hlboké spojenie medzi Kristom, Cirkvou a evanjelizáciou. Naša úloha ako evanjelizátorov je neúplná, ak vedíme ľudí len k nejakému neurčitému stavu „byť kresťanom“. Kristovým cieľom nie je nechať svojich nasledovníkov nezávislých a ľahostajných, ako tých, čo si bezstarostne vyberajú zásady a praktiky svojej viery ako jedlo v samoobsluže.

Plnou úlohou evanjelizácie je urobiť nových veriacich časťou Kristovho Tela tak, že ich privedieme do Cirkvi. Priviesť niekoho do Cirkvi v praxi znamená začleniť ho do miestnej farnosti, kde rastom spoločenstva môže byť formovaný ku skutočnej zrelosti.

Niektó povie, že dnes je ťažké nájsť farnosti, ktoré ponúkajú túto možnosť. Namiesto rezignácie sa radšej inšpirujeme a do nášho evanjelizačného úsilia zahrňame aj jej obnovu. Noví veriaci musia mať miesto, kde môžu prežiť plnosť života v Kristovi, ktorého im evanjelizátori ohlasujú. **TAKÝMTO MIESTOM BOLA TRADIČNE FARNOSŤ, MIESTNE KREŠŤANSKÉ SPOLOČENSTVO!!!**

Evanjelizácia je budúcnosť a zrejme jediná budúcnosť, ktorú máme. Pozornosť a obetavosť ľudí je dnes prehlušovaná mnohými rozptýleniami, možnosťami, výberom. Nie sme v meste jediní, kto ponúka „predstavenie“. Ak nenachádzajú to, čo hľadajú v našej farnosti, idú do nej, pridávajú sa k inej cirkvi alebo nejdu vôbec nikam.

Farnosti by mali prijať univerzálnu výzvu Cirkvi za svoju. Existujú rovnako pre svojich farníkov ako aj pre ostatných. Sú tu aby slúžili svetu ako svet, pozývali a vítali, ponúkali Evanjelium a neopakovali si ho len pre seba. Nakoniec, význam pojmu „katolícky“ je: pre všetkých.

Niekoľko zásad farskej evanjelizácie

Každá farnosť by mala pomôcť farníkom nájsť si svoje miesto v úlohe evanjelizácie. Nie je možné dať jednoduchý model, pretože farnosti sa líšia veľkosťou, polohou, vedením, etnickým založením, schopnosťami farníkov, ich potrebami a zdrojmi. Organizácia evanjelizácie sa preto mení z miesta na miesto. Pri vytváraní účinného programu však pomôžu nasledovné návrhy:

Niekoľko pravidiel:

Hlavnou starosťou evanjelizátora je poznať a chápať Kristovo poslanstvo.

Musí predstaviť Sväté písmo ako Božie slovo, pretože evanjelizácia je založená na Božom zjavení. Ľudia sú nadšení, keď sa môžu podeliť s niečím cenným.

Zvoliť si vo farnosti koordinátora evanjelizácie.

Tento človek by mal byť dobre informovaný, zapálený, schopný prijímať rôzne spôsoby evanjelizácie a vytvárať malé spoločenstvá.

Vyhľadávanie tvorivých farníkov, ktorí sú ochotní evanjelizovať svojim osobným životom a životom farnosti.

Štyria až siedmi môžu tvoriť evanjelizačný tím. Jeho cieľom nie je evanjelizovať sa navzájom, ale v prvom rade nájsť spôsoby, ako prebudiť farnosť. Čiže tento tím nezodpovedá sám za evanjelizáciu vo farnosti. Časom môže dozeráť na všetky aktivity.

Dohodnúť sa, ako by mal tím začať pracovať.

Na svoju funkciu sa potrebuje pripraviť modlitbou a rozhodovaním. Najväčším pokušením novovytvorených skupín je túžba dosahovať okamžité výsledky. Evanjelizačné tímy nesmú podľahnúť tomuto „omylu aktivity“, ale vyhradiť si čas na poznanie vôle Ducha Svätého v ich farnosti.

Ako sa vyhnúť niektorým nástrahám.

Predovšetkým nepovažovať evanjelizáciu za „nový program“. Evanjelizácia je tým, čím kresťanský život okolo nás: svedectvom o Kristovi, starosťou o iných a prejavom lásky. Keď si to uvedomíme, môžu nám pomôcť nasledujúce rady:

Vyhnuť sa dojmu uzavretosti:

Keď sa to prihodí evanjelizačným tímom, izolujú sa a zaniká spolupráca so zvyškom farnosti. Omnoho lepšie je otvoriť sa, prispôbovať sa alebo meniť, ak je to potrebné.

Nevkladať svoju dôveru do peňazí:

Prvoradou úlohou evanjelizačných tímov nie je pripravovať finančný rozpočet na Biblie, knihy, kazety, letáky, poštu a plagáty.

Toto všetko môžu robiť už jestvujúce farské organizácie. Úspech nespočíva v peniazoch. Úspech nezaručuje ani nákladný program, reční alebo reklama v médiách, ale Duch Svätý, ktorý evanjelizuje cez nás, svoje obmedzené a závislé stvorenia.

Neorganizovať mnoho:

Farnosť musí ponechať miesto spontánnemu účinkovaniu Ducha Svätého, keď začne prevládať byrokracia, stane sa dôležitejšou ako evanjelizácia.

Meniť vedenie:

Väčšina farností si po mnohé roky drží tých istých členov vedenia. Mnohí z nich sú verní a obetaví. Ale ak pri evanjelizácii odmietajú odovzdať svoju zodpovednosť v pravom čase, ich motivácia sa stáva chybnou. Najlepšie by bolo ustanoviť variabilné vedenie, aby dostali príležitosť noví dynamickí vodcovia. Pri takomto postupe vychádzajú najavo, že sú potrební.

ThLic. Pavol Zemko

Homiletické Smernice, v kontexte doby, homiletiky a v kontinuálnej reflexii československých homiletických časopisov od počiatku až po koniec roku 1989
(príspevok k dejinám homiletiky v Čechách, na Morave a na Slovensku)

ZÁKLADNÉ TÉZY JEDNOTLIVÝCH KAPITOL

1. Kapitola Vznik homiletických časopisov – kontext histórie, vývoj

Prináša historický vývin vzniku homiletických časopisov, ktorý bol

- a) *v potrebe doby* – slúžilo sa po latinsky, čomu ľud nerozumel a tak bolo potrebné ľudu sprostredkovať Božie slovo v reči ľudu. Lenže na túto úlohu sa kňazi pripravovali v seminároch, kde sa im prednášalo po latinsky a ak aj vznikol nejaký úmysel o pomoc pre kňazov ohľadom kázania, nútili ich len hovoriť spisovne a tak v Čechách a na Morave to bola nemčina a na Slovensku maďarčina. Spisovný jazyk sa tak vryl do pamäti kňazov, že im robilo veľké problémy kázať v reči ľudu. A tak vznikajú homiletické pomôcky – nie len samostatne vydané publikácie, ale aj potreba flexibilnejšej pomôcky, akými boli ojedinele vydané duchovné príhovory. Tie si okrem iného vyžadovali talent, šikovnosť v napísaní, príležitosť na vydanie a tiež odvahu niečo hodnotné ponúknuť aj druhým, no hlavne čas a obetu napríklad prekladať. Veľký zlom v sľubnom rozvoji homiletických časopisov, ako aj v celej Cirkvi v Československu bol nástup komunizmu a zákaz slobodne vydávať. Preto nástup reformnej obrody Druhého vatikánskeho koncilu a následný krátky odmäk po Pražskej jari 1968 znamenal nádej, ktorá sa uživila akoby zázrakom vydávaním Homiletických smerníc – nástupníckym homiletickým časopisom
- b) *v zápase o český a slovenský spisovný jazyk* – národ nechce žiť pod jarmom, túži po slobode a to najskôr po jazykovej slobode. V druhej polovici XIX. storočia sú tu jasné boje o spisovný jazyk – kto ako rozpráva doma, chce tak isto rozprávať na úrade, aby spisovný jazyk nebol doménou určitej hrstky vzdelaných a teda vyvolených, ale aby národ bol gramotný, žeby ho nikto nikdy napríklad nepodviedol. Preto sa vznik homiletických časopisov spája so zápasom o vznik českého v Čechách a na Morave a slovenského na Slovensku spisovného jazyka, čomu jednoznačne napomohli vlastenecký a pre národ zapálený kňazi, ktorí z národa vyšli, národu slúžili, ale pre národ keď to bolo potrebné aj pracovali vo vedomí, že robia tú nasprávnejšiu Božiu vec v šírení evanjelia a Božieho kráľovstva
- c) *c) v snahe po permanentnej formácii* – vedeli zanieteni profesori pastorálky a novovzniknutého teologického odboru homiletiky, ktorá vznikla aj ako moderná požiadavka rétoricky osloviť a zachytiť sociálne zmýšľajúceho človeka a stavovsky ho podnietiť o evanjelizáciu a katechizáciu s upozorňovaním na nové možnosti, metódy a formy. Homiletické časopisy prinášali osvetu novým publikáciám, priestor pre odborné články, no hlavne podnety pre duchovné príhovory, príklady na oživenie, inšpiráciu pre námahu spojenú s homiletickou aktivitou. Stali oporou každého úprimne zmýšľajúceho kňaza
- d) *d) v oživotvorení noriem a smerníc Cirkvi v ich uvádzaní do praktického bežného života* – lebo o mnohých zásadných postojoch Cirkvi sa museli informovať aj veriaci – ako o sociálnom

programe Leva XIII., alebo o liturgickej reforme Druhého vatikánskeho koncilu, čím sa z homiletických časopisov hlavne posledné a jediné Homiletické smernice stali neodmysliteľným nástrojom v službe hlásania Božieho slova v čase komunizmu až do jeho pádu v novembri 89 – čo potvrdzuje hlavne to, že neboli cenzurované štátom, žili v jednote s olomouckým apoštolským administrátorom, biskupom Vránom a s celým Zborom ordinárov Čiech a Moravy, ba v tichej dohode aj s ordinármi na Slovensku

EXKURZ I. – tam prinášam vyzdvihnutie dvoch veľkých a vytrvalých redaktorov homiletických časopisov v porovnaní s redaktorom Homiletických smerníc. Ide o Františka Bernarda Vaňka a jeho *Kazateľnu*, Františka Richarda Osvalda a jeho *Kazateľňu* a Miloslava Kliszu a jeho *Homiletické smernice*. V nich troch sa spájajú Čechy, Morava a Slovensko; vedenie svojich homiletických časopisov až do konca: Vaněk do svojho zatknutia gestapom, Osvald do svojho vymenovania za sídelného kanonika a následného preloženia z fary na kapitolu, Klisz od začiatku vzniku v čase komunizmu až po jeho pád, pokiaľ siaha aj rozsah môjho skúmania, čo je vlastne obsahom celej práce; hlavná redaktorsko – koncepčno – korektorsko – cenzorská práca

2. kapitola Normy Cirkvi v homiletike do uvedenia II. VK

Aj homiletika má svoj vývoj, čo je len prirodzené a samozrejmé. K čomu sa ako ku každej teologickej disciplíne vyjadruje učiteľský úrad Cirkvi, ktorý si všíma potrebu doby, nedostatky zo strany hlásateľov, určuje jasné priority a smernice na ich uskutočňovanie od počiatku až po Tridentský snem, špeciálne skrze encykliku Benedikta XV. *Humani generis Redemptionem* až k reformnému úsilíu podľa zachovaných záznamov v homiletických časopisoch v brnenskej a litoměřickej diecéze, no hlavne v Olomouckej arcidiecéze, ktoré prispeli k modernému kazateľstvu

Exkurz II. Homília a homiletika

Tento exkurz chce upozorniť na vývoj týchto dvoch pojmov, ktoré v náuke o duchovnom rečníctve sú základným *terminus technicus*. Oba znamenajú pochopenie celej materiálnej a formálnej náuky o kazateľstve. Zaoberám sa tu nie len vývojom homiletiky so zameraním na naše pomery, mapujem učebné skriptá homiletiky v češtine a v slovenčine, ale chcem hlavne dokázať historický vývoj a veľký rozdiel medzi dvomi formami duchovného príhovoru - kázňou a homíliou, aby každému, kto bude čítať túto prácu bolo jasné, čo je homília a prečo sa k nej prikláňa náuka Druhého vatikánskeho koncilu, čo už rozoberám v nasledujúcej kapitole. Zároveň predkladám stavebné prvky návodu na postavenie duchovného príhovoru

3. kapitola Homília na Druhom vatikánskom koncile a Homiletické smernice

Homíliou sa zaoberá predovšetkým konštitúcia Druhého vatikánskeho koncilu o liturgii *Sacrosanctum concilium*, no konštitúcia o Božom slove *Dei Verbum* si praje tzv. liturgickú homíliu. A to všetko pod drobnohľadom Homiletických smerníc, kde sa naplno uplatňujú zásady Koncilu, veď ak má platiť definícia, že homília je Božie slovo, lebo ho vysvetľuje len v intenciách Cirkvi, tak potom je jasné, že Homiletické smernice podávali návod v duchu autentickej náuky Magistériá, čo potvrdzuje aj množstvo odkazov na Druhý vatikánsky koncil v Homiletických smerniciach. Veľký vplyv na kazateľov pokoncilovej doby majú profesori homiletiky Martinů v Olomouci a Vrabec v Bratislave. Zvlášť podrobne vypracovaná štrukturálna stavba homílie, prijatá tak v Olomouci, ako aj v Bratislave vytvorila priestor na vznik tzv. Vrabecovej homiletickej školy, ktorej žiaci tento systém rozvíjajú a používajú do dnešných čias. Čím sa tak nedeľná, no aj každodenná homília stávajú silným energetickým duchovným nábojom pre veriacich žijúcich tvrdú komunistickú totalitu

4. kapitola Homiletické smernice v službe rastu osobnosti a kazateľskej činnosti

Teória homiletiky vždy varovala kazateľa pred odčítaním vypracovanej predlohy, či vhodných myšlienok na zamyslenie, meditáciu pred vytvorením duchovného príhovoru. Lebo najjednoduchšie by bolo buď všetko od A po Z odkopírovať z vypracovaného materiálu, čím by sa znížila úroveň duchovného príhovoru, lebo každý je individuálny a zároveň neopakovateľný, pričom situácia je

úplne iná tomu, čo napíše duchovný príhovor, ako tomu, ktorý ho len pretransformuje na svojich poslucháčov niekedy len púhym prečítaním odpísanej predlohy. Ten, kto tak robí nepochopil význam homiletického časopisu, ale pochopil len vytvorenie svojho štvrtého nedeľného čítania.

BIBLIOGRAFIA

- Časopisy
 - Homiletické směrnice
 - Kazatelna, homiletický časopis
 - Kazatel, homiletický čtvrtročník
 - Kazatelna
 - Posvátná kazatelna
 - Katolický kazatel
 - Slovenský Sion
 - Kazatel'
 - Kazatel'ňa
 - Duchovný pastier
 - Katolícke kázne
 - Logos, časopis pro homiletiku a katechetiku
 - Slovo Boží
 - Via
 - Adoremus Te
 - Liturgia
 - Viera a život
 - Rádce duchovní
 - Národní hlásník, 1914
 - Církevní listy, 1910
 - Krátké řeči duchovní a výchovné

Acta Apostolicae Sedis 1917.

Acta curiae archiepiscopalis olomucensis

Acta curiae episcopalis brunensis 1918.

Acta curiae episcopalis neosoliensis 1966.

Skočdopole, A.: *Učebná kniha bohosloví pastýřského.*

Toman, J.: *Pastorální Theologie.*

Faith, Š.: *Kazatel'ské řečnictvo.*

Foltýnovský, J.: *Duchovní řečnictví.*

Habersbrunner, D.: *Cesta na kazatelnu.*

Ježek, J.: *Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou (od r. 1780 – 1880),* Praha 1880.

Kryštůfek, F., X.: *Dějiny církve katolické ve státech Rakousko – Uherských s obzvláštním zřetelem k zemím koruny české,* Cyrillo – methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, Praha 1898.

Tumpach, J. a Podlaha, A.: *Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913*, Tiskem Cyrillo – methodějské knihtiskárny V. Kotrby, nákladem dědictví sv. Prokopa, Praha 1913.

Tumpach, J. a Podlaha, A.: *Český slovník bohovědný, díl druhý*, Cyrillo – methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, Praha 1912.

Špirko J.: *Spišský křazský seminár v minulosti a přítomnosti*, s. 149.

Katolícke kázne, roč. 1947, s. 442 – 444.

Zemko P. *Homiletický prínos F. V. Sasinka na Slovensku*. Beriss, Martin 1998.

Zemko P. *Nech slnko svieti, kde si Ty!* Beriss, Martin 1999.

Zemko P. Homiletika v Katolíckych novinách. *130. rokov Spolku sv. Vojtecha a 150. rokov Katolíckych novín*. SSV, Trnava 2001, s. 93 – 99.

Samsour, J.: *Církevní dějiny obecné II*, Cyrillo – Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, Praha 1907.

Věstník Jednot katolických duchovních diecése brněnské a olomoucké, roč. 34, č. 1.

Pastýřské listy, studijní texty XV., Centrum Aletti, Olomouc – Velehrad 2001.

Vaško, V. *Pátá kolona v Církvi*, Praha 1996.

Vaško, V. *Nevším jsem byl rád. Vlastní životopis*, Zvon, Praha 1999.

Vnuk, F. *Katolícka Cirkev na Slovensku v období liberalizácie a nástupu demokracie (1967 – 1971). Popustené putá*, Matica slovenská, Martin 2001, ISBN 80 – 7090 – 598 – 0.

Pastiersky list biskupov a ordinárov ČSSR veriacim k uvedeniu jazykového dekrétu z 5. júla 1965.

Obežník č. V. CMV KD ČSSR, s. 3.

List papeže Pavla VI. z 3. 12. 1965 ctihodným bratřím Eduardu Nécseyovi, Ambroži Lazíkovi, Róbertovi Pobožnému a Františku Tomáškoví. *ÚVA Praha*.

Informační zpráva o činnosti biskupu po návratu z II. vatikánského koncilu. Praha 23. ledna 1964. *ÚVA Praha*.

Pokludová – Adamková, J. *Jednotný katolícky spevník v premenách času*. Bratislava, 1998.

Katalog Olomoucké arcidiecéze k 1. 1. 1986.

Mons. Erich Pepřík v interview z 3. 11. 1999.

Pracovní text ALK Olomouc 1971. Kapitulní ordinariát čís. 98/ 72.

Interview s Mons. Miloslavom Kliszom, 15. 12. 1998 v Ostrave.

Judák, V. – Čekovská, E. *Prehľadné cirkevné dejiny*. Bratislava, 1996.

Jurko, J. *Druhý vatikánsky koncil a Slovensko*. Bardejov, 1999.

Ambros, P. *Kam směřuje česká katolická církev*, Centrum Aletti, Olomouc – Velehrad.

Nováková, E. F. B. Vaněk. *Pelhřimov a poutní místo Křemešník vás zvou*, Soukromé konzorcium Retez – divize – info, Pelhřimov 1991, s. 4 – 6.

Interview s Mons. Miloslavom Kliszom, 15. 12. 1998.

Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska.

Potemra M. *Bibliografia slovenských novín a časopisov do roku 1918*.

CIC 1917.

Ján XXIII.: *Sacerdotii nostri primordia*.

Benedikt XV., *Humani generis Redemptionem*, 5. 6. 1917.

Hermanovský, J.: *Pápeži kňazom*, Lúč, vydavateľské družstvo, Bratislava 1996, s. 41 – 56, ISBN 80 – 7114 – 191 – 7.

Pius X. *Haerent animo*, 4. 10. 1908.

Pius XI.: *Ad catholici sacerdotii*, 20. decembra 1935.

Ottův slovník naučný, XI. díl, Vydavatel a nakladatel J. Otto, Praha 1897.

Všeobecný encyklopedický slovník, G - L, Ottovo nakladatelství divízia Cesty, Praha 2002, prvé slovenské vydanie, ISBN 80 – 7181 – 659 – 0, s. 219.

Jungmann, J.: *Kommentar zur Constitutio de Sacra liturgia*, In: *Lexikon für Theologie und Kirche*, Teil I., Herder, 1966, 9 – 109.

Martinů: *Pomocný materiál pro studium homiletiky*, CMBF, Olomouc 1972.

Vrablec, J.: *Homiletika*, SSV Trnava v CN, Bratislava 1977.

Hrdlička, J.: *Stručná homiletika*, MCM, Olomouc 1991.

Fabian, A.: *Teológia ohlasovania*, Kňazský seminár sv. Karola Boromejského, Košice 1999.

Kašparů, M.: *Homiletické trivium*, MCM, Olomouc 2001.

Stanček, Ľ.: *Homiletika Jozefa Vrableca*, Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, Spišská Kapitula – Spišské Podhradie 1997.

Stanček, Ľ.: *Malá metóda a najplnšia forma kázne*, Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, Spišská Kapitula – Spišské Podhradie 1997.

Stanček, Ľ.: *Homiletika v novej evanjelizácii*, Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, Spišská Kapitula – Spišské Podhradie 1997.

Stanček, Ľ.: *Kňaz rétor*, Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, Spišská Kapitula – Spišské Podhradie 2001.

Vrablec, J.: *Najplnšia forma kázne*, Dodatok ku skriptám Homiletika, CMBF, Bratislava 1990.

Vrablec, J. – Fabian, A.: *Homiletika I. – II. základná a materiálna*, SSV, Trnava 2001.

Vrablec, J.: *Najplnšia forma kázne*, Dodatok ku skriptám Homiletika pre poslucháčov homiletiky na CMBF v Bratislave.

Vrablec, J.: *Základná homiletika*, 1970.

Vrablec, J.: *Malá homiletika*, 1974.

Vrablec, J.: *Dodatok k homiletike*, 1987.

Vrablec, J.: *Najplnšia forma kázne*, 1990.

Vrablec, J.: *Chlieb na nedeľný stôl, homílie na rok A*, SÚSCM, Rím 1984.

Vrablec, J.: *V službe slova, homílie na rok A*, SÚSCM, Rím 1990.

Vrablec, J.: *Rola i miejsce ćwiczeń dydaktyce homileticznej*. In: *W drodze na ambonę. Praca zbiorowa pod redakcją O. Gerarda Siweka*, CSsR, Kraków 1991, 77 – 88.

Vrablec J.: *Chlieb na nedeľný stôl. Homílie rok A*, SÚSCM, Rím 1984

Vrablec J. – Šuráb M.: *Hlásaj slovo. Homílie - rok C*, Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2000,

Mistrík J. *Dejiny slov. katolíckej kázne v r. 1848 – 1869*, rukopis.

Đurica I. *Z dejín slovenských katolíckych kazateľov (XVIII. a XIX. storočie)*, rukopis.

Kišiday F. A. *Príspevok k dejinám kazateľstva na Slovensku od najstarších čias do konca 17. storočia*, rukopis.

Facultas theologica Ss. Cyrilli et Methodii Bratislaviae 1936 – 1986, SSV Trnava v CN, Bratislava 1986.

Vrablec, J.: *Aj ty hľadáš šťastie?* SÚSCM, Rím 1994.

Vrablec, Š.: *Dar, ktorý nestarne*, Záhorácké múzeum, Skalica 2002.

Tomeš, J. a kol.: *Český biografický slovník XX. století*, I. díl A – J, Paseka Petr Meissner, Praha a Litomyšl.

Neboj se a pojd'! Vsetín, 1999.

Simajchl, L. *Cestou do Emauz*. Promluvy k nedělím církevního roku, cyklus A, B, C. Svátky svatých v církevním roce, cyklus D. Brno, 1998.

METÓDA PRÁCE

Spočívala predovšetkým v náročnom zbieraní a triedení materiálu, ktorý v dôsledku nekultúrneho prístupu komunistického socializmu mnohé zvlášť historické homiletické časopisy v celej komplexnosti nezachoval, lebo rušil a ničil všetko náboženské, čo sťa by len kvôli štúdiu mohol niekto využiť.

Ďalším zdrojom akejsi orientácie boli poskytnuté osobné rozhovory predovšetkým s Mons. Miloslavom Kliszom, ktorý sa v mnohom odvolával na vynechávajúcu pamäť v dôsledku veku; Ladislav Simachl ma odmietol prijať a ostatní pamätníci – Pepřík, Vlček, Malý mi aspoň poskytli základné informácie. Za ďalších som oslovil biskupov Josefa Hrdličku a dnes už zomrelého Jozefa Feranca.

Bádal som v archíve Arcibiskupského úradu v Olomouci, Literárneho archívu Spolku sv. Vojtecha v Trnave, Slovenskom národnom archíve v Bratislave, Farskom archíve v Martine, Čiernom Balogu, Hertníku; Slovenskej národnej knižnici v Martine, Státní vědecké knihovně v Olomouci, Arcidiecézní knihovně v Olomouci, Knihovně RK CMTF UP v Olomouci, Knihovně Kanonie premonstrátů v Želive, Farskej knižnici v Bojniciach, Hertníku, Martine, Majcichove, Opoji; pomocou internetu v Centrální katolické knihovně v Prahe, Dominikánské knihovně v Prahe, Knihovně katolické teologické fakulty UK v Praze, Evangelické teologické fakultě UK v Prahe.

V prospech práce mi pomohla prednáška, ktorú som predniesol 23. apríla 2001 v Trnave na vedeckom seminári konaného z príležitosti národnej spomienky 75. výročia úmrtia Františka Richarda Osvolda pod názvom: *František Richard Osvald a jeho Kazateľňa*. Celý príspevok vyšiel v zborníku: Odborný seminár *František Richard Osvald*. 1. vyd., Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2001, s. 32 – 42.

Ďalej som publikoval článok *Slovenské homiletické časopisy. Duchovný pastier: revue pre teológiu a duchovný život*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, roč., LXXXII., č. 9, november 2001, s. 397 – 402. ISSN 0139 – 861 X.

Homília a homiletika v 85 – ročnej histórii homiletického časopisu. Duchovný pastier: revue pre teológiu a duchovný život. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, roč., LXXXIII., č. 8, september 2002, s. 373 – 379.

ISSN 0139 – 861 X.

Velikán české homiletiky – Mons. František B. Vaněk (1872 – 1943). Po 130. výročí narození k 60. výročí násilné smrti. Duchovný pastier: revue pre teológiu a duchovný život. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, roč., LXXXIV., č. 7, september 2003, s. 374 – 380. ISSN 0139 – 861 X.

Homília a homiletika v katolíckej Cirkvi v Československu do uvedenia Druhého vatikánskeho koncilu. Záverečná práca. Bratislava: RK CMBF UK Bratislava, 54 s.;

V práci som sa obohatil o úplne nové poznatky, ktoré som predtým ako odborný asistent pri prednášaní homiletiky vôbec nemal. Ale hlbšie skúmanie vecí počas tohto externého štúdia ovplyvneného mojim pastoračným pôsobením v mestskej farnosti s dvomi kaplánmi a zodpovednosťou dekana dekanátu v Martine, následným preložením na dedinu, ukončením mojej päťročnej pedagogickej praxe a orientáciou na prácu redaktora kedysi homiletického časopisu *Duchovný pastier*, dnes vyprofilovaného revue pre teológiu a duchovný život s jednou homíliou na nedeľu a sviatok, mali za dôsledok spomalenie mojej práce, ktorá až teraz po piatich rokoch je pripravená na ukončenie. V tejto dlhej dobe som mal obdobie, kedy som akoby uviazol na plytčine, nevedel som pokračovať, nevedel som zmysel ukončenia štúdia, ktoré nakoniec nabralo obrátky vďaka povzbudzovaniu môjho konzultanta, prof. Pavla Ambrosa.

V práci je predovšetkým použitý historicko – homiletický pohľad na Homiletické smernice v kontexte vývoja homiletiky a homílie vo svete a u nás, z pohľadu vývoja doby a odborného prínosu na stavbu duchovných príhovorov, čo sa prejavilo predovšetkým v jasnej stavbe a následnom rozlíšení tématickej kázne a kerygmatickej homílie, ku ktorej sa napokon priklonil Druhý vatikánsky koncil, čím sa Homiletické smernice javia ako originálny a dosiaľ nenapodobiteľný projekt katolíckej Cirkvi

v Čechách, na Morave a na Slovensku so zvýraznením olomouckého lokálneho špecifika. V čom bola v čase vzniku a vydávania potvrdená jasná línia Cirkvi po Koncile s veľkou dôverou olomouckého apoštolského administrátora, biskupa Dr. Josefa Vránu a redaktorská práca Mons. Miloslava Klisza, veľmi podobná práci Mons. Osvalda v *Kazateľni* a Mons. Vaňka v *Kazateľně*, keď títo ako individualisti viedli homiletické časopisy. Dnes už by to neobstálo, lebo sa priam žiada kolektívna práca slobodne vytvorenej redakčnej rady s tímom spolupracovníkov odborne podkutých, aby časopis netrpel jednostrannosťou, kvalitou obsahu i rozsahu, ktorý v čase komunizmu bol determinovaný dobou a politickou klímou. Čím boli obmedzené kontakty časopisu so svetom – vývojovým trendom homiletickej kultúry v slobodne sa rozvíjajúcich podmienkach pastorálne – liturgicko teologickej disciplíny, čo napríklad dnes zabezpečuje získaná a nadobudnutá skúsenosť predovšetkým zo zahraničného teologického štúdia mnohých redaktorov a ich schopnosť vnímať homiletickú poveternostnú situáciu v Cirkvi, v Božom ľude vo svete a dívať sa tak na všetko homiletickým pohľadom, čo žiaľ Homiletické smernice nemohli v komunizme mať. A ak aj niektorí prispievateľ mal nejakú odbornú zahraničnú pomôcku, s postupujúcou normalizáciou strany a vlády v ČSSR sa ich aktuálnosť vytrácala.

Možno teda konštatovať, že Homiletické smernice síce na svoju dobu a podmienky splnili svoj účel, ale komunizmom boli silne determinované.

ZÁKLADNÝ PRÍNOS PRÁCE A ZÁKLADNÉ RYSY SVOJEJ PREZENTÁCIE

V roku 1997 som ukončil štúdium na PAT – e v Krakove, kde som na seminári *História liturgie* napísal a obhájil prácu *Homiletický prínos F. V. Sasínka na Slovensku*, čím som nazrel do dejín homílie, ktorá je súčasťou liturgie a nakoľko dejiny homílie zatiaľ nikto komplexne nespracováva prijal som návrh Prof. Pavla Ambrosa ohľadom Homiletických smerníc, ktoré som sám ako bohoslovec až do odchodu na VZS odoberal. Dnes už viem, že v prvom rade v čase komunistickej diktatúry to bol

- časopis, ktorý sa stal tribúnou na hlásanie evanjelia, ku ktorému nás pobáda Kristov misijný príkaz, na čo je vždy potrebné využiť silné a mienkotvorné mediálne prostriedky, akými tlač bezpochyby je
- jediný odborný homiletický časopis vo vtedajšej Československej socialistickej republike, ktorý prinášal zásady homiletickej kultúry pre široké spektrum vysvätených služobníkov Cirkvi, ktorí prijali sviatosť presbyterátu
- jediný necenzurovaný časopis, lebo celým odborným garantom pred Cirkvou, konkrétne voči olomouckému apoštolskému administrátorovi bol len Mons. Klisz, ktorý vďaka jeho pôsobeniu v *Pacem in terris* nemal ani žiadne tlaky zo strany mocenského komunistického štátu typu a rázu vyúčtovania, odovzdávania zoznamov prispievateľov, alebo kvôli distribúcie na Slovensko, či cyklostylového rozmnožovania na Arcibiskupskom úrade v Olomouci
- originálnym spôsobom pomôckou na uvádzanie Druhého vatikánskeho koncilu a jej liturgickej reformy do praxe – vysvetľovaním, vyučovaním a povzbudzovaním Božieho ľudu k vernosti Kristovi a jeho Cirkvi, lebo predovšetkým bola v čase socializmu povolená len bohoslužobná činnosť Cirkvi v Československu
- nástrojom magistéria Cirkvi, ktorá sa priklonila v rámci duchovných príhovorov k homílii (*Sacrosanctum concilium*, 52) , hoci v *Sacrosanctum concilium*, 35 odporúča tematické homílie vo forme mystagogických katechéz – čo ordinári Českej socialistickej republiky využili v rámci projektu *Šesťročného cyklu tematických homílií* na katechézy pre dospelých z oblasti filozofickej antropológie, apologetiky, asketiky, biblíka, cirkevných dejín, dogmatiky, ekumenizmu, liturgiky, mariológie, morálky a pastorálky laického apoštolátu – celkove 411 tém, čo je veľmi slušný počet spracovaných katechéz
- nasledovník homiletických časopisov zaniknutých v roku 1948 s kontinuálnym nástupníctvom v Olomouckej arcidiecéze, kde vychádzal homiletický časopis a aj vychádza zásluhou Josefa Kunického, ktorý bol posledným redaktorom olomouckého homiletického časopisu *Kazatel*, *homiletická příloha Věstníku Jednot duchovenstva* a plánoval sa ujať šéfredaktorstva

Homiletických směrnic, z čoho ho odvolal smrťou Pán. No *Homiletické směrnice* začali napriek tomu v Olomouci vychádzať, čím si vlastne dodnes udržujú, hoci pod novým názvom *Fermentum* svoju jedinečnosť a vlastne nenapodobiteľnosť

- tak ako existujúce homiletické časopisy, ktoré vznikli do roku 1948 vo svojej dobe, v reakcii na ňu, aj *Homiletické směrnice* zjednotili množstvo ochotných a veľkorysých prispievateľov, ktorí svojimi získanými skúsenosťami a vedomosťami obohacovali všetkých presbyterov – tak biskupov, kňazov, diakonov, ale aj bohoslovcov, ako to v interview potvrdili Mons. Klisz, emeritný banskobystrický biskup Mons. ThDr. h. c. Jozef Feranec, emeritný olomoucký generálny vikár Mons. Erich Pepřík, Mons. Josefom Hrdličkom, olomouckým pomocným biskupom, Mons. Vincentom Malým, tajomníkom Slovenskej liturgickej komisie, Josefom Vlčkom, tajomníkom olomouckého DKO, dnes šéfredaktorom *Světla*, týdeníka *Malice cyrilometodějské*
- časopis vždy s aktuálnym obsahom – nie len ohľadom nedeľných, sviatočných a príležitostných homílií, každodenných príhovorov, ale reagujúci na jubilejný *Mariánsky rok*, *Rok sv. Metoda*, či *Rok Sv. písma* lebo žiadnych iných pomôcok u nás nebolo

Jozef Jarab

KŇAZSKÁ IDENTITA

Velehrad, 8. 3. 2004

Úvodné poznámky

1. Kľúčové slová
- 2.1. Identita
- 2.2. Identita kňaza
- 2.2.1 Ľudské pozadie
- 2.2.2 Filozofické pozadie
- 2.2.3 Biblické pozadie
- 2.2.4 Teologické pozadie

3. Predpolia kňazskej identity

3.1 Proces výchovy a formácie pred prijatím orda

4. Identita kňaza

- 4.1 Kňaz – Boží služobník (trinitárny základ kňazskej identity)
- 4.2 Kňaz – ikona Krista (kristologický základ kňazskej identity)
- 4.3 Kňaz – člen presbytéria (ekleziologický základ kňazskej identity)
- 4.4 Kňaz – pastier, brat, sluha (misiologický základ kňazskej identity)
- 4.5 Problematika súčasnej formácie kňazov
- 4.5.1 Základné rozmery formácie kňazov podľa učenia Magistéria
- 4.5.2 Základný poriadok pre formovanie kňazov
- 4.5.3 Pastoračný a evanjelizačný plán katolíckej Cirkvi na Slovensku (PEP KC)

5. Duchovný život kňaza

- 5.1 Eucharistia
- 5.2 Božie slovo

5.3 Modlitba

5.4 Kňazský celibát

6. Priestor pôsobenia kňaza – priestor uplatnenia kňazskej identity

6.1 Kňaz na prahu nového tisícročia

6.1.1 Prostredie sveta a života: Čo vieme o situácii?

6.1.2 Charakteristika výziev pre naše kňazstvo

6.1.3 Všeobecné direktórium pre katechizáciu (VDK 27 - 28)

6.1.4 Vplyv spoločenských zmien pre dnešného človeka.

6.1.5 Prostredie pastorácie

6.1.6 Prekážky v procese pastorácie diecézneho a farského spoločenstva

6.2 Aká je odpoveď Cirkvi na túto situáciu, na tieto javy?

6.2.1 Výzvy pre diecézne spoločenstvo a biskupov

6.2.2 Obnova diecézneho a farského spoločenstva

6.2.3 Výzvy pre budovateľov farského spoločenstva

6.2.4 Ciele novej evanjelizácie

7. Záver

Nech ten chrám zaplaví svetlo sviec jagavé,
nech nám z úst znejú zvolania jasavé.

Nech ten chrám naplní zástup sŕdc veselých
mužov žien, detí, nech jasá svet celý:

Lebo Pán je živý, žije v nás.

1. Úvodné poznámky

Téma tejto prednášky, reflexie – úvahy je fenomén kňazskej identity. Skôr, ako urobíme pokus o definíciu či vykreslenie obrazu, čo je kňazská identita, predostieram sebe i vám, nám všetkým, ktorí žijeme kňazstvo, niekoľko úvodných poznámok.

1.1. Okolo roku 1970 vyšla kniha anglického biskupa Robinsona s názvom „Poctivo (čestne) voči Bohu“.

Nemožno uvažovať o téme kňazskej identity, teda bytostnej podstaty a hodnoty kňazského života z dôvodu samej existencie povolania z vnútra bez čestného postoja. Preto majme pred očami starokresťanskú výzvu: „Deformata reformare, reformata confirmare, confirmata transformare“, alebo, ako to vyjadruje modlitba prvých kresťanských storočí: „Očistíme myseľ pokorou, srdce naplníme dobrotou, telo zošľachťujeme pokáním“.

1.2. Rámec našej úvahy tvorí znakové pole (orámcovanie plochy fenoménu identita). Prof. Siracký v „živých slovách“ Slovenského rozhlasu mal úvahu. Tento lekár, chirurg-onkológ zaoberajúci sa chirurgickou liečbou zhubných nádorov opísal svoje pocity takto: „Na operačnom stole ma vždy fascinovala taká symbolika orúškovaného operačného poľa. Pacient je zakrytý modrými alebo zelenými plachtami a odkryté ostane jedine to malé miesto, kde sa skalpelom urobí prvý rozhodujúci rez a potom treba myslieť už len na tú presne určenú a ohraničenú malú oblasť, kde sa všetkými diagnostickými procedúrami lokalizovalo to, čo treba operovať. Kto je ten pacient, či je blízky, neznámy, príbuzný, chudobný, bohatý, princ alebo žobrák nevedno, je zarúškovaný. V tej chvíli len tá malá oblasť pre skalpel je to jediné a podstatné. Je samozrejmé, že celé orúškovanie pacienta má

hygienické pozadie – znížiť riziko infekcie. U mňa však vždy indikuje aj symboliku pravdy, objektivity a spravodlivosti. Pacient, to nie je len nádor, operácia, chemoterapia, ožarovanie, pacient, to je aj strach, nádej, radosť aj smútok aj zúfalstvo a hľadanie odpovede pravdy a istoty. Odpovede a riešenie čaká pacient práve od lekára. Často je to túžba po nádeji a láske“.

Ďalej je potrebné vnímať bytostnú charakteristiku (to „esse dat forma rei“) tohto znaku kňazskej identity, ktorá je svojou povahou metaempirická. Jej prijatie, stály vplyv, to známe Pavlovo: „V ňom žijeme, hýbeme sa a sme“ (Sk 17, 28), alebo to starokresťanské „alter ego - sacerdos alter Christus“ možno pochopiť, prijať a žiť iba vo svetle Božieho zjavenia s rešpektovaním sveta Božej milosti. Teda znova to Pavlovo: „z Božej milosti som tým, čím som... (1Kor 15, 10).

Druhou, ale bytostne nerozlučne spojenou stranou podstaty kňazskej identity je jej empirická stránka. V znakovom poli ju zvykneme nazývať „spoznanie, skúsenosť, svedectvo, solidarita“. Do tejto oblasti patrí celé naše myslenie, konanie, ten známy vzostupný model: rozum, city, vôľa, skutok.⁴²⁶

2. Klúčové slová

V rámci znakového poľa je potrebné riešiť záležitosť kľúčových slov.

2.1. Identita⁴²⁷

V Katolíckych novinách č. 6 z 8. 2. 2004 v článku „V reholi zmierenia“ rozpráva brat Cyrille z Taizé: „Veľmi často sa v Cirkvi trápime otázkami o tom, čo je našou identitou. Prvou otázkou však nie je naša identita, ale identita Krista, nie kto sem my, ale kto je Kristus... Keď sa približujem ku Kristovi, (približujem sa k Bohu), približujem sa k ostatným (ľuďom).

2.2. Identita kňaza

2.2.1. Ľudské pozadie

Dá sa vyjadriť i veľmi stručne a naratívne. Na štvrtom plenárnom zasadnutí diecéznej synody Banskobystrickej diecézy v sobotu 24. 1. 2004, ktorá bola venovaná téme „Kňazstvo“ bola prezentovaná i odpoveď jedného nášho spolubrata: „Cirkev je moja láska i kríž.“⁴²⁸

Iný príspevok som našiel v správach TK KBS. Kardinál Renato Martino, predseda Pápežskej rady pre spravodlivosť a pokoj na sviatok sv. Agnesy 21. 1. 2004 slúžil svätú omšu v Collegio Capranica. Kardinál študentom pripomenul: „Kňaz neslúži svetu, ak sa vzdá svojej identity a stráca sám seba v spoločenských a hospodárskych aktivitách. Kňaz slúži svetu tým, že od oltára káže sociálne evanjelium, hlása slobodu v Kristovi a odsudzuje každé ignorovanie a porušovanie ľudskej

⁴²⁶ Považujem za správne predstaviť túto metaempirickú a empirickú stránku kňazskej identity ako súčasť obrazu Cirkvi, tej neviditeľnej - metaempirickej, ktorým je prvok života Najsvätejšej Trojice a chrámu Ducha Svätého a viditeľnej časti Cirkvi, ktorá má tvár – svoju vonkajšiu charakteristiku, v ktorej sú dominantné tri prvky: vinculum symboli, vinculum sacramenti a vinculum hierarchiae. Asi tak, ako sa pýtame po identite Cirkvi, podľa akých kritérií považujem svoju Cirkev za pravú Kristovu Cirkev (viď dokument Dominus Jesus), tak sa pýtame aj po kritériách kňazskej identity.

⁴²⁷ Identita - totožnosť, zhodnosť, rovnakosť (KOLEKTÍV, Krátky slovník slovenského jazyka, Slovenská akadémia vied, Bratislava 1987)

Identita - , totožnosť; 1. mat. např. Platí i. $a+b=b+a$ (a, b jsou libovolná čísla); 2. formální log. Vztah mezi výroky, v němž predikát F , je-li vhodný pro x , je vhodný i pro y a naopak (princip identity): $(x=y) \Rightarrow Df(F) [F(x) \equiv F(y)]$ kde „ $\equiv$ “ je identita, „ $\Rightarrow Df$ “ symbol definice a $()$ obecný kvantifikátor. (KOLEKTÍV, Malý encyklopedický slovník A-Ž, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1972.

⁴²⁸ Život Cirkvi, TK KBS: Štvrté plenárne zasadnutie Banskobystrickej diecéznej synody, autor Mgr. Daniel Bédi SF

dôstojnosti tak, že prezentuje ohromujúcu silu lásky a spravodlivosti, ktoré evanjelium v sebe skrýva.“ Kardinál zdôraznil, že starať sa o rozvoj človeka, hlásať mu nové spolunažívanie v pokoji a spravodlivosti, budovať na spolupráci všetkých ľudí dobrej vôle, aby sme dosiahli ľudskejšie vzťahy, na nich vybudovali inštitúcie a to všetko je súčasťou hlásania evanjelia. Služba Bohu a človeku predstavuje podstatný prvok kňazského povolania a mučeníctva, ktoré každý kňaz v dnešnom svete musí žiť, pretože tento svet je k nemu mnohými spôsobmi menej nepriateľský ako ten, v ktorom žila mučenica svätá Agnesa“.⁴²⁹

2.2.2. Filozofické pozadie

S otázkou identity úzko súvisí i problematika personality, kedy hovoríme o nositeľovi (kňazovi ako nositeľovi kňazskej identity), ako znaku identity.

Doc. PhDr. Stanislav Hvozdič na tému osobnosti uvádza, že osobnosťou rozumieme integrovanú a dynamickú organizáciu telesných, duševných, morálnych a sociálnych kvalít jednotlivca prejavujúcu sa v sociálnom prostredí. Osobnosť človeka je neopakovateľná vo svojej individuálnosti (charakter, temperament).

Kritériami zrelej osobnosti sú:

- angažovanie sa v niektorej oblasti aktivít,
- neegoistický postoj k ľuďom,
- schopnosť prekonávať frustračné situácie (emočné akceptovanie vlastných nedostatkov),
- realistické vnímanie a hodnotenie okolia,
- sebahodnotenie,
- porozumenie druhému človeku,
- zodpovednosť za vlastné rozhodovanie a postupovanie,
- spájanie rôznych prvkov vlastnej aktivity.

Najdôležitejšími pozitívnymi funkciami v osobnosti sú:

- zmysel života,
- systém hodnôt,
- bezpečnosť a dôvera,
- sebaidentifikácia (čím som),
- identifikácia so skupinou,
- psychoterapia seba.

Hvozdič opierajúc sa o Frankla uvádza tri potenciálne strany trojuholníka, ktoré môžu pomôcť identifikovať identitu (resp. zmysel života):

1. Čo dávame životu (tvorivá hodnota),
2. Čo dostávame od života (skúsenostné hodnoty),
3. Postojové hodnoty (postoj ku skutočnostiam, ktorých podstatu nemôžeme zmeniť.

Uvádza tiež trojuholník existencionalnej krízy:

1. Zabrzdzenie špecificky ľudského spôsobu existencie,
2. Nemožnosť nájsť zmysel života,
3. Strata konkrétneho zmyslu života.⁴³⁰

2.2.3. Biblické pozadie

⁴²⁹ TK KBS: Zo života Cirkvi

⁴³⁰ HVOZDÍK, S.: *Rámce a roviny pastorálnej psychológie*, Košice 2003, str. 27, 49.

Biblickým zázemím našej kňazskej identity je známa veta evanjelia: „Duch Pána Boha je nadomnou, lebo ma pomazal, aby som hlásal evanjelium chudobným.“ (Lk 4, 17) Kristus sa predstavuje ako plný Ducha Svätého posvätený pomazaním a poslaný hlásať radostnú zvesť chudobným. Aj každý z nás kňazov bol pomazaný Duchom Svätým v krste, pri sviatosti birmovania, ale hlavne pri prijatí orda. Tak sme sa začlenili do účasti na Kristovom služobnom kňazstve. Sviatosťou kňazstva sa nám dostala moc i poslanie: „Daná mi je všetka moc na nebi i na zemi. Choďte teda, učte všetky národy a naučte ich zachovávať všetko čo som vám povedal.“ (Mt 28, 19-20) Vo Svätom písme je mnoho ďalších odkazov na biblické zázemie nášho kňazského života, našej služby.

2.2.4. Teologické pozadie

Veľké ľudské priznanie k fenoménu identity kňaza urobil ten, ktorý dobre poznal vedecké pozadie fenoménológie a personalizmu a vyjadril ho ešte ako krakovský profesor v diele „Osoba a čin“. Hovorím o pápežovi Jánovi Pavlovi II.. Ten vo viac a v cennejšom dare, akoby to bola len memoárová spomienka, na 50-te výročie svojho kňazstva obdaril Cirkev svojím vyznaním kňazskej identity v diele „Dar a tajomstvo“.⁴³¹ Stručne vyjadrené: Pápež hovorí o svojom kňazstve, dáva návod nám kňazom, ako zostať vernými služobníkmi toho, ktorý nás povolal.

Cez ľudský, filozofický, biblický a teologický rozmer identity sa dostávame k predpoliam kňazskej identity.

3. Predpolia kňazskej identity

Každý z nás môže o svojom kňazstve povedať s pápežom: „Kňazstvo je dar a tajomstvo“. Je zrejmé, že ani jedno, ani druhé nedokážeme vysvetliť. Pokúšame sa skôr o opis (o sprítomnenie – často, žiaľ až o „zmaterializovanie“ tohto fenoménu). Vo sfére metaempirickej podstaty kňazstva nevieme dať vyčerpávajúcu odpoveď na otázku „Kto je kňaz“. Ale tak, ako si túto otázku kladie veľa ľudí, poctivo si ju kladieme aj my. Je potrebné pripomenúť, že nestačí, aby na túto otázku odpovedala Cirkev (jej Magistérium), ale je bezprostredne nutné, aby sa otázkou kňazskej – čiže svojej identity zaoberal každý kňaz. A rovnako je nevyhnutné, aby sa s touto otázkou oboznámil, aby si ju aj so všetkými praktickými dôsledkami ozrejmil a uvedomil i každý kandidát kňazstva počas svojej prípravy v seminári.

Je totiž veľmi dôležité, aby kňaz poznal svoju identitu. Problematike identity svojich apoštolova učeníkov sa venoval Pán Ježiš. Kladie im otázku o svojej identite: „Za koho ma pokladáte vy?“ (Mk 8, 29) Ježiš chcel, aby cez jeho identitu spoznali apoštoli svoju identitu. Vieme, že stránky Svätého Písma hovoria o viacerých krízach identity apoštolov, ale je sympatická ich kolekcia názorov, ako to poznáme z dôležitého sporu o obsluhovaní: „Nie je správne, aby sme my zanedbávali Božie Slovo a obsluhovali pri stoloch. My sa budeme celkom venovať modlitbe a službe Slova.“ (Sk 6, 3-4) Aj pred kňazom stojí úloha stále spoznávať a žiť svoju kňazskú identitu. Musí si ju chrániť a žiť život Kristovho kňaza. Prvý a najhlavnejší Iniciátor pri voľbe kňazského povolania je Boh. On je ten, ktorý pozýva ku každému povolaniu. Kňazské povolanie je tajomstvo, tajomstvo „výmeny“ – admirabile commercium – medzi Bohom a človekom.⁴³²

Bohu vzdávame vďaku, lebo On je hlas, ktorý povoláva a dáva odvahu odpovedať na povolanie, je pastierom, ktorý vedie a podporuje každodennú vernosť, je cesta, pravda a život pre všetkých, ktorí sú povolaní, aby v sebe uskutočňovali Otcov plán.⁴³³ Človek dáva Bohu svoje talenty, aby ich On využil ako nástroj spásy. A Boh prijíma tento dar a z človeka utvára svoje alter ego.⁴³⁴

⁴³¹ JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997

⁴³² JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997, s. 82.

⁴³³ PÁPEŽSKÉ DIELO PRE CIRKEVNÉ POVOLANIA : *Nové povolania pre novú Európu*. Trnava : SSV, 1998, s. 78.

⁴³⁴ Porov. JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997, s. 82.

Preto kňaz pôsobí v osobe Krista. To, čo Kristus dokonal na oltári kríža a čo ustanovil vo večeradle, to kňaz obnovuje mocou Ducha Svätého.

Povolanie prichádza často nečakane. Boh volá, kedy chce, ako chce, koho chce a kde chce. Hoci možno povedať, že nik nie je bez povolania, pretože život sám o sebe je povolaním, tak nie každý je povolaný nasledovať ho výlučnou formou života a sebadarovania, ako je to u kňaza. Tajomstvo svojho vyvolenia nemôže nikto preniknúť rozumom. I keď Boh je ten, ktorý pozýva a dáva povolanie, predsa nesmie chýbať slobodné a dobrovoľné rozhodnutie človeka. Potom by sme nemohli hovoriť o povolaní. Povolanie je Boží dar. Vychádza od Pána Boha, ale na duchovné povolanie je potrebný dialóg. Boh volá, pozýva, ale nenúti. Povolanie vyžaduje odpoveď – slobodnú odpoveď človeka.⁴³⁵

Výzva k povolaniu zaznieva stále. U Boha niet minulosti, prítomnosti a budúcnosti. On volá teraz. Preto povolanie nie je záležitosťou jednej chvíle. Boh vyslovuje a potom neodvoláva zo svojej strany svoje volanie. On je verný, hovorí stále – pod' a nasleduj ma.⁴³⁶

Boh je ten, ktorý neustále volá, ale človek musí dať svoj slobodný súhlas. Apoštol Pavol hovorí, že každé povolanie sa začína vyvolením Krista od večnosti: „Veď v ňom si nás ešte pred stvorením sveta vyvolil, aby sme boli pred jeho tvárou svätí a nepoškvrnení v láske; On nás podľa dobrotivého rozhodnutia svojej vôle predurčil, aby sme sa skrze Ježiša Krista stali jeho adoptovanými synmi na chválu a slávu jeho milosti, ktorou nás obdaroval v milovanom Synovi.“ (Ef 1, 4-6) Kňazské povolanie potvrdzuje prvenstvo milosti, zvrchované rozhodnutie Boha povolať človeka, vyžaduje i absolútnu úctu a nemôže ho nahradiť nijaké ľudské vynútené rozhodnutie.⁴³⁷

V každom povolaní sa spája nezaslúžená Božia láska a ľudská sloboda. Ide o absolútne rozhodnutie nasledovať Božie volanie a úplne sa mu odovzdať. Tým Boh chce, aby kandidát prijal na seba vlastnú zodpovednosť za dar svojho povolania. Preto je nevyhnutná zodpovedná seba výchova a príprava na kňazstvo. Milosť a sloboda si nikdy neprotirečia. Pretože milosť oživuje a podporuje ľudskú slobodu.⁴³⁸ Sloboda je podstatou povolania.

3.1. Proces výchovy a formácie pred prijatím orda

Pri príležitosti audiencie pre francúzskych biskupov pri ich návšteve „ad limina apostolorum“ vyslovil pápež Ján Pavol II. myšlienky týkajúce sa dnešnej krízy kňazského povolania. Pritom spomenul tri zásadné ťažkosti, s ktorými sa mladí muži stretávajú pri svojom rozhodovaní o kňazskom povolaní. Sú to:

- strach pred záväzkom,
- chýbanie jasnej vízie o tomto úrade
- ich osobný vzťah k Ježišovi Kristovi.

Svätý Otec ďalej vysvetlil: „Najväčšou prekážkou je strach pred záväzkom, pred neistou budúcnosťou tohto povolania, pretože žijeme v rýchlo sa meniacom svete, ktorý je zameraný na súčasný okamih a na pôžitok, a ako sa zdá, aj tieto záujmy sa rýchle menia. Možno to prekonať iba tak, že mladým mužom dodáme dôveru a nádej v Krista. V tomto zmysle tu musí spolupôbiť celá výchovná práca v rodinách a v školách spoločne s pastoráciou mladých vo farnostiach. Ďalším dôvodom, ktorý mladých mužov často odstrašuje od vstupu do kňazského seminára, je vývoj kňazského úradu samotného. Už od niekoľkých generácií sa kňazský úrad vo svojej forme veľmi zmenil. Boli chvíle, v ktorých mnohí kňazi boli vo svojej vlastnej identite veľmi zneistení. Kňazská služba veľa stratila zo svojej hodnoty vo verejnej mienke. Aj dnes ešte sa môže profil tejto služby javiť ako nejasný, čo mladým mužom rozhodovanie neľahčuje. Preto je dôležité tento zasvätený úrad

⁴³⁵ ŠUPPA, J.: *Byť Kristovým kňazom*. Trnava : Dobrá kniha, 2001, s. 51.

⁴³⁶ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 14.

⁴³⁷ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 89.

⁴³⁸ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 14.

posilniť a priradiť mu v duchu spoločenstva dôležité miesto v Cirkvi, pričom zostanú zachované aj rozdiely a spoločné črty s laikmi.

Tretia a zrejme najväčšia ťažkosť sa týka vzťahu mladých mužov k Bohu. Ich skúsenosti s Bohom sú často povrchné a relativizované množstvom náboženských ponúk. Túžba stať sa kňazom, však vyrastá z hlbokého intímneho vzťahu s Bohom, s vrúcny osobným dialógom, čo sa predovšetkým vyjadruje v túžbe byť v blízkosti samého Boha.

Je jasné, že kňazské povolania sú napomáhané všade tam, kde môžu vznikať skutočné stretnutia a osobné vzťahy s osobou Ježiša Krista, kde sa žije so sviatosťami, v modlitbe a v službe blížnemu.⁴³⁹

„Každý veľkňaz, vybraný spomedzi ľudí, je ustanovený pre ľudí, aby ich zastupoval pred Bohom.“ (Hebr 5, 1) Boh vždy povoláva svojich kňazov z určitého ľudského a cirkevného prostredia, ktorým sú nevyhnutne poznačení. Prvým a nevyhnutným prostredím, ktoré vplýva na povolanie je rodina. Rodičia sú prvými prirodzenými vychovávateľmi k povolaniu. Sú tí, ktorí uvádzajú človeka do životných volieb. Preto vernosť rodičov Božiemu hlasu je vzácny a nenahraditeľný prostriedok, aby ich deti mohli objavovať svoje osobné povolanie.⁴⁴⁰

Kresťanská rodina má mimoriadnu zodpovednosť, lebo sa skrze sviatosť manželstva svojším a osobitným spôsobom zúčastňuje na výchovnom poslaní Cirkvi, Učiteľky a Matky. Rodina je domácou cirkvou. Vždy poskytovala a bude poskytovať priaznivé podmienky pre zrod a formáciu povolania. Len formáciou a starostlivosťou o rodinu sa dosiahne, aby veľkodušne veriaci prijímali dar ľudského života a stali sa tak prvým „seminárom“, v ktorom by sa deti už v mladosti priúčali modlitbe i láske k Cirkvi.

V práci rodiny a rodičov má harmonicky pokračovať škola, povolaná uskutočňovať svoju identitu výchovného spoločenstva s takým programom, ktorý je schopný osvetliť rozmer povolania ako základnej hodnoty človeka, s ktorou prichádza na svet. Ak je škola obohatená kresťanským duchom (cez kontakt s kňazom a najmä v katolíckej škole), môže v chlapcoch a mladíkoch vzbudiť túžbu plniť Božiu vôľu v takom stave, ktorý je pre nich najvhodnejší, nevylučujúc pri tom kňazské povolanie.⁴⁴¹

„Povinnosť napomáhať povolania sa týka celej kresťanskej pospolitosti, ktorá sa má o ne pričiňovať najprv dôsledným kresťanským životom. V tomto ohľade najviac môžu urobiť rodiny preniknuté duchom viery, lásky a nábožnosti, ktoré sa tak stávajú akoby prvým seminárom, ako aj farnosti, na ktorých plodnom živote sa zúčastňujú taktiež mladíci. Učitelia a všetci, čo majú akýmkoľvek spôsobom na starosti výchovu chlapcov a mladíkov, predovšetkým katolíckej organizácie, nech sa usilujú vychovávať svojich zverencov takým spôsobom, aby boli schopní rozpoznať Božie volanie a ochotne ho nasledovali.“⁴⁴²

Bezprostredná príprava na kňazskú službu sa uskutočňuje v kňazskom seminári. Výchova v seminári má za úlohu vychovávať pastierov duší podľa vzoru Krista – učiteľa, kňaza a pastiera. Z toho vyplýva, že kandidáti kňazstva sú súčasne vychovávaní v troch smeroch: na ľudí, kresťanov a kňazov.⁴⁴³

Seminár je srdcom diecézy, z ktorého vychádzajú robotníci Kristovej žatvy. Formácia v seminári je istým spôsobom vrcholným momentom pedagogického procesu, pretože je chvíľou, keď sa mladému mužovi navrhuje forma, spôsob bytia, v ktorom on sám spoznáva svoju totožnosť, svoje povolanie, svoju normu – spoznáva kňazstvo. Prvotným formátorom v seminári je Syn, ktorý je vernou podobou Otca, lebo predstavuje obraz, podľa ktorého Otec stvoril ľudí. Boh povoláva, aby cítili ako On a spoluprežívali jeho život, aby mali jeho „formu“. On je formátorom i formou.⁴⁴⁴ Pre dosiahnutie tohto cieľa má formácia v seminári zahŕňať celú osobnosť človeka. To znamená:

⁴³⁹ JÁN PAVOL II.: *Na ceste ku kňazstvu narážajú mladí na tri prekážky*, TK KBS

⁴⁴⁰ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 11.

⁴⁴¹ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 103 – 104.

⁴⁴² DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu: *Optatam totius*. č. 2.

⁴⁴³ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *Smernice pre formáciu ku kňazskému celibátu*.

Trnava : SSV, 1997, s.27.

⁴⁴⁴ PÁPEŽSKÉ DIELO PRE CIRKEVNÉ POVOLANIA : *Nové povolania pre novú Európu*.

- **formáciu človeka** - bez ktorej by kňazskej formácii chýbal potrebný základ. Preto budúci kňazi nielen kvôli osobnej požadovanej ľudskej zrelosti a sebarealizácii, ale aj vzhľadom na svoju službu musia v sebe pestovať rad nevyhnutných ľudských vlastností, ktoré im pomôžu niesť ťarchu pastoračnej zodpovednosti (láska k pravde, česťnosť, úcta voči každej osobe, zmysel pre spravodlivosť, vernosť danému slovu, pravý súcit, dôslednosť...). K tejto oblasti musíme priradiť aj formáciu k citovej zrelosti.⁴⁴⁵
- **duchovná formácia** – predovšetkým vystupuje do popredia hodnota a požiadavka žiť dôverne spojený s Ježišom Kristom. Podstatným prvkom duchovnej formácie je čítanie Božieho slova, spojené s rozjímaním a modlitbou.⁴⁴⁶ Dnešná doba nepotrebuje len platne vysväteného kňaza, ale kňaza, ktorý je Božím mužom, ktorý žije počúvaním Božieho slova a ako taký prichádza do farnosti a je pre ňu.⁴⁴⁷
- **intelektuálna formácia** – zvyšujúce požiadavky sveta na vzdelanie, rozširujúci sa konzumizmus, liberalizmus a sekularizmus si vyžadujú klásť veľký dôraz aj na vedomosti kňaza. Aby bol pripravený brániť vieru a tlmočiť nádej, ktorá žije v nás. táto formácia v sebe zahŕňa filozofickú a teologickú formáciu.⁴⁴⁸
- **pastoračná formácia** – zameriava sa na to, aby sa kňazi osobitným spôsobom naučili mať účasť na láske Krista, Dobrého pastiera.⁴⁴⁹

4. Identita kňaza

4.1. Kňaz – Boží služobník (trinitárny základ kňazskej identity)

Ako správca Božích tajomstiev je kňaz správcom neviditeľných darov patriacich do duchovného a nadprirodzeného poriadku. Je v ustavičnom kontakte s Božou svätosťou. V kňazstve je človek vyzdvižený do sféry svätosti a istým spôsobom je akoby vyzdvižený do výšin, do ktorých bol kedysi vvedený prorok Izaiáš. Kňaz neprežíva iba vyzdvihnutie, ale i zostupovanie tejto svätosti Boha k človeku. A tak sa stáva svätosťou veľkonočného tajomstva.⁴⁵⁰

Ako každá kresťanská identita, tak aj kňazská identita má svoj zdroj v Najsvätejšej Trojici, ktorá sa ľuďom zjavuje a dáva v Kristovi a tak v ňom pôsobením Ducha Svätého ustanovuje Cirkev ako zárodok a počiatok kráľovstva. Cirkev je tajomstvo, lebo láska a život Otca, Syna a Ducha Svätého sú absolútne nezaslúženým darom, ktorý dostávajú tí, čo sa narodili z vody a z Ducha Svätého a ktorí sú povolani žiť v spoločenstve samého Boha a zjavovať ho a odovzdávať po celé dejiny. Identita kňaza a jeho služby sa prejavuje len vo vnútri tajomstva Cirkvi ako tajomstvo trojičného spoločenstva charakterizovaného misijným rozmerom. Na základe svätenia vo sviatosti kňazstva je totiž kňaz poslaný Otcom, skrze Ježiša Krista, ktorému ako Hlave a Pastierovi svojho ľudu je osobitným spôsobom pripodobnený, aby mocou Ducha Svätého žil a pracoval v službe Cirkvi a na spásu sveta. Tak možno pochopiť v podstate „vzťahnú“ povahu identity kňaza. Povahu a poslanie služobného kňazstva možno definovať len v kontexte rozmanitosti a bohatstva vzťahov, ktoré

Trnava : SSV, 1998, s. 148.

⁴⁴⁵ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 109 – 114.

⁴⁴⁶ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 115 – 129.

⁴⁴⁷ ŠUPPA, J.: *Dám vám pastierov*. Trnava : Dobrá kniha, 2000, s. 6.

⁴⁴⁸ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 130 – 140.

⁴⁴⁹ „Nie menej dôležitá je príprava budúcich kňazov. S veľkou radosťou konštatujem, že vo vašej krajine vzrastá počet seminaristov: svedčí to o životnosti a mladistvosti vašich cirkví a je to sľubný znak nádeje do budúcnosti. Tento rozkvet povolani vás zaväzuje prispôbiť formáciu a štruktúru seminárov smerniciam koncilu a neskorších dokumentov Cirkvi, aby sa potrebná pedagogická citlivosť spájala s vernosťou základným zásadám každej seminárskej formácie, ktorými sú správna náuka, solídna spiritualita a pastoračné zameranie.“ (Príhovor Jána Pavla II. na stretnutí s biskupmi Slovenska v Šaštíne 1. júla 1995)

⁴⁵⁰ JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997, s. 98.

vychádzajú z Najsvätejšej Trojice a šíria sa v spoločenstve Cirkvi, ktorá je v Kristovi znakom a nástrojom zjednotenia s Bohom i jednoty celého ľudského pokolenia.⁴⁵¹

Hoci nesmie chýbať vzťah k Cirkvi, predsa v definícii kňazskej identity nestojí na prvom mieste. Cirkev ako tajomstvo je bytostne spojená s Ježišom Kristom. Je skutočne jeho plnosťou, jeho telom, jeho nevestou. A tak v kňazovi sa overuje plná pravda jeho identity tým, že má pôvod v Kristovi, špecifickú účasť s Kristom a je pokračovaním samého Krista, jediného a najvyššieho kňaza novej zmluvy. Kňaz je živým a priezračným obrazom Krista – Kňaza.

Kristovo kňazstvo je jediným prameňom a nenahraditeľným vzorom kňazstva každého kresťana, ale najmä kňaza. Vzťah ku Kristovi je teda nevyhnutným kľúčom pre pochopenie skutočnosti kňazstva.

Kňaz prijatím sviatosti kňazstva vstupuje do osobitného spojenia s Otcom, Synom a Duchom Svätým.

Posledným prameňom kňazskej identity je Otcova láska. Život a služba kňaza sú pokračovaním života a pôsobenia Krista. V tom spočíva kňazská dôstojnosť. Pravá dôstojnosť je v živote kňaza prameňom radosti a istoty.

Identita, služba a život kňaza sú v podstatnom vzťahu s troma božskými osobami vzhľadom na kňazskú službu Cirkvi.⁴⁵²

4.2. Kňaz – ikona Krista (kristologický základ kňazskej identity)

Katechizmus katolíckej Cirkvi uvádza: „Vysvätený služobník je akoby ikonou Krista Kňaza“.⁴⁵³ Ak si chce kňaz uprostred všetkých zmien vplyvom prostredia a situácií, v ktorých žije, ak si chce aj uprostred intenzívnej pastoračnej práce uchovať stále živý dar kňazstva, má sa stále vracieť k prameňom alebo, azda lepšie k prameňu svojej kňazskej identity – k Ježišovi Kristovi. Vracieť sa k stretnutiu s tým, ktorý ho povolal a zapojil do svojho poslania. Je potrebné si uvedomiť, že bez Ježiša Krista si neporozumie nielen človek ako taký, ale tým viac sám kňaz. Bez viery v Krista by kňazské povolanie strácalo zmysel a význam. Nikým a ničím iným nemožno zdôvodniť toto povolanie, iba samotným Ježišom Kristom. Kňaz je kňazom, lebo ho chce Kristus. Slobodne ho povolal a on prijal toto jeho volanie. Preto identitu kňaza môžeme hľadať jedine v Ježišovi Kristovi a jeho evanjeliu. Tam môžeme vidieť, ako Ježiš sám určuje kňazskú identitu, lebo hovorí: „Nie vy ste si vyvolili mňa, ale ja som si vyvolil vás.“ (Jn 15, 16) Kristus si vyberá svätého, aby sa stal svätejším; vyberá si hriešnika, aby nebol hriešnikom.⁴⁵⁴

Podľa Markovho evanjelia Ježiš podstatne vidí identitu svojich kňazov v tom, že majú byť s ním. „Povolal si k sebe tých, ktorých sám chcel. Oni prišli k nemu. A ustanovil ich, aby boli s ním.“ (Mk 3, 14) Teda základ kňazskej identity spočíva v podstatnom rozhodnutí – byť vždy s Ježišom. Ku kňazskej identite patrí Kristovo vyslanie a poslanie: „Ako mňa poslal Otec, tak ja posielam vás.“ (Jn 20, 21) Znamená to, že kňaz nekoná vo svojom mene, ale v Kristovom mene.

Ku kňazskej identite patrí:

- vzájomná láska. Ježiš hovorí: „Podľa toho budú poznať, že ste moji, ak sa budete navzájom milovať.“ (Jn 13, 35)
- zachovávať Ježišove slová a prikázania. Ježiš hovorí: „Ak budete zachovávať moje prikázania, ostanete v mojej láske, ako ja zachovávam prikázania môjho Otca a ostávam v jeho láske.“ (Jn 15, 10)
- že sme Ježišovi priatelia a nimi sme vtedy, ak robíme, čo nám Ježiš prikazuje.⁴⁵⁵

⁴⁵¹ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 32 – 33.

⁴⁵² ŠUPPA, J.: *Byť Kristovým kňazom*. Trnava : Dobrá kniha, 2001, s. 133.

⁴⁵³ KKC, 1142.

⁴⁵⁴ ŠUPPA, J.: *Byť Kristovým kňazom*. Trnava : Dobrá kniha, 2001, s. 131 – 132.

⁴⁵⁵ Porov.: Jn 15, 14.

- láska k Cirkvi. Preto Ježiš kladie iba jedinú otázku, aby mohol na kňazoch a s nimi budovať svoju Cirkev: „Miluješ ma? Miluješ ma viac?“⁴⁵⁶ Kňaz patrí do Cirkvi, preto má k nej osobitný vzťah. Cirkev žije a padá s kňazmi.⁴⁵⁷

Ježiš Kristus sám na sebe ukázal dokonalú a definitívnu tvár kňazstva novej zmluvy. Robil to po celý svoj pozemský život, ale predovšetkým v jeho ústrednej udalosti – utrpení, smrti a zmŕtvychvstaní.

Na adresu kňazskej identity môžeme v Direktóriu o živote a službe kňazov čítať: „Totožnosť, identita kňaza vyplýva z osobitnej účasti na Kristovom kňazstve, vďaka ktorému sa vysvätený kňaz stáva v Cirkvi a pre Cirkev skutočne živým a viditeľným obrazom Krista kňaza, sviatostným sprítomnením Ježiša Krista.

4.3. Kňaz - člen presbytéria (ekleziologický základ kňazskej identity)

„Kňazi sú spojení s biskupmi v kňazskej hodnosti a zároveň od nich závisia pri vykonávaní svojich pastoračných úloh. Sú povolani, aby boli starostlivými spolupracovníkmi biskupov; vytvárajú okolo svojho biskupa presbytérium, ktoré spolu s ním nesie zodpovednosť za partikulárnu cirkev. Od biskupa dostávajú na starosť určité farské spoločenstvo alebo určitú ekleziálnu službu.“⁴⁵⁸

Kňaz sa vysviackou začleňuje do kňazského stavu. S ostatnými spolubratmi je sviatostne spojený vnútorným sviatostným kňazstvom. V diecéze slúži pod vedením vlastného biskupa, ktorému pri prijatí kňazskej vysviacky sľuboval svoju úctu a poslušnosť. Spolu s biskupom a kňazmi tvoria jedno spoločenstvo, tzv. presbytérium. Napriek rozdielnym úradom všetci vykonávajú jednu kňazskú službu. Zhodujú sa v budovaní Kristovho tela, čo hlavne v dnešnej dobe vyžaduje rozličné služby a nové aplikácie. Preto si všetci svetskí i rehoľní kňazi musia navzájom pomáhať tak, aby boli spolupracovníkmi pravdy.⁴⁵⁹ „Preto sme mi povinní podporovať takýchto, aby sme boli spolupracovníkmi pravdy.“ (3 Jn 1, 8)

Kňazská služba má svoju základnú „komunitnú“ formu a možno ju spĺňať len ako spoločné dielo. V živote kňaza zohráva veľkú úlohu vzťah k svojmu biskupovi, k ostatným kňazom a k veriacim laikom. Kňazská služba spočíva predovšetkým v spoločenstve a v zodpovednej a nevyhnutnej spolupráci so službou biskupa a to najmä v starostlivosti o všeobecnú cirkev i jednotlivé miestne cirkvi, keďže v službe týmto cirkvám tvoria spolu s biskupom jediné kňazstvo. Každý kňaz je s ostatnými členmi kňazstva spojený skrze sviatosť kňazstva zvláštnym zväzkom apoštolskej lásky, služby a bratstva.⁴⁶⁰

„Preto starší nech sa ujímajú mladších vskutku ako bratov. Nech sú im nápomocní v prvých kňazských prácach a starostiach. Nech sa usilujú pochopiť aj ich zmýšľanie, i keď je odchodné od ich vlastného, a nech dobroprajne sledujú ich podujatia. Priam tak mladí nech majú v úcte vek a skúsenosti starších, nech sa s nimi radia o veciach, takajúcich sa dušpastierskych povinností a nech s nimi ochotne spolupracujú.“⁴⁶¹

4.4. Kňaz - pastier, brat, sluha (misiologický základ kňazskej identity)

Kňaz spolu s celou Cirkvou žije vo svojom čase a je pozorným a láskavým, zároveň však kritickým a bdelym pozorovateľom toho, čo sa odohráva v dejinách. Druhý vatikánsky koncil

⁴⁵⁶ Porov. Jn, 21, 13.

⁴⁵⁷ ŠUPPA, J.: *Byť Kristovým kňazom*. Trnava : Dobrá kniha, 2001, s. 131 – 133.

⁴⁵⁸ KKC, 1595.

⁴⁵⁹ Porov.: KONGREGÁCIA PRE DUCHOVENSTVO: *Záverečné poslanstvo všetkým kňazom na svete*. Trnava : SSV, 1996 : Pápežské listy 8. s. 20.

⁴⁶⁰ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 43 – 44.

⁴⁶¹ DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu: *Presbyterorum ordinis*. č. 2.

ukázal, aká je nevyhnutná autentická obnova pri zachovaní plnej vernosti Božiemu slovu a Tradícii. Svätý Otec kňazov vyzýva: „Kňaz sa nesmie obávať, že zostane neaktuálny, veď ľudské dnes každého kňaza je začlenené do dneška Krista Vykupiteľa.“⁴⁶² „Ježiš Kristus je ten istý včera i dnes a naveky!“ (Hebr 13, 8) On je mierou všetkých časov.

Po týchto zisteniach nachádzame odpoveď na otázku, čo súčasný človek očakáva od kňaza. V hĺbke svojho srdca má iba jedno veľké očakávanie: je smädný po Kristovi. Pretože vo všetkých ostatných potrebách – ekonomických, spoločenských, politických – sa môže obrátiť na druhých. Od kňaza chce jediné – Krista. „Prvou povinnosťou kňazov ako biskupských spolupracovníkov je zvestovať všetkým Božiu blahozvesť, aby plnili príkaz Pánov.“⁴⁶³ Veď Boh od svojich služobníkov žiada: „Chodte do celého sveta a hlásajte evanjelium všetkému stvoreniu.“ (Mk 16, 15) A hlásanie Božieho slova sa má zamerať na to, aby sa človek stretol s Ježišom v Eucharistickom tajomstve. Ktoré je, „v pulzujúcom srdci Cirkvi a kňazského života.“⁴⁶⁴

Kňazi sú v pozitívnom a podnetnom vzťahu k laikom, keďže ich prítomnosť a činnosť v Cirkvi nenahrádzajú, ale stimulujú kňazstvo celého božieho ľudu prameniace v krste tým, že ho privádzajú k plnosti v Cirkvi. Slúžia ich viere, nádeji a láske. Ako ich bratia a priatelia uznávajú a rozvíjajú ich hodnotu božích detí a pomáhajú im plnšie vykonávať osobitnú úlohu v poslaní Cirkvi. Kňaz, ktorý sviatosťou kňazstva dostal od Krista v Duchu Svätom mimoriadny dar, má božiemu ľudu pomáhať verne a v plnosti uskutočňovať jeho všeobecné kňazstvo.⁴⁶⁵

Kristov kňaz, hovorí pápež Ján Pavol II., nemôže pohrdnúť stať sa sluhom všetkých ako jeho Pán. Život kňazov je zásadne službou božiemu ľudu. Veď kto iný by mal slúžiť, ak nie tí, ktorí sa vydali na cestu za Kristom.⁴⁶⁶

Viesť boží ľud a učiť, znamená v prvom rade milovať a predovšetkým slúžiť. Aj keď v každom jednom človekovi, kňaza nevynímajúc, je utajená túžba niečím vynikať, v niečom byť prvý, byť viac ako ostatní – budovať vlastnú kariéru. Preto je potrebné, aby kňaz v sebe samom konfrontoval tieto predispozície a zaujal jasný postoj. Nikto nemôže povedať, že mňa sa to netýka. No z druhej strany musí jasne a osobne od začiatku budovať a chrániť v sebe postoj kariéry smerom nadol, ktorú nemecký biskup Joachim Wanke označil ako jedinou priechodnú cestu na službu kňaza v súčasnom svete – dnešnému človekovi.⁴⁶⁷

Budovať túto kariéru znamená vynikať láskou, slúžiť, byť posledným sluhom. To je kariéra smerom nadol. Aby sa nestalo, že z kazateľnice budú kňazi ohlasovať toho, ktorý sa uponížil a bol poslušný až na smrť na kríži, lebo chcel slúžiť, a pritom, keď ho má biskup preložiť, tak po poslušnosti a službe niet ani stopy. Znamená to, tvoriť nové spoločenstvo – ako prví kresťania, ktorí vedeli osobne osloviť a priťahovať.⁴⁶⁸

Kristus hovorí: „Ja som Dobrý pastier. Dobrý pastier položí svoj život za ovce...“⁴⁶⁹ Kristus je prototypom a vzorom pastoračného kňaza. Pán Ježiš predstavuje Dobrého pastiera – kňaza – ako toho:

- kto dáva život za druhých,
- komu záleží na ovciach,
- kto pozná svoje ovce.

Taký má byť aj Kristov kňaz. V opačnom prípade sa z neho stáva nájomník, ktorému nezáleží na ovciach, ktorý ich opúšťa a nepozná. Žiaľ, aj takým sa môže stať kňaz. Takým, akým nemá nikdy byť.⁴⁷⁰

⁴⁶² JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997, s. 93.

⁴⁶³ DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu: *Presbyterorum ordinis*. č. 3.

⁴⁶⁴ JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997, s. 94.

⁴⁶⁵ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 43 – 44.

⁴⁶⁶ ŠUPPA, J.: *Dám vám pastierov*. Trnava : Dobrá kniha, 2000, s. 105 - 106.

⁴⁶⁷ ŠUPPA, J.: *Byť Kristovým kňazom*. Trnava : Dobrá kniha, 2001, s. 82 – 83.

⁴⁶⁸ ŠUPPA, J.: *Byť Kristovým kňazom*. Trnava : Dobrá kniha, 2001, s. 80 – 82.

⁴⁶⁹ Porov.: Jn 10, 11 – 16.

Pápež Ján Pavol II. hovorí: „Základom pastoračnej lásky je darovanie sa, úplné odovzdanie sa Cirkvi... Nielen skutky, ale naše sebadarovanie predstavuje Kristovu lásku stádu... Kristus miloval Cirkev a seba samého vydal za ňu (Ef 5,25), a to isté musí robiť aj kňaz.“⁴⁷¹ K tomu hovorí sv. Augustín výstižne: „Sme vašimi pastiermi... nech nám dá Boh sily milovať vás tak, aby sme mohli za vás zomrieť. Či už skutkom alebo srdcom.“⁴⁷²

Dobrym pastierom sa kňaz nestáva zo dňa na deň. Možno to dosiahnuť:

- prácou na vlastnej formácii,
- láskou k eucharistickému Kristovi a adorácii,
- pravidelnou modlitbou k Duchu Svätému,
- úctou k Ježišovej Matke,
- poslušnosťou Cirkvi,
- pokorou: mať tiché a pokorné srdce,
- a napokon askézou v duchu slov: Neprišiel som, aby mi slúžili, ale aby som ja slúžil iným.⁴⁷³

4.5. Problematika súčasnej formácie kňazov

4.5.1. Základné rozmery formácie kňazov podľa učenia Magistéria

Ako základné pre kňazov v súčasnej formácii sa pokladá:

1. dôsledný duchovný život, ktorý je základom spirituality diecézneho kňaza a potom aj služby (PDV hlavne 3. kapitola)
2. skúsenosť živej Cirkvi, správne chápanie Cirkvi podľa dokumentov (PDV 9, 12, 16)
3. správny vzťah k laikom, vedenie k pastoračii a formácii aktívnych laikov, detí, mládeže, rodín...

Od kňazov vyžaduje, aby sa radikálne a integrálne ponorili do Kristových tajomstiev, a tak boli schopní realizovať nový štýl pastoračného života, ktorý sa vyznačuje hlbokou jednotou s pápežom, s biskupmi a medzi kňazmi navzájom, ako aj plodnou spoluprácou s veriacimi laikmi pri uznávaní a podporovaní rozličných úloh, chariziem a služieb vnútri cirkevného spoločenstva. (PDV 18)

4. správny obraz o pokoncilovej farnosti (PDV 58, 68, 74)
5. schopnosť byť pastierom malých skupín s rozličnou spiritualitou (PDV 68)
6. byť protagonistom novej evanjelizácie (porov. PDV 2, 10, 18)

„V súčasnosti zvlášť naliehavá pastoračná úloha novej evanjelizácie, ktorá zahŕňa všetok Boží ľud, vyžaduje nové nadšenie, nové metódy a nové prejavy pri hlásaní a dosvedčovaní evanjelia.“ (PDV 18)

7. ekumenická formácia (PDV 54)
8. zvládanie krízových situácií (PDV 9,11)
9. otvorenosť na vanutie Ducha Svätého (PDV 5, 25)
10. schopnosť rozlišovať a duchovne sprevádzať (PDV 10, 51, 57, 81)
11. obnovené chápanie a prežívanie liturgie a sviatostí (PDV 38, 48)
12. Božie slovo a Eucharistia

„Cirkev vždy mala v úcte Písmo sväté priam ako samo Telo Pánovo, pretože - najmä v posvätnnej liturgii - neprestáva prijímať chlieb života zo stola tak slova Božieho, ako aj Tela Kristovho a podáva ho aj veriacim. Cirkev vždy mala a má sväté Písmo spolu s posvätným podaním za najvyššie pravidlo viery. Keďže ono, ako Bohom vnuknuté, raz navždy napísané, nepremenniteľne podáva slovo samého Boha a v slovách prorokov a apoštolov dáva zaznievať hlasu Ducha Svätého. Preto všetka

⁴⁷⁰ ŠUPPA, J.: *Dám vám pastierov*. Trnava : Dobrá kniha, 2000, s. 102.

⁴⁷¹ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 56.

⁴⁷² ŠUPPA, J.: *Dám vám pastierov*. Trnava : Dobrá kniha, 2000, s. 103.

⁴⁷³ ŠUPPA, J.: *Dám vám pastierov*. Trnava : Dobrá kniha, 2000, s. 103.

kazateľská činnosť Cirkvi, ako aj samo kresťanské náboženstvo, má sa živiť a dať sa viesť svätým Písmom. ...Keďže však sväté Písmo obsahuje slovo Božie, ba ono je naozaj slovom Božím, keďže je inšpirované, štúdium Biblie nech je sťa duša posvätnej teológie“ (DV 21).

K téme Eucharistie hovorí zvlášť posledná encyklika Jána Pavla II. Ecclesia de Eucharistia.

4.5.2. Základný poriadok pre formovanie kňazov

Základný poriadok pre formovanie kňazov - Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis (SSV Trnava 2000) v článku 100 pripomína: „Kňazská formácia je vo svojej podstate taká, že v nej treba stále pokračovať, a čoraz viac sa zdokonaľovať počas celého života, predovšetkým v prvých rokoch po kňazskej vysviacke. Preto predpisuje dekrét Optatam totius, čl. 22, pokračovať po skončení seminára vo vzdelávaní kňazov v duchovnej, intelektuálnej a predovšetkým v pastoračnej oblasti, aby tak mohli mladí kňazi lepšie pochopiť a vykonávať apoštolskú službu. V tomto treba podporovať medzi kňazmi aj tímovú prácu, ktorá najmä dnes môže poskytnúť mnohé výhody v pastoračnej činnosti.“

A článok 54 uvádza: „Je potrebné, aby kňaz:

- a) sa naučil žiť v dôvernom a stálom spoločenstve s Otcom skrze jeho Syna Ježiša Krista v Duchu Svätom;
- b) mohol nájsť Krista v dôvernom spoločenstve modlitby;
- c) sa naučil Božie slovo vo Svätom písme láskavo s vierou brať do rúk a potom rozdávať iným;
- d) túžil a s radosťou navštevoval a uctieval Krista prítomného v Eucharistii;
- e) podľa čítania Cirkvi preukazoval horlivú lásku k Panne Márii, matke Krista, ktorá mala osobitným spôsobom účasť na diele vykúpenia;
- f) rád uvažoval nad dokumentmi posvätnej tradície, nad dielami Otcov a nad príkladmi svätcov;
- g) vedel seba samého, totiž svoje svedomie a jeho pohnútky, správne a úprimne si spytovať a posudzovať.“

4.5.3. Pastoračný a evanjelizačný plán katolíckej Cirkvi na Slovensku (PEP KC)

Pastoračný a evanjelizačný plán katolíckej Cirkvi na Slovensku obsahuje tieto odporúčania pre biskupov a kňazov:

Odporúčania pre biskupov:

- usilovať sa o otcovský prístup ku všetkým, zvlášť ku kňazom;
- v starostlivosti o kňazov pamätať na negatívne vplyvy spoločnosti, ktoré majú dopad aj na kňazov;
- v Komisii o klérus pri KBS zabezpečiť zastúpenie zo všetkých diecéz;
- nezabúdať na kňazov v kríze, aj tých ktorí opustili kňazskú službu;
- stávať sa dušou tímovej spolupráce (príprava, organizovanie pastoračných, evanjelizačných a formačných plánov);
- slobodne a otvorene vedieť počúvať.

Odporúčania pre formáciu kňazov:

- všetky formy ohlasovania sa majú dnes uskutočňovať v „sile skúseností“;
- v teologickom vzdelávaní je potrebné zosúladiť náuku s praktickými cvičeniami tak, aby absolventi boli pripravení pre homiletické, katechetické a misionárske ohlasovanie;
- do služby ohlasovania treba zapojiť internet;
- služba ohlasovania bude účinná vtedy, ak laici a nové cirkevné hnutia budú pozývané k širšej spolupráci s klérom, rešpektujúc úrady a funkcie v zmysle kanonického práva (pozri s. 49);

- dôležitou súčasťou seminárnej formácie má byť zdôraznenie osobnej slobody voľby kňazstva, budovanie vlastnej identity, rast v ľudskej zrelosti (pozri s. 34/f);
- počas semestra poskytnúť čas na praktické cvičenia v apoštoláte (katechizácia, liturgia - aktívna účasť vo farnostiach, návšteva chorých, väznice, práca s mládežou...) (pozri s. 34/i);
- zaviesť pastoračnú prax už počas štúdií – aj cez prázdniny (pozri s. 34/j).

Odporúčania pre kňazov:

- považovať pastoračné priority, predložené Sv. Ocom v apoštolskom liste Novo millennio ineunte za základnú normu pastorácie pre nasledujúce obdobie;
- dať pravdivý zmysel formačným stretnutiam – rekolekciám;
- podporovať všetky formy formálneho i neformálneho spoločenstva a spolupráce kňazov;
- v každej diecéze zriadiť „kňazskú linku dôvery“ (menovať skúseného kňaza) (pozri s. 33-34).

5. Duchovný život kňaza

Duchovný život kňaza je zároveň prostriedkom, ktorým kňaz vyjadruje svoju identitu, ale zároveň je priestorom, cez ktorý prijíma silu a utvrdzuje sa vo svojom kňazskom povolaní (identite). Máme teda pred sebou fenomén vzájomne sa dopĺňajúci a ovplyvňujúci.

Kňaz je v ustavičnom kontakte s Božou svätosťou. Preto i on sám sa musí stať svätým. Jeho služba ho zaväzuje k tomu, aby sa každý deň rozhodoval pre život ovplyvnený radikalizmom evanjelia. Pre tento dôvod potrebuje mať ducha troch evanjeliových rád:

- čistoty,
- chudoby,
- poslušnosti.

Keď sa na život kňaza pozeráme z tejto perspektívy, je pochopiteľný aj dôvod života v celibáte. Z uvedených dôvodov je jasné, že kňaz potrebuje starostlivosť o svoj duchovný život, potrebuje modlitbu. Modlitba sa rodí z Božej svätosti a je odpoveďou na túto svätosť. Pápež Ján Pavol II. hovorí: „Modlitba tvorí kňaza a kňaz tvorí modlitbu.“⁴⁷⁴ Preto kňaz musí byť predovšetkým mužom modlitby. Ak nebude presvedčený, že čas, ktorý venuje intímnejmu stretnutiu s Bohom, je čas najlepšie využitý, nepokročí, ale bude vo svojom duchovnom živote stagnovať. A stagnovanie v duchovnom živote neznamena nič iné ako krok späť.

Pápež Ján Pavol II. často spomína Druhý vatikánsky koncil a jeho jednotlivé dokumenty. Hovorí: „Koncil hovorí o univerzálnom povolaní na svätosť, v prípade kňaza treba hovoriť o špeciálnom povolaní na svätosť. Kristus potrebuje svätých kňazov. I dnešný svet volá po svätých kňazoch.“⁴⁷⁵ Je veľká potreba svätých kňazov, pretože v dnešnom sekularizovanom svete potrebujú veriaci pevných svedkov Krista a jeho evanjelia. Len tak môže byť kňaz vodcom, učiteľom, no hlavne pastierom, bratom a sluhom. Čiže konať a žiť v osobe Krista.

„Duch Pána je nado mnou.“ (Lk 4, 18) „Ak žijeme v Duchu, podľa Ducha aj konajme.“ (Gal 4, 6) Týmito slovami nám evanjelista Lukáš a apoštol Pavol pripomínajú, že kresťanskou existenciou je duchovný život, o to viac kňazský život. Kňazský život ma prenikať Duch a viesť ho k svätosti a dokonalej láske. Tak ako je každý človek na základe krstu povolaný k dokonalosti, kňazi sú povolaní špecificky, na základe svojej hodnosti, ktoré vyplýva zo svätosti kňazstva.⁴⁷⁶

Pri týchto úvahách sa nám tlačia na myseľ slová nášho Pána: „Vy teda buďte dokonalí, ako je dokonalý váš nebeský Otec.“ (Mt 5, 48) Keďže sa kňaz kňazskou vysviackou osobitne zasvätil Bohu, zastupuje samého Krista. Preto i veriaci nehľadajú v ňom nič iné, žiadne telesné potreby, ale potreby duše, hľadajú v ňom Krista. Sviatosťou vysviackou kňazi ako služobníci hlavy sa stávajú podobnými Kristovi kňazovi. Už síce krstným zasvätením prijali, ako všetci kresťania, znak a dar takého

⁴⁷⁴ JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997, s. 98.

⁴⁷⁵ JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997, s. 98

⁴⁷⁶ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 49.

vznešeného povolania, takej milosti, predsa sú ako kňazi osobitným spôsobom povinní dosiahnuť dokonalosť, pretože sa vysviackou novým spôsobom zasvätili Bohu, stali sa živými nástrojmi Krista, Večného Kňaza, aby mohli pokračovať v Kristovom diele.⁴⁷⁷

Samozrejme nesmieme zabudnúť ani na osobitnú milosť, ktorú Kristus dáva všetkým svojim kňazom, aby sa pri službe jemu zverenému Božiemu ľudu mohol lepšie priblížiť k dokonalosti Boha, ktorého zastupuje.⁴⁷⁸

Trvalé plody pastoračného úsilia sa rodia z kňazskej svätosti. Ako sme spomenuli, nevyhnutná je formácia, štúdium, zodpovedná príprava, ktoré kňaza pripravujú správnym spôsobom odpovedať na naliehavé potreby jemu zverenému stádu. Samozrejme, nesmieme zabudnúť, že všetko závisí od okolností a od osobnej zhody s miestnym predstaveným (biskupom). Čiže prvoradá je poslušnosť a zhoda s univerzálnou Cirkvou. Tajomstvo úspechu však stále spočíva vo svätosti života kňaza, ktorú môže vyjadriť jedine v modlitbe a meditácii.⁴⁷⁹

5.1. Eucharistia

Zamerajme sa na Ježiša pri poslednej večeri. Vie, že končí svoj život, svoje učenie, že zajtra už nebude medzi živými. Prežil a povedal všetko, čo mal prežiť a povedať, všetko čo chcel Otec. Zostáva už len všetko z lásky zavŕšiť. Pretože z lásky sa stal človekom, z lásky žil a jeho smrť je ničím iným, ako najvyšším prejavom lásky. A túto lásku zjednocuje v obyčajnom pokrme – chlebe a víne – ktoré sa však stávajú jeho telom a krvou.

„Potom vzal chlieb a vzdával vďaky, lámal ho a dával im, hovoriac: „Toto je moje telo, ktoré sa dáva za vás. Toto robte na moju pamiatku.“ Podobne po večeri vzal kalich a hovoril: „Tento kalich je nová zmluva v mojej krvi, ktorá sa vylieva za vás.“ (Lk 22, 19-20)

Preto v chlebe a vo víne zostáva najväčšia láska, ktorá sa rozdáva druhým. Táto láska je novým životom, ktorý prišiel Kristus zvestovať. Kto chce žiť novým životom, musí jesť tento chlieb a piť toto víno.⁴⁸⁰

„Zvelebujem ťa, Otče, Pán neba i zeme, že si tieto veci skryl pred múdrymi a rozumnými a zjavil si ich maličkým. Áno, Otče, tebe sa tak páčilo.“ (Mt 11, 26)

V Eucharistii je Syn jednej podstaty s Otcom. V nej vracia Kristus Otcovi všetko, čo od neho pochádza. A preto i človek, keď velebí Boha a ďakuje mu, vzdával mu česť tým, že mu obetuje všetko, čo od neho dostal. „Človek nemôže stratiť vedomie dlhu, ktorý môže poznať a splácať iba on, pretože je stvorený na Boží obraz a podobu.“⁴⁸¹ Človek by však nikdy nebol schopný vykonať túto spravodlivosť voči Stvoriteľovi, keby sám Kristus, ktorý je jednej podstaty s Otcom a zároveň pravý človek, nevykonával svoju vlastnú obeť.

Keď kňaz slúži každý deň Eucharistiu, zostupuje do hĺbky Kristovho mystéria. Preto je i slávenie Eucharistie najdôležitejším okamihom dňa a stredobodom celého jeho života.⁴⁸²

„Len platne vysvätený kňaz môže predsedáť sláveniu Eucharistie a konsekrovať chlieb a víno, aby sa stali Pánovým telom a jeho krvou.“⁴⁸³

Niektoré údy povoláva Boh v Cirkvi a skrze Cirkev na osobitnú službu spoločenstvu. Títo služobníci sú vybratí a prijímajú sviatosť posvätného stavu, ktorou ich Duch Svätý robí schopnými konať v osobe Krista Hlavy. „Sviatosť Cirkvi sa plne prejavuje v Eucharistii, služba biskupa sa prejavuje predovšetkým v predsedaní Eucharistii a v spoločenstve s ním aj služba kňazov a diakonov.“⁴⁸⁴

„Lebo v najsvätejšej Eucharistii je všetko duchovné dobro Cirkvi, t.j. sám Kristus, náš veľkonočný Baránok a chlieb živý, ktorý skrze svoje telo, Duchom svätým oživené a oživujúce, dáva

⁴⁷⁷ DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu: *Presbyterorum ordinis*. č. 12.

⁴⁷⁸ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 50.

⁴⁷⁹ JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997, s. 99.

⁴⁸⁰ ŠUPPA, J.: *Dám vám pastierov*. Trnava : Dobrá kniha, 2000, s. 64.

⁴⁸¹ JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997, s. 85.

⁴⁸² JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997, s. 85.

⁴⁸³ KKC, 1411.

⁴⁸⁴ KKC, 1142.

život ľuďom, a tak ich pozýva a podnecuje, aby spolu s Ním obetovali samých seba, svoje práce a všetky stvorené veci. Eucharistia sa preto javí ako prameň a vrchol všetkého šírenia evanjelia. Eucharistické zhromaždenie je teda stredobodom spoločenstva veriacich, ktorému predsedá kňaz. A tak kňazi učia veriacich prinášať v obete svätej omše božskú Žertvu Bohu Otcu a spolu s ňou dávať v obeť aj svoj vlastný život. V duchu Krista Pastiera ich učia podrobiť skrušeným srdcom svoje hriechy Cirkvi vo sviatosti pokánia tak, aby sa čím ďalej tým viac obrátili k Pánovi.⁴⁸⁵

Preto hovorím o Eucharistii na prvom mieste, lebo je považovaná za vyvrcholenie a zdroj života kňaza, sviatostí a Liturgie hodín. Kňazi ako služobníci svätých vecí sú predovšetkým služobníkmi obety svätej omše: ich úloha je absolútne nenahraditeľná, lebo bez kňazov nemožno sláviť Eucharistiu. Eucharistia je pamiatkou Kristovej smrti a jeho slávneho zmŕtvychvstania, sviatosťou nábožnosti, znakom jednoty, putom lásky a cez osobu kňaza sa tieto skutočnosti sprostredkujú celému veriacemu spoločenstvu na všestranný rozvoj a budovanie. Preto má byť Eucharistia najvýznamnejším okamihom celého dňa kňaza. Predpokladom toho sú však ustálené vnútorné postoje, ktoré Eucharistia podnecuje:

- vďačnosť za dobrú prijaté zhora, lebo Eucharistia je vďakyvzdávanie,
- postoj obety, ktorý pobáda spojiť Kristovu eucharistickú obeť s vlastnou obetou kňaza,
- lásku, ktorá sa živí sviatosťou a je znakom jednoty a spoluúčasti s druhými,
- túžbu po kontemplácii a adorácii pred Kristom, ktorý je skutočne prítomný pod eucharistickými spôsobmi.⁴⁸⁶

Je potrebné v súvislosti s Eucharistiou rozvíjať v kňazskom živote cnosť pokánia, ktorá dosahuje svoju plnosť vo sviatosti zmierenia. Je potrebné, aby kňaz objavil krásu a radosť sviatosti pokánia. Lebo sviatosť pokánia nenesie len tú ťažšiu stránku – priznať si zlyhanie a slabosť. Sviatosť pokánia má aj radostnú stránku. Keď sa vieme s vierou, nádejou a láskou vložiť do rúk milujúceho Nebeského Otca, od ktorého Kristus prináša ako prvé posolstvo po Veľkonočnom vzkriesení práve dar odpúšťania. Sviatosť pokánia je Boží spôsob, ako človekovi darovať šťastné, radostné srdce.

Počas svätej omše po premenení kňaz vyslovuje slová: *Mysterium fidei* – Hľa tajomstvo viery. Tieto slová sa samozrejme týkajú Eucharistie, ale akýmsi spôsobom sa dotýkajú aj kňazstva. Eucharistia bez kňazstva nemôže existovať, tak ako nemôže kňaz existovať bez Eucharistie. Aj veriaci majú korene vo všeobecnom kňazstve, keď odpovedajú na slová celebranta: *Smrť tvoju Pane zvestujeme...* Preto sa i oni stávajú svedkami ukrižovaného a zmŕtvychvstalého Krista a zavazujú sa žiť jeho trojité poslanie – kňazské, prorocké, kráľovské. A tak spolu so svojim pastierom sú pozvaní k prinášaniu obety. Tak ako Kristus priniesol obeť za nás všetkých.⁴⁸⁷

Kristov kňaz je nielen poslaný vyslovovať nad chlebom a vínom „*Toto je moje telo a moja krv*“, ale Kristov kňaz nesmie zabúdať, že Kristus sám nad ním vyslovuje svoje slovo: „*Toto je moje telo a moja krv.*“ Kristov kňaz je nielen poslaný vysluhovať Eucharistiu, ale byť Eucharistiou. Pri kňazskej vysviacke biskup podáva novokňazovi paténu s hostiou, kalich s vínom a pri tom hovorí: „*Prijmi obetné dary svätého ľudu a obetuj ich Bohu. Uvedom si, čo budeš konať. Pripodobni sa tomu, čo budeš držať v rukách a naplň svoj život tajomstvom Pánovho kríža.*“ Kristus cez biskupove ústa pozýva kňaza: *Staň sa mnou.*⁴⁸⁸

5.2. Božie slovo

Tak, ako sa svätá omša skladá z dvoch častí – bohoslužby slova a Eucharistie, tak i v kňazovom živote sú potrebné dva hlavné piliere: Eucharistia a Božie slovo. Preto i kňaz musí byť, podľa slov Svätého Otca, človekom a mužom Božieho slova, veľkorysým a neúnavným evanjelizátorom.⁴⁸⁹ Veriaci však neočakávajú iba hlásanie Božieho slova. Očakávajú od kňaza slovo žité. Tak, aby bol

⁴⁸⁵ DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu: *Presbyterorum ordinis*. č. 4.

⁴⁸⁶ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 122 – 124.

⁴⁸⁷ JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997, s. 88.

⁴⁸⁸ JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997, s. 91.

⁴⁸⁹ JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997, s. 100.

príkladom a svedkom svojich vlastných slov. Nesmieme však zabudnúť ani na úsilie byť intelektuálne pripravený, aby hlásané slovo kňaz dôkladne poznal a tak ho mohol hlásať účinne.

Kňaz je predovšetkým služobník Božieho slova. Posvätený a poslaný všetkým hlásať evanjelium o Božom kráľovstve. Vyzýva každého človeka k poslušnosti vo viere, ale hlavne pomáha veriacim dôkladnejšie poznať Božie tajomstvo, ktoré bolo zjavené a ohlasované v Kristovi. Preto kňaz musí pestovať hlboký vzťah a dôvernú znalosť Božieho slova. Nestačí však poznať len jazykový a exegetický aspekt. K Božiemu slovu musí pristupovať s chápaným srdcom a s modlitbou na perách, aby evanjelium preniklo hlboko do jeho zmysľovania a aby v ňom sformovalo novú a jedinou myseľ – Kristovu. A tak môžu jeho slová, rozhodovania, no hlavne správanie jasnejšie hlásať evanjelium a vydávať o ňom svedectvo.

Kňaz musí prvý uveriť Božiemu slovu s vedomím, že slová jeho služby nie sú jeho slovami, ale slovami Toho, ktorý ho poslal. Čiže nie je pánom slova, ale služobníkom slova. Kňaz hlása slovo ako služobník, ktorý má účasť na prorockej autorite Krista a Cirkvi. Preto kňaz musí v sebe pestovať osobitnú vnímavosť, lásku a otvorenosť voči živej tradícii Cirkvi a Magistériu – Učiteľskému úradu Cirkvi.⁴⁹⁰

Službu Božieho slova však nemožno urobiť iba záležitosťou zbierania homiletických príkladov a vycibrenej rétoriky. Tak ako dosvedčuje Peter i Ján skutočnosť, ktorá rozhoduje: „Hovoríme o tom, čo sme videli na vlastné oči, čo sme počúvali vlastnými ušami, čoho sme sa dotýkali vlastnými rukami.“ (1 Jn 1, 1) Teda vyžaduje sa aj vlastná skúsenosť Božieho slova u kňaza. Len vtedy sa stane presvedčivým ohlasovateľom, ak bude svedkom Božieho slova, žiť s Ježišovým slovom a uskutočňovať jeho slovo. Žijeme vo veku prázdnych slov, zneváženého slova. Naši súčasníci si navykli na prázdnotu slova. Ak chce kňaz oživiť ich odumretý záujem, musí v ňom u srdca prekypovať plnosťou pravdy a lásky, ktorá pramení v Božom slove. Kvôli plodnej službe slova má postaviť na prvé miesto svedectvo vlastného života, ktoré mu umožňuje odhaliť silu Božej lásky a robí jeho slovo presvedčivým. Úlohou kňaza je vyučovať nie múdrosť, ale Božie slovo.⁴⁹¹

Skutočne plniť poslanie Kristovho kňaza znamená hlásať evanjelium. Preto je nutné, naučiť sa čím lepšie evanjelium poznať, rozumieť mu a predovšetkým si ho zamilovať a žiť. Vyžaduje si to:

- láska kňaza k Ježišovi,
- vernosť k povolaniu kňaza,
- úcta a zodpovednosť k ľuďom, ku ktorým je poslaný.

Boží mužovia v Písme sú ľudia, vyznačujúci sa tým, že vedia počúvať Božie slovo. Preto najdôležitejšia úloha pre Kristovho kňaza je rovnaká – naučiť sa počúvať Božie slovo – počúvať Boha. Vyžaduje si to preto nielen študijný postoj kňaza k Slovu, ale postoj osobný, lebo sa stretáva s Bohom, postoj pokorný a plný lásky, lebo k nemu hovorí Boh, postoj modlitby, lebo ona je odpoveďou na Božie slovo, postoj vonkajšieho i vnútorného ticha, lebo bez neho nemožno počuť a postoj lásky, lebo ona pobáda kňaza zvestovať ho všetkým ostatným.⁴⁹² Z toho dôvodu je potrebné piate evanjelium – evanjelium života. Božie slovo kňaz nemôže predkladať podľa svojej chuti. Je dlžníkom božiemu ľudu hlásaním evanjelia a jeho svedectvu. Lebo jediné, čo ľudia ešte počúvajú a národy ešte prijímajú od kňaza, je piate evanjelium a to je evanjelium, ktoré kňaz žije, ktoré je napísané v jeho živote. Z toho dôvodu nie je potrebné meniť evanjelium, potrebné je meniť svoj život. Dnešný svet uverí iba svedkom. Iba Božie slovo, ktorému kňaz uverí, o dôležitosti ktorého je presvedčený a ktoré uskutočňuje – prinesie úrodu.⁴⁹³

Život kňaza s Božím slovom má nezastupiteľné miesto v jeho kňazstve:

- dáva možnosť osobne sa stretnúť s Bohom,
- dáva poznať Krista,

⁴⁹⁰ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 64 – 65.

⁴⁹¹ ŠUPPA, J.: *Byť Kristovým kňazom*. Trnava : Dobrá kniha, 2001, s. 66 – 67.

⁴⁹² ŠUPPA, J.: *Dám vám pastierov*. Trnava : Dobrá kniha, 2000, s. 58 – 59.

⁴⁹³ ŠUPPA, J.: *Dám vám pastierov*. Trnava : Dobrá kniha, 2000, s. 88 – 89.

- dáva život, lebo človek žije z každého slova, ktoré vychádza z Božích úst⁴⁹⁴
- dáva vieru, lebo viera vzniká z počúvania Božieho slova,
- dáva múdrosť a správnu orientáciu,
- dáva istotu, lebo ľudské slovo sa pomíňa, ale Božie slovo nie, kým sa nesplní,
- formuje z kňaza Božieho muža a dáva možnosť objaviť, porozumieť a zamilovať si vlastné povolanie,
- vzbudzuje v srdci kňaza Božie myšlienky, aby vedel svoj pastoračný život posúdiť, hodnotiť a riešiť.⁴⁹⁵

5.3. Modlitba

„Kňaz musí byť mužom modlitby. Modlitba tvorí kňaza a kňaz tvorí modlitbu.“⁴⁹⁶ Čas, ktorý kňaz venuje vnútornému stretnutiu s Bohom je čas, ktorý je najlepšie využitý, ktorý neprospieva len jemu samému, ale aj jeho apoštolskej práci.

Svätá Terézia od Ježiša píše takto: „Vnútorne sa modliť, to je ako stretávať sa s priateľom, o ktorom vieme, že nás miluje, a ktorého preto často vyhľadávame, aby sme si s ním v samote a dôverne porozprávali.“⁴⁹⁷ O to viac kňaz, ktorý potrebuje blízkeho priateľa môže a musí v Bohu hľadať Toho, ktorý ho miluje, ktorý ho čaká a ktorý neprezrádza jeho dôvernosti. Kristus je kňazovým skutočným Priateľom.

Sv. Terézia z Avily hovorí: „Modlitba bola bránou, cez ktorú mi prišlo toľko milostí. Keby bola zatvorená, neviem, ako by som ich mohla mať iným spôsobom. Ak chce Boh vstúpiť do duše, aby v nej nachádzal svoje potešenie a zahrňoval ju darmi, nemá inú cestu než túto.“⁴⁹⁸ Kňaz, prijatím sviatosti kňazstva ešte väčšmi otvára túto bránu a Boh mu posieľa o to viac milostí. Ak si kňaz začne namýšľať, že modlitbu nepotrebuje, môže sa veľmi ľahko stať, že si túto bránu zatvorí a nastáva kríza povolania. Preto je nevyhnutné každý deň otvárať svoje srdce modlitbou k svojmu Stvoriteľovi a hlavne v ťažkých chvíľach skúšok a samoty sa obracať na Pána. On jediný dá silu a nahradí každé ľudské puto.

Podľa Matky Terezy: „Modliť sa znamená predovšetkým byť jedno s Kristom. Modlitba nie je nič iné, len úplná odovzdanosť, úplná jednota s Kristom. Modlitba je znakom našej veľkodušnosti, našej nezaujatosti, nášho intímneho a ustavičného spojenia s Bohom. Modlitba je radosť... Modlitba je láska... modlitba je pokoj... Modlitbu nie je možné vysvetliť: Človek s ňou musí mať skúsenosť.“⁴⁹⁹ Kňaz je vo svojej prirodzenosti povolaný k jednote s Kristom a úplnej odovzdanosti Bohu. A práve cez modlitbu môže nachádzať túto jednotu a úplnú odovzdanosť Bohu. Veď od neho a jeho milosti je každý človek závislý.

V istom zmysle možno povedať, že kňaz bol počatý v modlitbe, v ktorej sa Ježiš zhovárал s Otcom. Kňazstvo má byť teda hlboko späté s modlitbou – zakorenené v modlitbe. Z toho vyplýva, že duchovný život má mať absolútne prvenstvo v živote kňaza, ak chce žiť svoju identitu. Práve preto, aby kňaz mohol plodne vykonávať svoju pastoračnú službu, musí vstúpiť do hlbokkej intimity s Kristom.

Je nutné, aby si kňaz zorganizoval život modlitby tak, aby obsahoval:

- denné slávenie Eucharistie s primeranou prípravou a poďakovaním,
- častú spoveď a duchovné vedenie,
- celkové a horlivé slávenie liturgie hodín, ktoré je povinné každý deň,
- spytovanie svedomia,
- rozjímanie,

⁴⁹⁴ Porov.: Mt 2, 4.

⁴⁹⁵ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 119 – 122.

⁴⁹⁶ JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997, s. 98.

⁴⁹⁷ STINISSEN, W., *Cesta vnútrnej modlitby*, Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladatelství, 1995, s. 19.

⁴⁹⁸ SENČÍK, Š.: *Terézia z Avily, učiteľka modlitby*. Trnava : Dobrá kniha, 1997, s. 81

⁴⁹⁹ MATKA TEREZA, BRAT ROGER: *Modlitba – svieži prameň*. Bratislava : LÚČ, 1993, s. 9 – 20.

- duchovné čítanie,
- dlhšie chvíle mlčania.

Okrem toho by mal pestovať cenné formy mariánskej úcty – ruženec, ale i krížová cesta a čítanie životopisov svätých.⁵⁰⁰

Tragédia aktivity kňaza spočíva v tom, že činnosť zadúša. Čím viac je zavalený prácou a činnosťou, tým viac času musí venovať modlitbe. Inak bude prázdny, bude mať dojem, že niečo dáva, ale bude to klam. Nikto nemôže dávať to, čo nemá.

Vo svetle viery najdôležitejšou činnosťou dňa kňaza je modlitba. Kontakt s Bohom rozhoduje o tom, akú hodnotu a význam má naša práca. Nie je dôležité, čo robíš, pripomína Ján Pavol II. kňazom, dôležité je, kým si. Dôležité je, či je kňaz človekom viery a modlitby. V apoštoláte nejde iba o odovzdávanie vedomostí, ale aby sa kňaz delil s tým, kým je. Starostlivosť o duchovný život má kňaz pociťovať ako radostnú povinnosť. Netreba preto zabúdať, že prvým Ježišovým úmyslom bolo zhromaždiť okolo seba apoštolov predovšetkým preto, aby boli s ním. Všetka Ježišova denná činnosť vyplývala z modlitby. Ak v Ježišovi hľadá kňaz svoju identitu, musí venovať čas mlčaniu a modlitbe, aby sa prehlbovalo toto spojenie s Kristom.⁵⁰¹

A tak môžeme spolu so Svätým Otcom Jánom Pavlom II. povedať, že kňaz nachádza plnú pravdu o svojej identite v tom, že jeho kňazstvo pochádza od Krista, je osobitnou účasťou a pokračovaním samého Krista, Najvyššieho a Jediného Kňaza.⁵⁰²

Z modlitby možno čerpať i silu pri nesení krížov, ktoré v kňazskom živote nemožno opomenúť. Už pri vysviacke kňaz počuje slová z úst svojho svätiteľa: „Pripodobňuj svoj život tajomstvu Pánovho kríža.“ Čaro kňazstva spočíva v tom, že je s ním spojené veľké utrpenie. Všetko, čo bolo v Ježišovom živote najväčšie a najdôležitejšie, Ježiš vykonal v utrpení. Preto i kňaz musí byť pripravený na utrpenie, inak by stratil jediný zmysel, ktorý ho má sprevádzať počas jeho celého života – zmysel pre Božie veci.

Keď sv. Jána Bosca vysvätili za kňaza, jeho matka ho pripravovala na cestu kňazstva týmito slovami: „Stal si sa kňazom. Priprav sa na to, že budeš trpieť.“⁵⁰³

I svätý Ján Mária Vianney na prijímacích pohovoroch do kňazského seminára vyjadril svoju túžbu po kríži. I keď neoplýval veľkými vedomosťami, predsa svojmu rektorovi na otázku, prečo sa chce stať kňazom pohotovo odpovedal: „Veľmi ma oslovuje krížová cesta.“⁵⁰⁴

Kňazi konajú svoju službu ako prostriedok osobného posväcovania, ak sa usilujú o rovnováhu medzi vnútorným prežívaním a pastoračnou činnosťou. A ak zo svojej pastoračnej práce robia pravú modlitbu. Preto by sa mali stotožniť s myšlienkou, že je veľmi potrebné všetko priniesť Bohu a nezištne prijať každú obeť, ktorú im dáva kňazské poslanie. A toto je naozaj možné iba prostredníctvom modlitby.⁵⁰⁵

5.4. Kňazský celibát

Pápež Ján Pavol II. prijal v sobotu 24. januára 2004 na audiencii skupinu francúzskych biskupov z Montpellier a Toulous, ktorí tu boli na úradnej návšteve „ad limina apostolorum“. V príhovore k nim Svätý Otec zdôraznil:

„Stále rastúce odkresťančenie je v súčasnosti najväčšou výzvou a ja vás vyzývam, aby ste túto úlohu riešili spolu so všetkými kňazmi svojich diecéz.“ Na základe správ, ktoré mu francúzski biskupi

⁵⁰⁰ ŠUPPA, J.: *Byť Kristovým kňazom*. Trnava : Dobrá kniha, 2001, s. 51.

⁵⁰¹ ŠUPPA, J.: *Byť Kristovým kňazom*. Trnava : Dobrá kniha, 2001, s. 135 – 136.

⁵⁰² JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 32 – 34.

⁵⁰³ ŠUPPA, J.: *Byť Kristovým kňazom*. Trnava : Dobrá kniha, 2001, s. 136.

⁵⁰⁴ ŠUPPA, J.: *Byť Kristovým kňazom*. Trnava : Dobrá kniha, 2001, s. 136.

⁵⁰⁵ Porov.: KONGREGÁCIA PRE DUCHOVENSTVO: *Záverečné posolstvo všetkým kňazom na svete*. Trnava : SSV, 1996 : Pápežské listy 8. s. 18.

pri rôznych stretnutiach podali, Ján Pavol II. ďalej konštatoval, že „situácia, ktorej je kňaz vo Francúzsku vystavený, je mimoriadne alarmujúca“.

V roku 1985 malo Francúzsko ešte 28 175 diecéznych kňazov, v roku 2001 poklesol ich počet už na 18 528. V mnohých diecézach je priemerný vek kňazov vyše 60 rokov. „Niekedy môžu okolnosti a vyhliadky človeka odradiť, ale chcel by som vás vyzvať, aby ste mali nádej a stále väčšiu oddanosť kňazskému úradu. Aj keď vzhľadom na ťažkosti musíme zostať realisti, nesmieme sa dať odradiť, ani nesmieme zostať stáť, pri pohľade na klesajúce štatistiky, za ktoré sme zodpovední výlučne my sami.“

Podľa slov Svätého Otca bola kríza Katolíckej cirkvi vyvolaná premenou v sociálnej oblasti a jej účinkami na cirkevné spoločenstvo samotné i na život jej členov.

„Nové formy správania, pokles morálnych a spoločenských hodnôt a veľmi rozšírené konzumné správanie tiež robia svoje“, povedal Ján Pavol II. a navrhol, aby biskupi predstavovali mládeži život kňaza ako veľkodušné odovzdanie seba a prameň osobného šťastia a tak obnovovali a posilňovali pastoračnú kňazských povolaní a zdôraznil: „To, čo môže mládež, ktorá je často priťahovaná povrchným životom odradiť je, predovšetkým rozšírená predstava kňaza v modernej spoločnosti. Jeho identita sa stáva stále nejasnejšou a bremeno, ktoré musí niesť stále ťažším. Ako má mládež cítiť príťažlivosť životného štýlu, ktorého veľkosť a krásu nechápe, ešte k tomu, keď kňazi samotní nevyjadrujú s horlivosťou svoje nadšenie za poslanie Cirkvi? Kňaz čerpá svoju radosť zo svojho vzťahu ku Kristovi a zo svojho pastoračného úradu. On je pastierom stáda, ktorý vedie Boží ľud, vysluhuje sviatosti, vyučuje a hlása evanjelium a preberá duchovné otcovstvo veriacich, o ktorých sa stará. Tým je súčasne svedkom a apoštolom, ktorý svojimi rôznorodými službami vyjadruje svoju lásku k Ježišovi, k Cirkvi a k ľuďom.“

„V dnešnom svete je otázka kňazského celibátu a jeho prirodzeného dôsledku - cudnosti - pre mladých ľudí aj ostatných veriacich kameňom úrazu a príčinou mnohých nedorozumení vo verejnej mienke,“ povedal Svätý Otec ďalej francúzskym biskupom. Už na začiatku audiencie ocenil vernosť mnohých kňazov, „čo týmto spôsobom svedčia o tom, že Kristus a jeho poslanie dokážu naplniť život“. Potom pokračoval: „Cudnosť a celibát majú neoceniteľnú hodnotu. Sú dôležitým kľúčom k duchovnému životu kňazov, k oddanosti ich úlohe a k ich primeranému vzťahu k veriacim, ktorý sa nemá zakladať na emocionálnych aspektoch, ale na zodpovednosti, ktorá je spojená s úradom kňazskej služby.“ Z tohto dôvodu vyzval Svätý Otec kňazov, aby vzhľadom na pokušenia sveta boli ostražití a robili si pravidelné skúmanie svedomia, aby tak žili svoj záväzok v stále horlivejšej vernosti: „Každý postoj, ktorý je proti náuke Cirkvi, je svedectvom zameraným proti kresťanskému spoločenstvu i všetkým ľuďom.“ Biskupov vyzval, aby podporovali najmä mladých kňazov, ktorí sú, tak ako ich vrstovníci - spoluobčania - poznačení mimoriadnym nadšením, ale aj krehkosťou našej doby“. „Potrebnou sa môže javiť aj vhodná psychologická a duchovná podpora, aby situácie, ktoré by sa časom mohli vyvinúť na nebezpečné, nemali trvanie. Súčasne treba kňazov, ktorí nežijú primerane svojmu stavu, výslovne vyzývať na obrátenie.“ Cirkev vo Francúzsku stojí pred odkresťančením krajiny. (TK KBS)

Dnes často počujeme otázku, či nemožno byť dobrým pastoračným kňazom aj bez celibátu. Kňazský celibát uvádza do ľudského a kresťanského života voľbu a rozhodnutie a hlavne zrieknutie sa mnohých hodnôt pre Božie kráľovstvo. Je možné, že manželský stav by v určitých okolnostiach mohol prístup ku kňazskému povolaniu uľahčiť a u niektorých kňazov dokonca podporiť väčšiu vyrovnanosť v ich duševnom a citovom živote. To ale nemení nič na tom, že celibát je povolaním kňaza primeranejší a že s tým spojené zrieknutie možno premeniť na vykupiteľskú lásku Dobrého pastiera.⁵⁰⁶

⁵⁰⁶ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *Smernice pre formáciu ku kňazskému celibátu*. Trnava : SSV, 1997, s. 21.

„Všetci vysvätení služobníci Latinskej cirkvi, okrem trvalých diakonov, sa normálne vyberajú spomedzi veriacich mužov, ktorí sú slobodní a chcú zachovávať celibát „pre nebeské kráľovstvo“. Sú povolani, aby sa s nerozdeleným srdcom zasvätili Pánovi a jeho veciam a teda sa celí oddávajú Bohu a ľuďom. Celibát je znakom tohto nového života. Na službu tomuto životu je služobník Cirkvi vysvätený. Keď je celibát prijatý s radostným srdcom, pôsobivo ohlasuje Božie kráľovstvo.“⁵⁰⁷

Celibát má evidentne pozitívnu hodnotu pre svoju totálnu použiteľnosť pre kňazskú službu i pre svoju nedeliteľnosť, úplnú oddanosť Bohu. Má hodnotu ako dôkaz osobitej a osobnej lásky k Božiemu kráľovstvu.⁵⁰⁸

„Cirkev si vždy veľmi vysoko cenila, zvlášť pre kňazský život, dokonalú a trvalú zdržanlivosť pre kráľovstvo nebeské, ktorú Kristus Pán odporúčal a ktorú nemálo veriacich v priebehu vekov ochotne prijímalo a chválitebne zachovávalo; a tak je tomu aj dnes. Ona je totiž znakom a vzpruhou dušpastierskej lásky a význačným zdrojom duchovnej plodnosti vo svete. Povaha kňazstva si ju síce sama osebe nevyžaduje, ako je zjavné z praxe prvotnej Cirkvi a z tradície Východných cirkví, v ktorých popri tých, čo si z daru milosti volia spolu so všetkými biskupmi žiť v celibáte, sú aj vysoko zaslužíli ženatí kňazi. Keď teda tento svätý cirkevný snem odporúča cirkevný celibát, vôbec nemá v úmysle pozmeniť tú odlišnú disciplínu, ktorá zákonite platí vo Východných cirkvách a láskyplne povzbudzuje tých, čo prijali kňazstvo v manželstve, aby vytrvali vo svätom povolaní a i naďalej s bezvýhradnou veľkodušnosťou venovali svoj život sebe zverenému stádu. Avšak celibát je v mnohom ohľade kňazstvu primeraný. Veď poslanie kňaza je celkom zasvätené službe nového ľudstva, ktoré Kristus, víťaz nad smrťou, vzbudzuje svojím Duchom vo svete a ktoré neodvodzuje svoj pôvod „z krvi, ani zo žiadosti tela, ani zo žiadosti muža, ale z Boha“ (Jn 1, 13). A „panictvom čiže celibátom zachovávaným pre kráľovstvo nebeské sa kňazi novým a význačným spôsobom zasväcujú Kristovi“⁵⁰⁹, ktorý je základom kňazstva a na ktorom spočíva identita každého pastoračného kňaza.

Univerzitný pedagóg a psychiater Raphael Bonelli mal pred Vianocami v rakúskom Grazi na dómskej fare prednášku na tému „Duch doby a pohlavnosť“. V podrobnom referáte analyzoval históriu sexuality od čias Rimanov a Grékov. V tejto súvislosti uviedol, aké tendencie nepriateľské voči ženám sa v histórii často vyskytovali a aké úplne nové perspektívy priniesol Ježiš Kristus. On po prvý raz vyzdvihol dôstojnosť ženy a súčasne zaviedol celibát. Psychiater zdôraznil, že celibát od počiatku vyvolával veľký odpor. Vyvrátil tvrdenia liberálnych teológov, že celibát sa zaviedol až neskôr. Už na synode v Elvire v roku 310 sa konštatovalo: „Jednohlasne schvaľujeme, aby pre biskupov, kňazov, diakonov, t. j. pre všetok klérus, ktorý je v službe pri oltári, platil úplný zákaz mať manželky a plodiť deti, kto to však urobil, má byť zo stavu kléru vylúčený.“ Bonelli v tejto súvislosti citoval aj Junga: „Ak pohlavná zdržanlivosť nepredstavuje útek zo života, nie je v nijakom prípade škodlivá. Musí byť však zvolená slobodne a musí spočívať na náboženskom presvedčení. Všetky iné motivácie sú príliš slabé a spôsobujú nedostatok vnútornej jednoty a tým neurózu, ktorá sa vždy prejaví v morálnom konflikte.“ Bonelli tiež kritizoval súčasný hlavný prúd v spoločnosti a v niektorých cirkevných kruhoch. Hovoril o „dogmatizovaní citov“ a „absolutizovaní subjektívneho“. „Tým dochádza k relativizácii zvyklostí, a to nielen v sexuálnej rovine,“ konštatoval. Vyslovil aj kritiku psychologizácie viny: „Človek už nechce preberať nijakú zodpovednosť za to, čo vykonal.“ Potom citoval z novej štúdie o sexuálnom správaní sa mládeže, ktorá ukázala, že dve tretiny dievčat v USA, ktoré už žili sexuálnym životom, tento krok ľutujú a dali by prednosť tomu, aby mohli vstúpiť do manželstva ako panny. Cudnosť absolútne nie je nemoderná, ale je to prirodzená čnosť, za ktorú sa máme modliť a bojovať,“ zdôraznil Bonelli. Cudnosť nie je nemoderná, ale je to prirodzená čnosť.⁵¹⁰

⁵⁰⁷ KKC, 1579.

⁵⁰⁸ Porov.: KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *Smernice pre formáciu ku kňazskému celibátu*. Trnava :

SSV, 1997, s. 17 – 18.

⁵⁰⁹ DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu: *Presbyterorum ordinis*. č. 16.

⁵¹⁰ KATH-NET - TK KBS

6. Priestor pôsobenia kňaza - priestor uplatnenia kňazskej identity

Na arlingtonskom cintoríne vo Washingtone na náhrobku J. F. Kennedyho sú jeho slová: „Nepýtaj sa, čo Amerika urobila pre teba; opýtaj sa, čo si ty urobil pre Ameriku.“ Táto úvaha o kňazskej identite má rovnakú otázku: Čo si ty urobil pre spoločenstvo Cirkvi, diecézy, farnosti, rehole...

Dva postrehy z knihy Jacquesa Martina: Za bronzovou bránou:

26. máj 1986: Niekoľkí kňazi z Lyonu vyjadrili svoje výhrady: „Kňazi dvadsiateho storočia už nežijú podľa istých kultúrnych vzorov, akými boli farár z Arsú, či otec Chervier. Z toho dôvodu im tieto vzory nesmú byť vnucované...” Včera mi k tomu pápež povedal: „Títo kňazi odmietajú kňazskú identitu podľa vôle Ježiša Krista, aby ju mohli nahradiť svojou predstavou!”

4. november 1983: Biskupská synoda. Krátko predtým vyšiel dokument Kongregácie pre náuku viery, ktorý znova vysvetľoval, že celebrowať omšu môže iba osoba vysvätená za kňaza. Budúce generácie sa budú zaiste pýtať, čo sa udialo s tou našou generáciou, keď bolo nevyhnutné zmobilizovať najvyššiu autoritu, aby proklamovala takú zjavnú pravdu. Istý duchaplný novinár k tomu poznamenal: „Toto všetko poukazuje na mentálnu tuposť, z ktorej sa postupne dostávame.”

6.1. Kňaz na prahu nového tisícročia

6.1.1. Prostredie sveta a života: Čo vieme o situácii?

Do znakového poľa posúdenia problematiky sveta v ktorom žijeme a ktorý je súčasťou našej kňazskej identity, našej kňazskej služby je potrebné metodologicky vložiť:

- otázky života, človeka, spoločnosti,
- poznatok psychologických vied „SWOT analýzu“ pre ich posúdenie

Dôležitou je pre nás odpoveď na otázku: „Čo vieme o situácii?”

Od svojich postgraduálnych študentov – kňazov i laikov na fakulte v Bratislave, od našich laických poslucháčov teológie a od našich diecéznych kňazov z programu ďalšieho vzdelávania som dostal podklady SWOT analýzy⁵¹¹ farnosti. Poskytla mi rozmanitý obraz o silných a pozitívnych stránkach našich farností, rovnako o ich slabých stránkach a oblastiach, kde je nevyhnutné investovať. Niektorí respondenti veľmi dobre vystihli vonkajšie a vnútorné okolnosti rozvoja farnosti, ale aj obmedzenia, ohrozenia a riziká tak vonkajšie ako aj vnútorné.

Medzi **silné a pozitívne stránky** patrí skutočnosť verných a dobrých kňazov, a pri ich dobrej spolupráci aj veľa šikovných a zapálených laikov. Viac ráz sa konštatovala veľmi dobre rozvinutá práca s mládežou, prepojenie rehoľných a iných spoločenstiev, pastorácia rodín, túžba ľudí po viere, ekumenická spolupráca, šírenie Božieho Slova, povedomie vzájomnej zodpovednosti a empatia, zapojenie Cirkvi do pastorácie a starostlivosti chorých, výchova a formovanie, ale aj celková snaha o dobro.

Medzi **slabé a negatívne stránky**, kde by sa malo investovať je časté poukazanie na preťaženosť kňaza, hlavne tam, kde sa niečo buduje, stavia a opravuje a množstvo úloh vložených na plecia jedného. I vyváženosť rozloženia pastoračných aktivít a to tak na diecéznom ako aj vo farskom priestore. Medzi slabé stránky je zaradené aj prenikanie do masovokomunikačných prostriedkov. Častejšie sa konštatuje nespolupráca, alebo neochota k spolupráci farnosti so spoločenstvami, slabá

⁵¹¹ **Swot analýza:** Vykonať v ktorejkoľvek činnosti SWOT analýzu znamená vydedukovať:

Strenghts - silné a pozitívne stránky

Weaknesses - slabé, negatívne stránky, alebo oblasti, kde je nevyhnutné investovať

Opportunities - možnosti, ktoré umožňujú vonkajšie a vnútorné okolnosti

Threats - obmedzenia, ohrozenia, riziká tak vonkajšie ako vnútorné

biblická katechéza a katechéza o liturgii a sviatostiach. V niektorých prípadoch sa ukazuje problematickým vyučovanie náboženstva na školách, hlavne na stredných školách. Nespolupráca s okolitými farnosťami, hlavne prímestskými s mestom, absencia rozvíjania liturgických aktivít mimo obligátnej svätej omše, teda absencia tvorenia farnosti ako spoločenstva a rovnako napr. i absencia ľudových pobožností. Viacerí respondenti poukázali na nefunkčnosť či absenciu hospodárskej a pastoračnej rady vo farnosti.

Kriticky sa poukázalo na profesionálne slúženie svätej omše a „odbavovanie“ sviatostí a pobožností, netransparentnosť postojov a finančných tokov vo farnosti, na slabú mediálnu prácu farského úradu. Za negatívnu črtu považujú respondenti aj výber niektorých sympatických ľudí a rodín zo strany kňaza. Rovnako povrchnosť v prístupe cez tradične zaužívané šablóny a zvyky v duchovnom živote farnosti, ktoré uspokojujú ľudské srdce, nevedie to však k hľadaniu, k potrebe ísť na hĺbину. Hlavne vo vidieckych farnostiach chýbajú kvalitní duchovní spolupracovníci, ktorí by niesli aj zodpovednosť za duchovný rozvoj farnosti. Za slabú stránku sa považuje neochota zo strany kléru usmerniť nesprávne ľudské snaženia.

V treťom bode analýzy: **možnosti, ktoré by napomohli vonkajšiu i vnútornú obrodu farnosti** sa uvádza na viacerých miestach - hlavne u laikov, prebudíť „spiaceho Golema“ Cirkvi, aby si laici uvedomili potrebu apoštolátu a svedectva zodpovedného života a snažili sa viac preniknúť do masmédií, tvoriť kultúru, viac prispievať do politického, spoločenského, kultúrneho a akademického života spoločnosti. Ukazuje sa tiež potreba väčšej otvorenosti voči spoločenstvám, počúvať pokorným srdcom, zaviesť pravidlá hry v pastoračii. Ako nedostatočné sa ukazuje štúdium dokumentov o pastoračii a ich uplatňovanie v praxi. Ukazuje sa v slabej pozícii cielená starostlivosť o deti, mládež, rodiny, využívanie farských priestorov na pastoračné akcie, napr. biblické krúžky, vzdelávanie dospelých ale i mladých, rovnako ako komunikácia s Obecným úradom, obecným zastupiteľstvom, záujmovými združeniami. Niektoré analýzy poukazovali na to, že nezačíname od nuly ako v prvotnej Cirkvi a je potrebné stavať na tom, čo už bolo pred nami. Vo viacerých odpovediach sa poukazuje na to, že za najväčšiu silu v obnove vnútra i vonkajších prostredí treba považovať Božiu milosť vyprosenú modlitbou a obetami a cieľavedomý prístup, ktorý pomôže objaviť oživujúce prvky.

Medzi **ohrozenia, riziká a obmedzenia pastoračie** zaraďujú viacerí dnešnú kultúru života poznačenú konzumizmom, ekonomickým ziskom, reklamou, čo všetko je veľmi dravé a preniká. Pristavujú sa pri myšlienke, akým spôsobom a čo všetko obsahujú tieto veľmi nebezpečné stránky života pre osobný život každého z nás a v konečnom dôsledku pre spásu. Ale rovnako sa na viacerých miestach pripomínajú, že by rovnako nebezpečné bolo, keby sme apriori odmietli napr. všetky technické výtvarky a vymoženosti spoločenského života a zostali čisto na negativistických odmietajúcich postojoch.

Cirkev musí vedieť spravodlivo čítať znamenia čias. Na jednej strane jasne odsúdiť zlé, ale musí vedieť pochváliť a vyzdvihnúť i dobré stránky, tak ako to robí Svätý Otec. Vo viacerých príspevkoch sa spomína jeho evanjeliový optimizmus. Rizikové pre niektorých sa zdajú aj obmedzenia priestorové, materiálne, personálne. Odpovede respondentov majú kategorickú požiadavku na kňazov: zdôrazňujú, že je potreba žiť pre farnosť, nie pre svoje osobné záujmy, ako to vnímajú v živote niektorých kňazov. Mať väčší záujem o duchovné záležitosti ako o materiálne. Vo viacerých príspevkoch sa konštatuje prílišná pohodlnosť kňazov. Tam kde sú rehole, ich uzavretosť a málo vstupov do pastoračných programov farnosti. Mnohí medzi rizikami uvádzajú to, čo už bolo v prednáške spomínané, ako je sekularizmus, materializmus, ale i nedostatok pozitívnych kresťanských vzorov, rozdelenie náboženstva: v kostole a života mimo kostola. Evanjeliový kvas nepôsobí a nemá dosah na život, potom život nevyrastá z evanjelia, a tak je život obmedzený, okyptený. Medzi ohrozeniami je zdôraznený obraz kňaza, jeho angažovanie alebo izolácia a jeho vplyv na dotváranie správneho obrazu o tom, čo je viera a kresťanstvo.

Zdalo sa nám pri vyhodnotení vyššie uvedených skutočností a javov za správne:

1. pokúsiť sa o interpretáciu v rovinách:

- ako vníma Cirkev poslanie človeka,

- ako vníma Cirkev seba samu,
- ako vníma človek poslanie a pôsobenie cirkvi

2. naznačiť východiská za pomoci metodologického postupu:

- situácia života človeka⁵¹²
- jej hodnotenie vo svetle Zjavenia⁵¹³
- naznačenia cieľa (cieľov)

⁵¹² Jedna z prezentovaných diagnóz:

Žijeme vo svete, ktorý sa oproti minulosti rýchlo a radikálne mení:

- technický a informačný rozvoj,
- kultúrny kolonializmus

(globalizácia kultúry vedie k rastu uniformity a fragmentácii pôvodnej kultúry. Pod globalizáciou kultúry sa chápe rozšírenie a uprednostnenie jedného typu kultúry na celom svete. Pod uniformitou sa chápe chudoba foriem prejavov - „všetci sa správajú rovnako“. Pod fragmentáciou pôvodnej kultúry sa chápe jej rozdrobenie, útržkovitosť, úlomkovitosť a teda aj jej znehodnotenie.)

-komercializácia všetkých sfér života, znamená podriadenie všetkého obchodným a ekonomickým záujmom - „ľudia chcú na všetkom zarobiť a všetko predat“,

- mentálne a psychické zmeny ľudí,
- chorobné (patologické) príznaky spoločnosti, aj u jednotlivcov,
- oslabenie väzieb medzi členmi rodiny a spoločnosti,
- ľahostajnosť, nezáujem a pasivita veľkej časti obyvateľstva voči blízkeho okoliu,
- boj o vlastnú skupinovú identitu,
- náročné požiadavky na finančné zabezpečenie dôstojného ľudského života,
- vyčleňovanie veľkých spoločenských skupín z účasti na možnosti rozvoja ľudského života,
- ponuky duchovného naplnenia, v centre ktorých zostáva človek,
- fenomén antropologickej schizofrénie,
- prebudenie kresťansky inšpirovaných hnutí za ochranu určitých hodnôt,
- Európa sa navonok zjednocuje, ale jej obyvatelia sa spoločensky diferencujú - nastávajú veľké rozdiely.

⁵¹³ Zulehnerov projekt „Aufbruch 1998“

V hľadaní paradigmy dialógu ako východiska pre jednotu v budúcnosti a v procese globalizácie pre fenomén spoznania situácie sú veľmi potrebné vedomosti o pozícii náboženského života v panoráme života a pre praktickú pastorálno-ekleziologickú reflexiu tej-ktorej krajiny (resp. jej biskupskej konferencie) je veľmi potrebná analýza náboženského života. Prezentujem výsledky analýzy, ktorú pred niekoľkými rokmi začalo Pastorálne fórum pri viedenskej teologickej fakulte a na čele pracovného tímu stál prof. P. M. Zulehner. Je to známy projekt „Aufbruch 1998“. Zulehnerov projekt „Aufbruch 1998“ je podľa môjho názoru doteraz nie dosť doceneným projektom spoznania náboženského života Európy. Každá budúca solídna analýza pre pripravované partikulárne koncily v tej-ktorej krajine, hlavne postkomunistických krajín sa nezaobíde bez takejto precíznej analýzy, akú vykonalo Pastorálne fórum vo Viedni. Projekt mapuje úlohy náboženstva v reformných krajinách východnej a strednej Európy. Analýza vyšla knižne (Miklós Tomka - Paul M. Zulehner: Religion in den Reformländern Ost (Mittel) Europas (Schwabenverlag 1999).

Výsledky analýzy sa dajú zhrnúť do desiatich oblastí:

1. Skúsenosti nábožensky orientovaného života,
2. Zmysel života,
3. Šťastie a spokojnosť,
4. Účinky náboženstva,
5. Náboženská „výbava“ - pripravenosť jednotlivých konfesíí,
6. Vzťah k Cirkvi - financovanie, charita a sociálne väzby,
7. Problematika ateistov a ich prítomnosť v posttotalitnej spoločnosti,
8. Sily vplývajúce na sociálnu religiozitu,
9. Vplyv vzdelania na náboženskú skúsenosť a prax,
10. Problematika autority

- determinovať východiská⁵¹⁴
- prezentovať prostriedky – odporúčania⁵¹⁵
- určiť zodpovedných⁵¹⁶

6.1.2. Charakteristika výziev pre naše kňazstvo

V dokumente Novo millennio ineunte, z časti 4. Svedkovia lásky, pápež Ján Pavol II. vyjadril dogmaticky a pastoračne teológiu spoločenstva Cirkvi, diecézy, farnosti.

Túto tvorí dvojpilier:

je to **fenomén spoločenstva**, čo je podstata tajomstva Cirkvi a **fenomén povolania**.

⁵¹⁴ Čo je potrebné reflektovať?

1. Uvedomiť si zmenu postavenia Cirkvi v spoločnosti - odpadá výhoda opozície - vstupujeme do pluralitnej spoločnosti.
2. Pravdivo poznať a priznať si stav Cirkvi - neprepadnúť triumfalizmu a velikášstvu - počítať so starými predsudkami voči Cirkvi.
3. Nestáť sa getom - neprepadnúť reštauračnej mentalite - začínať od základných štruktúr Cirkvi - načúvať potrebám mladých.
4. Vypracovať a neodkladne realizovať nový model pastoraácie - nemrhať ďalej silami kňazov - postarať sa o ich sociálne potreby - vhodne zapojiť laikov a stálych diakonov.
5. Zachovať jednotu v pluralite - vhodne prijať a zapojiť kňazov z neverejnej služby - minimalizovať krízu prechodnej doby.
6. Postarať sa o vzdelanie v Cirkvi - poznať vývojvo svetovej Cirkvi.
7. Všetky podnety vypočúť - zhromaždiť námety a ochotných spolupracovníkov - vytvoriť tímy odborníkov.
8. Nezvyšovať množstvo požiadaviek - stanoviť prioritu - myslieť koncepčne.
- Doceniť význam desaťročnej duchovnej obnovy národa - nestraťiť zo zreteľa zodpovednosť za národ.
10. Pred všetkými našimi myšlienkami, koncepciami, prianiami a plánmi dávajme vždy prednosť vanutiu Ducha Svätého.“ (T. Halík: O prítomnou cirkve a spoločnosť)

⁵¹⁵ Naliehavo potrebujeme nielen deklarovať potrebu novej evanjelizácie, ale bytostne prežiť núdzu ochudobnenia, aby sme pochopili čo napísal pápež Ján Pavol II: Boží plán - Desatoro pre tretie tisícročie: “Nová evanjelizácia nespočíva v novom evanjeliu, ktoré by pochádzalo z nás samých, z našej kultúry, z našich analýz ľudských potrieb. Nie kultúra je mierou evanjelia, ale Ježiš Kristus je mierou každej kultúry a každej ľudskej činnosti.”

Kardinál Cormac Murphy o Connor, arcibiskup Westminsteru na Synode biskupov v októbri 2001 v Ríme predstavil službu biskupa Cirkvi i svojej diecéze v štyroch bodoch:

1. Modlitba - liturgia: Eucharistia a Slovo. K službe slova pripojil ohlasovanie, evanjelizačné projekty a katechézu. Zdôraznil nezastupiteľné miesto kňazov v katechéze.
2. Starosť o spoločenstva.
3. Formácia:
 - účinná katechéza o tom, čo veríme - Kredo
 - účinná katechéza o tom, čo čo slávime - Sviatosti
 - účinná katechéza o tom, ako by sme mali žiť - Prikázania na podklade blahoslavenstiev.
4. Starosť o spravodlivosť, pokoj...byť hlasom tých, ktorí ho nemajú.

⁵¹⁶ Ján Pavol II:

„Na začiatku nového tisícročia...opäť sa ozývajú v našom srdci slova, ktorými Ježiš jedného dňa, keď prestal zo Šimonovej loďky učiť zástupy, vyzval apoštola, aby šiel loviť ryby: Zatiahni na hlbinu!“

„Duc in altum!“ Toto slovo zaznieva dnes pre nás a pozýva nás, aby sme vďačne spomínali na minulosť, nadšene prežívali prítomnosť a s dôverou sa otvárali pre budúcnosť: Ježiš Kristus je ten istý včera i dnes inavceky! Hebr 13,8 NMI 1

Na záver chcem spomenúť slová: „Dôverujme Bohu, že nás svojou prozreteľnosťou zachová na ceste, ktorá k životu v pokoji vedie“. Od každého z nás na tejto ceste k budúcnosti života v jednote s Ním očakáva, že na každé oslovenie Jeho láskou a dobrotou zareagujeme stíšením. Od Božej pomoci, ale i nášho pričinenia - problematika personálneho činiteľa - závisí budovanie tejto cesty k Jednote Trojice. K celej problematike pozri aj „Úkoly pastorační činnosti církve a pastorační teologie v Českých zemích, Študijne texty Centra Aletti, Olomouc 1997 .

Tieto dva prvky tvoria stabilitu života Cirkvi počas celých jej dejín. Pápež Ján Pavol II. to pri svojej päťdesiatke kňazstva vyjadril v knihe s názvom „Dar a tajomstvo“. Spoločenstvo i povolanie je darom i tajomstvom pre život každého z nás. Týmito danosťami života (spoločenstvo a povolanie) dynamizujú výzvy.

Našou úlohou je pochopiť charakteristiku týchto výziev a ich miesto v našej pastorácii. Základná dynamická paradigma v programe našej pastorácie je zhrnutá v silnom biblickom zázemí budovania Božieho kráľovstva, spásy človeka v ňom a to cez prostriedky milosti a posvätenia. Preto i dnes má naša pastorácia dva prioritné prvky: **spásu človeka a premenu ľudskej spoločnosti**.

To, čo spôsobuje spásu a premenu je Božia milosť.

To, čo buduje spásu a premenu je naša ľudská spolupráca, príčinnosť, ochota, dobrá vôľa, otvorenosť, jednoducho špiritualita nášho vnútra. Je to dynamický proces, ktorý sa každým dňom v nás obnovuje. Preto Erich Fromm napísal, že „bolo by lepšie hovoriť, že človek je vo viere, než, že má vieru“.

Podstatou všetkých výziev „ad intra“ je výzva k procesu „stávania sa - in fieri.“ V tomto zmysle je potrebné postupovať pri hodnotení všetkých javov okolo nás i v nás.

6.1.3. Všeobecné direktórium pre katechizáciu (VDK 27 - 28)

Pre vnútorný život cirkevného spoločenstva (diecéza, farnosť) uvádza tieto predpoklady:

1. Dôležité je preskúmať život samého kresťanského spoločenstva, jeho vnútornú kvalitu.
2. Zvažovaním by malo byť zistené, ako bol prijatý Druhý vatikánsky koncil.
3. Uprostred plodnosti koncilu si všimnúť aj nedostatky a ťažkosti v prijatí koncilu.
4. Uvedomiť si, že sa oslabil zmysel pre cirkevnú spolupatričnosť často až po odpor voči Cirkvi, ktorú mnohí chápu ako inštitúciu zbavenú svojho tajomstva.
5. Evanjelizačné pôsobenie v Cirkvi sa má rozhodnejšie usilovať o pevnú cirkevnú súdržnosť.

6.1.4. Vplyv spoločenských zmien pre dnešného človeka.

Tieto zmeny sú: vonkajšie a vnútorné.

Vyberám od viacerých autorov na prezentáciu niektoré:

1. Problém praktického materializmu.
2. Fenomén slobody (byť slobodný pre..., byť slobodný od...)
3. Fenomén nechápania súvislostí;
4. Fenomén ateizmu vôle (Láska má dnes meno vernosť);
5. Fenomén mentálnej tuposti (J. Martin: Za bronzovou bránou);
6. Fenomén skúsenosti (Kardinál Hummes: Kresťanstvo nie je náuka, je to stretnutie s Kristom);
7. Fenomén diagnózy rakoviny (H. Obreder: Keď preniká zmätok do Cirkvi alebo ako sa bráni Cirkev na Západe);
Tri typy ochrany:
 1. *Bdiieť a modliť sa;*
 2. *Zvoliť bezpečné stanovisko;*
 3. *Vziať do úvahy duchovné pravidlá rozlišovania duchov;*
8. Okolnosti integrity duchovného povolania v premenách času:
 1. „...bolestne chýbajú apoštolsky zapálené duše“ (M. Kašparů);
 2. Intelektuálna rozhladenosť;
9. Problematika otvorenej spoločnosti (Otrava z Boha);
10. Problematika vzájomného prepojenia: hierarchia - demokracia - solidarita;
11. Fenomén relativizácie hodnôt, problém situačnej morálky, zranení a bludísk;
12. Syndróm vyhorenia: „Popol z vyhorenia zanáša priestory“.
13. Sekularizácia je opak sakralizácie (proces desakralizácie).
14. Dekristianizácia: frontálny nástup prirodzenej nábožnosti

- europelagianizmus,
- sekty a kríza viery (E. Fromm)

Je potrebné vydedukovať a správne pomenovať aj ťažkosti, ktoré na ceste našej kňazskej služby stoja. Okrem iného politicko-spoločenské pomery, nezvládnuté prejavy demokratizácie života, nástup liberalizmu a to tak trhového ako aj filozofického smeru, rozvrat hierarchie hodnôt a žiaľ, mnohé ďalšie, ktoré nás prekvapili a zaskočili.

6.1.5. Prostredie pastorácie

Prof. R. Kaminski konštatuje, že pluralistické prostredie chce vnútiť človekovi veľa zdanlivých rozkazov zdôvodnených potrebou rozvoja. Dobré je to, čo je teraz príjemné a užitočné. Zlo je všetko to, čo prekáža v uspokojení subjektívnych potrieb. Proces industrializácie, urbanizácie, technické vynálezy dospeli k tomu, že boli rozbité dávno stabilné spoločenské štruktúry. Prišlo k zmenám ekonomickým, spoločenským, kultúrnym. Zanikli schémy myslenia a konania. Pluralistická spoločnosť dáva človekovi veľké možnosti výberu. Mení sa postavenie a úloha Cirkvi. Cirkev sa stáva len jedným zo subsystémov rozčleneného spoločenstva. Všetci sme sa ocitli uprostred týchto zmien. Pre fenomén zážitku je dôležité, aby sme v sebe i v iných vedeli posúdiť nasledujúce záležitosti a vytvoriť si správny postoj k nim: Odcudzenie, vykorenenie, strach, konzumizmus, prehnaný individualizmus, sloboda a demokracia, peniaze, moc a vplyv.

6.1.6. Prekážky v procese pastorácie diecézneho a farského spoločenstva

Zo strany veriacich:

- chápanie pojmu evanjelizácie a jeho udomácnenie vo vnútri človeka,
- vlastná neobratnosť, pocit, že nemá čo poskytnúť,
- neznalosť obsahu kerygmy,
- ľahostajnosť, ak ide o spásu druhých,
- náboženský relativizmus,
- strach z odmietnutia, komplex menejcennosti,
- nedôvera v moc bláznovstva kríža (1 Kor 1).

Vnútrocirkevné prekážky:

- nedostatok živých spoločenstiev,
- nie sú ľudia, peniaze a čas, nesprávne boli určené priority a investovanie zdrojov,
- neschopnosť postarať sa o nových obrátených alebo hľadajúcich.⁵¹⁷

⁵¹⁷ Upozorňujem na článok v Liturgii č. 4/2001: Navrátilci.

Autor článku páter Philippe Gueudet píše, že „navrátilci“ tvoria skupinu, ktorou nie sú katechumeni a hovoriť o nich ako o konvertitoch tiež nie je správne. Tak isto to nie sú klasickí nepraktizujúci, ani nie neveriaci. Sú to predovšetkým pokrstení, ktorí majú istú kresťanskú minulosť, hoci zahmlenú a vzdialenú, viacmenej katechizovaní, niekedy vôbec, niektorí nepobirmovaní, dokonca ani neboli na prvom svätom prijímaní. Opustili, zanechali, pomaličky sa vzdialili z farského spoločenstva z Cirkvi, niektorí prežili skutočný zlom a príčiny sú rôzne: postoje veriacich, kňaza, Cirkvi vo všeobecnosti, tiež možno kvôli nejakej udalosti, alebo preto, že náboženstvo nezodpovedá ich očakávaniam alebo neodpovedá na ich otázky. Niekedy je to odmietanie samého Boha. Vedia, čo znamená žiť bez Boha či už spokojne alebo v úzkostiach.

Mons. Defois povedal na záver kolokvia na tému „Navrátilci“ v roku 1999, že sú to približne tieto tri kategórie ľudí:

- „premožení milosťou“, pre ktorých sa Boh stal zrazu dôležitým a pobádal ich, aby sa ponáhľali zaklopať na bránu Cirkvi,
- hľadači zmyslu existenciálne znepokojení nedostatkom zmyslu svojich mnohých aktivít, alebo svojho konzumného individualizmu,
- muži a ženy hľadajúci kresťanské spoločenstvo, lebo boli stratení v ťažkej duchovnej samote. Evidentne ale všetci títo „navrátilci“ sú hľadajúci. Žijeme vo svete večných návratov, ktorý sa skladá z ciest, z mnohých odchodov a návratov, čím chceme povedať, že sa netreba čudovať, keď niektorí „navrátilci“ znova odídu a ešte raz sa vraciajú.

6.2. Aká je odpoveď Cirkvi na túto situáciu, na tieto javy?

6.2.1. Výzvy pre diecézne spoločenstvo a biskupov

Možno súhlasiť s názorom prof. Kaminského, že diecéza predstavuje najvyššie uskutočnenie a najintenzívnejšiu prítomnosť Cirkvi. Toto nie je možné v dekanáte alebo farnosti. Diecéza musí byť taká, aby sa v nej zjavovala celá Cirkev a aby ona mohla byť nazvaná Cirkvou. Podmienkou pastoračnej skutočnosti je vytvorenie pastoračnej práce zodpovedajúcej aktuálnym podmienkam a potrebám. Preto k tradičným formám pastoračie, ktoré si zachovávajú svoju aktuálnosť a užitočnosť treba pridať nové formy namiesto tých, ktoré nezodpovedajú zmeneným podmienkam. Biskup má byť prvý autor takejto obnovy. Pre dobro pastoračie pracuje pastoračná rada. Táto má analyzovať štúdium problémov, získavať názory, aby diecézne spoločenstvo mohlo organickým spôsobom plánovať a realizovať pastoračiu. (Trstenský, DP č. 8/2001, str. 365)

Synoda biskupov o službe biskupa - Rím, október 2001 v záverečnom posolstve nesie výrazný vplyv dvoch veľmi závažných príspevkov, ktoré na synode odzneli: Jozefa Ratzingera a Giovanni Batistu Re, oboch prefektov Kongregácií.

Kardinál Re uviedol základnú premisu služby biskupa konštatovaním, že biskup je svedok a rozsievateľ nádeje. Kardinál Ratzinger vo svojom príspevku konštatoval, že svet bez Boha je svetom bez nádeje. Ako dedukciu tejto tézy rozviedol, že munus docendi zverený biskupovi je službou evanjeliu a nádeji. Nádej má tvár i meno: Ježiš Kristus - Boh s nami!

Záverečné posolstvo v druhej časti hovorí o Ježišovi - našej nádeji. Tretia časť posolstva nesie názov: Biskup služobník evanjelia nádeje.

Uprostred reflexie súčasného sveta sa nemohla neobjaviť hrozba terorizmu a násillia všetkého druhu a foriem. Biskupi na synode vyjadrujú, že to, čo ich najviac trápi a chce byť v samom strede ich pastierskej služby, je opovrhovanie ľudským životom od počatia až po smrť a rozpad rodiny. „Áno“ životu a „áno“ rodine - najzákladnejšiemu spoločenstvu nádeje zostáva paradigmatickým postulátom budúcej služby a účinkovania každého biskupa a každého člena Katolíckej cirkvi v novom miléniu.

6.2.2. Obnova diecézneho a farského spoločenstva

Rozhodujúcou okrem Božej milosti je forma a obsah vnímania dvoch statických premís spoločenstva a povolania a súčasných výziev ako dynamického prvku, rámca obrazu nášho života ako kresťanov, ako kňazov uprostred sveta. Práve tento pohľad nám núka vo forme i obsahu niekoľko dôležitých momentov na zamyslenie, ktoré pochádzajú, alebo musia vyplývať z nášho vnútra. Napríklad je to zmena štýlu pastoračie od plošnej k individuálnej, jednoducho naša prítomnosť tam, kde sú ľudia. Pri forme je to aj otázka pastoračie skupín stavov, ľudí podľa veku, špecifik.

6.2.3. Výzvy pre budovateľov farského spoločenstva

Farnosť v minulosti bola uzavretým prostredím pred vonkajšími vplyvmi. Desať rokov po páde komunizmu je potrebné povedať, že farnosť nemôže byť inštitúciou, ktorá by konzervovala v minulosti vydané výsledky a vzory práce, ale musí byť spoločenstvom obnovujúcim sa podľa výziev času. Evanjelizácia a pastoračia cez obnovenú farnosť je jedinou možnosťou skutočnej a plodnej dušpastierskej práce. Žiaľ, veľa farností funguje ako úradnícke štruktúry, kde sa vysluhujú sviatosti pri minimálnej aktivite zhromaždeného Božieho ľudu. Farnosť je vnímaná viac ako štruktúra, teritórium, či budova. Farnosť chápaná ako spoločenstvo spoločenstiev dáva veriacim možnosť účasti v náuke Cirkvi realizovaniu každodennej lásky k blížnemu. Budúcnosť Cirkvi, diecézy i farnosti nie je závislá len od ľudí a ich vynaliezavosti, ale predovšetkým o pôsobenia Ducha Svätého.

Hlavným charakteristickým znakom farnosti ako spoločenstva je skutočnosť, že vo farnosti sa Cirkev ukazuje ako spoločenstvo ľudí zjednotených mocou:

- Božieho Slova,
- liturgie,
- každodennej bratskej lásky.

Pre obnovenie funkcie farnosti je naliehavou potrebou prispôbiť sa konkrétnym podmienkam práce uprostred dnešnej spoločnosti. Ohlasovanie Božieho Slova, slávenie - vykonávanie liturgie (Eucharistia a sviatosti, Boží kult), a kresťanská diakonia - služba lásky sú základné funkcie a piliere života farnosti. Tieto nepodliehajú procesom zmeny, čakajú len na nové oživenie. Pre funkciu farskej katechézy je treba premyslieť spôsob, aby viera bola prijímaná v situácii nárastu kritiky a konkurencie na trhu názorov. Vnímať predmetnú otázku nielen v otázke: Čo veriť, ale i v dôsledku: Prečo veriť. Obnovou a tak novou výzvou aj pre nás je všetko to, čo bolo v čase komunizmu zničené alebo oklieštené. To je napr. aj oblasť využitia voľného času, školstva, náboženských spolkov, jednoducho oblasti, z ktorých bola Cirkev po minulé roky vytlačená.

Farnosť sa stáva spoločenstvom spoločenstiev, lebo vtedy sa realizuje povolanie členov Božieho ľudu. Pastoračná práca sa prehlbuje v dvoch smeroch: tradičné spoločenstvá treba prehľbovať vo viere a rozvíjať v nich vedomie spoločenstva a zároveň mať ambíciu zapojiť do apoštolskej práce aj ostatných členov farnosti. Všetky malé spoločenstvá vo farnosti - Oáza, Spoločenstvo rodín, Neokatechumenát, Focoláre, Svetlo a Život, ale i Farská rada, Pastoračná rada, liturgické i mládežnícke spoločenstvá majú byť nasmerované k rozvoju života vo farnosti.

Pastorácia farností má byť dynamickou, misijnou a v spoločenstve. Nekoncentruje sa len na pobožné zarámovanie najvážnejších chvíľ človeka, ako je jeho príchod na svet, či manželstvo, smrť, ale musí pomáhať ľuďom zaujať zodpovedné postoje v každodennom živote, postoje kresťanské, naplnené humanizmom plynúcim z evanjelia. Súčasná doba vyžaduje od ľudí zodpovednosť. Vyskytujú sa značné nespokojnosti k pravdám viery ako i k normám a k praktikám kresťanskej morálky, preto je pastorácia povinná mobilizovať myslenie a činnosť v najširších kruhoch Cirkvi v snahe o kvalitné prehĺbenie náboženskosti celého spoločenstva. Pastorácia je tu pre ľudí v ich aktuálnych problémoch, ľudí takých akí sú, a takých je ich potrebné aj prijímať.

Je potrebné premyslieť a novými výzvami obohatiť obsah i formu našej pastorácie v oblasti hlásania evanjelia, liturgickej činnosti farnosti, vysluhovania sviatostí a vôbec náboženského života, ako aj mimosviatostnej činnosti farnosti. Pritom nikdy nezabúdame, že najvážnejším motívom našej pastoračnej práce je starosť o spásu človeka uprostred meniacej sa spoločnosti.

Zvláštnym miestom v dynamických výzvach doby je oblasť špeciálnej pastorácie vo farnosti, ktorá sa zaoberá pastoráciou kategórií, situácií a organizovania. Osobitnou skupinou je starosť o osoby neprispôsobivé, negatívne vplývajúce na život vo farnosti. Prof. F. Woronowski v knihe „Wiodący program duszpasterski nowego tysiąclecia (Łomża 2000)”⁵¹⁸ poukazuje na atribúty dnešného pastiera in genere:

„Pastier novej doby a nového kresťanského tisícročia novej evanjelizácie má byť autentickým a zároveň plným uskutočnením pastierskych predpokladov večného Pastiera Cirkvi Ježiša Krista, zodpovedajúci potrebám súčasnej pozemskej skutočnosti.”

In specie vzhľadom na ľudské, duchovné a pastoračné atribúty kňazskej služby Woronowski uvádza, že dušpastier má byť:

1. vyformovaná osobnosť;
2. v plnosti kresťanského života;
3. v podobnosti s Pastierom Cirkvi.

⁵¹⁸ WORONOWSKI, F.: *Wiodący program duszpasterski nowego tysiąclecia*, (Łomża 2000)

6.2.4. Ciele novej evanjelizácie

Vzhľadom na ciele novej evanjelizácie prof. F. Woronovski⁵¹⁹ uvádza:

1. Kresťanský život v plnosti ako cieľ pastoračnej služby;
2. Potreba nového videnia plnosti cieľa pastierskej služby;
3. Orientácia na plnosť kresťanského života;
4. Spoločenstvo lásky v súčasnej civilizácii;
5. Výzva ku tvorbe spoločenstva lásky;
6. Obnova kresťanského života v plnosti.

Nové polozenie akcentov v pastierskej službe vidí Woronovski v týchto oblastiach:

- Formovanie kresťanov na ľudí lásky;
- Všeobecná mobilizácia rodín;
- Pretváranie farností na spoločenstvá lásky;
- Mobilizácia k všeobecnej výchove vo farnosti;
- Výchova farnosti k plnosti kresťanského života;
- Výchova k vzájomnému činnému milosrdenstvu - charite;
- Zapojenie všetkých do apoštolátu;
- Vedenie kresťanov k tomu, aby svojmu prostrediu vtláčili znamenia civilizácie lásky.

Woronowski v ďalšej časti svojej štúdie hovorí o tom „ako dnes prebudiť kresťanov k náboženskému životu v plnosti.“

Uvádza, čo je podľa jeho názoru fundamentom obnovy:

1. Kristologická fundamentálna katechéza;
2. Výchova;
3. Napojenie sa na všeobecné hnutie vedúce k plnosti kresťanského života;
4. Aktivizácia kňazov-dušpastierov k pretváraniu farnosti;
5. Apoštolské vedenie k plnosti kresťanského života diecéznymi biskupmi.“

Možno teda dedukovať, že cieľom našej kňazskej služby je kresťan uprostred dnešného sveta ako svedok lásky. Novo millennio ineunte pápeža Jána Pavla II. v 4. časti s názvom „Svedkovia lásky“ uvádza návod na vnímanie rámca a charakteristík našej pastoračnej práce ale i kňazského života.

Rámec tvoria tri paradigmy:

Spoločenstvo: koinonia - podstata tajomstva Cirkvi.

Povolanie: fenomén povolania uprostred dnešného sveta.

Charakteristika dnešných výziev a ich miesto v pastoračnej starostlivosti Cirkvi.

7. Záver

Na záver by som chcel parafrázovať laudáciu, ktorú k osemdesiatim narodeninám ThDr. Ota Mádra a k nedožitému jubileu prof. Jozefa Zvěřinu za ich zásluhy na rozvoji teologickej vedy v Čechách, a mne sa patrí dodať - aj na Slovensku, predniesol Miloslav kardinál Vlk.

Kardinál Vlk vo svojej laudácii spomenul, že ho veľmi zaujal za Pražského jara jubilantom vedený cyklus prednášok, ktorý mal názov „Živá teológia“. Tento názov vyvoláva protipólnu otázku: Čo je potom mŕtvá teológia? Napätie tejto kontrapozície je merítkom stavu či vývoja teológie, ale i vnímania a chápania svedectva našej kňazskej služby a života, našej identity a pastoračnej služby.

⁵¹⁹ WORONOVSKI, F.: *Wiodący program duszpasterski nowego tysiąclecia*, (Łomża 2000)

Parafrázujúc výraz živej teológie dostávame sa k obrazu „živej“ služby kňaza uprostred Cirkvi. Keď sa všeobecne pozrieme na prvé kresťanské tisícročie, zvlášť na jeho prvú polovicu, veľmi zreteľne vidíme, ako celá teológia a celá služba každého povolaneho, kedy sa ešte inštitúcia a charizma nerozlišovala, vyrastala zo živého chápania a žitého Božieho Slova. Naplňovalo sa to v podstate tým, čo apoštol Pavol v Prvom liste Korinťanom 2, 16 uviedol ako Kristovu mentalitu: **„Nos autem sensus Christi habemus“ - teda životný Kristov postoj.**

Tento základný zdroj patristickej zbožnosti, skúsenosti a presvedčenia zároveň sprostredkoval i veľkú pokoru všetkým povolaným. Zdá sa, že prvenstvo v láske a svätosti nás kňazov uprostred spoločenstva našej diecézy a farnosti je cesta k prekonaniu tragickej kontrapozície, ktorú Hans Urs von Baltazár nazval „rozvodom medzi životom a svätosťou“ a vyjadril to slovami, že najväčšie zlo v dejinách Cirkvi nebolo rozdelenie viery, ale skutočnosť, že učitelia prestali byť svätcami a svätci učiteľmi. Znova parafrázujúc: živá služba povolaných v cirkvi sa nemôže rozísť s duchovným životom, so špiritualitou, so svätosťou. So všetkými dôsledkami pre život tak jednotlivca, ako aj celého spoločenstva. V kategórii, akou je aj podstata našej kňazskej identity prvenstvo v láske a svätosti je najväčšie povzbudenie a každodenná inšpirácia pre živú službu nás všetkých.

V zmysle pravdy o jadre našej kňazskej identity: **„Lebo Pán je živý, žije v nás“.**